आवधिक विकास योजना

२०७८/७९ - २०८२/८३

ढोरपाटन नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

बुर्तिबाङ, बागलुङ

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

प्रकाशक

ढोरपाटन नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

बुर्तिवाङ बागलुङ

गण्डकी प्रदेश

फोन: ०६८ - ४१०१८०, ४१०१८१, ४१०१८२

Email: ito.dhorpatanmun@gmail.com

info@dhorpatanmun.gov.np

Website: http://dhorpatanmun.gov.np

© प्रतिलिपि अधिकार

ढोरपाटन नगरपालिका

बुर्तिवाङ, बागलुङ

ढोरपाटन नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बुर्तिवाङ, बागलुङ

ढोरपाटन नगरपालिकाको आवधिक विकास योजना

सर्वाधिकार ©: ढोरपाटन नगरपालिकाको कार्यालय, बुर्तिबाङ, बाग्लुङ, गण्डकी प्रदेश, नेपाल

तयारी कार्यदल:

श्री सूर्यविनोद पोखरेल, टोली प्रमुख/विकास योजना विज्ञ

श्री कुम बहादुर गुरुङ, सुशासन विज्ञ

श्री सुरेन्द्र बावु तिवारी, सामुदायिक विकास विज्ञ

श्री कान्ति काफ्ले बातावरण विज्ञ

श्री केशव प्रसाद भट्टराई, अर्थविद्/तथ्याङ्क विश्लेषण विज्ञ

श्री दयासागर सुवेदी, नक्शाङ्कन (जि.आई.एस.) विज्ञ

श्री सन्तोष पौडेल, इञ्जिनियर

सहजीकरण:

सीप हस्तान्तरणद्वारा सशक्तिकरण (नेष्ट), पोखरा

पोखरा-८, नागढुङ्गा

टेलिफोन: ०९७७-०६१-५२८०३६,

ईमेल: info@nest.org.np

वेभसाईट: www.nest.org.np

ढोरपाटन नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बुर्तिबाङ, बागलुङ
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

मन्तब्य

ढोरपाटन नगरपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना (२०७८/७९–२०८२/८३) संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संविधानको मर्म र भावना, नेपाल सरकारको दीर्घकालीन लक्ष्य "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" तथा दिगो विकास लक्ष्य (सन् २०३०) लाई आधार मानी निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुले दीर्घकालीन सोच तथा श्रोतको उचित ब्यबस्थापन सहित सरोकारवालाहरुको सहभागितामा तयार गरिएको छ । यस योजनामा ढोरपाटन नगरपालिकाको समग्र विकासका मुख्य सूचकहरू निर्धारण गरिएका छन् ।

यस योजना अवधिमा कृषिको आधुनिकीकरण, समन्यायिक आर्थिक वृद्धि, पर्यटन क्षेत्रको विस्तार, उर्जाको उत्पादन, भौतिक पूर्वाधारको निर्माण, प्राविधिक र ब्यावसायिक शिक्षाको विस्तार, गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको सुदृढीकरण, र सुशासनको माध्यमबाट सामाजिक न्यायसहितको "वातावारण मैत्री, समाबेशी, न्यायपूर्ण समृद्ध पालिका" को लक्ष्यप्राप्त गर्न उपलब्ध स्रोत र साधनको अधिकतम् र बुद्धिमत्तापूर्ण प्रयोग गरिनेछ । यस आवधिक विकास योजनाको निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउने गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान तथा प्रदेश नीति तथा योजना आयोग गण्डकी प्रदेश प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । ढोरपाटन नगरपालिकाको समन्यायिक विकासका लागि यो आवधिक विकास योजना कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, निजी तथा सहकारी क्षेत्र, राजनीतिक पार्टी, नागरिक समाज, विकास साझेदार संस्था, गैरसरकारी संस्था लगाएत सबै वाट सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा राख्दछु । यस प्रथम आवधिक विकास योजना तयार गर्न सहजीकरण गर्ने परामर्शदाता संस्था सीप हस्तान्तरणद्वारा सशक्तीकरण (नेस्ट) नेपाललाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मितिः २०७८-४-२७

.....
देव कुमार नेपाली
नगर प्रमुख
ढोरपाटन नगरपालिका

ढोरपाटन नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बुर्तिबाङ, बागलुङ
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

प्राक्कथन

अबको विकास समावेशी, समन्यायिक, सन्तुलित तथा दिगो हुन जरुरी छ । यसका लागि समग्र विकास (सामाजिक, आर्थिक र भौतिक) सामाजिक न्याय सहित योजनाबद्ध तरिकाले हुन आवश्यक छ । ढोरपाटन नगरपालिकाको "वातावारण मैत्री, समन्यायिक, न्यायपूर्ण, र समृद्धि" लक्ष्य प्राप्त गर्न यो प्रथम आवधिक विकास योजना (आ.व. २०७८/७९-२०८२/८३) सभागीतामूलक बिधि अबलम्बन गरि तयार गरिएको छ । यस योजना तयार गर्दा नेपालको संविधान र नगरपालिकाको आफ्नै स्थितिपत्रले देखाएका विषय, प्रदेशको प्रथम पन्चबर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष आ.व. २०७६/७७-२०८०/८१) मा उल्लेख भएका विषय, दिगो विकास लक्ष्य (सन् २०३०) र नेपाल सरकारको "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" को विक्रम सम्बत् २१०० का लक्ष्यहरूलाई आधार लिएर तयार गरिएको छ ।

यस आवधिक विकास योजनाको निर्माणमा सहयोग र पृष्ठपोषण गर्ने गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान तथा प्रदेश नीति तथा योजना आयोग गण्डकी प्रदेश प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । त्यसै गरि, यस नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजना तयार गर्न आवश्यक निर्णय गरि योजना निर्माणमा सर्वोच्च भूमिका निर्बाह गर्नुहुने नगरपालिका प्रमुख लगाएत उपप्रमुख, वडा अध्यक्ष, पदाधिकारी, शाखा प्रमुख तथा अन्य कर्मचारीहरु, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, गैरसरकारी संस्था र नागरिक समाज, ब्यापारी, उद्योगी, पत्रकार र सहयोग गर्ने सबै प्रति आभार ब्यक्त गर्दछु । साथै आवधिक योजना निर्माणमा सहजीकरण गर्ने परामर्शदाता संस्था सीप हस्तान्तरणद्वारा सशक्तीकरण (नेस्ट) नेपाललाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस योजना कार्यान्वयन गर्न संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, विकास साझेदार, नागरिक समाज, कर्मचारी, राजनीतिक पार्टी, गैरसरकारी संस्था, तथा पेशागत संघसंस्थाबाट पूर्ण सहयोग हुने अपेक्षा समेत गर्दछु ।

मिति: २०७८-०४-२७

.....

डिल्लीराम भट्टराई
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
ढोरपाटन नगरपालिका

ढोरपाटन नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बुर्तिबाङ, बागलुङ
गण्डकी प्रदेश, नेपाल

मन्तब्य

स्थानीय सरकारले प्रदेश सरकार र सङ्घीय सरकारले अवलम्बन गरेको समष्टिगत आर्थिक नीति र दीर्घकालीन सोचसंग मेलखाने गरी आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने हुन्छ । कतिपय आर्थिक नीति कार्यान्वयन गर्न सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकार बीच एकीकृत् रुपमा जानुपर्ने हुन्छ । नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तह वीच अन्तर सम्बन्ध, सहकारीता, सह-अस्तित्व र समन्वय हुने व्यवस्था गरेर तिनै तह बीचको समन्वय र सहकार्यले राष्ट्रिय, र प्रादेशिक सोच, लक्ष्य तथा उदेश्य लाई योगदान पुग्ने गरी स्थानीय तहले आफ्ना सोच, लक्ष्य र उदेश्य निर्माण गर्नुपर्ने हुन्छ ।

तसर्थ, नेपाल सरकारको लक्ष्य "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" तथा दिगो विकास लक्ष्यलाई आधार मानी यस नगरपालिकाले प्रथम आवधिक विकास योजना (२०७८/७९–२०८२/८३) निर्माण गरेको छ । योजना अनुसार नगरपालिकामा समन्यायिक आर्थिक विकास र सुशासनको प्रबर्द्धनद्वारा पालिकामा भ्रस्टाचार अन्त्य गर्दै "वातावारण मैत्री, समाबेशी, न्यायपूर्ण समृद्ध पालिका" को लक्ष्य प्राप्त गर्न नगरपालिकामा उपलब्ध स्रोत र साधनको सही प्रयोग गरिनेछ । यस आवधिक विकास योजनाको निर्माणमा सहयोग र पृष्ठपोषण गर्ने गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान गण्डकी प्रदेश लगाएत योजना निर्माण प्रक्रियामा सहभागि हुनुभएका सबै प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छू । यस आवधिक विकास योजना कार्यान्वयन गर्न सङ्घीय तथा प्रदेश सरकार र अन्य सबै क्षेत्रबाट सहयोग प्राप्तहुने अपेक्षा राख्दछु । यस योजना तयार गर्न सहजीकरण गर्ने परामर्शदाता संस्था सीप हस्तान्तरणद्वारा सशक्तीकरण (नेस्ट) नेपाल प्रति पनि धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

मिति: २०७८-०४-२७

करमति पुन मगर
नगर उप-प्रमुख
ढोरपाटन नगरपालिका

विषय-सूची

कार्यकारी सारांश १
परिच्छेद १: परिचय १३
१.१ पृष्ठभूमि १३
१.२ आवधिक योजना उद्देश्य १३
१.३ आवधिक योजना तर्जुमा प्रकृया १३

परिच्छेद २: ढोरपाटन नगरपालिकाको विकासको विद्यमान स्थिति र उपलब्धिको समीक्षा १७
२.१ **नगरपालिकाको परिचय** १७
२.१.१ भौगोलिक अवस्था, राजनीतिक र प्रशासनिक संरचना १७
२.१.२ प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा १८
२.१.३ जनसाँख्यिक अवस्था १९
२.२ **आर्थिक विकास अवस्था** २२
२.२.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा २२
२.२.२ पर्यटन तथा संस्कृति २७
२.२.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्ति ३४
२.२.४ आम्दानी, रोजगारी र वित्तीय सेवा २९
२.२.५ सहकारी ३१
२.३ **सामाजिक विकासको अवस्था** ३२
२.३.१ स्वास्थ्य तथा पोषण ३२
२.३.२ शैक्षिक विकास ३२
२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई ३४
२.३.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण ३४
२.३.५ युवा, खेलकुद तथा कला ३५
२.४ **पूर्वाधार तथा शहरी विकासको अवस्था** ३६
२.४.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण ३६
२.४.२ सडक, पुल तथा यातायात ३६
२.४.३ विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा ३७
२.४.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि ३८
२.५ **वन, वातावरण तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको अवस्था** ३९
२.५.१ वन तथा जैविक विविधता ३९
२.५.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन ४०
२.५.३ वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूल ४१
२.५.४ महामारी तथा विपद् व्यवस्थापन ४१

२.६ सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्था ४२
२.६.१ स्थानीय नीति, ऐन तथा सुशासन ४२
२.६.२ संगठनात्मक विकास ४३
२.६.३ श्रोत परिचालन ४३
२.६.४ योजना व्यवस्थापन ४३
२.५ ढोरपाटन नगरपालिकाको सामाजिक, आर्थिक र भौतिक पूर्वाधार विकासका मुख्य उपलब्धिको समीक्षा ४४

परिच्छेद ३: सोच तथा विकासको अवधारणा ४८
३.१ पृष्ठभूमि ४८
३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौति ४९
३.३ प्रमुख सम्भावना तथा अवसर ५१
३.४ निर्देशक सिद्धान्त ५१
३.५ सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य ५२
३.६ परिमाणात्मक लक्ष्य ५३
३.७ रणनीति तथा प्राथमिकता ५६
३.८ लगानी, स्रोत अनुमान र बाँडफाँड ६०

परिच्छेद ४: आर्थिक क्षेत्र ६३
४.१ कृषि तथा पशुपन्छी ६३
४.१.१ पृष्ठभूमि ६३
४.१.२ समस्था तथा चुनौति ६४
४.१.३ सम्भावना तथा अवसर ६५
४.१.४ उपेक्षागत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ६५
४.२ सिँचाई ७३
४.२.१ पृष्ठभूमि ७३
४.२.२ समस्या तथा चुनोति ७३
४.२.३ सम्भावना तथा अवसर ७३
४.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ७४
४.२.५ उपक्षेत्रगत उपलब्धि तथा नतिजा खाका ७६
४.३ पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा ७६
४.३.१ पृष्ठभूमि ७६
४.३.२ समस्या तथा चुनौति ७७
४.३.३ सम्भावना तथा अवसर ७७
४.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्र तथा आयोजना ७८
४.३.५ उपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ७९

४.४ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति ८२
४.४.१ पृष्ठभूमि ८२
४.४.२ समस्या तथा चुनौति ८२
४.४.३ समभावना तथा अवसर ८३
४.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ८३
४.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ८५
४.५ श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा ८६
४.५.१ पृष्ठभूमि ८६
४.५.२ समस्या तथा चुनौति ८६
४.५.३ सम्भावना तथा अवसर ८७
४.५.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ८७
४.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नजिता खाका ८८

परिच्छेद ५: सामाजिक क्षेत्र ९०
५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण ९०
५.१.१ पृष्ठभूमि ९०
५.१.२ समस्या तथा चुनौति ९०
५.१.३ सम्भावना तथा अवसर ९०
५.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ९०
५.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ९२
५.२ शिक्षा, विधान तथा नव प्रवर्द्धन ९४
५.२.१ पृष्ठभूमि ९४
५.२.२ समस्या तथा चुनौति ९४
५.२.३ सम्भावना तथा अवसर ९५
५.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ९५
५.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ९७
५.३ खानेपानी तथा सरसफाई १००
५.३.१ पृष्ठभूमि १००
५.३.२ समस्या तथा चुनौति १००
५.३.३ सम्भावना तथा अवसर १००
५.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १०१
५.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १०२
५.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग १०४
५.४.१ पृष्ठभूमि १०४
५.४.२ समस्या तथा चुनौति १०४
५.४.३ सम्भावना तथा अवसर १०५
५.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १०५
५.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १०७

५.५ युवा तथा खेलकुद ११०
५.५.१ पृष्ठभूमि ११०
५.५.२ समस्या तथा चुनौति ११०
५.५.३ संभावना तथा अवसर १११
५.५.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १११
५.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ११२

परिच्छेद ६: पूर्वाधार क्षेत्र ११५
६.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण ११५
६.१.१ पृष्ठभूमि ११५
६.१.२ समस्या तथा चुनौति ११५
६.१.३ सम्भावना तथा अवसर ११६
६.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना ११६
६.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ११७
६.२ सडक, पुल तथा यातायात १२०
६.२.१ पृष्ठभूमि १२०
६.२.२ समस्या तथा चुनौति १२०
६.२.३ सम्भावना तथा अवसर १२१
६.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १२१
६.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १२२
६.३ जलश्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा १२५
६.३.१ पृष्ठभूमि १२५
६.३.२ समस्या तथा चुनौति १२५
६.३.३ सम्भावना तथा अवसर १२६
६.३.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १२६
६.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १२८
६.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि १३१
६.४.१ पृष्ठभूमि १३१
६.४.२ समस्या तथा चुनौति १३१
६.४.३ सम्भावना तथा अवसर १३१
६.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १३१
६.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १३३

परिच्छेद ७: वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र १३५
७.१ वन तथा जैविक विविधता १३५
७.१.१ पृष्ठभूमि १३५
७.१.२ समस्या तथा चुनौति १३५
७.१.३ सम्भावना तथा अवसर १३५
७.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १३६
७.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १३७
७.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन १३९
७.१.१ पृष्ठभूमि १३९
७.२.२ समस्या तथा चुनौति १३९
७.२.३ संभावना तथा अवसर १३९
७.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १४०
७.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १४१
७.३ वन वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन १४३
७.१.१ पृष्ठभूमि १४३
७.३.२ समस्या तथा चुनौति १४३
७.३.३ संभावना तथा अवसर १४३
७.३.४ उप-क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १४४
७.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १४५
७.४ विपद् जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता १४८
७.१.१ पृष्ठभूमि १४८
७.४.२ समस्या तथा चुनौति १४८
७.४.३ संभावना तथा अवसर १४९
७.४.४ उप-क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १५०
७.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १५१

परिच्छेद ८: संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र १५३
८.१ वन तथा जैविक विविधता १५३
८.१.१ पृष्ठभूमि १५३
८.१.२ समस्या तथा चुनौति १५३
८.१.३ संभावना तथा अवसर १५४
८.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १५४
८.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका १५५

परिच्छेद ९: कार्यान्वयन व्यवस्था १५९

९.१.१ पृष्ठभूमि १५९

९.१.२ समस्या तथा चुनौति १५९

९.१.३ संभावना तथा अवसर १६०

९.१.४ उपक्षेत्रतगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १६०

९.१.५ कार्यक्रम तथा योजना १६२

९.२ **अनुगमन तथा मुल्यांकन योजना** १६४

९.२.१ पृष्ठभूमि १६४

९.२.२ समस्या तथा चुनौति १६४

९.२.३ संभावना तथा अवसर १६४

९.२.४ उपक्षेत्रतगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना १६४

परिच्छेद १०: पालिका गौरवका रुपान्तरणकारी आयोजना १६९

परिच्छेद ११: ढोरपाटन नगरपालिकामा कोरोना भाईरस रोगको (कोभिड १९) असर ब्यवस्थापन योजना १७०

११.१ परिचय १७०

११.२ कोरोना भाईरस रोगले प्रभावित पालिका समृद्धिका मुख्य संवाहक १७०

अनुसूचि १: आवधिक योजना तर्जुमा तथा स्थीतिपत्र निर्माणका निर्देशक समिति, विषयगत समिति र प्राविधिक १७५

अनुसूचि २: आवधिक योजना पूर्व तर्जुमा गोष्ठी, लक्षित समूह छलफल, जानकारहरुसँगको छलफल र मस्यौदा १७८

अनुसूचि ३: नगरकार्यपालिका तथा विषयगत समितिका पदाधिकारीको नामावली १८२

अनुसूचि ४: विषयगत क्षेत्रको बिस्तृत बजेट प्रक्षेपण १८४

अनुसूचि ५: बजेट १९१

सन्दर्भ सामाग्री १९६

तालिका-सूची

तालिका १: जनसांख्यिक अवस्था १९
तालिका २: जातीगत आधारमा घरधुरीसंख्याको विवरण २०
तालिका ३: धर्म र मातृभाषाका आधारमा घरधुरी संख्याको विवरण २०
तालिका ४: घरको संरचनाका आधारमा घरधुरी विवरण २१
तालिका ५: लिङ्गका आधारमा जग्गा जमिनमा स्वामित्वको स्थिति २२
तालिका ६: नगरपालिकामा सूचिकृत कृषि तथा पशुपन्छीपालन समुहहरू २४
तालिका ७: ढोरपाटन नगरपालिकामा सञ्चालित प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना २४
तालिका ८: खाद्यान्न पर्याप्तताको अबस्था २५
तालिका ९: पशुपन्छी पालन र पशुपन्छीजन्य उत्पादनको विवरण २६
तालिका १०: परिवारको औसत मासिक आम्दानी २६
तालिका ११: परिवारको औसत मासिक आम्दानी २९
तालिका १२: व्यबसाय तथा पेशाको आधारमा जनसंख्या २९
तालीका १३: बैदेशिक रोजगारमा जाने युबाहरूको विवरण ३०
तालिका १४: बुर्तिवाङ उद्योग बाणिज्य संघमा सदस्यता लिएका उद्योगी व्यवसायीहरू ३०
तालिका १५: बैंक तथा वित्तीय संस्थाको विवरण ३१
तालिका १६: ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रमा संचालित विद्यालयको विवरण ३३
तालिका १७: ढोरपाटन नगरमा विद्यार्थीहरूको विवरण ३३
तालिका १८: ढोरपाटन नगरपालिकाको शैक्षिक सूचक ३४
तालिका १९: सामाजिक सुरक्षामा समाबिष्ट नगरपालिकाको जनसंख्या ३५
तालिका २०: ढोरपाटन नगरपालिकाको सडक संजाल ३७
तालीका २१: २०७७ भदौ १७ गतेको बाढीले क्षति पुऱ्याएका लघुजलविद्युतको विवरण ३८
तालिका २२: ढोरपाटन क्षेत्रमा पाईने बोटबिरुवा तथा वनस्पति ४०
तालिका २३: नगर क्षेत्रमा पहिचान गरेका विपद र जोखिम वर्गीकरण ४१
तालिका २४: राष्ट्रिय र प्रदेशको परिमाणमात्मक लक्ष्यका आधारमा ढोरपाटन नगरपालिकाको परिमाणमात्मक ५३
तालिका २५: राजश्व प्रक्षेपण ६१
तालीका २६: त्रिवर्षिय राजश्व प्रक्षेपण ६२

चित्र-सूची

चित्र १: ढोरपाटन नगरपालिकाको नक्सा र क्षेत्रफल १९

चित्र २: ढोरपाटन नगरपालिका उच्चमूल्यबाली तथा खाद्य कृषि पकेट क्षेत्र २३

चित्र ३: खाद्यान्नको पर्याप्तता (वार्ड र आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने महिना) २५

चित्र ४: ढोरपाटन नगरपालिका पर्यटकीय क्षेत्र २८

चित्र ५: ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रको वन जंगलको स्थिति ३९

चित्र ६: ढोरपाटन नगरपालिकाको भू-उपयोग नक्शा ४५

चित्र ७: ढोरपाटन नगरपालिका उच्चमूल्यबाली तथा खाद्य कृषि पकेट क्षेत्र ६३

चित्र ८: ढोरपाटन नगरपालिका पर्यटकीय क्षेत्र ७६

संक्षिप्त रूप

डि.व.का.	डिभिजन वन कार्यालय
दीराल	दीगो राष्ट्रिय लक्ष्य
पाससंसं	पालिका समृद्धिका संवाहक संकेत
दीविल	दीगो विकास लक्ष्य
प्र.स.सं.	प्रदेश समृद्धि संकेत
आई.पी.एम.	इन्टिग्रेटेड पेष्ट म्यानेजमेन्ट (एकीकृत रोजगारी व्यवस्थापन)

कार्यकारी सारांश

परिचय

नेपालको संबिधानले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यबस्थाको माध्यमद्वारा दीगो शान्ति, सुशासन र समृद्धिको मार्गनिर्देश गरेको छ र स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीय तह लाई योजनाबद्ध बिकासका लागि कानूनी व्यवस्था गरेको छ । नेपालमा योजनाबद्ध विकास वि.स.२०१३ साल देखि प्रारम्भ भएको हो र हाल १५ औं पञ्चवर्षीय योजना २०७६ कार्यान्वयनमा रहेको छ । यसै सिलसिलामा १५ औं राष्ट्रिय योजनाका लक्ष्य तथा उद्देश्यका साथै गण्डकी प्रदेश सरकारको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना २०७६ ले राखेको लक्ष्य तथा संयुक्त राष्ट्र संघको दीगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि पनि स्थानीय तहको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ ।

जनताको प्रतिस्पर्धात्मक बहुदलीय लोकतन्त्रान्त्रिक शासन प्रणाली मार्फत सहभागितामूलक, समन्यायिक, समावेशी र सन्तुलित तथा दीगो सामाजिक-आर्थिक विकासको गतिलाई तीव्रता दिई समृद्धि हाँसिल गर्न स्थानीय तहमा पनि योजनाबद्ध विकास गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसका लागि अध्ययन, अनुसन्धानमा आधारित सूचना तथा तथ्यहरूको विश्लेषणका साथै पालिका स्थित सरोकारवालाहरूको बृहत छलफलका आधारमा ढोरपाटन नगरपालिकाको स्थिति पत्र निर्माण गरेको छ । बहुसरोकरवालाहरू नगरपालिका, राजनीतिक दल, नागरिक समाज, उपभोक्ता समुह तथा निजी क्षेत्रका प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा विषयगत समस्या, चुनौती र अवसरहरूको पहिचान र स्थिति पत्रका आधारमा ढोरपाटन नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्यका साथै विषय केन्द्रित रणनीति र ब्यावहारिक कार्यनीति सहित ढोरपाटन नगरपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना २०७८ तर्जुमा गरिएको छ ।

यस योजना तयार गर्नु पूर्व ढोरपाटन नगरपालिकाको सामाजिक, आर्थिक र भौतिक पूर्वाधारका सूचकहरूको सूक्ष्म विश्लेषण सहितको स्थितिपत्र, पञ्चवर्षीय योजना तर्जुमाको लागि प्रक्रियागत प्रारम्भिक छलफलपत्र, दीगो विकास लक्ष्य, रास्ट्रिय विकास र गण्डकी प्रदेशका विकास लक्ष्यका साथै गण्डकी प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको स्थानीय तह आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रियाका साथै राष्ट्रिय योजना आयोगको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनलाई समेत अबलम्बन गरी ढोरपाटन नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

ढोरपाटन नगरपालिकाको स्थितिपत्र, अध्ययन गरिएका बिभिन्न दस्ताबेजहरू नगरपालिकाका बिभिन्न वडामा गरिएको स्थलगत अबलोकन समुदाय तथा जानकारहरूसँग गरिएको छलफल र कार्यशालाका सहभागीहरूले पहिचान गरेको समस्या, चुनौती र अबसर विश्लेषण ले ढोरपाटन नगरपालिकाको समग्र बिकासका लागि केहि महत्वपूर्ण प्रस्थान बिन्दु खोज्न मार्ग निर्देशन गरेका छन् ।

पहिलो, कृषि प्रणाली परम्परागत, मनसुनमा आधारित, निर्बाहमुखी, भएकोले उन्नत बीऊ बिजन, उन्नत पशु नश्ल र प्रबिधिको प्रयोग, सिंचाइको विस्तार, व्यावसायीकरण तथा यान्त्रीकीकरण, बजारमुखीका साथै दीगो र उच्च उत्पादकत्व दिने कृषि प्रणालीमा रुपान्तरण गर्नुपर्ने कुरा औंल्याएका छन् । **दोश्रो**, कोभिड (१९ महामारी न्यूनीकरण र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा दिन स्थापना भएका स्वास्थ्य संस्थाहरूको क्षमता रोगको संरचनामा परिवर्तन भए अनुसार सुदृढ र स्तरोन्नति गर्न सुझाएका छन । **तेस्रो**, बर्तमान अबस्थामा बिद्युत उत्पादन प्राय: बगिरहेका खोला तथा नदीमा निर्मित लघु तथा साना जलविद्युत आयोजना र ढोरपाटन नगरपालिका स्थित भुजी खोलामा निर्माण भएका १५ वटा लघु जलबिद्युत आयोजनाहरूमा २०७७ साल भाद्र महिनामा बाढीले क्षति पुगेकोले सोको पुर्ननिर्माण र आउँदा दिनहरूमा जलाशययुक्त ठूला जलविद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा विकास आयोजना निर्माण

गरी दीगो उर्जा उत्पादन र विस्तार गर्नु पर्ने सुझाए । **चौथो**, बजारको मागलाई सम्बोधन गर्न नसक्ने साधारण शिक्षाको बाहुल्यता रहेको वर्तमान शिक्षा प्रणालीलाई बजारको माग लाई सम्बोधन गर्न सक्ने प्राविधिक तथा ब्यावसायिक शिक्षा र प्रबिधि मैत्री प्रणालीको विकास र विस्तार गर्न सुझाएका छन् । **पाँचौ**, स्थानीय उत्पादक र पर्यटन व्यवसायी बीच कमजोर सम्बन्ध, पर्यटन उपजको विकास नभएको बर्तमान अबस्थामा स्थानीय उत्पादक र पर्यटन ब्याबसायी सँगको प्रत्यक्ष सम्बन्ध तथा नयाँ पर्यटन उपजहरूको विकास तथा प्रचार प्रसार गर्न सुझाएका छन् । **छैठौं**, नगरपालिकाको केन्द्र बुर्तिबाङ बजार देखि नौ वटा वडाहरू लाई जोड्ने सडक निर्माण र स्तरोन्नति का साथै भौतिक पूर्वाधारको निर्माण निर्धारित समय र लागतमा सम्पन्न नहुने र गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधार (सडक, खानेपानी, जलविद्युत आदि अभाव रहेकाले आगामी दिनमा निर्धारित समय र लागतमा गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको निर्माण सम्पन्न गर्नतर्फ केन्द्रित हुन सल्लाह दिएका छन् । **सातौ**, पालिका स्थित खासै उलेख्य संख्यामा घरेलु तथा साना लघुउद्यम स्थापना र सञ्चालन नभएको अबस्थामा कृषि पशुपन्छी जन्य तथा जडिबुटी प्रशोधन तथा नदी जन्य पदार्थको उत्खनन र प्रशोधन गर्ने साना र झ्झौला उद्योग स्थापना गर्न प्रोत्साहन र वित्तीय क्षेत्रको लगानी यस क्षेत्रमा बढाउनु पर्ने कुरा सुझाएका छन् । **आठौ**, पालिकाको तथ्याङ्क प्रणाली, योजना तर्जुमा प्रणाली र राजस्व परिचालन कमजोर रहेकोले सुदृढ गर्न सुझाएका छन् । **नवौं** पालिका क्षेत्रमा भौतिक पूर्वाधार निर्माण र अन्य कृषि विकास कार्यक्रम संचालन गर्दा बाताबरण मैत्री, फोहरमैलाको समयमानै उचित व्यवस्थापन र बाताबरण संरक्षणमा उचित ध्यान दिन सुझाएका छन् । **दशौं**, नगरपालिकाबाट उपलब्ध गरीने सेवा सुबिधा पारदर्शी, उत्तरदायी, समन्यायिक र सेवाग्राहीले सुशासनको प्रत्याभूति हुनेगरी प्रदान गर्न सुझाएका छन ।

यस आवधिक योजनाले स्थानीय सहभागिता, लैंगिक तथा सामाजिक समाबेशीकारण, लाभको न्यायोचित वितरण, गरिबमुखी, आर्थिक समृद्धि श्रोतको दीगो व्यवस्थापन र सन्तुलित विकास लाई प्रमुख सिद्धान्त तथा मूल्यमान्यताको रुपमा अबलम्बन गरिएको छ । ढोरपाटन नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा गण्डकी प्रदेश नीति तथा योजना आयोगले निर्देशित गरेको सहभागितामुलक र अन्तरक्रियात्मक प्रक्रियालाई अबलम्बन गरी स्थानीय तह र सरोकारवालाहरूमा आवधिक योजनाको अपनत्व बृद्धि हुने गरी तयार गरिएको छ ।

समृद्धिका सात सम्बाहकहरू:

नीतिगत रुपमा पालिकाको समृद्धिका लागि सात मुख्य संवाहकहरू (Seven Key Drivers of Prosperity) क्रमशः (१) कृषि तथा पशुपन्छी पालन, (२) जडीबुटीको विकास र प्रशोधन, (३) पर्यटन, (४) उर्जा, (५) घरेलु तथा साना उद्योग, (६) भौतिक पूर्वाधार, (७) मानव संसाधन (८) सुशासन पहिचान गरिएको छ ।

त्यसैगरि पहिचान गरिएका समृद्धिका पाँच सहयोगी क्षेत्रहरूमा आवधिक योजनाले पालिकाको समृद्धिका पाँच सहयोगी क्षेत्रहरू (Five Key Enablers of Prosperity) का रुपमा (१) प्राकृतिक सौन्दर्यता तथा जैविक विविधता, (२) सामाजिक, साँस्कृतिक बिबिधता र पहिचान, (३) जनसांख्यिक लाभ, (४) सहकार्य र सहअस्तित्व र (५) सुशासन लाई लिईएको छ । यसै गरी नागरिकलाई सहज र सुलभ तबरबाट सार्बजनिक श्रोत, सेवा र सुविधामा पहुच बृद्धि तथा सन्तुलित र समन्यायिक बिकासका लागि पालिका क्षेत्रका प्रशासनिक इकाई भएका स्थानहरू लाई विकास बिन्दु र विकास केन्द्रका रूपमा विकास गरिने सोचलाई यस आवधिक योजनाले अंगिकार गरेको छ ।

विकास विन्दु र विकास केन्द्र:

पालिकाले पहिचान गरेका समृद्धिका सात मुख्य सम्वाहक र पाँच सहयोगीको विकास र बिस्तार गर्दै नगरपालिकाको सन्तुलित र समावेशी विकास र लाभको न्यायोचित वितरण गरी समृद्धि प्राप्त गर्ने यस योजनाका मुख्य विशेषता रहेकाछन । सन्तुलित र समावेशी विकासको लागि नगरपालिकामा कायम भएका नौ वडाहरूलाई

आर्थिक तथा सामाजिक विकास बिन्दु (Growth Point) को रूपमा विकास गर्नुका साथै पालिका सदरमुकामलाई पालिका तहका विकास केन्द्र (Growth Center) को रूपमा विकास गरी नागरिकहरूलाई स्थानीय सरकारबाट उपलब्ध गराउने सेवा सुबिधा, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा आदिमा पहुँच बृद्धि गर्दै दैनिक जीवनका लागि आबश्यक पर्ने खाद्य बस्तु, लताकपडा, निर्माण सामग्री, कृषि तथा स्थानीय उपजको बिक्रि केन्द्र तथा साना शहरको विकास गरी नागरिकको शहरतिरको आकर्षण तथा आन्तरिक बसाई सराई लाई न्यूनीकरण गर्न यस योजनाले सहयोग गर्ने अपेक्षा गरेको छ ।

विकास अक्ष:

पालिकाको सन्तुलित र समावेशी विकासको लागि निर्माणधीन मध्य पहाडी लोकमार्ग पछ्याउँदै पूर्व-पश्चिम र उत्तर-दक्षिण र गरी ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्र भित्र सात वटा सडकहरूलाई विकास अक्ष (Growth Axis) को रूपमा निर्माण तथा स्तर वृद्धि गर्ने योजना तय गरिएको छ । जस्तै, बाग्लुंङ - गल्कोट - सेरा - बुर्तिबाङ - रोशी खोला मध्य पहाडी लोक मार्गको सेरा - बुर्तिबाङ - रोशिखोला खण्ड विकास अक्ष, बुर्तिबाङ - अधिकारीचौर - ढोरपाटन विकास अक्ष, बुर्तिवाङ-देवीस्थान - बोहोरागाउँ - निशी खोला विकास अक्ष, बुर्तिवाङ - खुंगा - बोंगादोभान - तमान विकास अक्ष, तमान - बुर्तिवाङ विकास अक्ष, बुर्तिवाङ - बाय्खोला - निशी विकास अक्ष र बुर्तिवाङ - सल्मकोट - अर्नाकोट ग्रामिण सडक विकास अक्षले सेटलाइट शहरको रूपमा विकास गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । उक्त सडकहरूको स्तरोन्नति सम्पन्न हुनासाथ बुर्तिबाङ केन्द्र हुनगई यिनीहरू बीचको भू-भागमा ब्यावसायिक तथा ब्यापारिक गतिविधि बढ्न गई आर्थिक क्षेत्र निर्माण हुनेछ । यसका साथसाथै बुर्तिबाङ - अधिकारीचौर - ढोरपाटन आर्थिक करिडोर रूपमा विकास हुन जाने अपेक्षा गरिएको छ ।

योजनाका उद्देश्य:

यस प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाको दीर्घकालीन सोच "**ढोरपाटन समृद्धिको आधार: कृषि, पर्यटन र वातावरण–मैत्री पूर्वाधार**" र लक्ष्य कृषि, जैविक विविधता, पर्यटन, उद्योग तथा पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट उत्पादकत्व वृद्धि गरी समतामूलक र समृद्ध पालिकाको आधारशिला निर्माण भएको हुनेछ । योजनाको लक्ष्य प्राप्ति गर्न समष्टिगत रूपमा चारवटा उद्देश्य राखिएका छन् । **पहिलो** उद्देश्यले व्याबसायिक कृषि, वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन र पर्यटन विकास मार्फत नगरवासिको जीविकोपार्जन सुधार गर्न जोड दिएको छ । **दोस्रो** व्यापसायिक शिक्षा र सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवाको नगरबासीले प्रत्याभूत गर्ने अवसथाको विकास गर्ने । **तेस्रो** उद्देश्यले वातावरणमैत्री पूर्वाधार विकास, जलवायु उत्थानशील प्रविधिको विस्तार गर्ने स्थानीय उत्पादनको बजारीकरणमा बृद्धि गर्ने र **चौथो** उदेश्यले नगरीय सुशासन अभिवृद्धि मार्फत सेवाग्राहीलाई सहज, निश्पक्ष र गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्ने उल्लेख गरिएको छ ।

आवधिक योजना दस्ताबेजको संरचना:

यस योजना ११ परिच्छेदमा बिभाजन गरिएको छ । **परिच्छेद** १ मा पालिकाको आवधिक योजनाको उद्देश्य र यसको परिचय, विगतका विकास तर्जुमा प्रक्रिया बारे छलफल गरिएको छ । **परिच्छेद** २ मा नगरपालिकाको विकासको विद्यमान स्थिति र उपलब्धीको समीक्षा गरिएको छ। **परिच्छेद** ३ सोच तथा विकासको अवधारणा, निर्देशक सिद्धान्त तथा परिणात्मक लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ । **परिच्छेद** ४ मा आर्थिक क्षेत्र जस्तैः कृषि, पशुपन्छी, सिंचाई, पर्यटन, वन तथा वातावरण, भूमि ब्यवस्था, प्राकृतिक स्रोत ब्यवस्थापन र उद्योग, व्यापार तथा आपूर्तिको अवस्था दीर्घकालीन लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यनीति, विस्तृत कार्यक्रम र नतिजा खाकाबारे उल्लेख गरिएको छ। **परिच्छेद** ५ मा सामाजिक क्षेत्र जस्तैः स्वास्थ्य तथा पोषण, शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन, खानेपानी तथा सरसफाई, महिला तथा बालबालिका तथा लक्षित वर्ग र युवा तथा खेलकुदको समस्या, चुनौती, अवसरका साथै लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति,

कार्यनीति, विस्तृत कार्यक्रम र नतिजा खाकाबारे उल्लेख गरिएको छ । **परिच्छेद ६** मा भौतिक पूर्वाधार क्षेत्र जस्तै: जलविद्युत वैकल्पिक उर्जा, सडक, पुल तथा यातायात, बस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण तथा भूकम्प पछिको पुनर्निर्माण, सूचना सञ्चार तथा प्रविधि आदिको समस्या, चुनौती, सम्भावना र अवसरका साथै दीर्घकालीन लक्ष्य, उदेश्य, रणनीति, कार्यनीति, विस्तृत कार्यक्रम र नतिजा खाका समावेश गरिएका छन् । **परिच्छेद ७** मा वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रसँग सम्बन्धित वन तथा जैविक विविधता, भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनमा, वातावरण तथा फोरमैला व्यवस्थापन, विपद न्यूनिकरण, आर्थिक समस्या, चुनौतीका साथै, उदेश्य, रणनीति, कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रम बारे उल्लेख गरिएको छ । **परिच्छेद ८** मा संस्थागत विकास र सुशासनका समस्या, चुनौती, अवसरका साथै लक्षय, उद्देश्य, रणनीति बारे छलफल गरिएको छ । **परिच्छेद ९** मा कार्यान्वयन व्यवस्था जैतै संस्थागत र मानव संसाधन, विषयक्षेत्र अनुसार अनुमानित बजेट, आवधिक योजना कार्यान्वयन बारे विस्तृत छलफल गरिएको छ । सो रुपान्तरणकारी अयोजनाको संक्षिप्त विवरण प्रस्तुत गरिएका छन् । **परिच्छेद १०** मा नौ वटा रुपान्तरणकारी तथा नगरपालिका गौरवका आयोजनाहरू समाबेश गरिएको छ भने **परिच्छेद ११** मा कोरोना भाइरस रोगको असर व्यवस्थापन गर्ने योजना सम्बन्धमा व्याख्या गरिएको छ ।

लगानी प्रक्षेपण:

ढोरपाटन नगरपालिकाकामा आगामी ५ वर्षमा हुने राजश्व प्रक्षेपणको खाका प्रस्तुत गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ लाई आधार वर्ष मानी उक्त आ.व. को नगरपालिकाको कुल वजेट ४९ करोड ८७ लाख ९३ हजार लाई प्रति वर्ष १० प्रतिशतका दरले बृद्धि हुने अनुमान गरी आगामी ५ वर्षमा नगरपालिकाले परिचालन गर्न सक्ने राजश्वको अनुमानलाई तालिकामा समावेश गरिएको छ । जस अनुसार, संघ र प्रदेश सरकारबाट आउने अनुदान, राजश्व बाँडफाँड र आन्तरिक आय लगायतका राजश्वका स्रोतहरूलाई समेटेर नगरपालिकाले ५ वर्ष भित्रमा कुल ३ अर्व ७७ करोड २१ लाख वरावरको अनुमानित राजश्व परिचालन गर्नेछ । कुल अनुमानित राजश्व मध्ये १ अर्व ८३ करोड १२ लाख प्रशासनिक खर्च तथा सामाजिक सुरक्षा भत्तामा र सशर्त अनुदानको चालु वजेटबापटको रु. ३२ करोड २४ लाख ७३ हजार आगामी ५ वर्षमा खर्च हुने अनुमान गरिएको छ भने उक्त समयमा नगरपालिकाका लागि अनुमानित लगानी योग्य राजश्व १ अर्व ६१ करोड ८३ लाख हुने देखिन्छ ।

क्षेत्रगत प्राथमिकता:

पञ्चवर्षीय योजनामा पालिका समृद्धिका मुख्य संवाहक र ती क्षेत्रभित्रका उपक्षेत्रहरूमा एक देखि तीनसम्म प्राथमिकताका क्षेत्रहरू निम्न अनुसार तोकिएका छन् । समग्र समृद्धिका क्षेत्र, उपक्षेत्र र प्राथमिकताका कार्यक्रमहरू देहाय बमोजिम छन् ।

समृद्धिका क्षेत्र, उपक्षेत्र र प्राथमिकताका कार्यक्रमहरू

समृद्धिका क्षेत्र	उपक्षेत्र	पञ्चवर्षीय योजनाका क्षेत्रगत प्राथमिकताहरू
१. **कृषि तथा पशुपन्छी पालन**	**कृषि**	चक्लाबन्दी, व्यवसायिकरण तथा यान्त्रिकारण र उन्नत बीउ बिजनको प्रयोग गरी कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धि गर्ने । वातावरण मैत्री नमुना कृषि गाँउ कार्यक्रमको विस्तार तथा सुदृढीकरण गरी कृषिलाई पर्यटन र गरिबी निवारणसँग जोड्ने । आलु, कफी, अदुवा, बेसार, स्याउ, किवी र तरकारी खेतीको आधुनिकीकरण गरी आत्मनिर्भर हुने र खाद्यान्नवालीको उत्पादन बढाउने । कृषि उपज केन्द्रको स्थापना र संचालन र सुदृढीकरण गर्ने ।
	पशुपन्छी र मत्स्य विकास	दूध, अण्डा र मासुमा आत्मनिर्भर हुने । व्यावसायिक पशुपालन फार्मको विस्तार र दूग्ध चिस्यान केन्द्र निर्माण गर्ने । उन्नत नश्ल सुधार कार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
	खाद्य सुरक्षा	खाद्य असुरक्षित घर परिवारको पहिचान गरी आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । खाद्य असुरक्षित घर परिवारको रोजगारी र उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । खाद्य विकास बैंक स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
	भूमि व्यवस्था	भू-उपयोग नीतिको निर्माण र कार्यान्वन गर्ने । चक्लावन्दी र करार खेतीको कार्यक्रम विस्तार गर्ने ।
	सहकारी क्षेत्र	एक सहकारी एक उत्पादन कार्यक्रमको प्रवर्द्धन गर्ने । ग्रामिण क्षेत्रमा छरिएर रहेको पूँजी र बिप्रेषण लाई सहकारी विस्तार गरी उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्ने ।
२. **वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन**	वन, भू-संरक्षण र जैविक विविधता	सामुदायिक बनमा डिभिजन बन कार्यालयको समन्वयमा वैज्ञानिक बन व्यवस्थापन प्रणाली लागु गरी बनको उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धि गर्ने । वनको सदुउपयोग, वातावरण संरक्षण र निम्न आयभएका घरधुरीलाई वनपैदावारमा आधारित उद्यम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गर्ने । ढोरपाटन शिकार आरक्षको नजिकका क्षेत्रमा र मध्यवती क्षेत्रको स्थापना र संचालन गर्ने ।
	वातावरण संरक्षण	ठूला पूर्वाधार निर्माणका र उद्योग स्थापना गर्दा वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन लागू गर्ने । संवेदनशील जलाधार, सिमसार र जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने । फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
	जलवायु परिवर्तन र उत्थानशिलता तथा विपद व्यवस्थापन	जलवायु उत्थानशीलता योजना निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्ने । जलवायु उत्थानशिलता र अनुकुलन सम्बन्धी कृषक समूहलाई प्रशिक्षण र प्रविधिको विस्तार गर्ने । विपद व्यवस्थापन योजना निर्माण गरी वडा स्तरमा विपद व्यवस्थापन समिति गठन र सो मार्फत विपद व्यवस्थापन कार्य सञ्चालन गर्ने ।
	वनजन्य तथा जडिबुटीको विकास र प्रशोधन	उच्च लाभ भएका जडीबुटीको खेती विस्तार, घरेलुकरण र व्यावसायीकरण गर्ने । निजी क्षेत्रको सहकार्यमा बनजन्य तथा जडीबुटी प्रशोधन केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
३. **पर्यटन**	**पर्यटन**	स्थानीय उत्पादन र पर्यटन व्यवसायको प्रत्यक्ष सम्वन्ध विकास गर्ने । पर्यटन पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने (घरबास, आतिथ्यता र पाहुना सत्कार, पथप्रर्दशक तालीम, टुर्स एण्ड ट्राभल्स, पदमार्ग, पर्यटन सडक आदि) । पर्यटन उपजको विकास गर्ने ।

४. **उर्जा**	**जलविद्युत् उर्जा**	उर्जा विकास सम्वन्धी नीति एव सँगठन संरचना स्थापना र सञ्चालन गर्ने । निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन र लगानी आकर्षण गरी जलविद्युत्को उत्पादन वृद्धि गर्ने । लघु विद्युत निर्माण र विस्तार गरी सबै घर परिवारमा विद्युत पहुँच पुऱ्याउने ।
	नवीकरणनीय उर्जा	सौर्य उर्जाको विकासबाट लिफ्ट, सिंचाई र खानेपानीमा प्रयोग गर्ने । सुधारिएको चुलो विस्तार गर्ने ।
५. **घरेलु तथा साना उद्योग**	**उद्योग**	पालिकामा प्रदेश तथा संघीय सरकारसँग समन्वय गरी उद्योग स्थापना र विस्तारको नीतिगत व्यवस्थापन गर्ने । कृषि र पशुजन्य खाद्य बस्तुको प्रशोधन, वन पैदावर र खनिजजन्य उद्योगको स्थापना र विस्तार गर्ने ।
	उद्यमशीलताको विकास	युवाहरूलाई शैक्षिक र गैरशैक्षिक उद्यमशील शिक्षाको व्यवस्था गर्ने । युवालक्षित उद्यम स्थापना र सञ्चालन कार्यक्रम कार्यन्वयन गर्ने ।
	खनिज सम्पदाको विकास	नदीजन्य खनिज पदार्थ ढुङ्गा, गिटी र वालुवा उत्खनन्लाई दीगो व्यवस्थापन गर्ने ।
	वाणिज्य	सार्वजनिक कार्यालयमा स्थानीय उत्पादनको उपयोग प्रवर्द्धन गर्ने । घरेलु तथा हस्तकलाका सामान उत्पादन गर्ने उद्योगहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
	आपूर्ति	बजार अनुगमन र नियमन गर्ने संयन्त्र प्रभावकारी बनाई नियमित बजार तथा उधोगको अनुगमन गर्ने ।
६. **भौतिक पूर्वाधार**	**सडक**	पालिका स्थित निर्माण गरिएका सडक हरूको स्तरोन्नति र कालोपत्र र वडा केन्द्र र पालिका स्थित प्रमुख बजार केन्द्र जोड्ने सडकको ट्र्याक खोल्ने ।
	सिंचाइ	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण आयोजना र मुख्यमन्त्री वातावरण मैत्री नमुना कृषि गाउँ कार्यक्रमका गाउँ, पकेट क्षेत्र, ब्लक, जोन र सुपरजोनमा सिंचाई पुऱ्याउने । पालिकाका टारहरूमा वैकल्पिक सौर्य प्रविधिबाट सिंचाई विस्तार गर्ने । अधुरा सिंचाई आयोजनाको तथा सिंचाई कुलोको मर्मत गरि आयोजनाको दीगो व्यवस्थापन गर्ने ।
	खानेपानी	आधारभूत खानेपानीको पहूँच पालिकाका सबै घरधुरीलाई पुऱ्याउने सहरी क्षेत्रमा ढलनिकास र फोहोरमैलाको दीगो व्यवस्थापन गर्ने ।
	शहरीविकास	नगरपालिकाको केन्द्रबाट ९ वटै केन्द्र जोड्ने सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति गर्ने ।
	सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि	पालिकामा विद्युतीय सूचना प्रविधिको पहुँच विस्तार गर्ने ।
	श्रम तथा रोजगार	बेरोजगार युवाहरूको पहिचान र अभिलेख राख्ने । प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कार्यक्रम लाई सुदृढ गर्ने । युवा तथा श्रमिकहरूको व्यावसायिक दक्षता वृद्धि गरी उद्यम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
	गरिबी निवारण	स्थानीय तहमा गरिब घरपरिवार पहिचान गरी अभिलेख राख्ने । पालिकाले पहिचान गरेका घरपरिवार लाई लक्षित गरी आयआर्जन कार्यक्रममा संचालन गर्ने ।

७. मानव संसाधनको विकास		पालिकालाई आगामी २५ वर्षसम्मलाई आवश्यक पर्ने आधारभूत, मध्यम र उच्चस्तरको जनशक्ति प्रक्षेपण गर्ने । प्रक्षेपण अनुसार आधारभूत, मध्यम र उच्च स्तरको जनशक्ति उत्पादन गर्न विद्यालय, महाविद्यालय, प्राविधिक प्रतिष्ठान, तालिम केन्द्र र निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्ने । स्थानीय स्तरमा प्राबिधिक जनशक्तिको विकास गरी बजारको माग र आपूर्ति विच सन्तुलन गर्ने ।
	शिक्षा	शतप्रतिशत साक्षरता गर्ने, कृषि तथा पशु विज्ञान विद्यालय सञ्चालन गर्ने ।
	स्वास्थ्य तथा पोषण	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई स्तरोन्नति गरी अस्पताल बनाउने, पूर्णखोप सञ्चालन, आधारभूत स्वास्थय सेवाको पहुँच बृदि गरि कोभिड विरुद्धको खोप को सुनिश्चितता गर्ने, कुपोषण न्युनिकरण गर्ने
	लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण	लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति कार्यन्वयन गर्ने । हिंसा पीडित र एकल महिलाहरूको लागि क्षमता वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । पालिका बाट गरिने विकास निर्माण कार्यमा सरचना निर्माण गर्दा महिला र पछाडी पारिएकाको बर्गको कानुनत प्रतिनिधित्व गराउने ।
	बालबालिका तथा किशोरकिशोरी	बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरूको लागि जीबन उपयोगी शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । विशेष संरक्षण आवश्यक भएका बालबालिकाहरूको पहिचान गरी संरक्षण र पुन:र्स्थापन गर्ने । पूर्ण खोप सुनिश्चित पालिका कार्यक्रमलाई दीगो बनाउने ।
	ज्येष्ठ नागरिक	ज्येष्ठ नागरिकहरूको विवरण अध्याबधि गरी सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सुदृढ गर्ने ।
	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका पहिचान र अभिलेखीकरण गरी परिचय पत्र प्रदान । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि उद्यमशीलता विकास सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने । पालिका स्थित नयाँ निर्माण हुने सार्वजनिक कार्यालयहरू अपाङ्गमैत्री बनाउने ।
	मानव बेचबिखन तथा ओसार-पसार र हिंसा नियन्त्रण	मानव वेचविखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । मानव वेचविखन तथा ओसारपसारबाट प्रभावितहरूको लागि उद्धार, संरक्षण र पुनर्स्थापना गर्ने ।
	जनसंख्या तथा बसाईसराइ	आन्तरिक बसांईसराईलाई व्यवस्थित गर्ने, जनसाख्यिंक लाभांश लिने ।
	युवा परिचालन	युवाहरूको लागि उत्पादनमूलक व्यवसायिक तालिम दिने, युवाहरूलाई स्वरोजगारमा प्रोत्साहन गर्ने ।
	खेलकुद	विद्यालय स्तरमा खेलकुदको सुधार र प्रतिस्पर्धात्मक खेल आयोजना गर्ने ।
	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमलाई सुदृढ र प्रभावकारी तवरबाट सञ्चालन गर्ने ।

८ सुशासन	शासकीय सुधार	आवधिक योजनाले माग गरेका नीति, कानुन, मार्ग दर्शन निर्माण गरी कार्यान्वन गर्ने । शासकीय प्रकृया चुस्त बनाउन पालिका तथा वडा कार्यालय भवनहरू निर्माण गर्ने पालिका तथा वडा कार्यालयहरू सेवाग्राही मैत्री, पारदर्शी, तथा उत्तरदायी बनाई सुशासनको प्रत्याभुती गराउने ।
	प्रशासनिक सुशासन	पालिका तथा वडा कार्यालयहरूमा विद्युतीय शासन प्रणालीको सुदृढीकरण गर्ने ।
	वित्तीय सुशासन	सार्वजनिक खर्च कार्यविधि परिमार्जन गरी पारदर्शी तवरबाट कार्यान्वयन गर्ने । विद्युतीय आर्थिक कार्य प्रणालीको सुदृढीकरण गर्ने ।
	शान्ति सुरक्षा	नगरप्रहरी संरचनालाई सुदृढ गर्ने ।
	मानवअधिकार	पालिकाक्षेत्रमा मानवअधिकार प्रवर्द्धन, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने
	न्याय प्रणालीको सुदृढिकरण	न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, संघ तथा प्रदेशको कानून अनुकुल स्थानीय तहको कानून निर्माण क्षमता वृद्धि गर्ने ।
	सन्तुलित विकास	योजना छनौट गर्दा पिछडिएको वर्ग र विकट क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिने ।
	सामाजिक संघसंस्था	दर्ता र नविकरण र नियमन गर्ने ।

पञ्चवर्षीय योजनामा ढोरपाटन नगरपालिका

ढोरपाटन नगरपालिकाको समृद्धि र सुखका लक्ष्यहरू राष्ट्रिय तथा प्रदेशको सोच तथा लक्ष्यलाई योगदान गर्ने गरि तयार गरिएका छन् । समृद्धितर्फ समष्टिगत र क्षेत्रगतरुपमा सरकारी वित्त, वित्तीय क्षेत्र, कृषि तथा वन, उद्योग वाणिज्य र आपूर्ति, निजि क्षेत्र सहकारी, श्रम तथा रोजगारी, गरिबी र असमानता, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या, शिक्षा र भौतिक पूर्बाधार तथा सुशासन जस्ता क्षेत्रका लक्ष्यहरू, उदेश्यहरू, रणनीतिहरू र सूचकहरू विकास गरिएका छन् । सुखतर्फ मानव विकास र लैङ्गिक समता, आवास र सहरीकरण, सामाजिक सुरक्षा, वातावरण र विपद् व्यवस्थापन, मानव सुरक्षा र राष्ट्रिय एकता तथा समानता, मानव अधिकार र सुशासन सूचकहरू विकास गरिएका छन् । तुलनायोग्य सूचकहरू निम्नअनुसार छन्:

पञ्चवर्षीय योजनामा समृद्धि र सुखका राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशका र ढोरपाटन नगरपालिकाको लक्ष्यहरू

क्र. सं.	सूचक	इकाई	राष्ट्रिय लक्ष		गण्डकी प्रदेश		नगरपालिकाको लक्ष्य		
			आधार वर्ष आ.व. ०७५/७६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष २०७५/७६	वि.सं २०८०/८१	आधार वर्ष आ.व. २०७७/७८	वि.सं २०७९/८०	वि.सं २०८२/८३
क	**समष्टिगत आर्थिक सूचक Macro-economic Indicators**								
१	आर्थिक वृद्धिदर	प्रतिशत	६.८	९.६	७.१	१०.२	२७		
२	प्रति व्यक्ति वार्षिक आय	अमेरिकी डलर	१०४७	१५९५	१०३४	१९५६	७३१	८६८५	१००६
ख	**अर्थतन्त्रमा कृषितथा गैर कृषि क्षेत्रको योगदान Contribution of Agriculture and Non-Agriculture Sector**								
३	क. कृषि	प्रतिशत	२६.९८	२८.२०	२२.३०	२३.७			
४	ख. गैरकृषि	प्रतिशत	७३.००	७१.८०	७७.७०	७६.३			
५	कृषि उत्पादकत्व (प्रमुखबाली: धान, मकै र गहुँ)	टन हेक्टर	२.९७	४	६	२.८	२.३	२.५	२.७
६	आलु बालीको उत्पादकत्व (मे. टन प्रति हेक्टर)	टन	१६.४	१२.९	२२.	१९.९	९.९	१०.५	११.५
७	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका घरपरिवार	प्रतिशत	४८.२	७०	१००	५६	८०	६५	५०
८	खेतीयोग्य जमिन मध्ये सिञ्चित जमिन	प्रतिशत	४५.०	२७.४	४५.०	०.१	१९.६	२२.३	२५
ग	**सरकारीवित्त Public Finance**								
९	बजेटमा पूँजीगत र चालु विनियोजनको अनुपात	अनुपात	१:३	१.९६:१	१:१.५	१.५:१	१:१.६५	१:१:६०	१:१.६६
१०	वार्षिक विनियोजनमध्ये कुलखर्च	प्रतिशत	८९.४	५८	९९	९९	१००	१००	१००
१	वार्षिक विनियोजनमध्ये पूँजीगत खर्च	प्रतिशत	८७.४	८१.७	९९	९९	३७.६४	३७.६४	३७.६४
१२	वार्षिक विनियोजनमध्ये चालु खर्च	प्रतिशत	९१.३	५८.०	९९	९९	६२.३६	६२.३६	६२.३६
घ	**वित्तीय क्षेत्र Financial Sector**								
१३	जनसङ्ख्याप्रति बैंक तथावित्तीय संस्थाको शाखा	ज्ना	३३६३	२२५७			१५५५	१५३०	१५००
१४	प्रति स्थानीयतह बैंक र वित्तीय संस्थाको शाखा	संख्या	११.७	१४.०			१७	१८	२०
१५	वचत तथा ऋण सहकारी संस्था	संख्या		१८३७			६	८	१०
१६	लघु वित्त संस्थाको शाखा	संख्या		२१५			५	७	८
ङ	**श्रम तथा रोजगारी Labour and Employment**								
१७	श्रमशक्ति सहभागिता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	३८.५	३५.७	४८.५	५०.०	३८.६	३४.५	३०.५
१८	बेरोजगारी दर	प्रतिशत	११.४	९.०	६.०	४.०	६१.४	५८.२	५५
च	**शिक्षा**								
१९	साक्षरता दर (५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	६६.०	७४.८	९६	९५	७८	८३.५	९५

क्र. सं.	सूचक	इकाई	राष्ट्रिय लक्ष		गण्डकी प्रदेश		नगरपालिकाको लक्ष्य		
			आधार वर्ष आ.व. ०७५/७६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष २०७५/७६	वि.सं २०८०/८१	आधार वर्ष आ.व. २०७७/७८	वि.सं २०७९/८०	वि.सं २०८२/८३
२०	आधारभूततह (१-८) मा खुदभर्ना दर	प्रतिशत	९२.३	९४.८	९९.५	९९.०	९२.१	९४.६	९७.१
२१	माध्यमिकतह (९ देखि १२) मा कुलभर्ना दर	प्रतिशत	६०.६	७३.७	९०	९२	७२.१	७६.०	८०.०
२२	माध्यमिक तह (९-१२) मा खुदभर्ना दर	प्रतिशत	४३.९	४४.७	६५	६०	४६.३८	५०	५२.०
२३	विद्यालय शिक्षा (१-१२) को भर्नामा लैङ्गिक समता	महिलाप्रति सय पुरुष	१०४.१	१०४.६	१०५	१०५.६	९८.०	१००	१०३.०
२४	आधारभूत तहमा विद्यालय जाने उमेरका विद्यालयबाहिर रहेका विद्यार्थी	प्रतिशत	२२.९	९.६	५	१	६.५	४	१.५
छ	**स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या Health and Population**								
२५	जनघनत्व (जना प्रति वर्ग कि.मी.)	जना	१८०	१०९	२००	१३०	३७३		२७५
२६	प्रति परिवार औसत सदस्य संख्या	जना	४.८	४.२	४.४	४.०	४.२		४.०
२७	नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	दर	२१	१५	१०	१०	१०	९	८
२८	संस्थागत सुत्केरी सेवाको उपयोग	प्रतिशत	५७.४	६८.३	७६	८८	७६	८०	८५
२९	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसूति सेवा लिएका महिला	प्रतिशत	५८.०	६९.९	७९	८०	७९	८२	८५
३०	३० मिनेटसम्मको दूरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच रहेका परिवार	प्रतिशत	४९.३	५३.७	८०.०	७७.४	५०	४५	४०
३१	बाल कुपोषण दर	प्रतिशत	२७	२५	२९		३०	२५	२०
३२	परिवार नियोजनका आधुनिक साधनको प्रयोग गर्ने प्रजनन योग्य उमेरका महिला	प्रतिशत	४३	३७.३	५३	५३	५३	५४	५५
ज	**पूर्वाधार विकास Infrastucture Development**								
३३	प्रादेशिक लोकमार्ग	कि.मी.	६,९७९	९३७	१५,०००	३४५०			
३४	स्थानीय सडक	कि.मी.	६०१६२	९९८४		९९५३	६८.४	८४	१००
३५	विद्युत्मा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	९०.७	८२.५	९९	१००	८९	९५	१००
३७	आधारभूत खानेपानी सुविधा पुगेको परिवार	प्रतिशत	८९	९१.१	९९	१००	८५	९३	१००
३८	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता (कुल जनसंख्यामा)	प्रतिशत	५५.४	४८.०	८०	८०	८	९	२०
झ	**राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक सुखकालक्ष्य, गन्तव्य र सूचक National and provincial happiness and prosperity indicator**								
३९	मानव विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.५७९	०.५९	०.६२४	०.६५	०.४७८	०.५०	०.५३

क्र. सं.	सूचक	इकाई	राष्ट्रिय लक्ष		गण्डकी प्रदेश		नगरपालिकाको लक्ष्य		
			आधार वर्ष आ.व. ०७५/७६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष २०७५/७६	वि.सं २०८०/८१	आधार वर्ष आ.व. २०७७/७८	वि.सं २०७९/८०	वि.सं २०८२/८३
४०	जनसंख्यामा सक्रिय उमेरको हिस्सा (जनसांख्यिक लाभांश)	प्रतिशत	५६.९	५७.०	६०.०	६६.०	५७		६०
४१	जनसंख्यामा लैङ्गिकअनुपात	अनुपात	९४.२	८३.१	१००.	९६.०	८७	८६.५	९०
४२	घर जग्गामा एकल स्वामित्व भएका महिला (१५ देखि ४९ वर्ष)	प्रतिशत	१६.७	१९.९	२५.०	२८.०	१५.९	२२	२५
४३	प्रत्यक्ष लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन अनुपात	प्रतिशत	३९	६६.०		७०.०			
ञ	**आवास र शहरीकरण Housing and Urbanization**								
४४	सुरक्षित भवनआचार संहिताको मापदण्ड अनुसार निर्मित) आवासमाबसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	३७.८	२६.२	६०.०	३७.०	०.०१	२.५	५
४५	आफ्नै स्वामित्वको आवासमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	८५.३	८१.७	८९.०	८३.०	१००	१००	१००
४६	३० मिनेटको पैदल दूरीमाबजार केन्द्रको पहुँचपुगेको परिवार	प्रतिशत	४४.७	४७.५	७५	६०.०	५०.०	५५	६०.०
४७	सुधारिएको सरसफाई सुविधा प्राप्त गर्ने परिवार	प्रतिशत	६४.६	७३.६	९०.०	८५.०	९०.०	९४	९८.०
४८	खानापकाउन ठोस इन्धन (दाउरा, गुइँठा आदि) प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	६५.७	६९.३	५०.०	५९.०	९१.३	८६	८०
ट	**गरिबी र असमानता Poverty and Unemployment**								
४९	बहुआयामिक गरिबीमा रहेको जनसंख्या	प्रतिशत	२८.६	१४.२	१३	७.३	३०	२५	२०
५०	प्रतिदिन १.९ डलर PPP आम्दानीका आधारमा गरिबी	प्रतिशत	१४.९९	११.१	१४.९९	१०.००			
५१	सम्पत्तिमा आधारित जिनी गुणक Gini Coefficient	गुणक	०.३१	०.३७	०.२९	०.२६			
ठ	**सामाजिक सुरक्षा Social Security**								
५२	**आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आबद्ध जनसंख्या**	**प्रतिशत**	**१७**	**६०**	**१००**	**१७**	**१८**	**१९**	**२०**
५३	स्वास्थ्यबीमामा आवद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	३.५	७.०	६०.०	६४.०	२.३	६	१०
५४	कृषि तथा पशु बीमामा आवद्ध परिवार	प्रतिशत		५.०		२५.०	३.३८	१२	२०
ड	**वन,वातावरण र विपद् व्यवस्थापन Forest,Environment and Disaster Management**								
५५	बनले ढाकेको क्षेत्र	प्रतिशत	४४.७४		३७.८		४१	४१	४१

क्र. सं.	सूचक	इकाई	राष्ट्रिय लक्ष		गण्डकी प्रदेश		नगरपालिकाको लक्ष्य		
			आधार वर्ष आ.व. ०७५/७६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष २०७५/७६	वि.सं २०८०/८१	आधार वर्ष आ.व. २०७७/७८	वि.सं २०७९/८०	वि.सं २०८२/८३
५६	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह संख्या	संख्या	२२४१५				४६	४८	५०
५७	सामुदायिक वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	२२७२३५६		८१४६०		४७९६		५२१३
ढ	**मानव सुरक्षा र राष्ट्रिय एकतातथा सम्मान (Human Security, National Unity and Respect)**								
५८	राष्ट्रिय परिचय-पत्र प्राप्त गरेका नेपाली नागरिक	प्रतिशत			१००	१००			
५९	पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ता	प्रतिशत	५६.०	६०.८	१००.०	९०.०	३२.४	४६	६०.०
६०	कुपोषण प्रभावित जनसंख्या	प्रतिशत	३८.०	४१.७	२०.०	२०.०	३०.०	२५	१५.०
६१	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	४८.२	५६.०	७०.०	८३.०	१२.०	१८	२५.०
६२	उच्च खाद्य असुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	९.९	६.०	७.०	२.०	६०	५२	४५

नगरपालिका गौरवका आयोजना

नगरपालिकाले आफ्नै बजेट र अन्य क्षेत्रबाट स्रोत जुटाई कार्यान्वयन गर्नको लागि नौ वटा नगर पालिका गौरवका आयोजनाहरू निम्नानुसार छनौट गरिएका छन्:

१) नगरपालिकाको केन्द्र बुर्तिबाङ बजारदेखि नौ वटा वडा केन्द्र जोड्ने सडक निर्माण र स्तरोन्नति आयोजना,

२) नगरपालिकाको आधुनिक प्रशासनिक भवन निर्माण आयोजना,

३) नगरप्रमुख उच्चमूल्य बालिविकास तथा नमूना कृषि गाउँ आयोजना,

४) चिडियाखाना तथा जूलोजिकल पार्क निमार्ण आयोजना,

५) परम्परागत भाषा संस्कृति र सम्पदा सर्म्बद्धन गर्न छन्त्याल सँग्रहालयसँगै घरवास (होमस्टे) कार्यक्रम विस्तार र सुदृढीकरण आयोजना,

६) कृषि तथा पशु प्राबिधिक शिक्षालय स्थापना र संचालन आयोजना

७) नगरपालिकामा विद्युतिय सुशासन कार्यक्रम व्यवस्थापन

८) उच्च धरातलीय प्राकृतिक चिकित्सालय परियोजना

९) भूजिखोला बाढी पिडित लाई सुरक्षित आवास निर्माण आयोजना रहेका छन् ।

१०) नगरपालिका भित्र 'एकघर एकधारा' कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

ढोरपाटन नगरपालिकाले पहिचान गरेका १० वटा रुपान्तरणकारी (गौरबका) योजना मध्ये नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारसँग स्रोत माग गरेका ६ वटा नगर गौरवका आयोजनाहरू छनौट गरिएका छन् भने चार वटा आयोजनाहरू नगरपालिकाको बजेट स्रोतले कार्यान्वयन गरिनेछ । नगरपालिका क्षेत्र भै निर्माण हुने नेपाल सरकारको गौरबको मध्य पहाडी लोक मार्ग र प्रदेश सरकारको उत्तरगंगा जलासययुक्त जलबिद्युत आयोजना रहेका छन् । त्यसैगरि कोभिड १९ ले थलापरेको विकास निर्माण कार्यलाई चलायमान बनाउनका लागि केहि उपायहरू पनि यस आवधिक योजनाले सम्बन्धित निकायलाई कार्यान्वयनको लागि सुझाएको छ ।

परिच्छेद १: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

ढोरपाटन नगरपालिकाको स्थापना वि.सं. २०७३ सालमा नेपालको नयाँ प्रादेशिक संरचना अनुसार भएको हो । वि.सं. २०७४ साल देखि निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरूबाट नगरपालिकाले स्थानीय सरकारको रूपमा विकास निर्माण र नागरिकहरू लाई सेवा सुबिधा दिँदै आईरहेको छ । ढोरपाटन नगरपालिकामा स्थानीय सरकारको स्थापना भएपछि निर्माण गरिएको यो पहिलो पञ्चवर्षीय तथा आवधिक योजना हो । यस योजनाको अवधि आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ देखि २०८२/०८३ सम्मको रहनेछ । सामान्यतया अघिल्लो पञ्चबर्षीय योजनाको प्रगति समीक्षा समावेश गरी चालु योजना तयार गर्ने प्रचलन रहेको छ । प्रस्तुत योजनामा अघिल्लो योजनाको प्रगति समीक्षा समावेश गर्ने अवस्था नरहेकोले यस खण्डमा नगरपालिकाले विगत दुई आर्थिक वर्षहरूमा हाँसिल गरेका उपलब्धि र सिकाईलाई हृदयङ्गम गरी पालिकाको समग्र आर्थिक, सामाजिक तथा भौतिक अवस्थाको संक्षिप्त प्रस्तुति गरिएको छ ।

१.२ आवधिक योजनाको उद्देश्य

१. नगरपालिकाको वस्तुस्थिती तथा साधन श्रोतको पहिचान र विश्लेषण गरी स्थानीय सरकारको मूल्य मान्यता तथा स्थानीय आवश्यकताका आधारमा नगरपालिकाको विकासको खाका तयार गर्ने,

२. पन्ध्रौ पञ्च वर्षीय योजना, प्रदेश सरकार तथा संयुक्त राष्ट्रसंघको दीगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि योगदान पुऱ्याउने,

३. नगरपालिकाको दीर्घकालिन सोच, निर्देशक सिद्धान्त, लक्ष्य, रणनीति तथा कार्यनीतिको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने,

४. आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका लागि मध्यकालीन, वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना, अनुगमन र समीक्षा सूचकहरूको खाका तयार पार्ने,

५. भविष्यमा विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना (Sectoral Plan) तथा विकास प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्न मार्गनिर्देशित गर्ने,

६. समष्टि र विषय क्षेत्रगत रूपमा प्राथमिकता प्राप्त योजना र विकास क्रियाकलापमा लगानी सुरक्षित गर्न मध्यकालीन खर्च संरचना (Medium Term Expenditure Framework-MTEF) तयार गर्न र विकास साझेदार तथा निजी क्षेत्रको लगानी प्रवर्द्धनका लागि मार्ग प्रशस्त गर्ने ।

७. नगरपालिकाले अंगिकार गरेको नीति तथा कार्यक्रम, दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य तथा क्षेत्रगत उद्देश्यलाई मुर्तरुप दिनसक्ने कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमहरू तय गर्ने ।

१.३ आवधिक योजनाको तर्जुमा प्रक्रिया

पालिकाको आवधिक योजना विभिन्न प्रकृया र चरण पार गर्दै तयार गरिएको छ। योजना तयार गर्दाका गण्डकी प्रदेश नीति तथा योजना आयोगले निदृष्ट गरेको प्रक्रिया तथा राष्ट्रिय योजना आयोगको स्थानीय तह योजना तर्जुमा दिग्दर्शनले व्यवस्था गरे अनुसारका अवलम्बन गरी यो आवधिक योजना तयार परिएको छ ।

चरण १. कार्य तालिका निर्माण:

आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा गण्डकी प्रदेश सरकारको आवधिक योजना तर्जुमा मार्गचित्रको अबलम्वन र नगरपालिकासँग भएको सम्झौताको समयाबधि लाई ध्यानमा राखी मस्यौदा कार्ययोजनालाई योजना तर्जुमा कार्यशालामा गरिएको छलफलका आधारमा अन्तिम रूप दिई कार्यन्वयन गरियो । जस अनुसार योजना तर्जुमा को अन्य चरण र गर्नुपर्ने मूख्य कार्य देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

क) निर्देशक समिति र अन्य समितिहरू निर्माण र कार्य बिभाजन

ख) पूर्व अध्ययनहरूको पुनरावलोकन, तथ्याङ्क संकलन र स्थिति पत्र निर्माण

ग) आवधिक योजनाको दीर्घकालीन सोच र उद्देश्य निर्धारण

घ) निर्धारित ढाँचामा योजनाको मस्यौदा निर्माण

ङ) मस्यौदा योजना माथि छलफल तथा परामर्श

च) अन्तिम मस्यौदा निर्माण

छ) अन्तिम मस्यौदा प्रदेश सरकार र संघीय सरकारमा पेश

ज) प्रदेश र संघीय सरकारको पृष्ठपोषण सहित अन्तिम मस्यौदा निर्माण

झ) योजना कार्यपालिकाबाट पारित र कार्यान्वयन

हाल विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको कोभिड-१९ बाट हुने सम्भावित संक्रमण/महामारीको उचित नियन्त्रण तथा रोकथाम हुन नसकेकोले निर्धारित कार्यतालिका भन्दा केहि समय बढि लाग्न पुगेको अवस्थामा नगरपालिकासँग छलफल, समन्वय गरी आवधिक योजना निर्माण कार्य सम्पन्न गरियो ।

चरण २. पालिका स्तरीय अभिमूखीकरण र योजना तर्जुमा कार्यशाला संचालन:

कार्यशाला नगर प्रमुखको अध्यक्ष्यतामा सञ्चालन गरिएको थियो र नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, नगरपालिकाका शाखा प्रमुखहरू, निजी क्षेत्र, सहकारी, नागरिक समाज, वित्तीय संस्थाका गरी ५५ जना को सहभागिता रहेको थियो । यस अबसरमा आवधिक योजनाको उद्धेश्य, कार्य तालिका, प्रकिया र सरोकारवालाहरूको भूमिका साथै निर्देशक समिति, विषयगत समिति र प्राविधिक समितिको गठन र जिम्मेवारी, पालिकाको आवधिक योजनाको लागि आबश्यक सूचना तथा तथ्याङ्कका साथै स्थिति-पत्र तयारीका लागि आबश्यक तथ्याङ्क सङ्कलनका फारमबारे छलफल गरियो ।

चरण ३. निर्देशक समिति र अन्य समितिहरू निर्माण र कार्य बिभाजन:

पालिका स्तरको बहुसरोकार वालाहरूको अभिमूखीकरण तथा योजना पूर्वतयारी कार्यशालाबाट निर्देशक तथा अन्य समितिहरू गठन गरियो । (अनुसूची १) आवधिक योजना तर्जुमाको काम लाई संयोजन गर्न नगरपालिका स्तरमा नगरप्रमुखको सयोजकत्वमा नगर स्तरीय निर्देशक समिति (Steering Committee) वार्ड अध्यक्षको संयोजकत्वमा विषयगत समितिहरू (Thematic Committees) र प्राविधिक रूपमा कार्य सम्पन्न गर्न कार्यदल गठन र कार्यबिभाजन तथा जिम्मेवारीबारे छलफल गरियो र उक्त समितिहरूमा सरोकारवालाहरूको तर्फबाट पनि प्रतिनधित्वि गराई योजना तर्जुमाको कार्यलाई थप प्रभावकारी वनाईयो ।

चरण ४. तथ्याङ्क संकलन र स्थिति पत्र निर्माण:

पालिकाको सामाजिक, आर्थिक र भौतिक पूर्वाधारको क्षेत्रगत तथ्याङ्क, अवस्था, समस्या, चुनौती र अवसरहरू बारेमा समुदायस्तरमा लक्षित समूह छलफल, नगरपालिकाका कर्मचारीहरू, नीजिक्षेत्र, सहकारी तथा जिल्ला स्थित प्रादेशिक सरकारका विषयगत कार्यालय प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरूसँगको छलफल परामर्श सहित तथ्याङ्कहरू समेटी "**ढोरपाटन नगरपालिकाको स्थितिपत्र २०७७**" तयार गरी निर्देशक समिति, विषयगत समिति तथा बहुसरोकारवालहरूको छलफल तथा परामर्शको आधारमा अन्तिम रूप दिईयो ।

चरण ५. आवधिक योजनाको दीर्घकालीन सोच र उद्धेश्य निर्धारण:

यस पूर्वयोजना तयारी गोष्ठीमा गरिएको छलफल स्थीतिपत्रको आधारमा नगर पालिकाका प्रमुखको अध्यक्षतामा निर्माण भएको निर्देशक समिति, विषयगत समिति, नगर कार्य समिति, सदस्यहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, निजी क्षेत्र, वित्तिय क्षेत्र, गैसस, नागरिक समाज, शिक्षक, महिला तथा पछाडि पारिएका वर्ग, नगरपालिका स्थति प्रादेशिक सरकारका कार्यालय प्रतिनिधीहरू बीच नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच, समग्र लक्ष तथा उद्धेश्य र सूचक तयार गरी परामर्शको

आधारमा अन्तिम रूप दिईयो । पालिकाको स्थितिपत्र, विषयगत क्षेत्रको समस्या, चुनौती र अबसरको विश्लेषणको आधारमा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रको दीगो विकासका लागि आगामी केही वर्ष वा दशक पछि कुन रूपमा भएको हुनेछ हेर्न सकिन्छ सोको पूर्वअनुमान गरी साझा परिदृश्य वा स्वरुप तथा कल्पनाबाट दीर्घकालिन सोच (Vision) तथा नागरिक तथा सरोकारवालाहरूलाई उत्प्रेरित गर्ने आदर्श गन्तब्य तयार गरियो ।

नगरपालिकाको समग्र विकासका लागि सहभागिता मूलक बिधिबाट चुनौती र अवसर, जोखिम पक्षहरूको पहिचान, वित्तीय स्रोत परिचालन को संभावना, क्षेत्रगत र विषयगत अग्रणी विकास क्षेत्रहरू, उप-क्षेत्रहरू, तिनका उदेश्यहरू, रणनीति तथा कार्यनीतिहरू र सो को प्राप्तिका लागि गरिने सुचकहरू निर्धारण, पूर्वाधार विस्तार योजना, भू-उपयोग सम्बन्धी वद्यिमान अवस्था तथा प्रस्तावित ब्यवस्था, वातावरणीय वा प्राकृतिक प्रकोपको हिसावले संवेदनशील क्षेत्रहरू समेत पहिचान गरी भौगोलिक सूचना प्रणाली आधारमा आबस्यकता अनुसारका नक्शा तयार गर्नका लागि सुचना र मस्यौदा नक्शा तयार गरियो । कार्यशालामा भएका छलफल र सहमतिका आधारमा परामर्शदाताको टोलीले आवधिक योजनाको एकिकृत रूपमा मस्यौदा तयारीका लागि आबश्यक सामाग्रीहरू सँग्रहित गरियो ।

चरण ६. निर्धारित ढाँचामा योजनाको मस्यौदा निर्माण:

नगरपालिकाको योजना मस्यौदा निर्माण गर्दा नेपाल सरकारको पन्ध्रौ पञ्चबर्षीय योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य, दीगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण, आवधिक योजना तयार गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू, गण्डकी प्रदेश सरकारको आवधिक योजना तर्जुमा मार्गचि तथा संघीय सरकारको स्थानीय तह योजना तर्जुमा दिग्दर्शनले निर्दिष्ट गरेको आवधिक योजना दस्तावेजको विषयवस्तु तथा ढाँचा (परिच्छेद २ को दफा २.६.९ सँग सम्बन्धित) लाई मस्यौदाको लेखन कार्य भयो । योजना मस्यौदा लेखन कार्य गर्दा प्रदेश नीति तथा योजना आयोगबाट उपलब्ध आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया र राष्ट्रिय योजना आयोगबाट निर्देशित खाकाको अबलम्वन गरी मस्यौदा योजना निर्माण गरियो । जस अनुसार क्षेत्रगत योजना तर्जुमा खाकामा पृष्ठभूमि, प्रमुख समस्या, चुनौती र अवसर, दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति तथा कार्यनीति, प्राथमिकीकरण, विस्तृत कार्यक्रम र नतिजा खाका तयार गरियो । त्यसै अनुसार समष्टिगत आर्थिक नीतिहरू बारे छलफल गरियो । यसका साथै विकास क्षेत्रहरूमा

क) आर्थिक क्षेत्र र उपक्षेत्रहरू
ख) सामाजिक क्षेत्र र उपक्षेत्रहरू
ग) भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्र र उपक्षेत्रहरू
घ) वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्र र उपक्षेत्रहरू
ङ) संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र र उपक्षेत्रहरू
च) कार्यान्वयनको व्यवस्था
छ) नगरपालिका गौरबका योजनाहरू
ज) कोभिड-१९ को असर र सोका व्यवस्थापन

तथाङ्क प्रणाली, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र सुशासन आदि बारेमा उपलब्ध तथाङ्क र संकलित सूचनाका आधार र विभिन्न जानकार तथा सरोकारवाला निकायहरूसँग औपचारिक र अनौपचारिक छलफलको आधारमा मसौदा योजना निर्माण गरियो ।

चरण ७. मस्यौदा योजना माथि छलफल:

नगरपालिकाको प्रमुख, उपप्रमुख, कार्यकारी प्रशासकीय अधिकृत, वडा अध्यक्षहरू तथा विषयगत समितिका सदस्यहरू, नगरपालिकाका विभागीय प्रमुखहरू, उद्योग बाणिज्य संघ, सहकारी, होटल व्यवसायी, यातायात व्यवसायी, लघु तथा साना विद्युत संचालका समितिका प्रतिनिधिहरू, शिक्षक तथा समाजसेवीहरूसँग मस्यौदा आवधिक योजना माथि छलफल तथा परामर्श गरियो । उक्त छलफल तथा परामर्श कार्यमा करिब ४५ जना सहभागी थिए । (अनुसूची १)

चरण ८. अन्तिम मस्यौदा निर्माण:

मस्यौदा माथि सहभागितामूलक छलफल तथा परामर्शबाट प्राप्त सल्लाह सुझाव तथा पृष्ठपोषणलाई यस चरणसम्म आईपुग्दा प्राविधिक रूपमा परिमार्जन गर्नुपर्ने तथ्यहरूलाई आवश्यक परिमार्जन गरी अन्तिम मस्यौदा तयार गर्ने काम परामर्शदातावाट गरियो ।

चरण ९. अन्तिम मस्यौदा प्रदेश तथा संघीय सरकारमा पेश:

माथि उल्लेख गरिएका प्रकृयाहरू अबलम्वन गरी तयार गरिएको ढोरपाटन नगरपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजनाको अन्तिम मस्यौदालाई गण्डकी प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारबाट आवश्यक सल्लाह सुझाब तथा पृष्ठपोषण का लागि नगरपालिका मार्फत पेश भयो ।

चरण १०. प्रदेश तथा संघीय सरकारको पृष्ठ पोषण सहित अन्तिम मस्यौदा निर्माण:

गण्डकी प्रदेश तथा संघीय सरकारमा पेश गरिएको अन्तिम मस्यौदामा प्राप्त सल्लाह, सुझाव तथा पृष्ठपोषणलाई मस्यौदा आवधिक विकास योजनामा समाबेश गरी अन्तिम आवधिक विकास योजनाको दस्ताबेज (Final Periodic Plan) निर्माण गरि ढोरपाटन नगरपालिकालाई औपचारिक रूपमा परामर्शदाता संस्थाले बुझाउने काम भयो ।

चरण ११. योजना कार्यपालिकाबाट पारित र कार्यान्वयन:

नगरपालिका, निजीक्षेत्र तथा बहुसरोकारवालाहरूको सहभागिता र गण्डकी प्रदेश तथा संघीय सरकारको सल्लाह, सुझाब तथा पृष्ठपोषण सहित निर्माण गरिएको आवधिक विकास योजनालाई कार्यपालिकाले पारति गर्ने छ । यसरी तयार पारिएको आवधिक विकास योजना कार्यान्वयनमा ल्याउने दायित्व ढोरपाटन नगरपालिकाले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट मार्फत हुनेछ ।

परिच्छेद २

ढोरपाटन नगरपालिकाको विकासको विद्यमान स्थिति र उपलब्धिको समीक्षा

२.१ नगरपालिकाको परिचय

गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत बाग्लुङ जिल्लामा रहेका १० वटा स्थानीय तहहरूमध्ये ढोरपाटन नगरपालिका एक हो । यो नगरपालिका बाग्लुङ जिल्लाको सूदुर उत्तर-पश्चिम र धौलागिरी हिमालको दक्षिण दिशामा सानो उपत्यकाको रूपमा अबस्थित छ । यो नगरपालिका २८° २०' उत्तरी अक्षांस देखि ८३° १६' पूर्वी देशान्तर सम्म फैलिएको छ । ढोरपाटन नगरपालिकाको भू-भाग समुन्द्र सतह देखि १०२० मी उचाई देखि ३९०० मी. सम्म फैलिएको छ । आ.व. २०७३ मा साविक खुङ्गा, बुर्तिबाङ्ग अधिकारीचौर र बोबाङ्ग चारवटा गाउँविकास समितिहरूलाई समेटेर ९ वटा वडा सहितको ढोरपाटन नगरपालिका घोषणा गरिएको थियो । वि.सं. २०७३ सालको नेपालको नयाँ प्रादेशिक संरचना अनुसार साविकको बुर्तिबाङ्ग गाउँ विकास समितिको ९ वडालाई १, २ र ३, खुङ्गालाई ४, अधिकारीचौरलाइ ५ र ६ तथा बोबाङ्ग गाबिसलाई ७, ८, र ९ वडाहरूमा बिभाजन गरि ढोरपाटन नगरपालिका वनेको हो ।

ढोरपाटन नगरपालिकामा २०७८ सालको जनगणना अनुसार कुल घरधुरी संख्या ६५३५ र जनसंख्या ३०,७७९ रहेको छ, जस अनुसार १४,३०६ पुरुष (४६.४७ प्रतिशत) र १४,४७३ महिला (५३.५२) रहेका छन् । यहाँको प्रतिपरिवारमा औसत ४.०१ जना सदस्य रहेका छन् । लैंङ्गिक अनुपात ०.८७:१ रहेको छ । पालिकामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या (१५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या) १७,५४५ करिब ५७ प्रतिशत रहेका छन् भने त्यसको झन्डै २० प्रतिशत बैदेशिक रोजगारमा संलग्न छन् । यो उमेर समूहलाई पालिकाले विशेष योजना निर्माण गरी विदेश जान वा पलायन हुनबाट रोक्दै उत्पादनमूलक क्षेत्रमा योजनाबद्ध रूपमा परिचालन गर्न सके आर्थिक सामाजिक विकासमा फड्को मार्नसक्ने अवसर रहेको छ । जातिगत आधारमा सबै भन्दा धेरै घरधुरी २४४४ (३७.४%) कामी, १२७४ (१९.५%) मगर, ९१५ (१४.०%) बाहुन र ६०८ (९.३%) क्षेत्रीको बसोबास रहेको छ । त्यसै गरी केहि मात्रमा थकाली, छन्त्याल, कुमाल, दमै र सार्की जातजातिको बसोबास रहेको पाईन्छ ।

धर्मका आधारमा ढोरपाटन नगरपालिकामा ६२०८ घरधुरी यानेकी ९५ प्रतिशत हिन्दु धर्मावलम्बी, १७६ घरधुरी (२.७ प्रतिशत) ईसाई, १५४ घरधुरी (२.३५ प्रतिशत) बौद्ध र ५५ घरधुरी (०.०८५) प्रतिशत ईस्लाम धर्मका अनुयाई भएको पाइन्छ । त्यसै गरी नेपाली मातृभाषा बोल्ने ६४६४ घरधुरी (९८.३ प्रतिशत) छन् भने ११४ घरधुरी (१.७५ प्रतिशत) ले मगर मात्रीभाषाका रूपमा बोल्ने गर्दछन् र छन्त्याल भाषिका बोल्ने मानिसहरूको संख्या निकै कम छ ।

पालिका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने समुदायहरूको आफ्नै मौलिक संस्कृति, परम्परा र रीतिरिवाज रहेका छन् । हिन्दु तथा बौद्ध धर्मका अनुयाई समुदायले प्रमुख चाडका रूपमा दशैं, तिहार, तीज, जनैपूर्णिमा, माघेसंक्रान्ति, चैतेदशैं, आदि मान्दछन् भने बौद्ध धर्मका समुदायको प्रमुख चाडपर्वमा ल्होसार, बुद्ध पूर्णिमा आदि र इस्लाम धर्मालम्बीहरू ईद, मोहरम तथा इसाई समुदायले क्रिसमस, ईस्टर आदि मान्ने गर्दछन् । यसका अलावा उच्च पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रमा बौद्ध धर्मसँग सम्बन्धित बौद्ध गुम्बाहरू रहेका छन् भने शहरी क्षेत्रमा सबै प्रकारका धर्म मान्ने मानिसको बसोबास भएका कारण मठ मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद तथा चर्चहरू रहेका छन् ।

२.१.१ भौगोलिक अवस्था, राजनैतिक र प्रशासनिक संरचना

यस नगरपालिकाको सीमाना पूर्वमा तमान खोला गाउँपालिका र म्याग्दी जिल्ला, पश्चिममा निसिखोला गाउँपालिका उत्तरमा ढोरपाटन शिकार आरक्ष र तमान खोला गाउँपालिका रहेको छ भने दक्षिण दिशा तर्फ बडिगार्ड र निसिखोला गाउँपालिका रहेका छन् । उपोष्ण, समशितोष्ण र ठण्डा समशितोष्ण हावापानी भएको यस नगरपालिकाको सरदर तापक्रम २०° डिग्री सेल्सीयस र बार्षिक औसत २२०० मलिलिटिर वर्षा हुने गर्दछ ।

प्रशासनिक हिसाबले यो नगरपालिकालाई ९ वटा वार्डमा बिभाजन गरीएको छ र वार्ड नं १ मा रहेको बुर्तिबाङ बजार नगरपालिकाको केन्द्र हो र नगरपालिकाके कार्यालय यसै स्थानमा छ । नयाँ संरचना अनुसार ढोरपाटन नगरपालिकाको कूल क्षेत्रफल २२२.८५ वर्ग कि.मी. रहेको छ । क्षेत्रफलका हिसाबले वार्ड नं. ६ सबै भन्दा ठूलो ६५.७४ वर्ग कि.मी. मा फैलिएको छ भने वार्ड नं. १ सबैभन्दा सानो जसको क्षेत्रफल ३.१५ वर्ग कि.मी. रहेको छ (चित्र १) ।

वडा न	क्षेत्रफल (वर्ग किमी
१	३.१५
२	१६.३८
३	१३.४४
४	४९.२७
५	२१.३२
६	६५.७४
७	९.२
८	४.३
९	४०.०५
जम्मा	२२२.८५

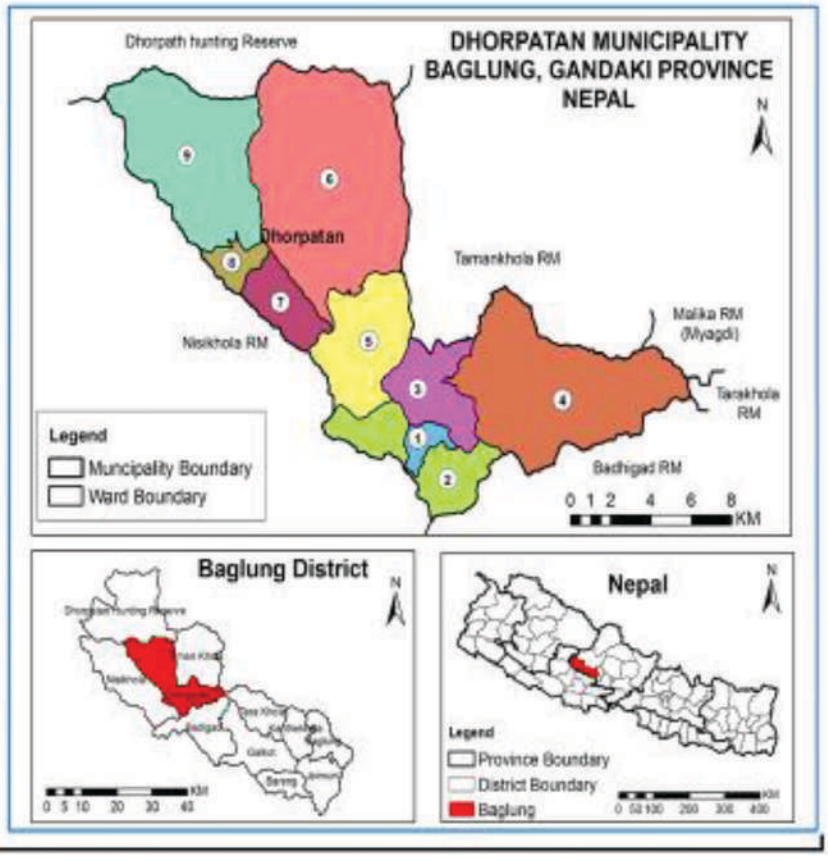

चित्र १: ढोरपाटन नगरपालिकाको नक्सा र क्षेत्रफल

२.१.२ **प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा**

जाति, भाषा, धर्म, कला, साहित्यका साथै साँस्कृतिक, प्राकृतिक सम्पदा स्रोतले ढोरपाटन नगरपालिका धनी रहेको छ । यहाँका विभिन्न जात-जाति, भाषाभाषीको मौलिक एवम् परम्परागत साँस्कृतिको जगेर्नाका साथै भावी पुस्तालाई समयानुकुल हस्तान्तरण गर्नु आवश्यक छ भने पुरातात्विक र ऐतिहासिक सम्पदाको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्न पनि उत्तिकै जरुरी छ ।

अल्पसंख्यक जनसंख्याले बोल्ने भाषा जस्तै छन्त्याल, मगर आदि भाषाहरू लोप हुने खतरामा छन् । त्यस्तैगरी नगरपालिकाभित्र आफ्नै किसिमका विभिन्न जातजातिका संस्कृति र रीतिरिवाजहरू छन् जस्तैः ब्राह्मण, क्षेत्री, मगर, नेवार, थकाली, छन्त्याल, मुसलमान आदि । यी संस्कृतिहरूमा वाह्य साँस्कृतिको प्रभाव बढ्दो छ । यसलाई व्यवस्थापन गर्न नसकिएको, नगरभित्रका ऐतिहासिक सम्पदा, पुरातात्विक महत्वका ठाउँ तथा वस्तुहरू र धार्मिक मठ मन्दिरहरूको उचित संरक्षण र संवर्द्धन हुन नसक्दा लोप हुने वा विनाश हुने खतरामा रहेका छन् । यस्ता ऐतिहासिक सम्पदा तथा पुरातात्विक वस्तुहरूको संरक्षण र विकास गर्नु यस क्षेत्रका मुख्य समस्या हुन् । नगरभित्र पुरातात्विक तथा धार्मिक क्षेत्रहरू जस्तै उत्तरगंगा ढोरबराह मन्दिर, अर्नाकोट, घम्पुधुरी, बैशाख पूर्णिमा, जनैपूर्णिमा मेला, माघेसंक्रान्ति, सीम बराह मन्दिर जस्ता स्थान र चाडपर्वसँग यहाँका वासिन्दाहरूको रीतिरीवाज गाँसिएको छ ।

ढोरपाटन नगरपालिकामा विभिन्न जातजातिहरूको मिश्रित संस्कृति र परम्पराहरू रहेका छन्। साधारणतया कामकाजी रूपमा नेपाली भाषानै वोलिने यो क्षेत्रमा मगर भाषा बोल्नेहरूको बाहुल्यता रहेको छ भने अन्य जातीका मानिसहरूले बोल्दा पनि मगर जातिले उच्चारण गरेजस्तो लबज सुनिन्छ। आदिवासीको रूपमा चिनिएका छन्त्याल जातिहरूको आफ्नै लिपी नभएको र यो भाषा बोल्ने मानिसहरूको संख्या पनि कम भएकोले छन्त्याल खाम भाषा लोप हुने अवस्थामा छ। ढोरपाटन उपत्यकाको प्राकृतिक सम्पदा, जडीवुटी, ताल धुरी, पाटन, चरीचरण, मठ मन्दिर, गुम्बा, मेला, चाडपर्व आदिको सम्बर्द्धन गर्न सके यो क्षेत्रको आर्थिक विकासमा टेवा पुग्ने किसिमका पर्यटकीय गन्तव्य र उपजहरूको विकास गर्न सकिने प्रचुर सम्भावना छ।

२.१.३ जनसांख्यिक अवस्था

यस नगरपालिकामा ब्राह्मण, क्षेत्री, मगर, छन्त्याल, सन्यासी, नेवार, घर्ती, दमै, कामी, सार्की र मुसलमान आदि जातजातिको बसोबास छ। कृषि तथा पशुपालन, व्यापार, घरेलु उद्योग, बैदेशिक रोजगार, ज्यालादारी, सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थामा नोकरी आदि यस पालिकाको नागरिकहरूको जीविकोपार्जनका श्रोत हुन्।

ढोरपाटन नगरपालिकामा २०७८ को जनगणना अनुसार कूल घरधुरी संख्या ६५३५ र जनसंख्या ३०,७७९ रहेको छ। जस अनुसार १४,३०६ पुरुष (४६.४७%) र १६,४७३ महिला (५३.५२%) रहेका छन्। कुल ३०,७७९ जनसंख्या भएको ढोरपाटन नगरपालिकामा ११,९६१ पुरुष (४५.२ प्रतिशत) र १४,४७७ महिला (५४.८%) रहेका छन भने लैंगिक अनुपात ०.८७:१ रहेको छ। जनसांख्यिक हिसाबले सवैभन्दा धेरै जनसंख्या वडा नं. ६ मा ४३७९ (१४.३%) र वडा नं. ७ मा सबै भन्दा कम २३६६ (७७ प्रतिशत) रहेको छ। नगरपालिकाको औसत जनघनत्व १०९ छ भने सवैभन्दा वढी जनघनत्व वाड नं. १ मा ११३०.८ र सवैभन्दा कम वडा नं. ९ मा ७२.१ रहेको छ। नगरपालिकाको जनसांख्यिक अवस्थाको विस्तृत विवरण तल **तालिका** १ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १: जनसांख्यिक अवस्था

वडा नं.	जनसंख्या विवरण					
	घरधुरी	पुरुष	महिला	जम्मा	प्रतिशत	जनघनत्व
१	९३७	१९२८	२२१९	४१४७	१३.५	१३१६.५
२	५७७	१३०५	१५०३	२८०७	९.१	१७१.४
३	७६९	१६३४	१८८२	३५१६	११.४	२६१.६
४	७६५	१९८७	२२८९	४२७६	१३.९	८६.८
५	७६५	१५८१	१९२१	३४०२	११.०	१६१.५
६	९७८	२०३५	२३४४	४३७९	१४.२	६६.६
७	५३८	११००	१२६६	२३६६	७.७	५१७.२
८	६५३	१३९३	१६०४	२९९७	९.२	६९६.९
९	५५६	१४५१	१५४६	२८८९	९.४	७२.१
जम्मा	**६५३५**	**१४३०६**	**१६४७३**	**३०७७९**	**१००.०**	**३७२.३**
%		४६.४८	५३.५२	**लैङ्गिक अनुपात ०.८७:१**		

श्रोत: *राष्ट्रिय जनगणना, प्रारम्भिक प्रतिवेदन, २०७८*

जातीगत आधारमा घरधुरीसंख्याको विवरण

ढोरपाटन नगरपालिकाको कुल ६५३५ घरधुरी मध्ये सबै भन्दा धेरै घरधुरी २४४१ (३७.४%) कामी, १२७४ (१९.६%) मगर, ९१२ (१३.७%) बाहुन र ६०६ (८.३%) क्षेत्रीको बसोबास रहेको छ। त्यसै गरी केहि मात्रमा थकाली, छन्त्याल, कुमाल, दमै र सार्की जातजातिको बसोबास रहेको पाईन्छ। **तालिका** २ मा जातीगत आधारमा घरधुरी संख्याको विवरण उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २: जातीगत आधारमा घरधुरीसंख्याको विवरण

वडा नं.	वाहुन	क्षेत्री	कामी	सार्की	दमाई	छन्त्याल	कुमाल	थकाली	मगर	अन्य	जम्मा घरधुरी
१	२२०	२२५	२३२	२	५९	१५	२८	८	९८	३८	९३७
२	१३१	१०५	९९	१४२	९४	०	९३	०	७	७१	७७२
३	३८	६०	२२१	१४	८२	३३	८	७	१४९	१०	६२२
४	११५	११५	३४०	०	०	९०	०	२	२३६	३९	९३७
५	१३१	७३	२०३	०	४५	०	०	०	१३४	१३६	७२२
६	१५८	१६	३१४	०	८	५६	०	३	१८२	९४	८२८
७	९५	११	१३८	०	०	०	०	०	१२६	११२	४८२
८	०	०	५८५	०	३	०	०	०	१४४	२८	७६०
९	६	०	३१३	०	९	०	०	०	२०४	०	५३२
जम्मा	८९४	५३५	२४४५	१५८	३००	१९४	१२९	२१	१२८०	५२९	६५३५
%	१३.६	८.३	३७.४	२.४	४.७	३.०	१.८	०.३	१९.६	८.१	१००

श्रोत: *राष्ट्रिय जनवगणना, प्रारम्भिक प्रतिवेलन, २०७८*

धर्म र मातृभाषाका आधारमा घरधुरीसंख्याको विवरण

धर्मका आधारमा ढोरपाटन नगरपालिकाको कुल ६५३५ घरधुरी मध्ये ६२०८ (९५%) हिन्दु धर्मावलम्बी १७५ (२.७%) ईसाई, १४४ (२.२%) बौद्ध र ४ (०.०८%) ईस्लाम धर्मका अनुयायी भएको पाईन्छ। त्यसै गरी नेपाल मातृभाषा बोल्ने घरधुर ६४२५ (९७.२%) छन् भने १०७ (१.६%) ले मगर भाषा मातृ भाषाको रूपमा बोल्ने गर्दछन। **तालिका ३** मा धर्म र मातृभाषाका आधारमा घरधुरीसंख्याको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३: धर्म र मातृभाषाका आधारमा घरधुरी संख्याको विवरण

वडा नं.	धर्म					मातृभाषा			
	हिन्दु	बौद्ध	मुस्लिम	इसाई	जम्मा	नेपाली	मगर	अन्य	जम्मा
१	८७७	२७	४	१२	९२०	९२०	०	०	९२०
२	७५२	०	०	०	७५२	७५२	०	०	७५२
३	५००	५६	०	६३	६१९	६००	२०	०	६२०
४	९०६	१९	०	९	९३४	९३४	०	०	९३५
५	७११	०	०	२	७१३	७१२	०	१	७१२
६	८२०	४	०	४	८२८	८२८	०	०	८२८
७	४६२	१८०	०	१	४८०	४८१	०	०	४८१
८	७०१	५	१	५१	७५६	७५८	०	०	७५८
९	४८०	१७	०	३२	५३०	४२९	८७	३	६४२५
जम्मा	६२०९	१४४	५	१७५	६३४९	६४२५	१०७	३	६४२५
प्रतिशत %	९५	२.२	०.०७	२.७	९७.२	९८.३	१.६	०.०५	१००

श्रोत: *राष्ट्रिय जनवगणना, प्रारम्भिक प्रतिवेलन, २०७८*

घरको संरचनाका आधारमा घरधुरी विवरण

वस्तुगत सर्वेक्षण अनुसार ढोरपाटन नगरपालिकाको कुल ६५३५ घरधुरी मध्ये वडा नं. ६ मा सवैभन्दा वढी ९७७ (१४.९५%) र सवैभन्दा कम वडा नं. ७ मा ५३८ (८.२%) घरधुरी रहेका छन् । त्यसै गरी यस नगरपालिकामा सबै भन्दा बढी ढुंगे घर ४१०० (६२.७%) छन् भने १४०६ (२१.५%) जस्तापाताको छानो भएका र ५१८ (७.९%) पक्कि ढलान भएका घरहरू छन् । सबै भन्दा धेरै जस्तापाताको छाना २७० (४.५%) भएका घर वडा नं. ५ मा रहेका छन् भने ढलान गरेका धेरै घर ४३० (६.६%) वडा न. १ मा र खरको छानो भएका सवैभन्द धेरै घर २७९ (४.३%) वार्ड न २ मा रहेका छन । **तालिका ४** मा नगरपालिकामा भएका घरको संरचना सम्बन्धि विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४: घरको संरचनाका आधारमा घरधुरी विवरण

वडा नं.	ढुङ्गे घर	खरले छाएको	जस्तापाताले छाएको	ढलान	अन्य	जम्मा
१	२१२	४	२२०	४३०	५४	९२०
२	२२४	११५	२७९	३५	०	७५३
३	३३३	६०	२२१	६	०	६१९
४	९०५	३	२०	७	०	९३६
५	३३८	७३	२९५	७	०	७१३
६	६७९	५१	८०	२	१६	८२८
७	३६८	१०	८३	२०	०	४८१
८	५०९	६७	१५१	१२	१७	७५७
९	४३१	१२	५८	१	२८	५३०
जम्मा	४०९९	३९५	१४०६	५२०	१४५	६५३५
प्रतिशत %	६२.२	६.०	२१.५	७.९	२.२	१००

श्रोत: *राष्ट्रिय जनवगणना, प्रारम्भिक प्रतिवेलन, २०७८*

लिङ्गका आधारमा जग्गामा स्वामित्व

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार ढोरपाटन नगरपालिकामा बसोबास गर्ने कूल ६५३५ घरधुरी मध्ये ५९२२ (९०.६%) को जग्गा जमिनमा आफ्नो स्वामित्व रहेको पाईएको छ भने ६१३ (९.४%) घरधुरीको जमीनमा स्वामित्व रहेको देखिदैन । जग्गा जमिन हुनेहरूमा पनि ५६९६ (८४.१%) मा पुरुषको नाममा जग्गा जमिन देखिन्छ, भने १०७६ (१५.९%) महिलाको नाममा जग्गा जमिनको स्वामित्व रहेको छ । महिलाको नाममा जग्गा जमिन हुनेहरूमा सबै भन्दा धेरै वडा न. २ मा २७४ (४.२%) र सबैभन्दा कम वडा नं. ७ मा ४९ (०.७५%) रहेको छ । तल **तालिका ५** मा लिङ्गका आधारमा जग्गा जमिनमा स्वामित्व हुनेको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५: लिङ्गका आधारमा जग्गा जमिनमा स्वामित्वको स्थिति

वडा नं	महिलाको नाममा भएको संख्या	पुरुषको नाममा भएको संख्या	जम्मा
१	१६६	४६६	६३२
२	२७४	४४८	७२२
३	२६६	६०६	८७२
४	५६	४६८	५२४
५	५६	६९१	७४७
६	७१	५३८	६०९
७	३९	४१२	४६१
८	७९	४८५	५६४
९	५९	५०६	५६५
जम्मा	१०७६	५६९६	६७७२
प्रतिशत	१५.९	८४.१	१००

श्रोत: *राष्ट्रिय जनगणना, प्रारम्भिक प्रतिवेलन, २०७८*

२.२ आर्थिक विकास अवस्था

यस भागमा ढोरपाटन नगरपालिकामा हुने आर्थिक गतिविधिको बारेमा छलफल गरिएको छ। नगरपालिका क्षेत्र भित्र गरिने कृषि पशुपन्छी पालन, व्यापार व्यवसाय, घरेलु तथा कुटीर उद्योग, पर्यटन र जीविकोपार्जनका श्रोतहरू बारेमा संक्षिप्त विवेचना गरिएको छ। ढोरपाटन नगरपालिकामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको ठूलो हिस्सा कृषिकार्यमा संलग्न छन्। यहाँ बसोबास गर्ने ६५३५ घरधुरीका ३०,७७९ जनसंख्याको करिब ७५ प्रतिशतको जीविकोपार्जनको मूख्य आधार कृषि रहेको छ भने २५ प्रतिशत जनसंख्या अन्य पेशामा संलग्न छन्। कूल जनसंख्या मध्ये १७,५४४ (५७%) जनसंख्या आर्थिक रूपले सक्रिय रहेका छन्।

२.२.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

खाद्यान्न उत्पादनको दृस्टीकोणले ढोरपाटन नगरपालिकाको करिब ८० प्रतिशत घरधुरीले आफ्नो उत्पादनबाट ६ महिना भन्दा कम समयलाई खाद्यान्न उपलब्ध हुने गरेको छ भने करिब १० प्रतिसतलाई मात्र आफ्नो उत्पादनले सालभर खान पुग्दछ। कुल खेतीयोग्य जमिनको करिब ३० प्रतिसत जमिनमा सिंचाई सुबिधा छ भने मूख्य खाद्यान्नबाली धान, मकै, गहुँको औसत उत्पादन २.३ मेट्रिक टन र आलुको ९.९ मेट्रिकटन प्रतिहेक्टर रहेको छ। खास गरी परम्परागत र निर्वाहमुखी कृषिप्रणाली, सिंचाईको अभाब र युवा जनशक्ति बैदेशिक रोजगारी र शहरतिर पलायन हुनुले कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व न्यून हुदै गएको छ। दीगो विकास लक्ष्य, रास्ट्रिय कृषिनीतिलाई ध्यानमा राखी कृषिको आधुनिकीकरण, व्यावसायिक तथा यान्त्रिककिरण, कृषकलाई वित्तीय संस्थामा र बजारको पहुँचको साथै सिंचाईको व्यवस्था गरी ढोरपाटन नगरपालिकालाई खाद्य सुरक्षित नगरपालिका वनाउन र निकट भविष्यमा उत्तरगंगा जलासययुक्त बिद्युत आयोजनाको निर्माण कार्यमा संलग्न हुने जनशक्तिको खाद्यान्न मागलाई पनि ध्यान दिनु पर्ने अबस्था छ। त्यसैले युवा वर्गलाई कृषिमा थप आकर्षित गरी गरिबी न्यूनकिरण र नगरबासीको दीगो .....

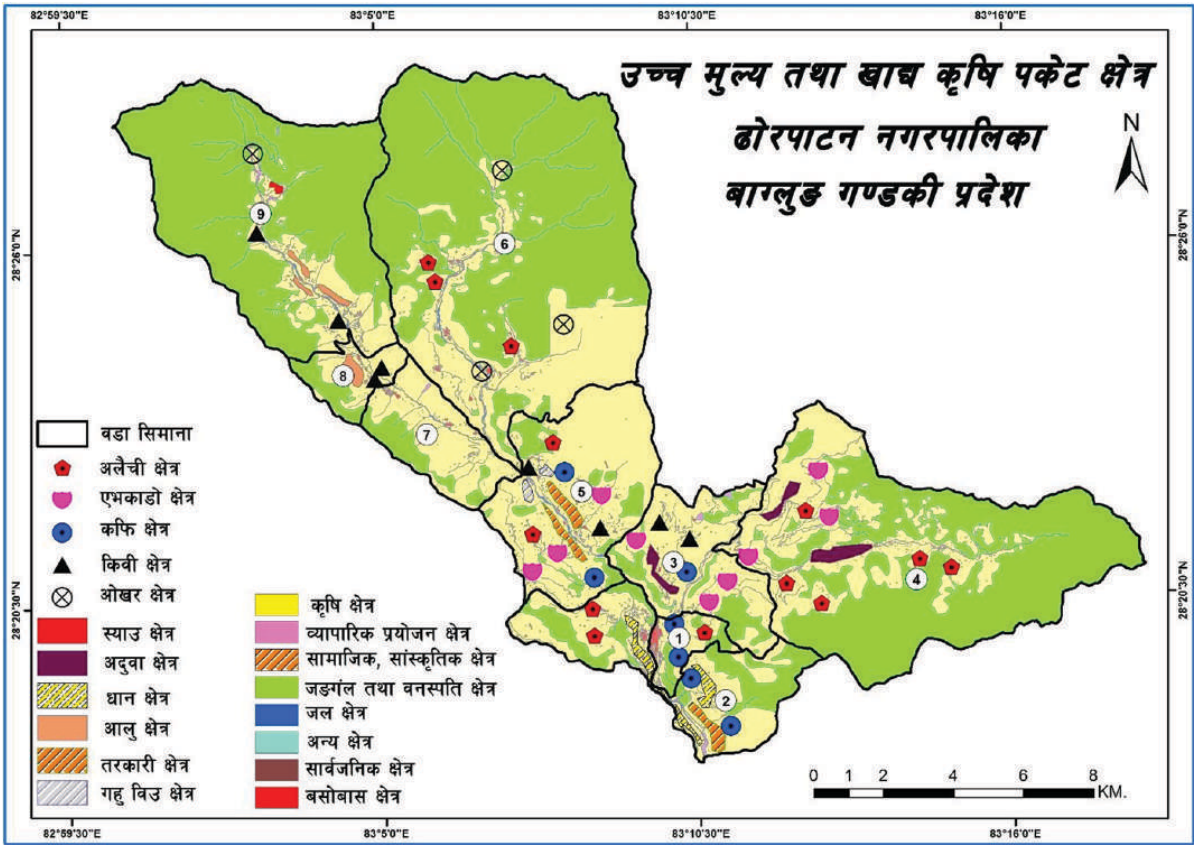

चित्र २: ढोरपाटन नगरपालिका उच्चमूल्यबाली तथा खाद्य कृषि पकेट क्षेत्र

आर्थिक विकासका लागि कृषि विकास क्षेत्र लाई उच्च प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने नितान्त आबश्यकता छ:

ढोरपाटन नगरपालिकाको आर्थिक क्षेत्रको विकासका लागि प्रशस्त सम्भावना तथा अवसर रहेका छन् । परम्परागत खेती प्रणालीको बाहुल्यता भएतापनि नगरपालिकामा क्रमिक रूपमा व्यवसायिक कृषि कृयाकलापहरू बढिरहेका छन् । परम्परागत प्रणालीमा अन्नवाली अन्तर्गत धान, मकै, गहुँ, जौ, कोदो र फापर मुख्य रूपमा उत्पादन गरिन्छ । दलहन वाली अन्तर्गत मास, सिमी, बोडी, भटमास, केराउ र तेलहनमा तोरी, तिल तथा सर्सिऊँको उत्पादन हुनेगरेको छ । त्यसैगरी तरकारी वाली तर्फ हिउँदमा आलु, प्याज, लसुन, खुर्सानी, वन्दा, काउली, रायो, गोलभेंडा, गाजर आदि वर्षायाममा काँक्रो, लौका, फर्सी, घिरौला, करेला, चिचिण्डो, उत्पादन हुने गर्दछ । फलफुल तर्फ होचो भूभागमा आँप, लिच्ची, केरा, रुख कटहर, अम्बा, सुन्तला, कागती र निबुवा उत्पादन हुने गर्दछ भने उच्च भागमा ओखर, स्याउ, आरु, नासपाती आदि मूख्य रूपमा उत्पादन हुने गरेको छ ।

त्यसैगरी ढोरपाटन नगरपालिकामा सूचीकृत र नगरपालिकाको सहयोगमा १४३ कृषि र पशुपन्छी पालन कृषक समूहहरू तथा सहकारीमा २००० कृषक संलग्न छन् भने प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम मार्फत ४ कृषि समूह र सहकारीमा ८०० कृषकहरू सहभागी छन् । यी समूह र सहकारीहरूले प्लाष्टिक टनेलमा गोलभेंडा तथा प्राङ्गारिक (अर्गानिक) तरकारी खेतीका साथै धान, मकै, गहुँ, आलु तथा स्याउ र पशुपालन क्रियाकलापमा संलग्न छन । नगरपालिकामा नीजिक्षेत्रबाट १५ वटा मासु बिक्रि पसल (खसी, बोका, हाँस, कुखुरा, राँगा र बंगुर) र उन्नत कृषि विऊबिजनका लागि ३ वटा एग्रोभेट सञ्चालनमा रहेका छन् ।

तालिका ६: नगरपालिकामा सूचिकृत कृषि तथा पशुपन्छीपालन समुहहरू

विवरण	संख्या	ठेगाना	कैफियत
कृषि, ताजा तरकारी उत्पादज समूह	२८	ढोरपाटन, ३, ४, ५, ६,८, ९	ताजा तरकारी
कृषि तथा पशु फर्म	५	ढोरपाटन, ५ नाथुरी, अधिकारीचौर ६ दोगाडी, ७ बोबाङ	प्लाष्टिक टनेल, भकारो सुधार, जैविक विषादी
कृषि तथा पशु फर्म	१११	ढोरपाटन, १-९	गाई, बाखा, कुखुरा, बंगुर

श्रोत: *अभिलेख, कृषि र पशुसेवा शाखा, आ.व. २०७६-२०७७ ढोरपाटन नगरपालिका*

तालिका ६, ७ र ८ मा सो सम्बन्धी विवरण प्रस्तुत गरिएको छ। तालिका ९ मा ढोरपाटन नगरपालिकामा कृषक समुह तथा सहकारीबाट संचालित उन्नत कृषि कार्यक्रम सम्बन्धी विवरण प्रस्तुत गरिएको छ। त्यसैगरि प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकारण कार्यक्रमबाट आ.व. २०७६/०७७ देखि ढोरपाटन नगरपालिकाको बिभिन्न वडामा कृषक समुह मार्फत कार्यान्वयन हुदै आएका पकेट क्षेत्र र ब्लक विकास उन्नत कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रमहरूबाट ८०० कृषकहरू लाभान्वित छ र त्यसको विवरण तल **तालिका ७** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७: ढोरपाटन नगरपालिकामा सञ्चालित प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना

क्र.सं.	कार्यक्रम	कृषक समूह/सहकारी	कार्यक्षेत्र/संलग्न घरधुरी
१	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना	श्री ढोरपाटन तरकारी समूह १	ढोरपाटन १, ५/४०० घरधुरी
२	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना (धान, मकै)	सेराफाँट धान पकेट, पुर्कोट देउराली मकै बाली २ वटा समूह	ढोरपाटन २, ३/२५० घरधुरी
३	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना, स्याउ ब्लक	समूह १ ढोरपाटन स्याउ ब्लक	ढोरपाटन ९/१५० घरधुरी
	जम्मा	**४ समुह, ८०० जना**	**वडा संख्या ५: १, २, ३, ५, र ९**

श्रोत: *कृषि ज्ञान केन्द्र, पर्वत २०७६/०७७*

खाद्यान्न पर्याप्तताको स्थिति

ढोरपाटन नगरपालिकाको ५९७८ घरधुरी मध्येमा ७७.७% घरधुरीलाई आफ्नो उत्पादनले ६ महिना भन्दा कम समयको लागि मात्र खाद्यान्न पुग्छ भने करिब २०.९% ले ६ देखि १२ महिना र न्यून १.४% घरधुरीले मात्र वर्षदिन र सो भन्दा माथि को समय लागि आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने गरेको छ। वडा २ र ८ मा आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खानपुग्ने एक घरधुरी पनि छन्। सबै भन्दा बढी गरिबीको स्थिति वडा नं. ८ मा ९८%, वडा न.९ मा ९५% र वडा ६ मा ९२% रहेको छ।

तालिका ८: खाद्यान्न पर्याप्तताको अबस्था

वडा नं.	१२ महिना पुग्ने	६-१२ महिना पुग्ने	६ महिना भन्दा कम पुग्ने	जम्मा
१	३	२१	८१७	८४१
२	०	२३१	४५७	६८८
३	२५	४८०	६२	५६७
४	३	१३५	७१७	८५५
५	३५	१७४	४४३	६५२
६	१०	५०	६९७	७५७
७	७	१२५	३०८	४४०
८	०	१२	६८१	६९३
९	२	२२	४६१	४८५
जम्मा	**८५**	**१२५०**	**४६४३**	**५९७८**
प्रतिशत	**१.४**	**२०.९**	**७७.७**	**१००.००**

श्रोत: *ढोरपाटन नगरपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६*

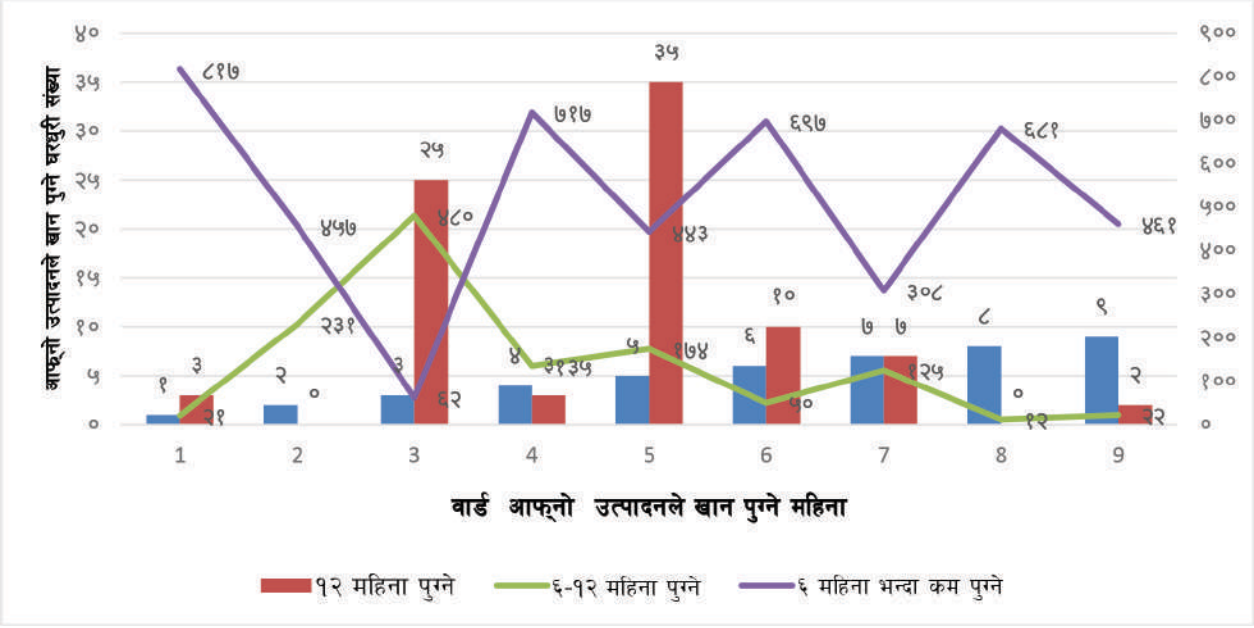

चित्र ३: खाद्यान्नको पर्याप्तता (वार्ड र आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने महिना)

औषतमा वडा नं. ५ मा आफ्नो उत्पादनले खान पुग्नेको अबस्थाका घरधुरी संख्या तुलनात्मक रूपमा अन्य वडाको भन्दा केहि बढी पाईएको छ। तालिका ११ र चित्र २ ले ढोरपाटन नगरपालिकाका बासिन्दाहरूको खाद्यान्न पर्याप्तताको अबस्था प्रस्तुत गरेको छ।

पशुपन्छी पालन

यस नगरपालिकाका बासिन्दाहरूले परापूर्वकाल देखि गाई, भैसी, बाखा, भेडा, बंगुर, कुखुरा र हाँस पालन कृषिको अभिन्न अंगको रूपमा रहेको छ। ढोरपाटन नगरपालिकामा ३९४५२ (५३%) कुखुरा, २२१४५ (३०%) बाखा, ६३६० (८%)

भैसी, ५२८८ (७%) गाई, १२३० (२%) बंगुर र १६८ हाँस पालन गर्दै आएका छन । पालन गरिएका गाई मध्ये २०३५ (३४%) र ७६५ (१४.५%) भैसी उन्नत जातका दूधालु कृषकहरूले पालन गर्दै आएका छन् । बार्षिक रूपमा नगरपालिका भित्र २६७४ मे. टन दूध र ३४७ मे. टन मासु उत्पादन हुने गरेको छ ।

तालिका ९: पशुपन्छी पालन र पशुपन्छीजन्य उत्पादनको विवरण

गाई	भैसी	भेडा	बाख्रा	बंगुर	कुखुरा	हाँस
५२८८	६३६०	११६६	२२१४५	१२३०	३९४५२	१६८
दूधालु गाई	**दूधालु भैसी**	**गाईको दूध (मे टन)**	**भैंसीको दूध (मे टन)**	**जम्मा दूध उत्पादन**		
७६५	२०३५	१२०४	१८२२	३०२६ मे टन		
भैसी/रागो	**खसी /बोका**	**कुखुरा**	**बंगुर**	**हाँस**		
२१६ मे टन	७५ मे टन	३० मे टन	२६ मे टन	०.३४ मे टन		

श्रोत: *कृषि ज्ञानकेन्द्र, पर्वत, वार्षिक प्रतिवेदन २०७६/०७७*

पशुपालन तर्फ गाई, भैसी, कुखुरा फार्म, र बाख्रा पालन ब्यबसायिक रूपबाट सञ्चालनमा रहेका छन् । जसले नगरपालिकामा पशुपन्छी पालनको सम्भावनालाई दर्शाउँछ । ढोरपाटन नगरपालिकामा रहेका ७३०७ परिवार मध्ये करिब ७०% को रु. १०,००० सम्म मासिक आम्दानी हुने परिवार छन् भने करिब २०% को रु. २०,००० सम्म मासिक आम्दानी लिने गरेका छन् । १२% को भने रु. ३०,००० सम्म मासिक आम्दानी हुने गर्दछ । मासिक आम्दानी रु. ३०,००० सम्म हुने सबैभन्दा बढी वडा १ मा २९५ (४%) परिवार रहेका छन् भने मासिक आम्दानी रु. १०,००० सम्म हुने सबैभन्दा बढी परिवार वडा ८ मा २५०८ (३४.३%) बसोबास गर्दछन । परिवारको मासिक आम्दानी सम्बन्धी बिवरण **तालिका १०** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १०: परिवारको औसत मासिक आम्दानी

वार्ड न.	रु. १०,००० सम्म आम्दानी हुने परिवार (संख्या)	रु. २०,००० सम्म आम्दानी हुने परिवार (संख्या)	रु. ३०,००० सम्म मासिक आम्दानी हुने परिवार (संख्या)	जम्मा परिवार (संख्या)
१	३०४	२३०	२९५	८२९
२	३३५	२७५	४६	६५६
३	३८४	२०३	१७५	७२६
४	६८२	११५	७४	८७१
५	४५२	१२०	१११	६८२
६	१९५	२८	२०	२४३
७	१९५	३३	२०	२४८
८	२५०८	३४७	१०२	२९८७
९	४०	२३	३१	९४
जम्मा	**५०९५**	**१३७४**	**८७४**	**७३०७**
प्रतिशत %	**६९.५**	**१८.५**	**१२.०**	**१००.०**

श्रोत: *ढोरपाटन नगरपालिका घरधुरी सर्वेक्षण २०७६*

नेपालको संविधान २०७२ ले नागरिकको सम्पति, खाध्य सुरक्षा र सम्प्रभुता, सामाजिक न्याय र भूमिहिन नागरिकका हक कार्यान्वयन गर्न र दीगो विकास लक्ष्यले निर्दिस्ट गरेका लक्ष्य प्राप्तिका लागि पनि भूमिको समूचित व्यवस्थापन हुन आबश्यक देखिन्छ । नेपाल जस्तो कृषिप्रधान देशमा नागरिकका लागि जमिन एक महत्वपूर्ण जीबयापन गर्ने श्रोत हो । वर्तमान समयमा ढोरपाटन क्षेत्रमा पनि कृषियोग्य जमिनको बढ्दो खण्डीकरण, भू-क्षय, अव्यवस्थित बसोबास र शहरीकरण र पूर्वाधर निर्माण आदी कार्यहरूले खेती योग्य जमिन नास हुँदै गैरहेको अवस्था छ । त्यसैले भूमिको दीगो र समुचित उपयोगक लागि रास्ट्रिय भू-उपयोग नीति तथा योजनाका आधारमा स्थानीय स्तरमा पनि जमिनको भू-उपयोग नीति तथा योजना वनाई कार्यान्वन गर्न आबश्यक छ । ढोरपाटन नगरपालिकाले पनि सार्बजनिक, ऐलानी तथा पर्ती जमिनको खोजी, अभिलेखीकरण र त्यसै गरी पालिका क्षेत्र भत्रिका भूमिहिन, सुकुम्बासी घरधुरीहरूको पहिचान, अभिलेखीकरण बसोबासको समुचित व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जनका लागि सामाजिक न्याय र सम्वृद्धिका लागि भूमिको बैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्नुपर्ने आबश्यकता देखिन्छ । जसले गर्दा नागरिकको खाध्य सम्प्रभुता, जलबायु र माटो अनुकुलन कृषि प्रबिधि मार्फत कृषकलाई खाद्यान्न उत्पदानमा प्रोत्साहन गर्दै बाँझो रहेका जमिनमा पनि सिंचाईको प्रवन्ध गरी कृषि कार्यमा जमिनको उचति सदुपयोग गर्नुपर्ने आबश्यकता छ । आधुनिक प्रविधिको प्रयोग मार्फत सहि नाप नक्शा तथा कित्ताकाट र त्यसको नियमन कार्यको लागि पनि सह्योग पुऱ्याउन भू-सूचना प्रणाली स्थापना गरि प्रयोगमा ल्याउन जरुरि देखिन्छ ।

२.२.२ पर्यटन तथा संस्कृति

पर्यटकहरूलाई आर्कषण गर्ने विभिन्न स्रोतहरू जस्तै जैविक बिबिधता, नदीनाला, तालतलैया, हिमश्रृङ्खला, विभिन्न संस्कृति आदिले पर्यटकहरूलाई नयाँ ठाउँमा पुगेर दृश्य अबलोकन गर्न, गन्तव्यको जनजीवन, रहनसहन र अन्य रोमान्चक कुराहरूले लोभ्याउने मात्र नभई समुदायमा रोजगारी सिर्जना गर्न र आर्थिक उर्पाजन गर्न सहयोग पुग्दछ । जस मध्ये ढोरपाटन शिकार आरक्ष नेपालको एक मात्र त्यस्तो ठाऊँ हो जहाँ वर्षेनी विश्वका बिभिन्न देशहरूबाट शिकारीहरू पर्यटकको रुपमा आउने गर्दछन । त्यसैगरी यहाँ बिभिन्न धार्मिक स्थलहरू जस्तै उत्तरगंगा, तालबारह, बोबाङ र अर्नाकोट प्रसिद्ध स्थानहरू रहेका छन् । ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रका पर्यटकीय स्थानमा पुग्नका लागि काठमाडौँ, पोखरा, नारायणगढ, भैरहवा जस्ता सहरबाट बुर्तिवाङसम्म दैनिक बस तथा साना यातायत साधन आवतजावत गर्ने भएकोले ढोरपाटन पर्यटकीय स्थलमा सजिलै पुग्न सकिन्छ भने बास बस्न र खानपिनका लागि एक स्तरीय होटल र करिब ३० वटा मझौला र साना होटेल र बोबाङ क्षेत्रमा आठ वटा होमस्टेको समेत व्यबस्था छ । यहाँ मगर तथा छन्त्याल जातीको बसोबास क्षेत्र भएकोले उनीहरूको सांस्कृतिक चालचलन र सभ्यताको अध्ययन, अवलोकन र जानकारी लिन पनि सकिन्छ । यहाँ उपलब्ध प्रविधि र फोन, इन्टरनेट र वित्तीय कारोबारका लागि बैकिङ्ग तथा विप्रेषण सेवा उपलब्ध छ ।

पर्यटन विकासको मध्यमबाट समग्र देश विकासको एक आधार स्तम्भका साथै ढोरपाटन नगरपालिकाको एक आर्थिक सम्बाहकको रुपमा लिईएको छ । गण्डकी प्रदेश आँफैमा जैविक, भौगोलिक, प्राकृतिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक र धार्मिक विविधताले बिशिस्टता भएको प्रदेश हो भने ढोरपाटन नगरपालिका पनि आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन विकासका लागि उक्त बिशिष्ठता र यथेस्ट सम्भावना रहेको पालिका हो ।

प्रदेशको पर्यटनमा अहम् भुमिका खेलेका छन् । पालिका क्षेत्रमा शिकार पर्यटनको लागि प्रसिद्ध ढोरपाटन शिकार आरक्ष, जैविक बिबिधता, उत्तरगंगा, बोबाङ क्षेत्रमा मगर तथा छन्त्याल समुदायको संस्कृति आदि पर्यटकीय हुन् । पालिकाले संघ, प्रदेशसँगको सहकार्यमा नयाँ पर्यटकीय स्थल र उपजहरूको पहिचान, विकास तथा पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको विकास गरी पर्यटन प्रवर्द्धनको माध्यमबाट रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गरी गरिबी न्यूनीकरण गर्दै जनताको जीवन स्तरमा सुधार गर्नु आवश्यक छ । ढोरपाटन शिकार आरक्षणमा बर्षेनी बिदेशी शिकारी पर्यटक वृद्धि हुदै जानु र बुर्तिबाङ, ढोरपाटन क्षेत्र रास्ट्रिय तथा प्रादेशिक सडक संजालले जोडीनु यस क्षेत्रको पर्यटन विकासको सुखद पक्ष हुन् । यसका अलावा उत्तरगंगा जलाशययुक्त जलविद्युतिय आयोजनाले ढोरपाटन क्षेत्रको पर्यटकीय विकासमा योगदान पुऱ्याउने देखिन्छ ।

बुर्तिबाङ बजारमा होटल, लज, बैंक, इन्टरनेट र सडक संजालबाट जोडिएको छ भने बोबाङ क्षेत्र जुन ढोरपाटन

आरक्षसँग जोडिएको छ त्यहाँ होम स्टेको व्यवस्था हुनु आन्तरकि र बाह्य पर्यटकका लागि खान र बस्न सहज देखिन्छ। पर्यटकीय विकास मार्फत समुदायको आर्थिक सामाजिक विकासका लागि ढोरपाटन नगरपालिकाले योजनाबद्ध रूपमा अगाडी बढ्नु पर्ने आबश्यकता देखिन्छ।

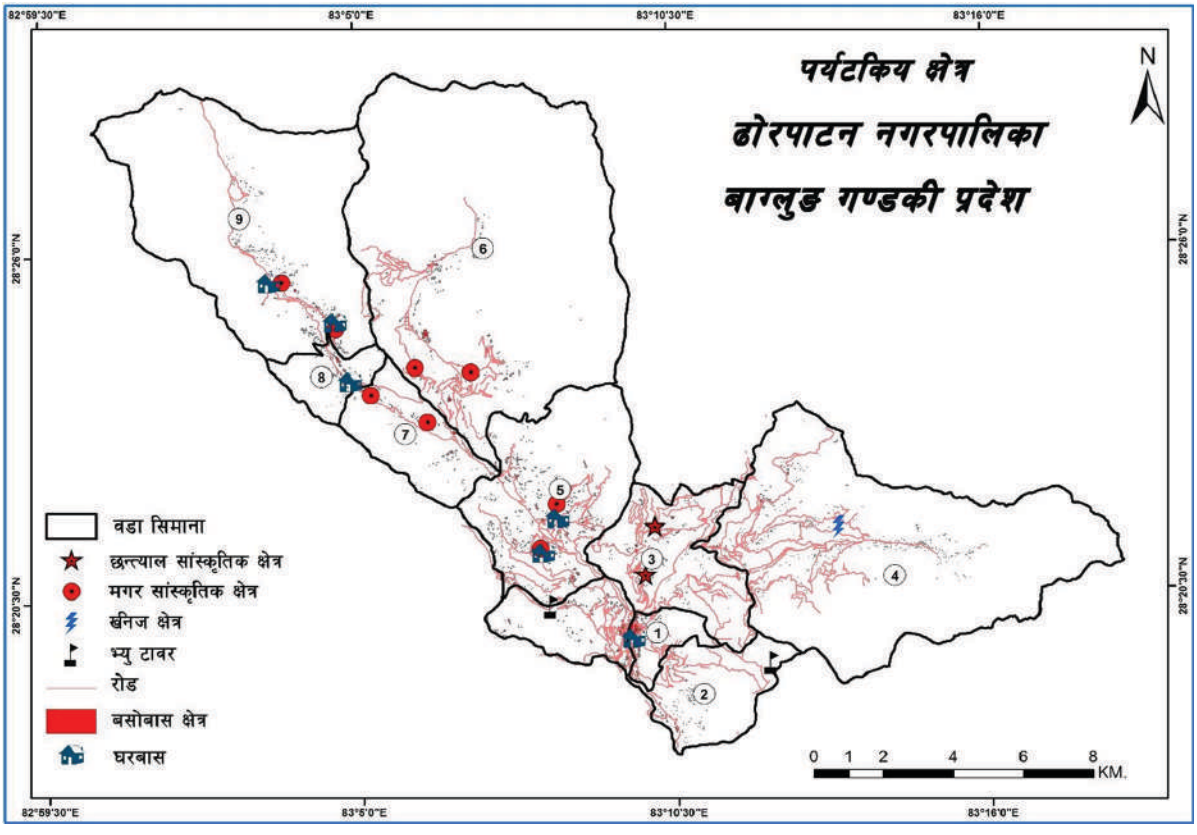

चित्र ४: ढोरपाटन नगरपालिका पर्यटकीय क्षेत्र

२.२.३ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्ति

ढोरपाटन नगरपालिकाले स्थानीय स्तरमा घरेलु तथा साना उद्योग व्यवसायको स्थापना र सञ्चालन गरी आम्दानी र स्वरोजगारी सिर्जना गर्न प्रोत्साहन गर्ने नीति लिएका छ। ढोरपाटन उद्योग बाणिज्य संघका अनुसार ६६४ कृषि साना उद्योग र सेवामुलक व्यवसायमा संलग्न घरपरिवारहरू पालिकामा रहेका छन। पालिकामा आर्थिकरुपमा सक्रयि जनसंख्या करीब ६० प्रतिशत रहेका छन्। ढोरपाटन नगरपालिका भित्र बुर्तिबाङ बजार प्रमुख औद्योगिक र बाणिज्य क्षेत्र हो। यहाँ दूध जन्य पदार्थ, नुडल्स, बेकरी, सिरक डसना, ग्रिल तथा सटर, फर्निचर, कृषिऔजार, सुन तथा चाँदीका गरगहना, राडीपाखी, आदि उत्पादन हुने गरेको छ भने सेवामुलक व्यवसायमा किराना पसल, खाध्य बस्तु, फलफूल पसल, पेयपदार्थ, एग्रो-भेट, मासुजन्य उत्पादन, होटल व्यवसाय, रेष्टुरेन्ट, कपडा पसल, निर्माण सामग्री-हार्डवयर, मोबाइल तथा इलेक्ट्रोनिक्स् गुड्स, रेमिट्यान्स, यातायात व्यवसाय, कम्पुटर प्रिन्ट तथा फोटोकपि, पेन्ट्स, बिद्युत सामग्री, मोटर साईकल तथा गाडी मर्मत आदि छन्। त्यसैले स्थानीय स्तरमा उद्योगको विकासले रोजगारी सिर्जना र तिनको दीगो व्यवस्थापन मार्फत् उत्पादन वृद्धि गरी पालिका, प्रदेश तथा संघको कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान वृद्धि गर्न उद्योग क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नु पर्ने आवश्यकता छ।

स्थानीय स्तरमा पनि वाणिज्य क्षेत्रको विकास र विस्तारले उपभोक्ताहरूको वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्ति गर्न मद्दत गर्दछ। स्थानीय तहमा उत्पादित वस्तु तथा सेवाको निर्यातबाट आर्थिक वृद्धि हाँसिल गर्न सकिन्छ। सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र साझेदारी मार्फत् आयात प्रतिस्थापन एवम् तुलनात्मक लाभका क्षेत्रको पहिचान, विकास र

विस्तार गर्दै व्यापार तथा वाणिज्य क्षेत्रलाई थप सबल बनाउन यस क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

२.२.४ आम्दानी, रोजगारी र वित्तीय सेवा

ढोरपाटन नगरपालिकामा रहेका ७३०७ परिवार मध्ये करिब ७०% को रु. १०,०००।- सम्म मासिक आम्दानी हुने परिवार छन् भने करिब २०% को रु. २०,०००।- सम्म मासिक आम्दानी लिने गरेका छन् । १२% को भने रु. ३०,०००।- सम्म मासिक आम्दानी हुने गर्दछ । मासिक आम्दानी रु. ३०,००० सम्म हुने सबैभन्दा बढी वडा १ मा २९५ (४%) परिवार रहेका छन् भने मासिक आम्दानी रु. १०,०००।- सम्म हुने सबैभन्दा बढी परिवार वडा ८ मा २५०८ (३४.३%) बसोबास गर्दछन । परिवारको मासिक आम्दानी सम्बन्धी विवरण **तालिका** ११ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ११: परिवारको औसत मासिक आम्दानी

वार्ड न.	रु. १०,००० सम्म आम्दानी हुने परिवार (संख्या)	रु. २०,००० सम्म आम्दानी हुने परिवार (संख्या)	रु. ३०,००० सम्म मासिक आम्दानी हुने परिवार (संख्या)	जम्मा परिवार (संख्या)
१	३०४	२३०	२९५	८२९
२	३३५	२७५	४६	६५६
३	३८४	२०३	१७५	७२६
४	६८२	११५	७४	८७१
५	४५२	१२०	१११	६८२
६	१९५	२८	२०	२४३
७	१९५	३३	२०	२४८
८	२५०८	३४७	१०२	२९८७
९	४०	२३	३१	९४
जम्मा	**५०९५**	**१३७४**	**८७४**	**७३०७**
प्रतिशत %	**६९.५**	**१८.५**	**१२.०**	**१००.०**

श्रोत: *ढोरपाटन नगरपालिका घरधुरी सर्वेक्षण २०७६*

व्यबसाय तथा पेशाको आधारमा जनसंख्या

ढोरपाटन नगरपालिकामा १३,२४६ जनसंख्या विभिन्न व्यवसायमा संलग्न रहेको देखिन्छ । जसमध्ये ७१०६ (५३.६%) परम्परागत कृषिमा संलग्न रहेकाछन, २८०० (२१.६%) आधुनिक कृषि तथा पशुपन्छी पालन गर्दछन । २६०६ (१९.७%) बैदेशीक रोजगारमा संलग्न छन् । ३६३ (२.७%) व्यापार गर्दछन । तल दिइएको **तालिका** १२ ले व्यबसाय तथा पेशाको आधारमा संलग्न जनसंख्याको बिबरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १२: व्यबसाय तथा पेशाको आधारमा जनसंख्या

वार्ड १-९ सम्म	परम्परागत कृषि	आधुनिक कृषि	उद्योग	व्यापार	निर्माण	पर्यटन	सरकारी सेवा	गैसस सेवा	वैदेशिक रोजगार	जम्मा
संख्या	७१०६	२८००	९७	३६३	४४	२५	१५४	५१	२७३३	१३,३७३
%	५३.१	२१.९	०.७२	२.७	०.३३	०.१८	१.२	०.३८	२०.४	१००.०

श्रोत: *ढोरपाटन नगरपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६*

श्रम तथा रोजगार

बैदेशिक रोजगारमा जाने युवा जनशक्तिको विवरण तल चित्र ४ मा प्रस्तुत गरिएको छ। जसमा कूल २७३३ युवा बैदेशिक रोजगारमा गएका छन्। बैदेशिक रोजगारमा संलग्न मध्ये पुरुष २५३४ जना (९२.४%) र महिला २०९ जना (७.६%) रहेका छन्। वडागत रुपमा विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा धेरै वडा ३ बाट ४३४ जना (१५.९%) वडा ५ बाट ४२८ (१५.७%) वडा ६ बाट ४०९ (१४.७%) र सबैभन्दा कम वडा ८ बाट १२७ जना (४.६%) गएका छन। बैदेशिक रोजगारमा संलग्न महिला मध्ये सबै भन्दा बढी ९६ जना (३.५%), वडा ३ बाट ६७ जना (२.४%) छन् भने वडा ९ बाट हालसम्म कुनै पनि महिला बैदेशिक रोजगारमा गएका छैनन्।

तालीका १३: बैदेशिक रोजगारमा जाने युबाहरूको विवरण

वार्ड	पुरुष	महिला	जम्मा
१	१३	२४१	२५४
२	९६	३००	३९६
३	६७	३६७	४३४
४	१	२०१	२०२
५	११	४१७	४२८
६	६	४०३	४०९
७	३	२०८	२११
८	१२	११५	१२७
९	०	२७२	२७२
जम्मा	२०९	२५२४	२७३३

श्रोत: *ढोरपाटन नगरपालिका घरधुरी सर्वेक्षण, २०७६*

त्यसैगरी ढोरपाटन उद्योग बाणज्यि संघमा सूचिकृत भै सदस्यता प्राप्त गर्ने व्यापार व्यवसाय तथा उद्योग संचालनमा ६६४ जना संलग्न रहेका छन। तल तालिका ६ मा बुर्तिवाङ उद्योग बाणज्यि संघमा सदस्यता लिएका उद्योग व्यवसायीको बिबरण प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १४: बुर्तिवाङ उद्योग बाणिज्य संघमा सदस्यता लिएका उद्योगी व्यवसायीहरू

क्र.सं.	विवरण	संख्या	%
१	कृषिजन्य व्यवसाय (डेरी, खाध्यान्, तरकारी, बिउ बिजन आदि)	१२१	१८.२
२	घरेलु साना उद्योग र हस्तकला (ग्रिल, पाउरोटी, बिस्कुट, फर्निचर, ढाका, धागो, नुडल्स आदि)	३२	४.८
३	सेवा सम्बन्धि व्यबसाय (कपडा पसल, इलोक्ट्रोनिक, हार्डवयर, पुस्तक, स्टेशनरी, होटल तथा लज, यातायात, वित्तीय आदि)	५११	७७.०
	जम्मा	६६४	१००.०

श्रोत: *बुर्तिवाङ उद्योग बाणिज्य संघ, २०७८*

ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्र भित्र करिब २५ वटा बैंक, सहकारी, लघुवित्त, बिमा कम्पनी र रेमिट्यान्सको कारोबार गर्ने संस्थाहरू संचालनमा छन र तिनको संक्षिप्त विवरण तालिका १२ मा प्रस्तुत गरिएको छ। जिल्लाको सदर मुकाम बाग्लुङ

बजारबाट कारब ९० कि.मि उत्तर-पश्चिम दिशामा अबस्थित ढोरपाटन नगरपालिकामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको राम्रो उपस्थिति छ। तिनीहरूले यहाँका उद्योगी, ब्यापारी, कर्मचारी, कृषकहरू तथा सर्बसाधारण नागरिकहरू, सरकारी, गैर सरकारी र निजि क्षेत्र लाई बैकिङ सेवा, ऋण लगानीका साथै बैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूले स्वदेश तथा विदेशबाट पनि आफ्नो कमाई सजिलोसँग घर पठाउने सुबिधा प्राप्त गरेका छन्। प्राय सबै बैक तथा वित्तीय करोबार गर्ने संस्थाहरूको कार्यालयहरू ढोरपाटन नगरपालिकाको वडा नं. १ बुर्तिवाङ बजारमा रहेका छन् र तिनीहरूको संक्षिप्त विवरण तल **तालिका १५** मा दिईएको छ।

तालिका १५: बैंक तथा वित्तीय संस्थाको विवरण

क्र.सं.	वित्तिय संस्था किसिम	वित्तीय संस्थाहरूको नामावली
१	वाणिज्य बैंक (५ वटा)	नेपाल बैंक लि., प्रभु बैंक लि., ग्लोबल आई.एम.ई बैंक लि., लक्ष्मी बैंक लि., एन.एम.बी. बैंक लि.,
२	विकास बैक (३ वटा)	गरिमा बिकास बैंक लि., निर्धन उत्थान विकास बैंक लि., साईन रेसुङ्गा विकास बैंक लि.
३	सहकारी (६ वटा)	ढोरपाटन बहुउद्धेश्यिय सहकारी संस्था लि., ईमेज बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., त्रिबेणी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., बुर्तिबाङ बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., खुङ्गा ढोरपाटन बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., मखमली बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.
४	लघुवित्त (५ वटा)	नेष्डो, सिवाईसी, धवलागिरी सामुदायिक श्रोत विकास, कालिक, सुर्योदय
५	विमा कम्पनी (६ वटा)	नेपाल लाईफ ईन्सुरेन्स, युनियन लाईफ ईन्सुरेन्स, सिटिजन लाईफ ईन्सुरेन्स, प्रभु लाईफ ईन्सुरेन्स, आई.एम.ई, लाईफ ईन्सुरेन्स, एजोड लाईफ ईन्सुरेन्स।
६	रेमिट्यान्स (६ वटा)	आई.एम.ई, सिटी एक्सप्रेस, हिमाल रेमिट, वेर्स्टन युनियन, प्रभु मनि ट्रान्सफर, जे.एम.ई, पानस रेमिट

***श्रोत:** फिल्ड सर्वेक्षण, २०७७*

२.२.५ सहकारी

सहकारीलाई संघीय र प्रदेशसरकारले आर्थिक विकासको एक महत्वपूण आधारस्तम्भको रूपमा लिएको छ। ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रमा २५ बैक, उपभोक्ता, वित्तीय, बहुउद्देश्यीय र सेवाको क्षेत्रमा गरी ११ वटा सहकारी तथा वित्तीय संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेकाछन्। सहकारी कानून, सहकारीको सिद्धान्त, मूल्य मान्यताको भावना अनुरुप सहकारीहरूलाई सुशासनको दायरामा राखी यस क्षेत्र लाई व्यवस्थापन र परिचालन गर्नु आबश्यक छ। ग्रामिणक्षेत्रमा छरिएर रहेको पूँजी र बैदेशिक रोजगारीबाट आउने विप्रेषणलाई उत्पादन मूलक क्षेत्रमा लगानी गरी ज्ञान, श्रम, सीप, प्रविधिको परिचालनबाट स्थानीय स्तरमा रोजगारीको सिर्जना, स्वरोजगार तथा उत्पादनमूलक कार्यमा लगाई गरिबी न्यूनीकरण, सामाजिक एकता प्रबर्धन तथा वातावरण संरक्षण, उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्दै महिला, पछाडी पारिएका बर्ग तथा सिमान्तकृत बर्गको सामाजिक न्याय र आर्थिक सम्वृद्धिका लागि सहकारीको विकास आवश्यक छ। ढोरपाटन नगरभित्र रहेका नाम चलेका सहकारीहरू ढोरपाटन बहुउद्धेश्यिय सहकारी संस्था लि., ईमेज बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., त्रिबेणी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., बुर्तिबाङ बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., खुङ्गा ढोरपाटन बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि., मखमली बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि आदि रहेका छन्।

यहाँनेर सहकारी क्षेत्रको पूँजी उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी तथा परिचालन भएको देखिदैंन। स्थानीय स्तरमा शेयर सदश्यमा प्रशिक्षणको कमी छ। यसैगरी नियमन र अनुगमनको कमी तथा सूचना र बचत र लगानीको तथ्याङ्क प्रणाली व्यवस्थति नभएको पनि पाईयो। वित्तीय सहकारीको ३० प्रतिशत र उत्पादक सहकारीको ७० प्रतिशत पूँजी कृषि तथा उत्पादनको क्षेत्रमा लगानी गर्ने नीति कार्यान्वयन गरेको पाईएन।

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था

२.३.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

नेपालमा पाँच वर्षमुनिका बाल बालीकाको मृत्युदर प्रति हजार जीवित जन्ममा ३९ रहेकोमा गण्डकी प्रदेशमा २७ रहेको छ । त्यस्तै शिशु मृत्युदर प्रतिहजार जीवित जन्ममा २१ रहेकोमा गण्डकी प्रदेशमा १५ रहेको छ । यस प्रदेशका ६९.९ प्रतिशत गर्भवती महिलाहरूले दक्ष प्रसूतिकर्मीको सहयोगमा स्वास्थ्य संस्थामा गएर बच्चा जन्माउने गर्दछन् । ढोरपाटन नगरपालिकाका सत प्रतिशत प्रजनन उमेरका महिलाले आधुनिक परिवार नियोजनका साधन र उपाय प्रयोग गर्दछन् । महिलाहरूको कुल प्रजनन दर दुई बच्चा मात्र रहेको छ । यस नगरका लगभग ५० प्रतिशत जनता ३० मिनेटको यात्रा गरेपछि स्वास्थ्य संस्थामा पुग्दछन् । ढोरपाटन नगरपालिका पूर्णखोपयुक्त नगर घोषणा भइसकेको छ । संविधानको मर्म अनुसार मानवविकास सूचकाङ्कमा अपेक्षित उपलब्धि हाँसिल गरी प्रदेशको "**समृद्ध प्रदेश र सुखी नागरिक**" एवम् "**समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली**" को सोचलाई साकार पार्ने संकल्पकासाथ स्वास्थ्य क्षेत्रको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना निर्माणको अभ्यासलाई अत्यन्तै संवेदनशील, तथ्यपरक, व्यावहारिक र सर्वस्वीकार्य वनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

ढोरपाटन नगरपालिका वडा नं १ बुर्तिबाङमा रहेको प्राथमीक स्वास्थ्य केन्द्र नगरपालिका अर्न्तगत सञ्चालनमा रहेको छ । नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखामा, स्थायी, अस्थायी, करार, दरवनदी गरी जम्मा ६५ जना कर्मचारीहरू कार्यरत छन् । बुर्तिबाङमा रहेको प्राथमीक स्वास्थ्य केन्द्रमा टाईफाईड, श्वासप्रश्वास (ARI), मूत्र नलीमा संक्रमण (UTI - Urinary Track Infection), सुख्खा खोकी, ज्वरो र छाती दुख्ने समस्या, डिसेन्ट्री जस्ता रोगहरूको उपचारका लागि सेवाग्राहीहरू आउने गरेका छन् ।

ढोरपाटन नगरपालिकामा १३ वटा स्वास्थ्य संस्था (प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र १, हेल्थपोस्ट ४, सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाइ ४, शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक ३, आर्युवेदिक औषधालय १) वटा स्वास्थ्य संस्थाले सवै वडालाई स्वास्थ्य सुविधा पुऱ्याउएका छन् । त्यसै गरी यहाँ एउटा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, ७ वटा खोप केन्द्र, ८२ जना महिला स्वयंसेविका रहेका छन् । स्वास्थ्य सुविधामा नागरिकको पहुँच हुदा हुदैपनि सचेतनाको अभावले नगरपालिकाको कतिपय स्वास्थ्य सुचक सन्तोषजनक देखिदैनन् । ढोरपाटन नगरपालिकामा ७०० घरपरिवारको स्वास्थय वीमा गरेको तथ्याङ्क छ ।

प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रको आ.व. २०७७/०७८ अनुसार ५७२ गर्भवती महिलाले अस्पतालमा जाँच सेवा लिई निशुल्क रूपमा आईरन चक्की र फोलिक एसिड प्राप्त गरेका छन् । त्यसैगरी ३९२ जना महिलाले अस्पतालको प्रसुति सेवा पाएका छन् । अस्पतालबाट पाँच वर्ष मुनिका बालवालिकाहरूको बृद्धि अनुगमन गर्ने गरिन्छ र ६ जना बालबालिकालाई पोषण सुविधा उपलब्ध गराईएको छ ।

कोभिड-१९ र रोकथामका उपाय: नगरपालिकाले कोभिड १९ जस्तो महामारी लाई रोकथाम गर्न RAPID RESPONSE TEAM (RRT) गठन गरेको छ । बुर्तिबाङ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रबाट आ.व. २०७६/०७७ देखि १५ शैयाको नि:शुल्क कोभिड अस्थायी अस्पताल सञ्चालनमा रहेको छ । अस्पतालले नि:शुल्क रूपमा नियमित एन्टिजेन जाँच गर्ने व्यवस्था मिलाईएको छ । २०७८ श्रावण महिनामा पहिलो चरणमा २३०७ जनालाई भेरोशिलको खोप डोज उपलब्ध गराइएको छ भने जोन्सन एण्ड जोन्सन खोप लगाउनेको संख्या ९४० रहेको छ । स्वास्थ्य संस्थामा दरवनदी अनुसारको प्राविधिक जनशक्तिको अभावले पर्याप्त स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन कठिन परेको छ ।

२.३.२ शैक्षिक विकास

सामाजिक विकास बिषयगत क्षेत्रम ढोरपाटन नगरपालिकाको शैक्षिक, स्वास्थ्य, खेलकुद र महिला तथा सामाजिक समबेशिकरंणको अवस्थाबारे संक्षिप्त ब्याख्या यहाँ गरिएको छ ।

शैक्षिक अबस्था

ढोरपाटन नगरपालिकाको शिक्षा नियमाबली, २०७५ स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भई कार्यान्वयनमा ल्याएको अवस्था छ । नगरपालकिामा १५-६० वर्ष उमेरको साक्षरता प्रतिशत ७८% रहेको छ भने नगरपालिकामा प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर १३५.८ रहेको छ । ढोरपाटन नगरपालिकाको विभिन्न ३३ विद्यालयहरूमा नगर अनुदानबाट ६० जना शिक्षक/शिक्षिका कार्यरत रहेका छन् ।

तालिका १६: ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रमा संचालित विद्यालयको विवरण

क्र.सं.	विद्यालय/प्रकार	संख्या	विद्यालय/प्रकार	संख्या
१	सामुदायिक विद्यालय (सरकारी अनुदान प्राप्त)	४३	माध्यमिक विद्यालय (१-१२ सञ्चालित)	३
२	नीजि शैक्षिक संस्था	५	माध्यमिक विद्यालय (१-१० सञ्चालित)	७
३	प्रारम्भिक विद्यालयहरू (नगरअनुदानमा सञ्चालित)	४	बालविकास केन्द्र (केन्द्रबाट सञ्चालित) सामुदायिक सिकाई केन्द्र	२४ ३

***श्रोत:** बागलुङ जिल्लाको संक्षिप्त शैक्षिक झलक: २०७७, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, बागलुङ*

नगरपालिका क्षेत्र भित्र सार्वजनिक माध्यमिक विद्यालय, आधारभूत विद्यालय, बालविकास केन्द्र, निजि विद्यालय र प्रारम्भिक विद्यालयहरू (नगर अनुदानमा सञ्चालित) गरी ८९ वटा विद्यालय रहेका छन । ती मध्ये ४३ वटा सामुदायिक विद्यालय, ३ वटा उच्च माध्यमिक विद्यालय ९१ (१२ कक्षा संचालित) ७ माध्यमिक विद्यालय ९१ (१० कक्षा सम्म सञ्चालति) २४ वटा बालविकास केन्द्र, ३ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, ५ वटा नीजि विद्यालय र ४ प्रारम्भिक विद्यालयहरू (नगर अनुदानमा सञ्चालित) रहेका छन् । सवै वडामा बालबालकिाको लागि शिक्षाको पहुँच भएको पाइन्छ ।

शैक्षकि वर्ष २०७७ मा कूल १०२७७ विद्यार्थीहरू अध्ययनरत मध्ये सामुदायिक विद्यालयमा ८६४४ (८४.२%) र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी १६३३ (१५.८%) छन भने दलित विद्यार्थी संख्या ५२६८ (५१.२%) रहेको छ । **तालिका १७** विद्यालयमा अध्ययनरत विद्याथीहरूका बिबरण प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १७: ढोरपाटन नगरमा विद्यार्थीहरूको विवरण

क्र.सं.	विद्यार्थी विवरण	संख्या	कैफियत
१	स्थानीय तहगत सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी संख्या	१०२७७	१००५
२	सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थी	८६४४	८४५
३	संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी	१६३३	१५.८५
४	दलित विद्यार्थी संख्या	५२६८	५१.२५
५	जनजाति विद्यार्थी संख्या	२९३२	२८.५५

***श्रोत:** बागलुङ जिल्लाको संक्षिप्त शैक्षिक झलक: २०७७, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, बागलुङ*

ढोरपाटन नगरपालिकाको समग्र साक्षरता ७८ प्रतिशत रहेको छ । यसैगरी १५ देखि ६० वर्ष उमेर समूहको साक्षरता प्रतिशत ९७ रहेको छ । राष्ट्रिय आँकडा र पालिकाको आँकडा तुलना गर्दा ५ देखि १२ वर्षका उमेर समूहका विद्यालय वाहिरका विद्यार्थी संख्या ढोरपाटन नगरपालिकामा बढी देखिन्छ । यसको प्रभावकारी भर्ना अभियान र विशेष कक्षाहरूको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । अनौपचारिक कक्षामा केहि महिना पठनपाठन गराएर औपचारिक रूपमा विद्यालय भर्ना गर्नुपर्ने देखिन्छ । **तालीका १८** मा ढोरपाटन नगरपालिकाकाको शैक्षिक सूचकहरूलाई तुलनात्मक रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १८: ढोरपाटन नगरपालिकाको शैक्षिक सूचक

तह	कुल भर्ना दर (GER)		खुद भर्ना दर (NER)	
	राष्ट्रिय	ढोरपाटन	राष्ट्रिय	ढोरपाटन
बालशिक्षा (ECD)	८६.२	८५	६७.२	६८.२
१-५	११९.२	११९.१	९७.१	९५.९
६-८	९६.१	११४.४	९०.६	८८.३
९-१०	९४.६	९३.७	६९.०	६७.०
११-१२	४८.१	४७.५	२६.२	२५.७५
५-१२ उमेर समूहका विद्यालय वाहिरका विद्यार्थी संख्या			राष्ट्रिय	ढोरपाटन
			५.४	६.५

श्रोत: *शैक्षिक दर्पण, ढोरपाटन नगरपलिका, २०७८*

२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई

नगरपालिका क्षेत्र भित्रका बासिन्दाहरूको मूख्य खानेपानीको श्रोत धारा, कुवा र मूल हो । नगरपालिका क्षेत्र भत्रिका ८५% घरधुरीलाई पाईपबाट खानेपानीको आपूर्ति भईराखेको अवस्था छ । खानेपानी प्रणाली उपभोक्ता मार्फत संचालित छन् र यसले धेरै मात्रामा खानेपानीको माग धानिरहेको अवस्था छ । खानेपानीको व्यवस्थापनका लागि खानेपानी उपभोक्ता समिति गठन गरिएको छ । साथै पानी भण्डारणका लागि ट्याङ्की निर्माण गरिएको छ । नगरपालिकाले सरसफाईलाई पनि महत्व दिएको छ । प्राय नगरपालिकाको प्रत्येक घरधुरीमा शौचालयको व्यवस्था रहेको छ खुला दिशामुक्त नगरपालिकाको रूपमा घोषणा भएको हो ।

२.३.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

नेपालको कानूनले लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गर्ने संकल्पसहित महिलालाई लैङ्गिक भेदभावविना समान वंशीय हक, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी हक, राज्यका सबै निकायमा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हक लगायत मौलिक हकको प्रत्याभूति गरेका छन् । नेपालले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी महासन्धि, १९७९ को अनुमोदन गरी सोही अनुरूप नीति तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दै आएको छ । त्यसैगरी, दीगो विकासका लक्ष्यमा लैङ्गिक समानता तथा बालिका सशक्तीकरणको विषय समावेश भएको छ । महिलाहरूको क्षमता, श्रम, सीप र सिर्जनालाई विकास प्रकृयामा लगाई संविधानको मर्म अनुरूप सामाजिक समानता कायम गर्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

ढोरपाटन नगरपालिकाको कूल २६४३८ जनसंख्या मध्ये ४८६२ (१८.४ %) जनसंख्याले समाजिक सुरक्षा कार्यक्रमबाट लाभान्वित भएका छन् । ढोरपाटन नगरपालिकामा आ.व. २०७७/०७८ सामाजिक सुरक्षामा समाविष्ट जम्मा ४८६२ जनसंख्या मध्ये १९३६ (३९.८%) दलित बालबालिका रहेका छन् भने १४२६ (२९.३%) ७० वर्ष भन्दा माथिका जेष्ठ नागरिक, ६७५ (१३.९%) दलित जेष्ठ नागरिक र ३६८ (७.६%) बिधवा महिला छन् ।

सामाजीक सुरक्षामा समाबिस्ट भएको हिसाबले सवैभन्दा धेरै दलित बालबालिका वडा नं. ८ मा ४६८ रहेका छन् भने सबै भन्दा कम ७९ जना वडा नं. २ मा रहेका छन् । नगरपालिकामा सामाजिक सुरक्षामा समाबिस्ट जनसांख्यिक अवस्थाको विस्तृत विवरण तालिका १६ मा प्रस्तुत गरिएको छ । ढोरपाटन नगरपालिकाको तथ्यांक अनुसार कुल १९७ अपाङ्गता भएका व्यक्ति मध्ये ४०.६ प्रतिशत पूर्ण अशक्त (क वर्गका) र ५९.४ प्रतिशत अति अशक्त (ख वर्गका) अपाङ्गता रहेका जनसंख्या छन् ।

तालिका १९: सामाजिक सुरक्षामा समाबिष्ट नगरपालिकाको जनसंख्या

वडा नं	ज्येष्ठ नागरिक ७० वर्षमाथि	ज्येष्ठ नागरिक दलित	ज्येष्ठ नागरिक एकल महिला	विधवा	अपाङ्गता		दलित बालवालिका	जम्मा
					पूर्ण अशक्त (क वर्ग)	अति अशक्त (ख वर्ग)		
१	८६	२९	२४	२८	११	१०	८२	२७०
२	१७५	२९	४४	४६	६	१४	७९	३९३
३	१७८	८३	२५	३२	२	१०	१६८	४९८
४	२५५	१०३	३५	४०	८	२३	३१८	७८२
५	१५७	८५	३१	३४	११	११	१७४	५०३
६	१८३	७५	३३	४५	११	१२	२७०	६२९
७	१३१	४५	२७	४२	७	१३	१५५	३८०
८	१५९	१६६	१६	५९	१३	१५	४६८	८१६
९	१०२	६०	२५	४२	११	९	२६२	५११
जम्मा	**१४२६**	**६७५**	**२६०**	**३६८**	**८०**	**११७**	**१९३६**	**४८६२**
प्रतिशत %	**२९.३**	**१३.९**	**५.३**	**७.६**	**१.६**	**२.५**	**३९.८**	**१००.००**

श्रोत: *ढोरपाटन नगरपालिका पन्जिकरण शाखा २०७७/०७८*

बाग्लुङ र म्याग्दी जिल्लामा बढी बसोवास रहेको छन्त्याल जातिको बसोवास ढोरपाटन नगरपालिकाको बोबाङ क्षेत्रमा पनि रहेको छ । नगरपालिकाको तथ्याङ्क हेर्दा मात्र ३ प्रतिशत जनसंख्या रहेको यो जातिको आफ्नै संस्कृति, भाषा, भेषभुषा र रहनसहन रहेको भएतापनि अन्य जाजजातिसँग घुलमिल भएर मेलमिलापले बसेका छन् । यी जातिहरूको संस्कृति र विशेषगरि भाषा लोप हुने अवस्थामा रहेकोले यसलाई जगेर्ना गर्दै पर्यटक उपजको रुपमा विकास गर्ने र आर्कषण बढाउनु टड्कारो आवश्यकता छ ।

२.३.५ युवा, खेलकुद तथा कला

राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिताको अभिवृद्धि गर्दै राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक अधिकारको पूर्ण उपयोगको वातावरण तयार गरी युवाहरूको सशक्तीकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गरिनु पर्दछ । नेपालमा १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या करिव ४० प्रतिशत रहेको छ । जनसांख्यिकी पूँजीको रूपमा रहेका युवाहरूको विदेश पलायन रोक्दै राष्ट्रिय विकासको हरेक क्षेत्रमा युवाहरूको पहुँच बढाउने र सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणमा युवाहरूलाई मूलप्रवाहीकरण गर्दै शिक्षित, दक्ष, लगनशील, अनुशासित युवाहरूबाट राष्ट्रको विकासमा योगदानको वातावरण सिर्जना गर्नु स्थानीय सरकारको प्राथमिकता भएको छ ।

युवा वर्गलाई खेलकुद तर्फ आकर्षण गर्न नगरपालिकामा छुट्टै खेलकुद मैदान रहेको छैन । बिद्यालयमा खेलकुद मैदान छन् तर त्यी पर्याप्त छैनन् । नगरपालिकाले सामुदायिक बिद्यालय लाई खेलकुदका सामाग्रीहरू प्रदान गर्ने गरेको अवस्था छ । सामुदायिक विद्यालयहरूमा भएका खेलमैदानहरू साना र अपर्याप्त छन् । नगरपलिकामा नगरभित्र रहेका विभिन्न स्तरका खेलाडीको अभिलेखीकरण पाईएको छैन । नगरपालिकामा खेलकुद विकासका लागि पूर्वाधार र खेल सामग्रीको कमीनै रहेको छ परम्परागत खेलहरू लोप हुने खतरा उत्तिकै छ । साहसिक खेलकुदमा ध्यान जान सकेको छैन । परम्परागत कलाको जगेर्ना गर्ने, सर्म्वद्धन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

२.४ पूर्वाधार तथा शहरी विकासको अवस्था

२.४.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण

ढोरपाटन नगरपालिकामा ९ (नौ) वडा रहेका छन् । ढोरपाटन नगरपालिकाको कूल क्षेत्रफल २२२.८५ वर्ग कि.मी. रहेको छ । क्षेत्रफलका हिसाबले वार्ड न. ६ सबै भन्दा ठूलो ६५.७४ वर्ग कि.मी. मा फैलिएको छ भने वार्ड नं. १ सबैभन्दा सानो जसको क्षेत्रफल ३.१५ वर्ग कि.मी. रहेको छ । नगरपालिकाको ९ वडा मध्ये वडा नं. १ मात्र समथर भाग छ । तसर्थ अधिकांश (लगभग समग्र नगरपालिका) भाग र जनसंख्या ग्रामीण चरित्रको छ । तसर्थ, जनसंख्यामा विविधता, सडक सुविधा, पर्याप्त खानेपानी, बिजुली तथा सूचना प्रणालीको व्यवस्था, शिक्षा स्वास्थ्य तथा रोजगारमा पहुँच, सुरक्षा र उपलब्ध साधन स्रोतहरूको उचित उपयोग र दीगो व्यवस्थापन जस्ता शहरी विकासका आधारभूत सिद्धान्तहरूलाई ख्याल गर्दै नगरपालिकाको विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

नेपाल सरकारको मध्यपहाडी लोकमार्गमा नयाँ स्याटेलाइट शहर विकास गर्ने २० वर्षे गुरुयोजना अनुरुपका दश स्थान मध्ये ढोरपाटन नगरपालिकाको बुर्तिबाङ बजार पनि एक हो निर्माणधिन पूर्व पश्चिम मध्यपहाडी लोकमार्गको छेउछाउमा विकास गर्न लागिएको १० वटा नयाँ सहरको भौतिक पूर्वाधार निर्माण कार्य सुरु भएको छ । यातायातको सुगमता, जमिनको उपलब्धता, खानेपानीको श्रोत उपलब्धता, आर्थिक विकासको सम्भाव्यता, वस्तीको अवस्थिति, जनसंख्या आदिका आधारमा प्रस्तावित शहरको गुरुयोजना एवम् आयोजनाको विस्तृत प्रतिवेदन तयार गरी चरणवद्ध रूपमा आधुनिक शहरको निर्माण हुँदै गर्दा सालझण्डी - ढोरपाटन सडक किनारमा पनि स्याटलाईट बजार निर्माण गर्दैगर्दा व्यवस्थित बसोबास तथा शहरी विकास हुन गई बसाईंसराईंको तीव्रदर पनि घट्ने देखिन्छ । दैवीप्रकोप पिडितहरू जस्तै भुजिखोलामा २०७७ भदौ १७ गतेको बाढीले क्षति पुऱ्याएर घरबार विहिन भएका परिवारलाई नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र अन्य दातृ निकायसँग समन्वय गरी नगरपलिकाकाले उनीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा बसोबासको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । नगरपालिकामा हाल जम्मा २० घर (०.३३ प्रतिशत) नगरपालिकाको मापदण्ड अनुरुप निर्माण भएका छन् ।

२.४.२ सडक, पुल तथा यातायात

ढोरपाटन नगरपालिका पूर्वाधार विकासमा केही उत्साहजनक तथा केही सुधारात्मक अवस्थामा पाईएको छ । सडक सञ्जालको सन्दर्भमा बाग्लुङ-गल्कोट-बुर्तिवाङ ९१ कि.मी. सहायक लोकमार्ग साल भरि नै गाडी गुड्ने राष्ट्रियस्तरको सडकले ढोरपाटन नगरपालिकाको केन्द्र बुर्तिवाङ बजारलाई जोडेको छ । त्यसै गरी बाँझकटेरी - ढोरपाटन सडक आयोजना, सडक विभाग अन्तर्गत ले बागलुङ, गण्डकी र गुल्मी लुम्विनी प्रदेश लाई जिल्लामा सडक सुविधा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले वनाइएको करिव ७१ कि.मी. लम्बाई भएको सहायक राजमार्ग निर्माण गर्ने योजनाले पनि ढोरपाटन नगरपालिकालाई सडक संजालले जोड्ने छ । निर्माणधिंन अबस्थामा रहेको कपलिबस्तु जिल्लाको साल्झंडी - सन्धिखर्क - ढोरपाटन १९६ कि.मी. रास्ट्रिय सडकले ढोरपाटनलाई बुटवल तथा नेपालगन्ज जोडने सबै भन्दा छोटो सडक हुनेछ । यस सडकले ग्रामणि क्षेत्रलाई सडक सञ्जालमा जोडी आर्थिक तथा पर्यटन विकासमा योगदान दिने अपेक्षा गरिएको छ । बुर्तिवाङ बजार ढोरपाटन नगरपालिकाको केन्द्रबाट यस नगरपालिकाका नौ वटा वडा तथा छिमेकी गाउँपालिकाहरू जोड्ने ६८.४ कि. मी. कच्ची सडक को बिस्तृत विबरण **तालिका २०** मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २०: ढोरपाटन नगरपालिकाको सडक संजाल

वडा	सडकको नाम	लम्बाई (किमी)	चौडाई (मी)	सडकको प्रकार
१	बागलुङ-बुर्तिवाङ	९१		पक्कि सडक - वर्ष भरि चल्न सकेन
२	बुर्तिवाङ-अधिकारीचौर ढोरपाटन	१६.५		कच्ची सडक - वर्षा याम बाहेक अन्य समयमा चल्ने
३	बुर्तिवाङ-देवीस्थान-बोहोरागाउँ-निशी	३०		कच्ची सडक - वर्षा याम बाहेक अन्य समयमा चल्ने
४	बुर्तिवाङ-खुंगा-बोंगा दोभान-तमान ग्रामिण सडक	५.२		कच्ची सडक - वर्षा याम बाहेक अन्य समयमा चल्ने
५	तमान-बुर्तिवाङ ग्रामीण सडक	५		कच्ची सडक - वर्षा याम बाहेक अन्य समयमा चल्ने
६	बुर्तिवाङ-बायखोला-निशी-ग्रामिण सडक	४.२		कच्ची सडक - वर्षा याम बाहेक अन्य समयमा चल्ने
७	बुर्तिवाङ-सलाम्कोट-अर्नाकोट ग्रामिण सडक	५		कच्ची सडक - वर्षा याम बाहेक अन्य समयमा चल्ने
८	अधिकारीचौर-छ्याँग्तुङ ग्रामिण सडक	१.५		कच्ची सडक - वर्षा याम बाहेक अन्य समयमा चल्ने
९	अधिकारीचौर-गाडीखोला ग्रामीण सडक	१		कच्ची सडक - वर्षा याम बाहेक अन्य समयमा चल्ने

श्रोत: *ढोरपाटन नगरपालिका योजना शाखा २०७७/०७८*

सडक यातायातलाई सहजीकरण गर्न निजि क्षेत्रबाट छोटो तथा लामो दूरीका करिब ९-१० वटा यातायात कम्पनीहरूका बस तथा जीप को सेवा उपलब्ध छ। बुर्तिबाङबाट काठमाडौँ, पोखरा, बुटवल, भैरहवा, नारायणगढ र पूर्वि रुकुमका लागि दैनिक बससेवा उपलब्ध छ। ढोरपाटन शिकार आरक्षण नजिक एक कच्ची बिमानस्थल पनि छ र यसको प्रयोग प्राय: विदेशबाट आउने शिकारी पर्यटकले गर्दछन। त्यसैगरी, नगरपालिकामा निर्माण भाएका व्यक्तिगत पूर्वाधारहरूमा सबै भन्दा बढी ढुंगे घर ३,७५१ (६२.७%) छन् भने १,२८६ (२१.१%) जस्तापाताको छानो भएका र ४७४ (७.९%) पक्कि ढलान भएका घरहरू छन्। सबै भन्दा धेरै जस्तापाताको छाना २७० (४.५%) भएका घर वडा नं. ५ मा रहेका छन् भने ढलान गरेका धेरै घर ३९३ (६.६%) वडा नं. १ मा र खरको छानो भएका सवैभन्द धेरै घर २५५ (४.३%) वडा नं. २ मा रहेका छन।

पुल/झोलुङ्गे पुलको अवस्था

बाग्लुङ जिल्लालाई झोलुङ्गे पुलको जिल्लाको रूपमा चिनिन्छ। ढोरपाटन नगरपालिकामा हाल ४ वटा पक्की पुलहरू सञ्चालनमा रहेका छन् भने नगरपालिकाको वडा नं. ५ र ६ मा २ वटा पक्की पुल निर्माणाधिन अवस्थामा रहेका छन्। नगरपालिका क्षेत्रमा कुल ५४ वटा झोलुङ्गे पुलहरू सहित जम्माजम्मी ९२ वटा पुलहरू रहेका छन्।

खोला किनारका फराकिला फाँटमा किसानहरूले परम्परागत २० वटा कूलोबाट खेतबारी सिंचाई गरी धान, गहुँ र तरकारी खेती हुने गरेपनि प्राय किसानहरू आकासे पानीको भरमा खेती गर्दै आएका छन। नगरपालिकाको क्षेत्र भित्र तरकारी खेतीको कार्य विस्तार हुदै गएकोले प्लास्टिक पोखरी, सोलार साना सिंचाई तथा थोपा सिंचाई लाई प्राथमिकता दिनुपर्ने अबस्था छ। जलश्रोत तथा सिंचाई विकास डिभिजन कार्यालय, बाग्लुङ को तथ्याङ्क अनुसार तीन वटा सिंचाई योजना (१) बुढाथोक सिंचाई आयोजना, (२) हुरेखानी हिराखर्क बाहुनगाउँ पुनेडाँडाँ सिंचाई, नहर तथा संरचना निर्माण कार्य र (३) भाङ्गीखोला-टारी-भासविसे सिंचाई आयोजना आदि सञ्चालनमा रहेका छन्।

२.४.३ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

बजार क्षेत्रका बासिन्दाहरूले खाना पकाउने इन्धनको रूपमा ग्यास तथा विद्युत प्रयोग गर्दछन भने ग्रामिण क्षेत्रमा खाना पकाउन परम्परागत ईन्धन दाउराको खपत हुने गर्दछ। अधिकांस घरले परम्परागत चुल्हो को प्रयोग गर्ने भएकोले दाउराको खपत अत्यधिक हुने गर्दछ भने सुधारिएको चुल्होको प्रयोग ग्रामिण क्षेत्रमा बढाउनु पर्ने आबश्यकता छ। ढोरपाटन नगरपालिका ७, ८ र ९ वडाहरू उच्च पहाडी धरातलमा पर्ने हुनाले काठ दाउराको खपत खाना पकाउन मात्र प्रयोग नभएर

घर तातो वनाउन पनि प्रयोग हुनेगर्दछ । ढोरपाटन नगरपालिका जल सम्पदामा धनी छ । यहा भाएका जलसम्पदाहरू उत्तरगंगा, भुजिखोला, ढोरखोला, बडीगाड खोला, तामानखोल र रुद्रताल छन ।

तालीका २१: २०७७ भदौ १७ गतेको बाढीले क्षति पुऱ्याएका लघुजलविद्युतको विवरण

क्र.सं.	लघुजलविद्युतको नाम/क्षमता (कि.वा)	कैफियत
१	आरसी जी लघुजलविद्युत पहिलो र दोश्रो २२ र ४५	ढोरपाटन १
२	भूजीखोला लघुजलविद्युत दोश्रो ३४	ढोरपाटन १
३	बुढाथोक लघुजलविद्युत दोश्रो ६०	ढोरपाटन ५
४	सैखोला लघुजलविद्युत ४२	ढोरपाटन ५
५	भूजीखोला लघुजलविद्युत तेश्रो १७	ढोरपाटन ७
६	भूजीखोला लघुजलविद्युत ३२	ढोरपाटन ७
७	भूजीखोला लघुजलविद्युत चौथो २६	ढोरपाटन ६
८	भूजीखोला लघुजलविद्युत पाँचौ ८४	ढोरपाटन ८
९	रुद्रताल लघुजलविद्युत चौथो १०.५	ढोरपाटन ९
१०	न्यौपाने देउराली लघुजलविद्युत चौथो २६	ढोरपाटन ९

श्रोत: *उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई सवडिभिजन कार्यालय, बागलुङ, २०७७/०७८*

ढोरपाटन नगरपालिकामा लगभग ८९% घरधुरीमा विद्युत सुविधा उपलब्ध छ। बुर्तिवाङ बजार बिद्युत लाईनको मूख्य ग्रिड लाईनमा हालसालै जोडीएको छ भने स्थानीय उद्योगी, सहकारी ब्यापारी तथा बासिन्दाको पहलमा भुजिखोला लगायत अन्य लघु बिद्युत आयोजनाबाट ७५९.३ किलोवाट बिद्युत उत्पादन गरि ढोरपाटन नगरपालिकाको ३४८१ घरधुरीलाई बिद्युत आपूर्ति हुदै आएको छ । यो तथ्याङ्क अनुसार जम्मा विद्युतीकरणको ६६% हिस्सा लघुजलविद्युलले ओगटेको छ । नेपाल सरकारले उत्तरगंगा नदीमा जलाशययुक्त बिद्युत उत्पादन गर्ने योजना अगाडी सारेको छ। सोलार उर्जाको प्रयोगबाट बजार क्षेत्रका केहि होटल र ब्यापारीहरूले नुहाउनेपानी उपलब्ध गराउनका लागि प्रयोगमा ल्याएका छन् भने बत्तीको लागि खासै प्रयोग भएको पाइदैन ।

२.४.४ सूचना सञ्चार तथा प्रविधि

बुर्तिवाङमा नेपाल सरकारको हुलाक सेवा उपलब्ध छ भने यस प्रति नागरिकहरूको खासै आकर्षण भएको पेदैन । बजार क्षेत्रमा नेपाल टेलिकमको ल्याण्ड लाइनको टेलिफोन सेवा उपलब्ध छ। नेपाल टेलिकम, एनसेल र स्मार्ट कम्पनीहरूको मोबाइल फोन सेवा र नेपाल टेलिकम, वर्ल्ड लिंक, टेकमाईन्ड र सुबिसुको इन्टरनेट सेवा बजार क्षेत्रमा उपलब्ध भएता पनि गुणस्तरीय सेवा भने उपलब्ध छैन । त्यसै गरि डिस्क होमको टेलिभिजन सेवा पनि विस्तार भएको पाइन्छ । निजिस्तरबाट इन्टरनेट, साइवर, कम्पुटर प्रिन्ट र फोटो कपी गर्ने सुबिधा पनि क्रमशः बढ्दै गएको छ । कोभिड-१९ को अवस्थामा भौतिक उपस्थितिमा बिद्यालय सञ्चालन हुन् नसक्ने भएकोले बिद्यालय र वडा कार्यालय तथा ग्रामिण क्षेत्रमा पनि इन्टरनेट सेवा विस्तार गर्नु पर्ने आबश्यकता छ। नगरपालिकाको राजश्व शाखामा 'सुत्र' नामक सफ्फ्टवेयरबाट वित्तीय व्यवस्थापन हुँदै आएको भने पञ्जीकरण शाखा पनि सूचना प्रविधिमैत्री वनाईएको छ । नगरभित्रका खासगरि बुर्तिबाङ बजार क्षेत्रका करिब ३६० घरधुरीमा नेपाल टेलिकमको ल्यान्डलाईन फोन सुविधा र ३००(५%) घरधुरीमा ईन्टरनेट सुविधा उपलब्ध छ। अधिकांश उपभोक्ताको पहुँचमा नेपाल टेलिकम र एनसेलको मोबाईल फोन सुविधा रहेको छ। यस्तैगरी नगरपालिकाको बुर्तिबाङ बजारमा सामुदायिक रेडियो ढोरपाटन एफ.एम. १०७.४ मेघाहर्ज सञ्चालनमा रहेको छ। कोभिड १९ महामारीको अवस्थामा विद्यालयमा भौतिक उपस्थितिले विद्यालयक सञ्चानल गर्न नसेको अवस्थामा अनलाईन कक्षा सञ्चालनका लागि ईन्टरनेट सुविधा उपलब्ध गराउन आवश्यकता छ ।

२.५ वन, वातावरण तथा विपद् जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापनको अवस्था

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता

ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्र वन तथा जैविक बिबिधताले धनि छ। यो क्षेत्र समुन्द्री सतहबाट १०५० मी. देखि ३९०० मी.को उचाईसम्म फैलिएकोले उष्ण, उपोष्ण र शितोष्ण हावापानी पाईने भएकोले बिभिन्न

प्रजातिका बोटबिरुवा, वनस्पति र जंगली जनावर र पन्छी पाइन्छन। बाग्लुङ जिल्लाको कूल रास्ट्रिय वन क्षेत्रको ९ प्रतिशत वन ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रमा पर्दछ। उक्त वन क्षेत्र लाई ४६ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहहरूले ४७९६.४ हेक्टर वन व्यवस्थापन ४९२८ घरधुरीका २८,१५७ उपभोक्ताहरू (५०% महिला उपभोक्ता सहित) लाभान्वित हुदै आएका छन्। त्यसै गरि ढोरपाटन शिकार आरक्षणको ११५८ बर्ग किलोमिटर वन क्षेत्र मध्ये ३०१.०८ (२६%) ढोरपाटन नगरपालिकाको वडा नं. ९ मा पर्दछ र यो क्षेत्र जैविक विविधको दृष्टिले धनी छ। यस क्षेत्रमा चितुवा, नाउर, झारल, बँदेल, कस्तुरी मृग, दुम्सी, बाँदर, ब्वाँसो, स्याल जस्ता जंगली जनावर पाइनुका साथै कालिज, डाँफे, मुनाल आदि चरा चुरुङ्गी पाइन्छन्। ढोरपाटन क्षेत्रमा पाइने बोट बिरुवा र वनस्पति **तालिका १७** मा उल्लेख गरिएको छ।

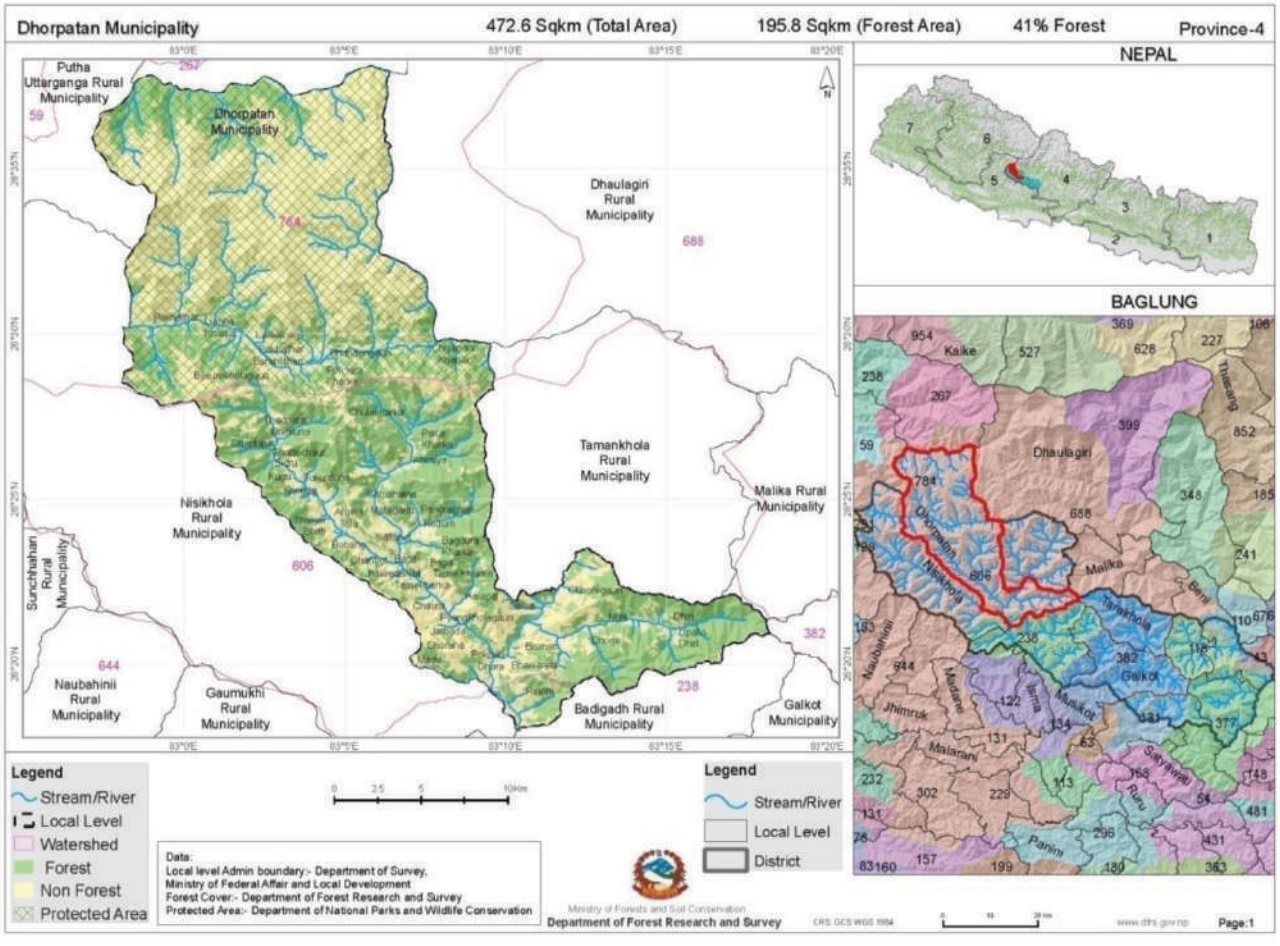

चित्र ५: ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रको वन जंगलको स्थिति

तालिका २२: ढोरपाटन क्षेत्रमा पाईने बोटबिरुवा तथा वनस्पति

उचाई	बोटबिरुवा तथा वनस्पति
६५५ मी. देखि १५०० मी.	साल, टुनी, चिलाउने, ढाल्ने कटुस, खोटे सल्ला, बाँस, गोगन, दार आदि
१५०० देखि २००० मी.	कटुस, चिलाउने, गोब्रे सल्ला, लालीगुराँस, काफल, धुपी सल्ला, बाँस आदि
२००० मी. माथि	गोब्रे सल्ला, धुपी सल्ला, बाँझ, भोजपत्र, मुसुरे कटुस, लोक्ता, निगालो

श्रोत: *जिल्ला वन सवडिभिजन कार्यालय, बागलुङ, २०७७/०७८*

सब वन डिभिजन कार्यालय, बुर्तिवाङ र ढोरपाटन २ भालुमारे सामुदायकि वन उपभोक्ता समुहबाट वन नर्सरी व्यवस्थापन गरी बर्षेनी ५०,००० रुख प्रजाति तथा डालेघाँसका बिरुवा उत्पादन गरी कृषकहरूलाई वृक्षारोपण गर्न सहयोग गर्दै आएको छ। यसैगरी प्राय आफ्नो जमिन हुने घरधुरीहरूले फलफुल (आँप, लिची, रुख कटहर, जामुन, अम्बा, सुन्तला, कागती, स्याउ, नासपाति, आरु आदि) तथा टिमुर, बाँस, निभारो, खनियो, आदि प्रजातिका रुख बिरुवा निजि वनका रूपमा लगाएको पाइन्छ। पालिकामा भएका नदी किनार तथा गाउँमा रहेका ऐलानी र पर्ती जमिनको खोजि गरी वन लगाउने तथा सार्बजनिक पार्कमा विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। अर्को तर्फ समुदायमा निजि वन विकास गर्ने सकिने प्रचुर सम्भवन रहेको छ। यसबाट एकातर्फ हरियाली प्रवर्द्धन र बाताबरणमा सुधार ल्याउन सहयोग गर्ने छ भने अर्को तर्फ समुदायको काठ तथा दाउराको माग आपूर्ति गरि राष्ट्रिय तथा सामुदायक वनमा वन पैदावारको चाँप कम गर्नमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ।

ढोरपाटन नगरपालकिाको वडा नं. ८ र ९ मा जंगली जनावर बँदेल र दुम्सिले खेतीबाली र कहिले काही मानिसलाई पनि आक्रमण गरी पुऱ्याउने गरेको छ। ढोरपाटन आरक्षण र समुदायको बीचमा पनि द्वन्द्व हुने कुरा स्थानीयले गुनासो सुनाउने गर्दछन। त्यसैले आरक्षण र समुदायको बिचमा मध्यवर्ती वनक्षेत्र स्थापना गर्ने सके समुदाय र आरक्षण बीचको (मानस र जंगली जनावर तथा समुदाय बीचको द्वन्द्व कमहुने र ढोरपाटन आरक्षणले गर्ने आम्दानीको ठुलो हिस्सा सामुदायिक बिकासमा लगाउन सकिने संभावना देखिन्छ। वन पैदावार चोरी तस्करी पनि एक समस्या हो र यो कार्य मूख्य गरेर ढोरपाटन, अधिकारी चौर र बोबाङ क्षेत्रबाट हुनेगरेको कुरा स्थानीय बताउछन र यसका लागि पनि वन कार्यालय र नगरपालकिाको सयुक्त पहल हुनु जरुरी छ।

ढोरपाटन क्षेत्रमा पाईने प्रमुख जडिबुटी तथा गैर काष्ठ वन पैदावार

ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रमा उचाई अनुसार रतुवा, सुगन्धवाला, निरमसी, ठुलो वन लसुन, साधारण च्याउ, रातो च्याउ, सेतक चिनी, सतुवा, चुत्रा, अल्लो, अर्गेली, लोक्ता, बोझो, पानि अमला, कुरिलो, उतिस, चिराईतो, अमला, टिमुर, पदमचाल र भाङ आदि जडीबुटी तथा गैर काष्ठ वन पैदावार पाइन्छ। डिभिजन वन कार्यालय बागलुङ र सब वन डिभिजन कार्यालय, बुर्तिवाङ अनुसार निजि क्षेत्रले जडिबुटी संकलन तथा निकासी गर्ने इजाजत लिएर वर्षेनी ढोरपाटन क्षेत्रबाट जडिबुटीको व्यापार गर्दै आइरहेका छन्। नगरपालिका तथा वडा कार्यालयबाट जडिबुटीको नर्सरी व्यवस्थापन, निजि जग्गामा वृक्षारोपण र दीगो गैर काष्ठ वन पैदावार संकलन बारेमा तालिम दिन सकेमा स्थानीय स्तरमा रोजगारी सिर्जना हुन् गई समुदायको आर्थिक प्रगति हुन् जाने देखिन्छ।

२.५.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

भू-संरक्षणका हिसाबले ढोरपाटन नगरपालिका संबेदनशील छ। भिरालो जमिनमा परम्परागत खेती प्रणाली, नयासडक निर्माण, वर्षायाममा नदी कटानले भू-क्षयको समस्या देखिएको छ। गत वर्ष भुजिखोलले ढोरपाटन नगरपालिकाको वडा नं. ८ र ७ मा नदी किनार क्षेत्रमा जमिनको कटान र बाढीले ठूलो धनजनको क्षति भयो। उक्त क्षतिबाट पाठ सिकेर नगरपालिका क्षेत्रमा भएका उत्तरगंगा, भुजिखोला, ढोरखोला, बडीगाड खोला, तामानखोल र रुद्रताल क्षेत्रमा जलाधार

विकास व्यवस्थापन को दीर्घकालीन योजना निर्माण गरी संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारले भू तथा जलाधार सरक्षण गर्नु पर्ने आबश्यकता छ भने समुदाय स्तरमा माटो सरक्षण, निजि तथा सार्बजनिक र सडक किनारमा वृक्षरोपण गरी भू-क्षय न्यूनीकरण गर्न आबश्यक छ ।

२.५.३ वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन

ढोरपाटन नगरपालिकामा बार्षिक रूपमा १५०० मी.लि. ३००० मी.लि. र औसत २२०० मी.लि. वर्षा हुने गर्दछ । बर्षाको समयमा बाढी र पहिरोको जोखिम छ । २०७७ साल भाद्र १७ गते भुजिखोलामा आएको बाढी र पहिरोले ३८ जनाको ज्यान गयो भने २०० घरहरूको क्षति भयो । यस क्षेत्रको भू-वनौट टारी, बेशी, मध्य तथा उच्च पहाडी लेकहरूको समिश्रण, पहाडी क्षेत्रमा रातो, खैरो र फुस्रो माटो र भिरालो वनोट भएकोले भूक्षय को उच्च जोखिम छ । नदी किनारक्षेत्रमा बाढीको उच्च जोखिम रहेको छ भने पहिरो र चट्याङ्गको जोखिम हुने गर्दछ ।

जलवायु परिवर्तनको असर पनि पालिका क्षेत्रमा देखिएको छ । जसका कारण अति बृष्टि, अना बृष्टि, सुख्खा र बालीमा रोग, किराको प्रकोप बढेको छ भने पानीका स्रोत सुक्दै गएका छन ।

२.५.४ महामारी तथा विपद् व्यवस्थापन

विपद व्यवस्थापनमा समुदाय, वडा र पालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापन समितिहरू गठन भई नगरपालिकाले विपद व्यवस्थापनमा केहि अग्रसरता लिएको पाइन्छ । यसै गरी नगरपालिकाले कोभिड-१९ को महामारीको अबस्थामा नागरकहरूको स्वास्थ्य सुरक्षाको लागी सचेतना अभिवृद्धि र उपचारको व्यवस्था गरेको छ ।

नगरप्रमुखको अध्यक्षतामा ३२ सदस्यीय नगरस्तरीय विपद तथा जलवायु उत्थानशलि समन्वय समिति गठन भएको छ । वडा नं. १, २ र ३ मा वडाध्यक्षको अध्यक्षतामा वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल समन्वय समितिको गठन हुनुको साथै पञ्चवर्षीय स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल योजना २०७४/७५ देखि २०७९/८० कार्यान्वयनमा रहेको छ । **तालिका २३** ले ढोरपाटन नगरपालिकाले पहिचान गरेका विपद र जोखिम वर्गीकरण प्रस्तुत गरेको छ ।

तालिका २३: नगर क्षेत्रमा पहिचान गरेका विपद र जोखिम वर्गीकरण

मुख्य प्रकोप तथा विपद्हरू	**बाढी, पहिरो, खडेरी, महामारी, आगलागी, जङ्गली जनावर आतंक, रोगकिरा, मिचाहा प्रजाति, असिना, चट्याङ र भूकम्प आदि ।**			
जोखिमको स्तर (वार्डहरू)	**अति उच्च**	**उच्च**	**मध्यम**	**न्यून**
	१, ८ र ४	३ र ७	५ र ९	६ र २

नगरपालिकाले वडा स्तरमा गठन गर्न बाँकी वडाहरूमा पनि वडाध्यक्षको अध्यक्षतामा वडा स्तरीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल समन्वय समितिको गठन, बस्तृत कार्य योजना निर्माण, आकस्मिक कोषको स्थापना र विपद व्यवस्थापन ऐनको स्थानीय स्तरमा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ । पहिचान भएकाउच्च जोखिम क्षेत्रमा विपद् पूर्वानुमान तथा पूर्वचेतावनी (Early Warning-EWS) प्रणाली स्थापना र संचालन गरिएको पाईएन ।

वि.स. २०७६ को चैत्र ११ गतेबाट महामारी नियन्त्रणको लागि गरिएको लकडाउनले सम्पूर्ण समाज र देशको अर्थव्यवस्थालाई ठप्प पारेको थियो भने पुन २०७८ बैसाख १५ गते देखि दोश्रो पटक देशभर लकडाउनको अवस्था छ र कहिले सामान्य अबस्थामा फर्किन सकिन्छ भनी अनुमान गर्नसकिने अवस्था छैन । पालिकाको झन्डै ९० प्रतिशत घरपरिवार कृषि कर्ममा आश्रित छ । दुवै वर्षको वनदावनदीको समयमा कृषि उत्पादनका सामाग्री बीउ, रासायनिक मल, आदिको आपूर्ति सहज नभएको, कामदारको अभाव र कृषिजन्य उत्पादित वस्तु जस्तैः तरकारी, दुध, अन्डा, मासु आदिको बजार सहज ब्यवस्था हुन सकेको छैन । पालिकाको समृद्धिको महत्वपूर्ण संवाहकको रूपमा रहेको पर्यटन क्षेत्रले ठुलो क्षति

ब्यहोरेको छ। कोरोना भाईरस रोगको रोकथाम तथा नियन्त्रण प्रयोजनको लागि लकडाउनको समयमा सडकका सबै खाले यातायात वनद भएका अवस्था थियो ।

पालिका क्षेत्रमा अनुमानित ५०० दैनिक ज्यालादारी कृषि मजदुर, १०० घरेलु तथा साना उद्योगसँग सम्बन्धित मजदुर, २०० निमार्ण क्षेत्रका मजदुर, १०० यातायात क्षेत्रका मजदुर र १५० पर्यटन क्षेत्रका मजदुर गरी करिब ३०० ज्यालादारी मजदुर र तिनका परिवार कोरोना कहरको लकडाउनले प्रतक्ष्य प्रभावित भएका छन् ।

कोभिड १९ को असर स्वास्थ्य क्षेत्रमा पनि देखा परयो । यस अवधिमा अस्पतालका आकस्मिक सेवा बाहेकका अन्य सेवा अवरुद्ध भएका छन् । सामान्य प्रकृतिका वीरामीहरू, गर्भवती महिला, प्रसूति सेवा आधारभूत खोप लगाउने साना बालबालिका तथा बीमाबाट सेवा लिने वीरामीहरूले समेत स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न सकेका छैनन् । बालबालिकाको पोषण सेवा प्रभावित भएको छ । पोषण पुनर्स्थापना केन्द्र सनचालनमा समस्या देखिएको छ । क्षयरोग, कुष्ठरोग आदि रोगका वीरामीहरूले सहज रूपमा औषधी प्राप्त गर्न सकेका छैनन् ।

लकडाउनको समयमा पालिका क्षेत्रका ५ वटा संस्थागत र बिद्यालयका विद्यार्थीहरूले इन्टरनेटको माध्यमबाट पढाईलाई निरन्तरता दिएका भए गुणस्तर भने न्यून पाईएको छ भने अर्को तर्फ सामुदायिक बिद्यालयका विद्यार्थीहरूको इन्टरनेटमा पहुँच खासै पुग्न सकेन ।

२.६ सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्था

२.६.१ स्थानीय नीति, ऐन तथा सुशासन

स्थापनाको छोटो समयमा नै ढोरपाटन नगरपालिकाले सुशासन तथा संस्थागत विकासका केही कदमहरू चालेको छ। नगरपालिकाको कामहरूको पारदर्शिता तथा जवाफदेहितालाई संस्थागत गर्न सार्वजनिक सुनुवाई तथा सार्वजनिक परीक्षणको नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ भने बिभिन्न विषयगत क्षेत्रका कानूनहरू निर्माण गरिएको छ । नगरपालिकाको सूचना प्रणालीलाई चुस्त राख्न आधारभूत सूचना सहितको सूचना प्रणालीको व्यवस्था गरिएको छ । साथै नगरपालिका मातहत स्वास्थ्य चौकी, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, गाउँघर क्लिनिक र खोप केन्द्र, सञ्चालनमा रहेका छन् । त्यसैगरी नगरपालिका प्रमुख, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, लेखा प्रमुख, सहायक र वडा सचिव गरी ५१ जना कर्मचारी हाल कार्यरत छन भने कृषि, शिक्षा, महिला, पशु स्वास्थ्य लगायतका विषयगत शाखा छन । वित्तीय प्रणालीलाई चुस्त बनाउन कम्प्युटराईज्ड लेखा प्रणालीको व्यवस्था गरिएको छ। आवश्यक न्यूनतम कर्मचारी दरवन्दी अनुसारका कर्मचारीहरू तथा निर्वाचित जनप्रतिनिधि उपलब्ध छन् । निर्बाचित प्रतिनिधि र कर्मचारी बीच कार्यसम्पादनमा आलमल र मनमुटाव हुन नदिनका लागि कर्मचारी र जनप्रतिनिधिको सम्पन्न गर्ने कामको उचित तरिकाले कार्य विवरणमा समेत उल्लेख गरिने समेत योजना रहेको समेत पाइएको छ ।

ढोरपाटन नगरपालिकाकामा आगामी ५ वर्षमा हुने राजश्व प्रक्षेपणको खाका प्रस्तुत गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ लाई आधार वर्ष मानी उक्त आ. वको नगरपालिकाको कुल वजेट ४९ करोड ८७ लाख ९३ हजारलाई प्रति वर्ष १० प्रतिशतका दरले बृद्धि हुने अनुमान गरी आगामी ५ वर्षमा नगरपालिकाले परिचालन गर्न सक्ने राजश्वको अनुमानलाई तालिकामा समावेश गरिएको छ । जस अनुसार, संघ र प्रदेश सरकारबाट आउने अनुदान, राजश्व बाँडफाँड र आन्तरिक आय लगायतका राजश्वका स्रोतहरूलाई समेटेर नगरपालिकाले ५ वर्ष भित्रमा कुल ३ अर्व ७७ करोड २१ लाख वरावरको अनुमानित राजश्व परिचालन गर्नेछ । कुल अनुमानित राजश्व मध्ये १ अर्व ८३ करोड १२ लाख प्रशासनिक खर्च तथा सामाजिक सुरक्षा भत्तामा र सशर्त अनुदानको चालु वजेटबापतको रु. ३२ करोड २४ लाख ७३ हजार आगामी ५ वर्षमा खर्च हुने अनुमान गरिएको छ भने उक्त समयमा नगरपालिकाका लागि अनुमानित लगानी योग्य राजश्व १ अर्व ६१ करोड ८३ लाख हुने देखिन्छ ।

त्यसैगरी नगरपालिकाले योजनाबद्ध विकासका लागि आवधिक योजना, शहरी विकास योजना तथा मध्यकालिन योजना निर्माणको प्रकृया शुरु गरेको छ । त्यसै गरी लागत सहभागीता (उपभोक्ता) योजना संचालन गर्ने, योजना

सञ्चालनमा संघ/संस्थासँग कार्यक्रम समन्वय र साझेदारी कायम गर्ने गरिएको छ । माथि उल्लेखित राम्रो कामहरूको शुरुवात भए पनि नगरपालिकाको आफ्नै प्रशासनिक भवन नहुनु, वडा नं. ७ बाहेक अन्य ८ वडाकोहरूको आफ्नो कार्यालय भवन नहुनु र वार्ड नं. १, २ र ३ आ-आफ्नो वडामा कार्यालय नराखि नगरपालिकाले आफ्नो कार्यालय सञ्चालनको लागि लिएको भवनबाट नै ३ वटा वडा कार्यालयहरू संचालन गर्नुले पहिलो बेफाइदा नगरपालिकामा अनावश्यक भिड हुने गर्दछ भने दोस्रो कुरा वडा बासीहरूले आफ्नो वडाबाटै सेवा कहिले पाउने भनेर बाटो हेर्नु पर्ने स्थितिलाई भने सुशासनको क्षेत्र अलि फितलो देखिएको र यसको अनुभव गर्न सकेका छैनन् र नगर तथा वडा प्रतनिधिहिरूले यस कुरामा चासो राख्न ढिलाई गर्नु हुदैन ।

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीलाई स्थानीय तहदेखि नै सुदृढीकरण गर्न र स्थानीय नेतृत्वको विकास गर्दै स्थानीय शासन पद्धतिलाई सुदृढ गरी स्थानीय तहमा विधायिकी, कार्यकारिणी र न्यायिक अभ्यासलाई संस्थागत गर्न स्थानीय सरकारको सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ वनेको छ ।

२.६.२ सँगठनात्मक विकास

ढोरपाटन नगरपालिका निर्वाचित जनप्रतिनिधहरूबाट सञ्चालित छ । नगरपालिकामा नगर उपप्रमुखको नेतृत्वमा एक न्यायिक समिति क्रियाशिल छ भने सामाजिक विकास समिति, वन बातावरण समिति, पूर्वाधार विकास समिति, आर्थिक विकास समिति, सुशासन तथा संस्थागत विकास समिति, दैवी प्रकोप व्यवस्थापन समिति आदि समितिहरू सक्रिय रहेका छन् । यस नगरपालिकामा नगरप्रमुखको अध्यक्षतामा १९ कार्यपालिका सदस्य रहेका छन् । प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको नेतृत्वमा ५१ जना स्थायी र करार गरी कर्मचारीहरू रहेका छन् । ९ वटा वडा कार्यालयमा वडासचिव, कम्प्युटर अपरेटर, सामाजिक परिचालक र कार्यालय सहयोगी गरी जम्मा २१ जना कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् ढोरपाटन नगरपालिकाको वुर्तिबाङ्ग बजारमा नगरपालिकाको कार्यालय स्थापना गरी नागरिकहरूलाई स्थानीय सरकारबाट दिने सेवा सुविधाहरू उपलब्ध गराउँदै आएको छ । नगरपालिकाको कार्यालयबाट नै हाल वडा नं. १, २, ३ को सेवा प्रवाह भईरहेको छ भने बाँकी ४ देखि ९ सम्मका वडाहरूमा संम्वन्धित वडा कार्यालयहरूनै स्थापना गरी नागरिकहरूलाई सेवा सुविधा उपलब्ध गराउँदै आएको छ । वडा नं. ५ साईखोला स्थीत आफ्नो कार्यालय भवन रहेको छ । ढोरपाटन नगरपालिका शासनयुक्त पालिका वनन र प्रभावकारी तवरले विकास कार्य कार्यान्वयन गर्न सँगठन संरचनामा आवश्यक सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

२.६.३ श्रोत परिचालन

ढोरपाटन नगरपालिकाकाको श्रोत भनेकै आन्तरिक, प्रदेश र संघीय सरकारबाट उपलब्ध हुने सशर्त र निशर्त अनुदानबाट प्राप्त रकम नै हो । यसका अलावा विकास तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यमा श्रम र जनसहभागिता, समाग्रीका साथै स्थानीय सरकार सञ्चानल ऐन २०७४ बमोजिम नगरपालिकामा दर्ता तथा नवीकरण हुने उद्योग, संघसंस्था, तथा वित्तीय संघसंस्थाबाट हुने रकम नै रहेको छ । ढोरपाटन नगरपालिकाकाको आन्तरिक श्रोतको पोहिचान र परिचालन हुन नसकेको अवस्था पाईएको छ ।

२.६.४ योजना व्यवस्थापन

समष्टिगत सोच, लक्ष्य र उद्देश्यको प्रभावकारीताको मापन ढोरपाटन नगरपालिकाले अवलम्वन गर्ने कार्ययोजनाले गर्छ । बिषयगत रूपमा नगर पालिकाले तोकेका परिमाणत्मक लक्ष्यहरूलाई एकातर्फ दीगो विकासका लक्ष्यसँग तादाम्यता कायम गर्दै पुरा गर्नु पर्ने हुन्छ भने अर्को तर्फ राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक लक्ष्यसँग पनि समान्जस्यता कायम गर्नु पर्ने हुन्छ । विकासले समाजका भौतिक तथा अभौतिक तत्वहरूमा आएको सकारात्मक परिवर्तनलाई समेट्न सक्नु पर्छ । ढोरपाटन नगरपालिकाले ऐनले निर्दिष्ट गरेको ७ चरणको योजना तर्जुमालाई पूर्णतया पालना गरेको पाईएन यद्यपी वार्षिक योजना

निर्माण गरी, बजेट वनाउने र उपभोक्ता समुहहरू तथा निजि क्षेत्रलाई परिचालन गरी कार्यान्वयन गर्दै आएको पाईन्छ। समग्र आयोजना व्यवस्थापनमा योजना शाखा रहेको छ। ढोरपाटन नगरपालिकामा उपमेयरको संयोजकत्वमा बजेट तर्जुमा तथा अनुगमन समिति रहेको छ।

२.५ ढोरपाटन नगरपालिकाका सामाजिक, आर्थिक र भौतिक पूर्वाधार विकासका मुख्य उपलब्धिको समीक्षा

ढोरपाटन नगरपालिकाले विगत वर्षहरूमा गरेका सामाजिक, आर्थिक र भौतिक पूर्वाधार विकासका मुख्य उपलब्धी देहाय अनुसार संक्षेपमा प्रस्तुत गरिएको छ। गरिबी निवारण: ढोरपाटन नगरपालिकामा करिब ७० प्रतिशत घरपरिवारको मासिक आय रु. १०,००० सम्म हुने गरेको छ भने १८ प्रतिशतको रु. २०,००० र १२ प्रतिशत परिवारको रु. ३०,००० सम्म आय हुने गरेको छ। भौगोलिक बिकटता र कृषिमा आश्रित परिवारको औसत आय बैदेशिक रोजगारी, उद्योग, व्यापार र नोकरी गर्नेको भन्दा कम हुने गरेको छ। पालिकामा उपलब्ध श्रोतको सामाजिक न्यायका आधारमा वितरण भएको पाइदैन। गरिबीको दर कोभिड १९ का कारणले गर्दा व्यापार व्यवसाय र रोजगारीका अबसरहरू गुमेको हुदा संख्या बढने संभवाना बढ्दो देखिन्छ। समुदायमा गरिब र धनी बीचको असमानता भने लोकतान्त्रिक राजनीतिक प्रणालीमा पनि बिकराल नै देखिन्छ। उदाहरणका लागि गण्डकी प्रदेशको जिनी कोफिसियन्ट ०.३७ रहेको छ भने नेपालको ०.४९ रहेको छ जसले उपभोग र खपतमा उच्च असमानता रहेको जनाउँछ। तसर्थ, आउँदा दिनमा पालिकाले गरिबी निबारणका लागि गरिब केन्द्रित आयआर्जन र स्वरोजगार सिर्जना गर्ने सघन कार्यक्रमका साथै नतिजामूलक अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली विकास गरी योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको आबश्यकता देखिन्छ।

उद्योग:

पालिकामा सञ्चालनमा रहेका घरेलु तथा साना उद्योगहरू क्रमिक रूपमा थालनी हुँदै गएका छन्। उद्योग बाणिज्य संघ, बुर्तिबाङमा दर्ता भै सदस्यता लिने, उत्पादन, सेवामुलक, घरेलु तथा साना उद्यमीहरू १६६ जना रहेका छन्। पालिकाको दीगो अर्थतन्त्र विकासको लागि उद्योगको स्थापना र विस्तार गर्नका लागि प्रोत्साहन गर्ने बाताबरण सिर्जना गर्न आबश्यक छ। स्थानीय स्तरमा दैनिक खपत हुने खाद्य सामाग्री, काष्ठजन्य, जडिबुटी, खनिजजन्य र स्थानीय कृषि उत्पादनलाई पर्यटन व्यवसायसँग जोड्नु पर्ने आबश्यकता देखिन्छ।

पर्यटन:

गण्डकी प्रदेशको आर्थिक विकासमा पर्यटनक्षेत्रले महत्वपूर्ण योगदान रहेको छ भने ढोरपाटन क्षेत्र पनि पर्यटन विकासका लागि प्रचुर सम्भावना रहेको स्थान हो। ढोरपाटन नगरपालिका को बुर्तिबाङ बजारमा खान बस्नका लागि स्तरीय होटलहरू निर्माण हुदै गएको पाईन्छ। त्यसै गरी ढोरपाटन शिकार आरक्ष को नजिकको बोबाङ र साईखोला गाउँमा जम्माजम्मी ८ वटा होमस्टे सञ्चालनमा छन्। ढोरपाटन क्षेत्र शिकार पर्यटन, धार्मीक र जैविक विविधतामा रमाउनेहरूका लागि आर्कषणको केन्द्र हो भने खाम मगर र अल्पसंख्यक छन्त्याल जातीको संस्कृति यहाका पर्यटनका थप आकर्षण हुन्। ढोरपाटन क्षेत्रलाई सडक संजालले बागलुङ बजार, पोखरा, बुटवलसँग जोडेको छ भने राजधानी र बाह्य शिकार पर्यटकलाई 'स्टल बिमान' सेवाको पनि सुबिधा रहेको छ। निकट भविष्यमा निर्माणाधीन अबस्थामा रहेको उत्तरगंगा जलाशययुक्त विद्युत परियोजनाको पूर्वाधार निर्माणले यस क्षेत्रको पर्यटन विकासमा ठूलो सहयोग पुग्न जाने देखिन्छ। त्यसैले यहाको पर्यटन विकासको लागि केहि थप पर्यटन उपजको विकास र स्थानीय कृषि तथा पशुपन्छी उत्पादनका साथै परम्परागत घरेलु र हस्तकलाको सामग्री उत्पादनमा जोडदिनु पर्ने देखिन्छ।

कृषि र पशुपन्छी पालन:

ढोरपाटन नगरपालिकाको कृषियोग्य जमिनको करिब ६० प्रतिशत भू-भाग कृषिले ओगटेको छ भने ५० प्रतिशतभन्दा बढी बासिन्दा परम्परागत कृषि तथा पशुपन्छीपालन व्यवसायमा संलग्न छन्। नगरपालिकाको धेरै जसो भू-भाग खेतीयोग्य जमिन भएकोले परम्परागत खेती र पशुपन्छी पालनमा संलग्न जनशक्तीलाई व्यवसायिक प्राङ्गारिक कृषि उत्पादन खास गरी यान्त्रिकिकरण गरी व्यवसायिक रूपमा तरकारीखेती, फलफुल खेती,सुन्तला, किवी, एभोकाडो, स्याउ, ओंखर तथा

पशुपन्छीमा उन्नत जातका दूधालु गाई, भैसी, बाखा र भेडा पालनका साथै कुखुरा पालनमा संलग्न गराउन सकिने ठूलो संभवाना छ । यसको केहि नमुना वडा नं. ५ को पकेट र ब्लकमा तरकारीखेती र वडा नं. ९ को ब्लकमा आलु र स्याउ खेतीले पनि देखाएको छ । कृषि र पशुपन्छीपालनलाई यान्त्रिकीकरण, व्यबसायिककारण, सिंचाई सुबिधा र कृषि उपज बजारीकरणको व्यवस्था गरि नगरपालिकालाई कृषिमा आत्मनर्भिर वनाउन सकिने सम्भावना प्रशस्त छ ।

सहकारी: गण्डकी प्रदेश दोस्रो धेरै सहकारी संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेको प्रदेशमा पर्दछ भने ढोरपाटन नगरपालिकामा पनि ६ वटा सहकारीको स्थापना भई संचालनमा रहेका छन् । नगरपालिकाका सबै सहकारी संस्थाहरूमा ५००० भन्दा बढी हजार शेयर सदस्यहरू रहेका छन् । सहकारी संस्थाहरूबाट १ अर्ब भन्दा बढी शेयर पूँजी जम्मा भएको छ र सवैभन्दा बढी व्यवसायमा, जलविद्युत, घरजग्गा निर्माण र खरिदमा, कृषि व्यवसायर र शैक्षिक कर्जामा ऋण लगानी भएको अवस्था छ । सहकारी क्षेत्र पालिकाको अर्थतन्त्रको महत्वपूर्ण पक्ष भएकोले अनुत्पादक क्षेत्रमा केन्द्रित लगानीलाई उत्पादन क्षेत्र तर्फ रुपान्तरण गर्न आवश्यक छ ।

वन तथा वातावरण: पालिकाको २२२.८५ बर्ग कि.मी. मध्ये करिब ४१ प्रतिशत भू-भाग वनजङ्गलले ढाकेको छ । ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्र वन तथा जैविक विविधताले धनी छ (चित्र ३) । यो क्षेत्र समुन्द्री सतहबाट १०५० मी. देखि ३९०० मी.को उचाईसम्म फैलिएकोले उपोष्ण र शितोष्ण हावापानी पाईने भएकोले विभिन्न प्रजातिका बोटविरूवा, वनस्पति र जंगली जनावर र पन्छी पाइन्छन् । बागलुङ जिल्लाको कूल रास्ट्रिय वन क्षेत्रको ९ प्रतिशत र ढोरपाटन शिकार आरक्षको २६ प्रतिशत वन ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रमा पर्दछ । पालिका क्षेत्र भित्रको ४,७९६ हेक्टर ५० प्रतिशत रास्ट्रिय वन, ४६ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूका ४,९२८ घरधुरीले व्यवस्थापन गरी लाभान्वित हुदै आएका छन् ।

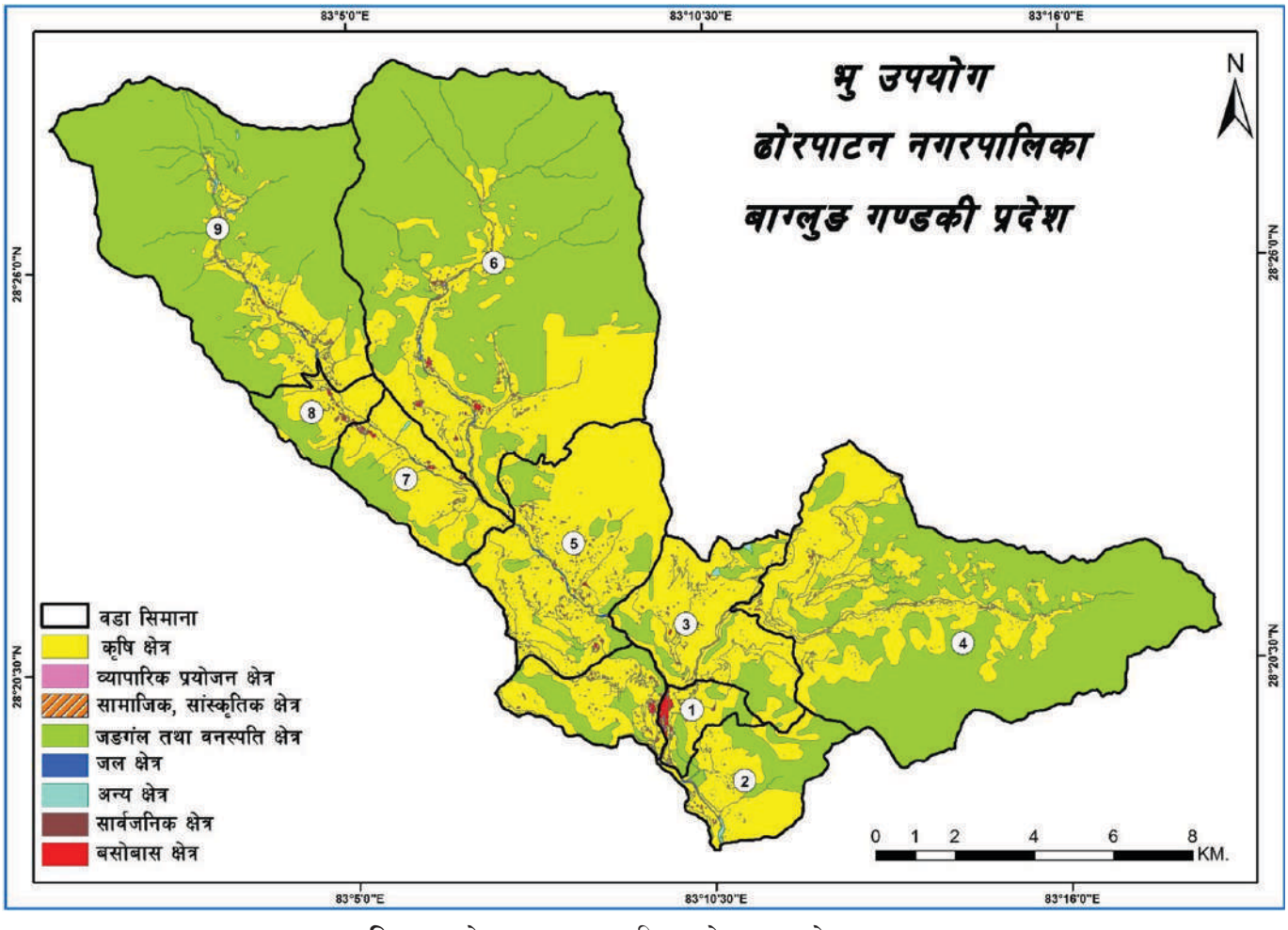

चित्र ६: ढोरपाटन नगरपालिकाको भू-उपयोग नक्शा

समग्रमा पालिका क्षेत्रको वन व्यवस्थापन प्रणाली संरक्षणमुखी छ र यसले स्थानीय जनताको वन पैदावारको आपूर्ति गरेको छ भने आय आर्जन र गरिबी निवारणमा अपेक्षित योगदान दिन सकेको छैन । तसर्थ आगामी दिनहरूमा पालिका भित्रका सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहले व्यवस्थापन गर्दै आएको वनलाई वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत संरक्षण र आयआर्जन दुबै उद्धेश्य प्राप्तिका हिसाबले व्यवस्थापन गरी पालिकाको समृद्धिमा सहयोग गर्न आवश्यक देखिन्छ। अर्कोतर्फ जैविक विविधता र वातावरण संरक्षणको लागि स्थानीयस्तरमा जलवायु उत्थानशिलता योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने आबश्यकता छ ।

जडिबुटी खेती:

वर्तमान अबस्थामा पनि यहाका बासिन्दाले विभिन्न बहुमूल्य, औषधिजन्य वनस्पति (जडिबुटी) सामुदायिक वन, रास्ट्रिय वन तथा निजी बारीबाट संकलन गरी बुटवल, नेपालगंजका ब्यापारीहरूलाई बिक्री गर्दै आईरहेका छन् । सतुवा, चिराइतो, टिमुर, बोझो र रातो च्याउ जस्ता जडीबुटीहरूलाई डिभिजन वन कार्यालयसँग समन्वय गरी निजी तथा सामुदायिक वनमा खेती गरी युवाहरूलाई स्थानीय स्तरमा रोजगारी सिर्जना र समुदायको दीगो आयश्रोतको रुपमा विकास गर्न सकिन्छ। निजी क्षेत्र तथा सहकारी र डिभिजन वन कार्यालयको प्राविधिक सहयोगमा जडिबुटी खेती, संकलन, प्रशोधन गरी ब्यबसायिक रूपमा मूल्यश्रृङ्खला पद्दति अनुसरणबाट समग्र नगरपालिकाको आर्थिक समृद्धिको सम्बाहकको रूपमा अंगिकार गरिएको छ ।

ऊर्जा:

ढोरपाटन नगरपालिकामा विद्युतीय उर्जाको पहुँच ८९ प्रतिशत जनतामा पुगेको छ। अझै पनि यस पालिकाका ९० प्रतिशत घर परिवारले खाना पकाउन इन्धनका रूपमा दाउरा, काठ प्रयोग गर्दै आएका छन् । सडक किनाराका बस्ति र बजार क्षेत्रका बासिन्दाले खाना पकाउन, कोठा तातो राख्नको लागि एलपी ग्याँस र नुहाउन र भान्सामा तातो पानीका लागि सौर्य उर्जा प्रयोग गर्दछन् । राष्ट्रिय प्रसारणबाट विद्युत नपुगेको केहि समुदायमा बत्तीको लागि सौर्य उर्जाको प्रयोग गरिएको छ। यस पालिकाको भुजी खोलामा निजी र सामुदायिक क्षेत्रका साना जलविद्युत आयोजनाबाट ७५९.३ किलोवाट विद्युतीय उत्पादन गरी ३४८१ घरधुरीलाई घरधुरीलाई आपूर्ति भैरहेको छ भने उत्तरगंगा जलासययुक्त विद्युतीय आयोजना बाट ८२८ मेघावाट विद्युत उत्पादन गर्ने लक्ष्य नेपाल सरकाले राखेको छ भने अन्य खोलामा पनि जलविद्युत उत्पादन गर्न सकिने सम्भावना छ। समग्रमा उर्जालाई पालिकाको आर्थिक समृद्धिको सम्बाहक वनाउन निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा जलविद्युत आयोजनाको विकास गरी विद्युत उत्पादन उल्लेख्य मात्रामा बढाउनुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

भौतिक पूर्वाधार:

ढोरपाटन नगरपालिकाको केन्द्र बुर्तिबाङ बजार सम्म ८९ कि.मी. कालोपत्रे मध्यपहाडी लोकमार्ग पक्कि सडकले बागलुङ बजार सम्म जोडेको छ भने ६८ कि.मी. कच्ची सडकले नौ वटै वडाका केन्द्रलाई जोडेको छ। त्यसैगरी ढोरपाटन केन्द्र बनाई कपिलवस्तु जिल्लाको सालझन्डी - सन्धिखर्क अर्घाखाँची - ढोरपाटन सडक र गुल्मी जिल्लाको बाँझकटेरी देखि बुर्तिवाङसम्मको सडक निर्माणाधिन अबस्थामा छन् । उक्त सडक संजालले स्थानीय स्तरमा स्वरोजगार, आयआर्जन र बजारको अबसर सिर्जना हुनाले पालिकाको समृद्धिमा ठूलो सहयोग पुग्ने देखिन्छ । भौतिक पूर्वाधार विकास पालिका समृद्धिको सम्बाहक भएको हुँदा निर्धारित लागत र समयमा गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने पद्धतिको विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। त्यसै गरी पालिकामा ११ झोलुङ्गेपुल, मोटरेबल पुल रहेका छन् र तिनले पनि पालिकाको सामाजिक आर्थिक बिकास र समृद्धिमा ठूलो सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

शहरीकरण र आवास:

मध्यपहाडी लोकमार्गमा १० ओटा अत्याधुनिक शहर बसाउने नेपाल सरकारको योजनामा ढोरपाटन नगरपालिकाको बुर्तिवाङ बजार पनि एक हो र बुर्तिवाङ बजार वडा नं. १, २ र ३ मा बजार तथा शहरको विस्तार हुदै गैरहेको छ भने वडा नं. ७ ८ र ९ को ढोरपाटन रोड कोरिडोरमा शहरीकरणको रूपमा विस्तार हुदै गएको छ। ढोरपाटनलाई केन्द्र बनाई लुम्विनी प्रदेशको कपिलबस्तु जिल्लाको गोरुसिँगे (ढोरपाटन र गुल्मीको बाँझकटेरी) ढोरपाटन सडक तथा उत्तरगंगा जलासययुक्त विद्युत परियोजनाले पनि वडा नं. ८ र ९ लाई शहरीकरण र भुजी खोलाको बाढीबाट प्रभावीत बासिन्दालाई सुरक्षित बसोबासको व्यवस्था गर्न आबश्यक देखिन्छ ।

ग्रामीण क्षेत्रबाट शहरी क्षेत्रतर्फ जनसंख्या बसाइँसराइँको क्रम यथावत रहेमा अधिकांश ग्रामीण क्षेत्रमा जनसंख्या घट्दै जाने अवस्था छ । आगामी वर्षहरूमा पालिकाको केन्द्र तथा वार्डका केन्द्रहरूमा प्रशासनिक केन्द्रको रूपमा विकास हुँदै जाने भएकोले त्यसको प्रभाव क्षेत्र पनि विस्तार हुँदै जाने हुनाले उक्त स्थानमा बसाइँसराइँ हुन सक्ने देखिन्छ । स्याटेलाइट शहरहरू वनेको खण्डमा वसाईसराईंको तीव्रदर रोकिने छ ।

स्वास्थ्य:

ढोरपाटन नगरपालिकामा १३ वटा स्वास्थ्य संस्था (प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र १, हेल्थपोस्ट ४, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई ४, शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक ३, आर्युवेदिक औषधालय १) वटा स्वास्थ्य संस्थाले सवै वडालाई स्वास्थ्य सुविधा पुऱ्याइएका छन् । त्यसै गरी यहाँ एउटा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, ७ वटा खोप केन्द्र, ८२ जना महिला स्वयंसेविका रहेका छन । स्वास्थ्य सुविधामा नागरिकको पहुँच हुदा हुदैपनि सचेतनाको अभावले नगरपालिकाको कतिपय स्वास्थ्य सुचक सन्तोषजनक देखिदैनन् ।

खाद्य सुरक्षा र पोषण:

खाद्य सुरक्षा र पोषणको दृष्टिकोणले ढोरपाटन नगरपालिका कमजोर अबस्थामा छ । यस पालिकाको करिब ६० प्रतिशत घरधुरी मध्येमा करिब ७८ प्रतिशतलाई आफ्नो उत्पादनले ६ महिना भन्दा कम समयको लागि मात्र खाद्यान्न पुग्छ भने करिब २० प्रतिशतले ६ देखि १२ महिना र न्यून २ प्रतिशत घरधुरीले मात्र वर्षदिन वा सो भन्दा माथि को समयको लागि आफ्नो उत्पादनले खान पुग्ने गरेको छ ।

शिक्षा:

ढोरपाटन नगरपालिकाको शिक्षा नियमावली, २०७५ स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भई कार्यान्वयनमा ल्याएको अवस्था छ । नगरपालकिामा १५-६० वर्ष उमेरको साक्षरता प्रतिशत ७८% रहेको छ भने नगरपालिकामा प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर १३५.८ रहेको छ । ढोरपाटन नगरपालिकाको विभिन्न ३३ विद्यालयहरूमा नगर अनुदानबाट ६० जना शिक्षक/शिक्षिका कार्यरत रहेका छन् । नगरपालिका क्षेत्र भित्र सार्वजनिक माध्यमिक विद्यालय, आधारभूत विद्यालय, बालविकास केन्द्र, निजि विद्यालय र प्रारम्भिक विद्यालयहरू (नगर अनुदानमा सञ्चालित) गरी ८९ वटा विद्यालय रहेका छन । ती मध्ये ४३ वटा सामुदायिक विद्यालय, ३ वटा उच्च माध्यमिक विद्यालय ९१ (१२ कक्षा सञ्चालित) ७ माध्यमिक विद्यालय ९१ (१० कक्षा सम्म संचालति) २४ वटा बालविकास केन्द्र, ३ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, ५ वटा नीजि विद्यालय र ४ प्रारम्भिक विद्यालयहरू (नगर अनुदानमा सञ्चालित) रहेका छन् । सवै वडामा बालबालकिाको लागि शिक्षाको पहुँच भएको पाइन्छ । शैक्षकि वर्ष २०७७ मा कूल १०२७७ विद्यार्थीहरू अध्ययनरत मध्ये सामुदायिक विद्यालयमा ८६४४ (८४.२%) र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी १६३३ (१५.८%) छन भने दलित विद्यार्थी संख्या ५२६८ (५१.२%) रहेको छ ।

खानेपानी तथा सरसफाई:

नगरपालिका क्षेत्र भित्रका बासिन्दाहरूको मूख्य खानेपानीको श्रोत धारा, कुवा र मूल हो । नगरपालिका क्षेत्र भत्रिका ८५% घरधुरीलाई पाईपबाट खानेपानीको आपूर्ति भईराखेको अवस्था छ । खानेपानी प्रणाली उपभोक्ता मार्फत संचालित छन् छन् र यसले धेरै मात्रामा खानेपानीको माग धानिरहेको अवस्था छ । खानेपानीको व्यवस्थापनका लागि खानेपानी उपभोक्ता समिति गठन गरिएको छ । साथै पानी भण्डारणका लागि ट्याङ्की निर्माण गरिएको छ । नगरपालिकाले सरसफाईलाई पनि महत्व दिएको छ । प्राय नगरपालिकाको प्रत्येक घरधुरीमा शौचालयको व्यवस्था रहेको छ खुला दिशामुक्त नगरपालिकाको रूपमा घोषणा भएको हो ।

लैङ्गिक समता:

पालिकामा लैङ्गिक समता र महिला सशक्तीकरणको स्थिति मध्यम स्तरको छ । ढोरपाटन नगरपालिकामा बसोबास गर्ने कूल घरधुरी मध्ये ९१ प्रतिशतको जग्गा जमिनमा आफ्नो स्वामित्व रहेको पाईएको छ । जग्गा जमिन हुनेहरूमा पनि करिब ८२ प्रतिशत पुरुषको नाममा जग्गा जमिन रहेको देखिन्छ भने १८ प्रतिशत महिलाको नाममा जग्गा जमिनको स्वामित्व रहेको छ । आफ्नो नाममा सम्पत्ति हुने महिलाको संख्याहालका वर्षहरूमा बढ्दै गएको छ । पालिकाको शासकीय व्यवस्थापनमा महिलाको सहभागिता राम्रै छ । पालिकाका ४७ निर्वाचित पदाधिकारी मध्ये २१ प्रतिशत महिलाहरू निर्वाचित भएका थिए ।

परिच्छेद ३: सोच तथा विकासको अवधारणा

३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संबिधानले संघीय शासन प्रणाली अन्तर्गत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय सरकारले प्रदेश सरकार र नेपाल सरकारले अवलम्वन गरेको समष्टिगत आर्थिक नीति र दीर्घकालीन सोचसँग मेलखानेगरी योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने हुन्छ । यसका अलावा कतिपय आर्थिक नीति कार्यान्वयन गर्न तीनै तहका सरकार बीच एकीकृत् रूपमा जानुपर्ने हुन् आउँछ । नेपालको संविधानको धारा २३२ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तह वीचको अन्तर सम्बन्ध सहकारीता, सह अस्तित्व र समन्वयका सिद्धान्तमा आधारित हुने व्यवस्था गरेर तीनै तहबीचको समन्वय र सहकार्यले रास्ट्रिय र प्रादेशिक सोच, लक्ष्य तथा उदेश्य लाई योगदान पुग्ने गरी स्थानीय तहले आफ्ना सोच, लक्ष्य र उद्धेश्य निर्माण गर्दछन् । पालिकाले आफ्नो लक्ष्य हासिल गर्ने शिलशिलामा राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक संकल्प, समृद्धि र समुन्नतिका लागि सार्वजनिक क्षेत्रका अतिरिक्त सहकारी क्षेत्र र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य र साझेदारीमा सँगसँगै लिएर जाने रणनीति पनि लिएको छ । तसर्थ, ढोरपाटन नगरपालिकाले आफ्नो आवधिक योजना निर्माण गर्दा संघीय सरकारको पन्ध्रौ पन्च वर्षीय योजना, गण्डकी प्रदेशको प्रथम पन्चवर्षीय योजना र दीगो विकास लक्ष्यहरूलाई आधारस्तम्भ तथा नगरपालिकाको स्थिति पत्र र स्थानीय आबश्यकताका आधारमा आफ्नो दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उदेश्य निर्धारण गरियो आवधिक योजना तर्जुमा गरको छ ।

ढोरपाटन नगरपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय (आवधिक) योजना तर्जुमा गर्दा देहायका नौवटा कानुनी तथा नीतिगत आधारहरू लिइएको छ ।

(क) नेपालको संविधान (प्रस्तावना), मौलिकहक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व, राज्यशक्तिको बाँडफाँड, अन्तरसम्बन्ध तथा अनुसूची ८ स्थानीय तहको अधिकारको सूची र अनुसूचि ९ संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साझा सूची तथा जिम्मेवारी लगायतका विषयहरू,

(ख) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २४ ले नगरपालिकाले आवश्यक पर्ने आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषय क्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालिन विकास योजनाहरू निर्माण सम्बन्धी व्यवस्था,

(ग) अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले सार्वजनिक खर्चको अनुमानित विवरण तयार गर्ने, मध्यकालिन खर्च संरचना तयार गर्ने, आवश्यकताको प्रक्षेपण गर्ने, राजश्वको प्रक्षेपण तयार गर्ने तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था,

(घ) स्थानीय तहको वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जुमा दिग्दर्शन २०७४ दफा ५.५.३ ले वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा,

(ङ) स्थानीय तहको आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र राणनीति,

(च) स्थानीय तहको खर्च संरचनालाई आधार वनाउनु पर्ने व्यबस्था,

(छ) नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारका घोषणा, नीति तथा कानूनहरू,

(ज) दीगो विकास लक्ष्यसँग संबन्धित नीत्ति तथा कार्यक्रम र नेपाल सरकारले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा जनाएका प्रतिवद्धता र सन्धि सम्झौता,

(झ) नेपाल सरकारको '**समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली**' तथा विक्रम सम्वत् २१०० का लक्ष्यहरू र प्रदेश सरकारको 'समृद्ध प्रदेश र सुखी प्रदेशबासी' दूरदृष्टि ।

३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौति

ढोरपाटन नगरपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधारका सूचकहरू विश्लेषण गर्दा देहाय बमोजिमका समस्याहरू र तिनका समाधानका लागि नयाँ गन्तब्य खोज्नु पर्ने चुनौती देखापरेका छन्:

क्षेत्र	समस्या	चुनौती
कृषि	निर्वाहमुखी, परम्परागत खेती प्रणाली, सिंचाई अभाब तथा न्यून उत्पादकत्व र उत्पादन ।	चक्लावनदी गरी, ब्यवसायिक कृषि, यान्त्रीकीकरण र सिंचाई सुबिधा, उपयुक्त प्रबिधि उपलब्ध, उन्नत बीऊको प्रयोग गरी उच्च उत्पादकत्व र उत्पादन हाँसिल गर्ने ।
पशुपन्छी	परम्परागत, स्थानीय जात, अव्यवस्थित गोठ, कम उत्पादकत्व र उत्पादन	व्यावसायीकरण, नश्ल सुधार, उन्नत जातको पशुपन्छी पालन र गोठ सुधार गरी पशुपन्छी जन्य उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धि गर्ने ।
खाद्यसुरक्षा	अधिकांस घरपरिवारलाई आफ्नो कृषि उत्पादनले वर्ष भारी खान नपुग्ने, अत्यधिक कुपोषित बालबालिका ।	खाद्यान्नमा आत्मनिर्भरता उन्मूख र पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकालाई कुपोषणमुक्त गर्ने ।
सिंचाई	अधिकांस खेती आकासे पानीमा भर पर्ने, हालको सिंचाई प्रणाली सतह कुलोमा आधारित भएको, भैरहेका बाँध बाढीले बगाउनुर टार तथा भिरालो पहाडी भू-भागमा सिंचाइ सुविधा पुग्न नसकेको ।	सतह कुलो र नहरको साथै भिरालो धरातलमा पाइप, थोपा सिंचाई गर्ने र पानी अभाव भएको क्षेत्रमा पोखरी निर्माण गरी रिचार्ज बढाउनेर टारको लागि नदीबाट पानी लिफ्टिङ्ग गर्ने प्रविधि प्रवर्द्धन गर्दै सिंचाईको सुविधा सुनिश्चित गर्ने ।
पर्यटन	पर्यटन उपजको कमि रस्थानीय उत्पादनसँग कमजोर सम्बन्ध ।	स्थानीय पर्यटन उपजको विकास र बिबिधिकरण, स्थानीय उत्पादनसँग पर्यटन व्यवसायको सघन सहकार्य गुणस्तरीय पर्यटक लागि पर्यटन पूर्वाधार विकासमा लगानी बृद्धि गर्ने ।
वन	संरक्षणमुखी वन व्यवस्थापन प्रणाली र आर्थिक तथा जीवीको पार्जनसँग कमजोर सम्बन्ध रहेको ।	वनको बैज्ञानिक व्यवस्थापनबाट वन सरक्षणका साथै समुदायको आर्थिक र जिबिकोपार्जनसँग प्रतक्ष्य सम्बन्ध विकास गर्ने ।
जडिबुटी	अव्यवस्थित संकलन रबजार तथा खेतबारीमा जडिबुटी खेती गर्ने प्रचलनमा कमी ।	दीगो संकलन, प्रशोधन, बजार संयन्त्रको विकास र खेतबारीमा जडिबुटी खेतीको विकास गर्ने ।
सहकारी	शहर र बजार केन्द्रित तथा सहकारी क्षेत्रको अधिकांश लगानी अनुत्पादक क्षेत्रमा र घरायसी काममा लगानीत र बिप्रेषित रकमलाई आकर्षित गर्ने नसकेको ।	ग्रामिण क्षेत्रमा र विपन्नमूखी वनाउनुका साथै सहकारी क्षेत्रको अधिकतम पूँजीको लगानी उत्पादन तथा सहकारीको पूँजीलाई उद्यमशिलता बृद्धि गर्ने ।
उद्योग	न्यून मात्रामा घरेलु तथा सानाउद्योग सञ्चालन तथा उद्योग स्थापना र सञ्चालन बाताबरणको कमि ।	साना तथा मझौला कृषि, दूग्ध, वन पैदवार जन्य प्रशोधन र खनिजजन्य उद्योगहरूको स्थापना र संचालन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
वाणिज्य	खाद्यान्न तथा अन्य दैनिक उपभोग्य बस्तुको अत्याधिक आयात बृद्धि र परनिर्भरता ।	पालिकामा तुलनात्मक लाभ भएका उपभोग्य वस्तु उत्पादन, बिक्री वितरण र प्रयोग बढाउने गर्ने ।
पालिकाको अर्थतन्त्र	निर्बाह र अनुदानमुखी अर्थतन्त्र ।	उत्पादनमुखी र आत्मनिर्भर उन्मुख अर्थतन्त्रको निर्माण गर्ने ।

क्षेत्र	समस्या	चुनौती
वित्तीय क्षेत्र	पालिकास्थित बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको कमजोर लगानी क्षमता र उत्पादन क्षेत्रमा न्यून लगानी ।	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको लगानी उत्पादन क्षेत्रमा बढाउनुको साथै सहकारीलाई उत्पादन मुखी र बचत संकलन बृद्धि गर्ने ।
विप्रेषण	पालिकामा उलेख्य विप्रेषण प्राप्त भएता पनि सोको प्रयोग दैनिक उपभोग्य बस्तु, सेवा र निर्माण सामग्री खरिदमा खर्च ।	बचत परिचालन गरी लगानीका क्षेत्र र अवसरहरू पहिचान गरी उत्पादन क्षेत्रमा लगानी बृद्धि गर्ने ।
पूर्वाधार निर्माण	निर्धारित समय र लागतमा बाताबरणमा प्रतकिुल असर पार्ने गुणस्तर हीन भौतिक पूर्वाधारको निर्माण सम्पन्न हुने पद्धति ।	निर्धारित समय र लागतमा बाताबरण मैत्री र गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको निर्माण सम्पन्न हुने निर्माण पद्धतिको विकास गर्ने ।
उर्जा	उर्जाको लागि दाउरा र बगिरहेका खोलामा निर्मित साना जलविद्युत् आयोजनामा निर्भर ।	निजी क्षेत्रको सहकार्यमा ठूला जलाशययुक्त जलविद्युत, सौर्यउर्जा उत्पादनका साथै दाउराको खपत कम गर्न सुधारीएको चुल्हो प्रयोग गर्ने ।
मानव संसाधन विकास	बजारको मागसँग प्रत्यक्ष नजोडिएको र साधारण विषयको वर्चश्व रहेको बेरोजगार युवा जनशक्ति उत्पादन गर्ने वर्तमान शिक्षा प्रणाली ।	बजारको माग, उत्पादन र उद्यमसँग जोडिएको रोजगार मूलक प्राविधिक शिक्षामा रुपान्तरण गर्ने ।
खानेपानी	खानेपानीको दीगो स्रोत नभएका र छरिएर रहेका बस्तीहरूमा खानेपानीको नियमित आपूर्ति गर्ने समस्या ।	दीगो स्रोत नभई खानेपानीको अभाव रहेका पहाडी र छरिएका बस्तीमा लिफ्ट तथा भूमिगत जल लाई बोरिंगको माध्यमले खानेपानीको नियमित आपूर्ति गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
स्वास्थ्य	स्वास्थ्य सचेतनाको अभाबमा गर्भवती आमाहरूले कम्तीमा चार पटक स्वास्थ्य परीक्षण नगराउने, रक्त अल्पता र प्रजनन योग्य उमेरका महिलाले परविार नियोजनका साधनको कम प्रयोगले प्रजनन दर धेरै हुनुका साथै स्वास्थ्य सेवाका उपकरणको अभाब र स्वस्थ संस्थामा पुग्न धेरै समय लाग्ने ।	गर्भवती आमाहरूको सचेतना वृद्धि र प्रजनन उमेरका महिलामा परीवार नियोजनका साधनको प्रयोगमा वृद्धिका साथै ३० मीनेटको पैदल दूरीमा नागरिकलाई गुणस्तरीय आधारभूत स्वस्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने ।
लैङ्गिक समानता	संबिधान तथा कानुनले लैङ्गिक समानता प्राप्त भएको तर ब्यावहारिक अभ्यास कमि ।	लैङ्गिक समानताका कानूनी प्राबधान बारे सचेना वृद्धि गर्दै निर्णायक तहमा कार्य गर्नेहरूले कानुनत ब्यावहारिक अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्ने ।
श्रम र रोजगार	श्रम बजारको माग अनुसार दक्ष श्रमशक्ति उत्पादनमा कमि र साधारण शिक्षा आर्जन गरेक युबाहरू बेरोजगार ।	बजारको माग अनुसार दक्ष श्रमशक्तिको उत्पादन गर्ने र पालिका आफै र निजी क्षेत्रको समन्वयमा तालिम प्राप्त युवाहरूको लागि रोजगार सिर्जना गर्ने ।
सुचना	भौगोलिक तवरबाट बिकट समुदायमा इन्टरनेट, रेडियो र टिभीको कमजोर पहुँच ।	पालिकाको सबै समुदायहरूमा इन्टरनेट, रेडियो र टिभिको क्षमता बृद्धि गरी पहुँच विस्तार गर्ने ।

क्षेत्र	समस्या	चुनौती
सञ्चार	पालिकामा कमजोर तथ्याङ्क प्रणाली, योजना तर्जुमामा समुदायको सहभागिताको कमि ।	पालिकामा तथ्याङ्क कार्यालयको स्थापना गर्ने, प्रमाण र तथ्यमा आधारित सहभागिता मूलक योजना तर्जुमा पद्दतिको विकास गर्ने ।
योजना तर्जुमा	पालिकामा राजस्व सम्बन्धी अध्यानको कमि कमजोर राजस्व संकलन संरचना ।	अध्यानको आधारमा राजस्वका स्रोतहरूको पहिचान, विस्तार र सँगठन संरचना सुदृढ गर्ने ।
राज्यस्व संकलन	जलवायु परिवर्तनको असरबारे सचेतनाको कमी र स्थानीय उत्पादनमा प्रतिकुल प्रभाव ।	जलवायु परिवर्तन को प्रभाव बहन गर्न सक्ने स्थानीय जातका बालीको पहिचान, सचेतना बृद्धि, जलवायु अनुकूलन उत्पादन प्रणाली विकासका साथै जलबायु उत्थानशील योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
दैबीक प्रकोप	बाढी पैह्रोबाट प्रतेक वर्ष ठूलो धन जनको क्षति	बाढी पैह्रो प्रभावति क्षेत्रका समुदाय लाई सचेतना, पूर्व सूचना प्रणालीको विकास र प्रकोप न्यूनीकरण व्यवस्थापन समति लाई सक्रिय वनाउने ।
सुशासन	नगरपालिका तथा वडा कार्यालयको प्रशासनिक भवनको अभाब, पारदर्शिता, जवाफदेहिताको कमि, विद्युतीय शासनको अभ्यास नहुँदा सार्वजनिक काममा अपेक्षित प्रभावकारिता प्राप्त गर्न नसकेको ।	आफ्नै प्रशासनिक भावाब निर्माण, सार्बजनिक काममा पारदर्शिता, जवाफदेहिताको अभ्यास विद्युतीय शासन प्रणाली कार्यान्वयन गरी सार्वजनिक सेवा प्रवाह प्रभावकारी वनाउने ।

३.३ प्रमुख संभावना तथा अवसर

राजनीतिक स्थायित्व कायम हुनु, पालिकामारहेका सबै राजनीतिक दल, निजी क्षेत्र, नागरिक समाज पालिकाको समृद्धिका लागि एक हुनु, प्रदेशसरकार र स्थानीय सरकारसँगको सम्बन्ध राम्रो रहनु, विदेशवाट आउने विप्रेषणको बचत गरी उत्पादनमूलक क्षेत्रको विस्तारमा केन्द्रित हुने, नीतिगत व्यवस्था हुनु, ढोरपाटन क्षेत्र जैविक विविधता, प्राकृतिक सौन्दर्य, साँस्कृतिक सम्पन्नता, सामाजिक एकता, विश्वमा प्रसिद्ध ढोरपाटन शिकार आरक्ष, उत्कृष्ट पर्यटकका आकषर्कका केन्द्र अन्नपूर्ण, धौलागिरी यसै क्षेत्रमाहुनु, उत्तरगंगा, भुजी खोला, बडीगाड खोला आदि यसै पालिकामा पर्ने भएकोले विद्युतीय उर्जा, सिंचाई र खानेपानी विकासको लागि प्राकृतिक स्रोतको अभाव नहनु, मध्य पहाडी लोकमार्ग, सालझण्डी - ढोरपाटन र गुल्मी बाँझ कटेरी - ढोरपाटन सडक सञ्जालले जोड्नु, ढोरपाटन नगरपालिकाको केन्द्र बुर्तिबाङ बजारमा होटल, इन्टरनेट, बैंकसेवा उपलब्ध हुनु, प्राबिधिक शिक्षालय, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र भएकोले भविष्यमा पनि यी क्षेत्रको विकास गरी उच्च सीप भएको जनशक्ति उत्पादन गर्ने र सेवा क्षेत्र विस्तार गरी आर्थिक लाभ लिने सम्भावनाहरू रहनु आदि यस यस पालिकाका अवसरहरूका रूपमा लिन सकिन्छ ।

३.४ निर्देशक सिद्धान्त

ढोरपाटन नगरपालिकाको प्रथम पञ्चवषीय योजनातर्जुमा गर्दा देहायका मार्ग निर्देशक सिद्धान्त तय गरिएका छन्:

१. नेपालको संविधानको भाग १ धारा १४ मा "**नेपालको अर्थतन्त्र समाजवाद उन्मुख हुनेछ**" भन्ने उल्लेख भएकोले संविधानको भावना अनुरुप ढोरपाटन नगरपालिकाको आर्थिक विकास तथा उत्पादनका क्रियाकलापहरू पनिस्थानीय स्तरमा समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको विकास गर्नुहुनेछ ।

२. स्थानीय स्तरमा गरिबी न्यूनीकरण लागि उत्पादनमुखी, आत्मनिर्भर र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको निर्माण गरिनेछ ।

३. नेपालको संविधानको भाग ४ राज्यका निर्देशक सिद्धान्त सम्बन्धी धारा ५१ (घ) (१) अनुसार तीन खम्बे अर्थनीति अबलम्वन गरी सार्वजनिक, निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रको सहभागितामा पालिकाको अर्थतन्त्र सुदृढ गरिने छ ।

४. संविधानको भाग ४ धारा ५१ (घ) (२) अनुसार अर्थतन्त्रमा निजीक्षेत्रको भूमिकालाई महत्व दिँदै उपलब्ध साधन र स्रोतको अधिकतम परिचालन गर्दै पालिकाको समृद्धि हाँसिल गरिनेछ ।

५. संविधानको भाग ४ धारा ५१ (घ) (३) अनुसार सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्दै यसलाई पालिकाको आर्थिक विकासमा परिचालन गरिनेछ ।

६. नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबीचको सहकार्यमा पालिकाको विकास निर्माण कार्यलाई अगाडि बढाइनेछ ।

७. स्वास्थ्य, शिक्षा, खानेपानी, सरसफाई, विद्युत्, सञ्चार र यातायात जस्ता सेवाहरूमा सबै व्यक्तिको सहज पहुँच पुऱ्याउन पालिकाले समुदाय, प्रदेश सरकार, नेपाल सरकारसँग सहकार्य गरिनेछ ।

८. आर्थिक/सामाजिक रूपले पछाडि परेका दलित, अल्पसंख्यक, लोपोन्मूख, जनजाति, गरिब, एकल महिला, अपाङ्ग र बिकट भूगोलमा बस्ने नागरिकको सेवामा पहुँच बृद्धि र उनीहरूको समस्या लाई सम्वोधन गर्ने गरी कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन गरिनेछ ।

९. अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुसार दीगो विकास लक्ष्य (विक्रम सम्वत् २०७३-२०८७) प्राप्त गर्ने तर्फ नीति तथा कार्यक्रमहरू लक्षित गरिनेछ ।

१०. नेपाल सरकारको समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली र प्रदेश सरकारको "**समृद्ध प्रदेश र सुखी प्रदेश बासी**" को लक्ष्य प्राप्त गर्न योगदान पुऱ्याईनेछ ।

११. पन्ध्रौं योजना सँगको सम्बन्ध, पन्ध्रौ राष्ट्रिय योजनाका मुख्य तया तीन वटा उद्देश्यहरू समग्र देशको विकास लागि तयार गरिएको हुनाले ढोरपाटन नगरपालिकाले पनि आफ्नो आवधिक योजनाले उक्त उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने र पालिकाको आवश्यकतालाई प्राथमिकतामा राखी सम्वोधन गर्दै समृद्धिको मार्ग तय गर्ने गरी आंफ्ना दीर्घकालीन सोच, उद्देश्य, लक्ष्य, रणनीति, कार्यनीति र कार्यक्रमहरू तय गरिएको छ ।

३.५ सोच,लक्ष्य तथा उद्धेश्य

नेपालको दीर्घकालीन सोच विक्रम सम्बत् २१०० "**समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली**" रहेको छ । यो दीर्घकालीन सोचमध्ये समृद्धिको लागि चार मुख्यसूचक: उच्च र समता मूलक राष्ट्रिय आय, मानव पूँजी निर्माण तथा सम्भावनाको पूर्ण उपयोग, सर्व सुलभ तथा आधुनिक पूर्वाधार एवम आवद्धता र उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व विकास गरिएका छन् । त्यसैगरी सुखी नेपालीको लागि छ वटा प्रमुख सूचकहरू: परिष्कृत तथा मर्यादित जीवन, सुखी, सभ्य र न्यायपूर्ण समाज, स्वास्थ्य र सन्तुलित पर्यावरण, सुशाशन, सबल लोकतन्त्र, राष्ट्रिय एकता र सम्मान चयन गरिएका छन् । यी राष्ट्रिय सूचकहरू प्राप्तिलाई उच्च प्राथमिकता दिँदै प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाका दीर्घकालीन सोच, उद्देश्य, लक्ष्य, रणनीति, कार्यनीति र कार्यक्रमहरू अनुरुप ढोरपाटन नगरपलिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाको दीर्घकालीन सोच, समग्र लक्ष्य र उद्धेश्यहरू निर्धारण गरिएको छ ।

दीर्घकालीन सोच

"ढोरपाटन समृद्धिको आधार: कृषि, पर्यटन र वातावरणमैत्री पूर्वाधार"

लक्ष्य

कृर्षि, जैविक बिबिधता, पर्यटन, उद्योग तथा पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट उत्पादकत्व बृद्धि गरी, समतामूलक र सम्बृद्ध पालिकाको आधारशिला निर्माण भएको हुनेछ ।

उद्धेश्य

१. व्यवसायिक कृषि, वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन र पर्यटनमार्फत नगरवासीको जीवीकोपार्जनमा सुधार गर्ने ।
२. व्यवसायिक शिक्षा र सर्वसुलभ स्वास्थ्यको नगरबासीले प्रत्याभूति गर्ने ।
३. वातावरण मैत्री पूर्वाधार, जलवायु उत्थानशील प्रविधिको विस्तार गर्दै स्थानीय उत्पादनको बजारीकरण गर्ने ।
४. नगरीय सुशासन मार्फत सेवाग्राहीलाई सहज, निष्पक्ष र गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्ने ।

३.६ परिमाणात्मक लक्ष्य

तालिका २४: राष्ट्रिय र प्रदेशको परिमाणमात्मक लक्ष्यका आधारमा ढोरपाटन नगरपालिकाको परिमाणमात्मक लक्ष्य निर्धारण

क्र.सं.	सूचक	इकाई	राष्ट्रिय लक्ष		गण्डकी प्रदेश		नगरपालिकाको लक्ष्य	
			आधार वर्ष ०७५/७६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष २०७५/७६	वि.सं २०८०/८१	आधार वर्ष आ.व. २०७७/७८	वि.सं ०८२/८३
क	**समष्टिगत आर्थिक सूचक (Macroeconomic Indicators)**							
१	आर्थिक बृद्धिदर	प्रतिशत	६.८	९.६	७.१	१०.२		
२	प्रतिव्यक्ति वार्षिक आय	अमेरिकी डलर	१०४७	१५९५	१०३४	१९५६	७३१	१००६
ख	**अर्थतन्त्रमा कृषितथा गैर कृषि क्षेत्रको योगदान (Contribution of Jgriculture and Non-Jgriculture Sector)**							
३	क. कृषि	प्रतिशत	२६.९८	२८.२०	२२.३०	२३.७		
४	ख. गैरकृषि	प्रतिशत	७३.००	७१.८०	७७.७०	७६.३		
५	**कृषिउत्पादकत्व (प्रमुखबाली:धान, मकै र गहुँ)**	**टन हेक्टर**	२.९७	४	६	२.८	२.३	२.७
६	आलु बालीको उत्पादकत्व (मे. टन प्रति हेक्टर)	टन	१६.४	१२.९	२२.	१९.९	९.९	११.५
७	**आधारभूतखाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका घरपरिवार**	**प्रतिशत**	४८.२	७०	१००	५६	८०	५०
८	खेतीयोग्य जमिन मध्ये सिंचित जमिन	प्रतिशत	४५.०	२७.४	४५.०	०.१	१९.६	२५
ग	**सरकारी वित्त (Public Finance)**							
९	बजेटमा पूँजीगत र चालु विनियोजनको अनुपात	अनुपात	१:३	१.९६:१	१:१.५	१.५:१	१:१.६५	१:१.६६
१०	वार्षिक विनियोजन मध्ये कुलखर्च	प्रतिशत	८९.४	५८	९९	९९	१००	
११	वार्षिक विनियोजन मध्ये पूँजीगत खर्च	प्रतिशत	८७.४	८१.७	९९	९९	३७.६४	३७.६४
१२	वार्षिक विनियोजन मध्ये चालु खर्च	प्रतिशत	९१.३	५८.०	९९	९९	६२.३६	६२.३६
घ	**वित्तीय क्षेत्र (Financial Sector)**							
१३	जनसङ्ख्या प्रति बैंक तथा वित्तीय संस्थाको शाखा	जना	३३६३	२२५७			१५५५	१५००
१४	प्रति स्थानीयतह बैंक र वित्तीय संस्थाको शाखा	संख्या	११.७	१४.०			१७	२०

क्र.सं.	सूचक	इकाई	राष्ट्रिय लक्ष		गण्डकी प्रदेश		नगरपालिकाको लक्ष्य	
			आधार वर्ष ०७५/७६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष २०७५/७६	वि.सं २०८०/८१	आधार वर्ष आ.व. २०७७/७८	वि.सं ०८२/८३
१५	वचत तथा ऋण सहकारी संस्था	संख्या		१८३७			६	१०
१६	लघु वित्त संस्थाको शाखा	संख्या		२१५			५	८
ङ	**श्रम तथा रोजगारी (Labour and Employment)**							
१७	श्रमशक्ति सहभागिता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	३८.५	३५.७	४८.५	५०.०	३८.६	३०.५
१८	बेरोजगारी दर	प्रतिशत	११.४	९.०	६.०	४.०	६१.४	५५
च	**शिक्षा**							
१९	साक्षरता दर (५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	६६.०	७४.८	९६	९५	७८	९५
२०	आधारभूततह (१-८) मा खुदभर्ना दर	प्रतिशत	९२.३	९४.८	९९.५	९९.०	९२.१	९७.१
२१	माध्यमिक तह (९ देखि १२) मा कुल भर्ना दर	प्रतिशत	६०.६	७३.७	९०	९२	७२.१	८०.०
२२	माध्यमिक तह (९-१२) मा खुदभर्ना दर	प्रतिशत	४३.९	४४.७	६५	६०	४६.३८	५२.०
२३	विद्यालय शिक्षा (१-१२) को भर्नामा लैङ्गिक समता	महिलाप्रति सय पुरुष	१०४.१	१०४.६	१०५	१०५.६	९८.०	१०३.०
२४	आधारभूत तहमा विद्यालयजाने उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थी	प्रतिशत	२२.९	९.६	५	१	६.५	१.५
छ	**स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या (Health and Population)**							
२५	जनघनत्व (जना प्रति वर्ग कि.मी.)	जना	१८०	१०९	२००	१३०	२९५	२७५
२६	प्रति परिवार औसत सदस्य संख्या	जना	४.८	४.२	४.४	४.०	४.२	४.०
२७	नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	दर	२१	१५	१०	१०	१०	८
२८	संस्थागत सुत्केरी सेवाको उपयोग	प्रतिशत	५७.४	६८.३	७६	८८	७६	८५
२९	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसूति सेवा लिएका महिला	प्रतिशत	५८.०	६९.९	७९	८०	७९	८५
३०	३० मिनेटसम्मको दूरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच रहेका परिवार	प्रतिशत	४९.३	५३.७	८०.०	७७.४	५०	४०
३१	बाल कुपोषण दर	प्रतिशत	२७	२५	२९		३०	२०
३२	परिवार नियोजनका आधुनिक साधनको प्रयोग गर्ने प्रजनन योग्य उमेरका महिला	प्रतिशत	४३	३७.३	५३	५३	५३	५५
ज	**पूर्वाधार विकास Infrastucture Development**							
३३	प्रादेशिक लोकमार्ग	कि.मी.	६,९७९	९३७	१५,०००	३४५०		

क्र.सं.	सूचक	इकाई	राष्ट्रिय लक्ष		गण्डकी प्रदेश		नगरपालिकाको लक्ष्य	
			आधार वर्ष ०७५/७६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष २०७५/७६	वि.सं २०८०/८१	आधार वर्ष आ.व. २०७७/७८	वि.सं ०८२/८३
३४	स्थानीय सडक	कि.मी.	६०१६२	९९८४		९९५३	६८.४	१००
३५	विद्युत्मा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	९०.७	८२.५	९९	१००	८९	१००
३७	आधारभूत खानेपानी सुविधा पुगेको परिवार	प्रतिशत	८९	९१.१	९९	१००	८५	१००
३८	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता (कुल जनसंख्यामा)	प्रतिशत	५५.४	४८.०	८०	८०	८	२०
झ	**राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक सुखकालक्ष्य, गन्तव्य र सूचक (National and provincial happiness and prosperity indicator)**							
३९	मानव विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.५७९	०.५९	०.६२४	०.६५	०.४७८	०.५३
४०	जनसंख्यामा सक्रिय उमेरको हिस्सा (जनसांख्यिक लाभांश)	प्रतिशत	५६.९	५७.०	६०.०	६६.०	५७	६०
४१	जनसंख्यामा लैङ्गिक अनुपात	अनुपात	९४.२	८३.१	१००.	९६.०	८३	९०
४२	घर जग्गामा एकल स्वामित्व भएका महिला (१५ देखि ४९ वर्ष)	प्रतिशत	१६.७	१९.९	२५.०	२८.०	१८.२	२५
४३	प्रत्यक्ष लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन अनुपात	प्रतिशत	३९	६६.०		७०.०		
ञ	**आवास र शहरीकरण (Housing and Urbanization)**							
४४	सुरक्षित भवन आचार संहिताको मापदण्ड अनुसार निर्मित) आवासमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	३७.८	२६.२	६०.०	३७.०	०.३३	१०
४५	आफ्नै स्वामित्वको आवासमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	८५.३	८१.७	८९.०	८३.०	१००	१००
४६	३० मिनेटको पैदल दूरीमा बजार केन्द्रको पहुँच पुगेको परिवार	प्रतिशत	४४.७	४७.५	७५	६०.०	५०.०	६०.०
४७	सुधारिएको सरसफाई सुविधा प्राप्त गर्ने परिवार	प्रतिशत	६४.६	७३.६	९०.०	८५.०	९०.०	९८.०
४८	खानापकाउन ठोस इन्धन (दाउरा, गुइँठा आदि) प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	६५.७	६९.३	५०.०	५९.०	९१.३	८०
ट	**गरिबी र असमानता (Poverty and Unemployment)**							
४९	बहुआयामिकगरिबीमा रहेको जनसंख्या	प्रतिशत	२८.६	१४.२	१३	७.३	३०	२०
५०	प्रतिदिन १.९ डलर **(PPP)** आम्दानीका आधारमा गरिबी	प्रतिशत	१४.९९	११.१	१४.९९	१०.००	१४.९९	११.००
५१	सम्पत्तिमा आधारित जिनी गुणक **(Gini Coefficient)**	गुणक	०.३१	०.३७	०.२९	०.२६	०.२२	०.२०

क्र.सं.	सूचक	इकाई	राष्ट्रिय लक्ष		गण्डकी प्रदेश		नगरपालिकाको लक्ष्य	
			आधार वर्ष ०७५/७६	आर्थिक वर्ष २०८०/८१	आधार वर्ष २०७५/७६	वि.सं २०८०/८१	आधार वर्ष आ.व. २०७७/७८	वि.सं ०८२/८३
ठ	**सामाजिक सुरक्षा (Social Security)**							
५२	**आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आबद्ध जनसंख्या**	**प्रतिशत**	१७	६०	१००	१७	१८	२०
५३	स्वास्थ्य बीमामा आवद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	३.५	७.०	६०.०	६४.०	२.३	१०
५४	कृषि तथा पशु बीमामा आवद्ध परिवार	प्रतिशत		५.०		२५.०		
ड	**वन,वातावरण र विपद् व्यवस्थापन (Forest, Environment and Disaster Manjgement)**							
५५	वनले ढाकेको क्षेत्र	प्रतिशत	४४.७४		३७.८		४१	४१
५६	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह संख्या	संख्या	२२४१५				४६	५०
५७	सामुदायिक वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	२२७२३५६		८१४६०		४७९६	५२१३
ढ	**मानव सुरक्षा र राष्ट्रिय एकतातथा सम्मान (Human Security, National Unity and Respect)**							
५८	राष्ट्रिय परिचयपत्र प्राप्त गरेका नेपाली नागरिक	प्रतिशत			१००	१००		
५९	पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकाको जन्मदर्ता	प्रतिशत	५६.०	६०.८	१००.०	९०.०	३२.४	६०.०
६०	कुपोषण प्रभावित जनसंख्या	प्रतिशत	३८.०	४१.७	२०.०	२०.०	३०.०	१५.०
६१	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	४८.२	५६.०	७०.०	८३.०	१२.०	२५.०
६२	उच्च खाद्य असुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	९.९	६.०	७.०	२.०	६०	४५

३.७ रणनीति तथा प्राथमिकता

उद्धेश्य

१. व्यवसायिक कृषि, वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन र पर्यटनमार्फत नगरवासीको जीवीकोपार्जनमा सुधार गर्ने ।

२. व्यवसायिक शिक्षा र सर्वसुलभ स्वास्थ्यको प्रत्याभूति गर्नु ।

३. वातावरण मैत्री पूर्वाधार, जलवायु उत्थानशील प्रविधिको विस्तार गर्दै स्थानीय उत्पादनको बजारीकरण गर्ने ।

४. नगरीय सुशासन मार्फत सेवाग्राहीलाई सहज, निष्पक्ष र गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्ने ।

५. बैज्ञानिक प्रणालीमा आधारित राजस्व संकलन, साधन र श्रोतको न्यायोचित वितरण गर्ने ।

उद्धेश्य १: बैज्ञानिक प्रणालीमा आधारित राजस्व संकलन, साधन र श्रोतको न्यायोचित वितरण गर्ने ।

उद्धेश्य १ सँग सम्वन्धित रणनीतिहरू

१. अनुसन्धानमा आधारित राजश्व प्रणालीको विकास, राजस्व संकलन र त्यसको परिचालन बाट उपलब्ध श्रोतमा पहुँच र नियन्त्रण सहित उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गर्दै दीगो अर्थतन्त्र विकास गर्ने ।

२. पालिका, निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रको लगानी र सहकार्यबाट रोजगारीको अबसर सिर्जना, दीगो र समतामूलक उच्च आर्थिक बृद्धि दर हाँसिल गरी सबै प्रकारका गरिबीको न्यूनीकरण गर्ने ।

३. सार्वजनिक खर्चमा मितव्ययिता, पारदर्शिता र जवादेहिता र समयवद्धतालाई अवलम्वन गर्ने ।

उद्धेश्य १: व्यवसायिक कृषि, वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन र पर्यटन विकास मार्फत नगरवासीको जीवीकोपार्जनमा सुधार गर्ने ।

उद्धेश्य १ सँग सम्वन्धित रणनीतिहरू

१. पर्यटन व्यवसाय र स्थानीय उत्पादक बीच सहकार्यका, नयाँ पर्यटन उपजहरूको विकास गर्नुको साथै पर्यटन व्यवसायीको क्षमता बृद्धि तथा पर्यटन पूर्वाधारको विकास गरी गुणस्तरीय पर्यटन विकास गरी आर्थिक सुधार गर्ने ।

२. बजारमुखी कृषितन्त्रका लागि व्यावसायीकरण, यान्त्रीकीकरण, उच्च उत्पादन दिने उन्नत बीउ, नश्ल र उपयुक्त सिंचाइ सुविधाको उपलब्धता, प्राङ्गारिक खेती प्रणालीको विकास गर्नुका साथै परम्परागत बीउ, बीजन तथा ज्ञानको जगेर्ना गर्दै समग्र उत्पादनमा आत्मनिर्भरउन्मूख हुने ।

३. संघ, प्रदेश र स्थानीय तह तथा निजी क्षेत्रको सहभागितामा साना तथा ठूला र जलाशययुक्त जलविद्युत् आयोजना, सौर्य उर्जा र सुधारिएको चुलो विस्तारबाट परम्परागत उर्जा उपयोगमा कम गर्ने ।

४. पर्यटन, उर्जा, कृषि र उद्योग जस्ता उत्पादनसँग सम्वन्धित भौतिक पूर्वाधारहरू निर्माणलाई बाताबरण मैत्री, गुणस्तरीय र निर्धारित समय सम्पन्न गरी दीगो आर्थिक बृद्धि गर्ने ।

५. घरेलु तथा साना उद्यम, कृषि, पशुपन्छी, मत्स्य, वन पैदावारजन्य, खनिजजन्य उद्योगहरूको स्थापना र विस्तार गर्न निजी, सामुदायिक, सहकारी क्षेत्रको लगानी प्रोत्साहन गरी औद्योगिक बाताबरण विकास गर्ने ।

उद्धेश्य २. व्यवसायिक शिक्षा र सर्वसुलभ स्वास्थ्यको प्रत्याभूति गर्नु ।

उद्धेश्य २ सँग सम्वन्धित रणनीतिहरू

१. पालिकाले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, निजि क्षेत्र, सहकारी र विकास साझेदार संस्थाको सहकार्यमा आधारभूत शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी र सरसफाइमा सबै नागरिकको समान पहुँच बृद्धि गर्ने ।

२. संघ प्रदेश सरकार र निजी क्षेत्रसँग सहकार्यमा पालिका क्षेत्रको भूमिको दीगो व्यवस्थापन अवधारणामा जलवायु तथा विपद् उत्थानशील शहरीकरण, विपदबाट बिस्थापित समुदायलाई आधारभूत सुविधायुक्त सुरक्षित अवास क्षेत्रको विकास गर्ने ।

३. पालिकाको कार्य प्रणाली र सेवा प्रवाहमा समसामयिक सुधार गरी पारदर्शी, उत्तरदायी र नागरिकले सुशासनको अनुभूति हुने गरी सेवा सुबिधा प्राप्तगर्ने प्रणालीको विकास गर्ने ।

४. गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थय सेवाको पहुँच बृद्धि गर्ने ।

५. वर्तमान शिक्षा प्रणालीलाई प्राविधिक शिक्षातर्फ रुपान्तरण गर्न प्रोत्साहन गरी स्थानीय समुदायलाई आबश्यक पर्ने दक्ष जनशक्ति पालिका क्षेत्रमा उत्पादन गरी प्राबिधिक सेवा तथा स्वरोजगारको अबसर बृद्धि गर्ने ।

उद्धेश्य ३. वातावरण मैत्री पूर्वाधार, जलवायु उत्थानशील प्रविधिको विस्तार गर्दे स्थानीय उत्पादनको बजारीकरण गर्ने ।

उद्धेश्य ४ सँग सम्वन्धित रणनीतिहरू

१. विपद व्यवस्थापननमा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न संस्थाहरूसँग सहकार्य गर्ने ।

२. वन, जैविक बिबिधता तथा वातावरणको वैज्ञानिक व्यवस्थापन मार्फत् संरक्षण, सम्वर्द्धन र बजारीकरण गरी प्राकृतिक श्रोतमा आश्रित समुदायको आर्थिक अबस्था सुधार गर्ने ।

३. स्थानीय समुदायलाई प्रकोप व्यवस्थापन र जलबायु परिवर्तन बात हुने प्रतिकूल असरबारे सचेतना बृद्धि गरी बिपद उत्थानशील विधिको अनुसरण गरी जोखिम बहन गर्न सक्ने क्षमता अभिबृद्धि गर्ने ।

उद्धेश्य ५: नगरीय सुशासन मार्फत सेवाग्राहीलाई सहज, निष्पक्ष र गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्ने ।

उद्धेश्य ५ सँग सम्वन्धित रणनीतिहरू

१. पालिकाकाले एकल महिला, अपाङ्ग, ज्येष्ठ नागरिक, जोखिममा रहेका बालबालिका र महिला, हिंसा पीडित व्यक्ति, सीमान्तकृत सामाजिक समूह, लोपोन्मुख जाति आदिको पहिचान तथा अभिलेखीकरण गरी सामाजिक सुरक्षा सुदृढ गर्ने ।

२. पालिकामा अनुसन्धान, विद्युतीय प्रविधिमा आधारित तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना, विकास र राजस्व परिचालन र आर्थिक प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने ।

३. महिला, सामाजिक रूपमा पछाडि पारिएका र आर्थिक रूपले सीमान्तकृत् वर्ग र पिछडिएको भौगोलिक क्षेत्र, लाई पालिकाले गर्ने विकास निर्माणकार्यमा अधिकतम सहभागी गराई सन्तुलित र आर्थिक लाभको न्यायोचित वितरण गर्ने ।

उद्धेश्य ६:

ढोरपाटन नगरपालिकाको समग्र कार्यक्रममा प्राथमिकता

पहिलो:

वर्तमान कृषि प्रणाली निर्वाहमुखी, आकाशेभरमा आधारित, अधिकांश परिवार खाद्यान्नको अभावमा बाचेकोले आउँदा दिनहरूमा कृषिको ब्याबसायीकरण, यान्त्रीकीकरण, सिंचाईको व्यवस्था र प्राविधिक ज्ञान र सीपबाट उत्पादन उत्पादकत्व बढाई आत्मनर्भिर उन्मुख कृषि प्रणाली विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। कृषि र पशुपन्छिपालन एक आपसमा अन्योन्यास्रित छन् । हालको पशुपन्छी पालन परम्परागत, अनुत्पादक र चरीचरणमा आधारित भएकोले आउँदा दिनहरूमा उन्नत जातका पशुपन्छी तथा नश्ल सुधार, घाँसखेती र गोठसुधार गर्दै व्यवसायिककरण गर्नुपर्ने आबश्यकता छ ।

दोश्रो:

पालिका स्थित स्वास्थ्य संस्थाहरू समय सापेक्ष आधारभूत स्वास्थ्य सेवा अपेक्षित रूपबाट दिन सकेको अवस्था छैन र कोभिड १९ जस्ता महामारीको नियन्त्रणको लागि तिनको संख्या र जनशक्ति थप गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

तेश्रो:

ढोरपाटन क्षेत्र गैर काष्ठ वन पैदावारमा तथा जडिबुटीमा धनी भएता पनि तिनको दीगो संकलन, खेती र प्रशोधन गरि बजारीकरण गर्न सकेमा स्थानीय स्तरका कृषक तथा पालिकाको दरिलो आर्थिक श्रोत हुन सक्ने देखिन्छ ।

चौथो:

बागलुङ जिल्ला परम्परागत रूपमानै घरेलु तथा साना उद्योगबाट परिचित स्थान हो र ढोरपाटन क्षेत्र त्यसको पर्याय हो, त्यसैले पालिका क्षेत्रमा कृषि प्रशोधन तथा खनिजजन्य पदार्थको उत्खनन, जडिबुटीको प्रशोधन र बोबाङ क्षेत्रका ऊनी पोशाकलाई समय सापेक्ष वनाउन आबश्यक छ ।

पाँचौ:

वर्तमान अबस्थामा ढोरपाटन क्षेत्र पर्यटन विकासका दृस्टिकोणबाट सम्भावना भएको क्षेत्र हो, तर पर्यटन विकासका उपजहरूको विकास र स्थानीय उत्पादक बीचको सम्बन्ध कम्जोर रहेको छ। तसर्थ, पर्यटन व्यवसायी र स्थानीय उत्पादक बिचको सम्बन्धमा सुधारका साथै उपजको विकास र त्यसको बजारीकरण गर्न आबश्यक देखिन्छ।

छैटौ:

बर्तमान अबस्थामा पालिका क्षेत्रका उर्जा उत्पादन बगिरहेका नदी तथा खोलामा निर्मित साना जलविद्युत आयोजना भएकोले आउदा दिनहरूमा जलाशययुक्त ठूला जलविद्युत आयोजना निर्माण गरी दीगो उर्जा सुरक्षाको व्यवस्था गर्न आवश्यक देखिन्छ।

सातौ:

वर्तमान शिक्षा प्रणाली बजारको मागसँग सिधा सम्बन्ध नभएको र बेरोजगारी बढाउने साधारण शिक्षाको बाहुल्यता भएकोले वर्तमान शिक्षा प्रणालीलाई बजारको मागसँग सिधा सम्बन्ध भएको प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा रुपान्तरण गर्न जरुरी देखिन्छ।

आठौ:

भौतिक पूर्वाधारको निर्माण निर्धारित समय, लागतमा सम्पन्न नहुने र गुणस्तरको अभाव देखिन्छ। त्यसैले आउदा दिनहरूमा निर्धारित समय, लागतमा गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको निर्माण सम्पन्न गर्नतर्फ केन्द्रित हुन आवश्यक देखिन्छ।

नबौ:

विकास निर्माणका आयोजना सञ्चालन गर्दा वातावरण संरक्षण र मानब स्वास्थ्यमा ध्यान दिनु उत्तिकै आवश्यक छ। दशौं पालिकाको तथ्याङ्क प्रणाली र राजस्व परिचालन कमजोर रहेकोले सुदृढ गर्न आवश्यक छ। अन्त्यमा, अध्ययन र अनुसन्धानले मार्ग निर्देश गरे अनुसारको विकास निर्माणका कार्यहरू अगाडि बढाउनु सान्दर्भिक देखिन्छ। माथि उल्लेख गरिएका बिषयहरूलाई सम्बोधन गर्नका लागि यो आवधिक योजना तयार गरिएको छ।

योजनाका अपेक्षित उपलब्धि

१. उत्पादनमुखी र आत्मनिर्भर उन्मुख अर्थतन्त्रको आधारशिला निर्माण हुनेछ।

२. स्थानीय उत्पादक र पर्यटन व्यवसायी बीच समन्वय तथा सहकार्य र प्रकृति, कला र संस्कृतिको सम्वर्द्धन गर्दै नयाँ पर्यटकीय उपजको विकास भई रोजगार सिर्जना, गरिबी न्यूनीकरण र अर्थतन्त्रको विस्तार हुनेछ।

३. साना तथा ठूला र जलाशययुक्त विद्युत् आयोजनाको निर्माण, खाना पकाउन दाउरा र एल.पि. ग्याँस खपतमा कमी र भान्सामा बिद्युतिय यान्त्रीकीकरण प्रयोग बढेको हुनेछ।

४. कृषि तथा पशुपन्छी र माछा पालन क्षेत्रमा उन्नत बीउ बीजन, नश्ल को प्रयोग, व्यावसायीकरण, यान्त्रीकीकरण, जलवायु अनुकूलन कृषि, प्राङ्गारिक खेती प्रणालीको विकास गरी उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि भएको हुनेछ।

५. घरेलु तथा साना कृषि, दुग्ध प्रशोधन, पशुबधशाला र खनिजजन्य उद्योगहरूको स्थापना र विस्तार भई पालिकाको ग्राहस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको अंश बृद्धि हुनेछ।

६. गुणस्तरीय भौतिक संरचनाको निर्माण र पुराना संरचनाको मर्मत संभार बाताबरणमैत्री तबरबाट निर्धारित समय र लागतमा सम्पन्न हुनेछ।

७. बिद्यालय स्तरमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिम उपलब्धता र शिक्षा क्षेत्रको सुधारले गुणस्तरीय जनशक्ति उत्पादन भई स्वरोजगार सिर्जना भएको हुनेछ।

८. स्वास्थ्य संस्थाको व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढ भई आधारभूत र विशिष्टिकृत स्वास्थ्य सेवाहरू गुणस्तरीय र प्रभावकारी रूपमा सार्बजनिक स्वास्थ्य संस्थाबाट उपलब्ध भएको हुनेछ।

९. पालिका र पालिका मातहतका सबै सार्बजनिक सेवा प्रदायक संस्थाहरूले आफ्नो काममा पारदर्शी र उत्तरदायी भई

सेवाग्राही लाई सुशासनको प्रत्याभूति हुनेगरी सबै सेवा तथा सुबिधाहरू प्रभावकारी रूपमा सेवाग्राहीले प्राप्त गरेका हुनेछन् ।

१०. वन तथा वातावरणको बैज्ञानिक व्यवस्थापनबाट संरक्षण र सम्वर्द्धन भई वन पैदावारको मागको आपूर्ति र जडिबुटी खेती, प्रशोधन र बजारीकरणबाट नागरिकको आर्थिक सुधार भएको हुनेछ ।

११. पालिकामा विपद व्यवस्थापन र जलबायु परिबर्तनको न्यूनीकरणका लागि सचेतना अभिवृद्धि र उत्थानशील क्षमताको अभ्यास भएको हुनेछ ।

१२. पालिकाको व्यवस्थापन सबल भई एकल महिला, दलित, अपाङ्ग, ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका आदिको पहिचान, अभिलेखीकरण अध्याबधिले सामाजिक सुरक्षा व्यवस्था सुदृढ भएको हुनेछ ।

१३. पालिकाको सूचना सञ्चार प्रणालीमा आधुनिक प्रविधिको अभ्यासबाट टेलिफोन, इमेल, इन्टरनेट र विद्युतीय सूचना सबै नागरिकमा सहज रूपले पुगेको हुनेछ ।

१४. पालिकामा तथ्याङ्क शाखा स्थापना भई अद्यावधिक तथ्यमा आधारित समाबेशी र सहभागितामूलक योजना तर्जुमा र अनुगमन पद्धतिको अभ्यास भएको हुनेछ ।

१५. पालिकाको राजस्व प्रणाली सुदृढ भई राजश्व परिचालनमा बृद्धि भई वित्तीय सुशासन कायम भएको हुनेछ ।

३.८ लगानी, स्रोत अनुमान र बाँडफाड

तोकिएको समयसिमा भित्र "**नेपाल सरकारको सम्बृद नेपाल सुखी नेपाली**" प्रदेश सरकारका दीर्घकालीन सोच र दीगो विकास लक्ष्यहरू प्राप्तिको लागि योगदान पुऱ्याउने गरी ढोरपाटन नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच "**बाताबरण मैत्री, समाबेशी, समन्यायिक समृद्ध पालिका**", समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य र प्रतिफल प्राप्त गर्न यस पालिकाले आफ्नो आन्तरिक राजस्वका साथै संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदानमा भरपर्ने पर्ने हुन्छ । नगरपालिकाले आगामी पाँच वर्षमा प्रक्षेपित राजश्वका आधारमा आवधिक योजना उल्लिखित प्रतिफल हासिल गर्न वार्षिक योजना र त्यसको कार्यान्वयनमा ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ । त्यसकालागि पालिकाले आन्तरिक श्रोतको खोजि र त्यसको परिचालन गर्नु पनि त्यतिकै आबश्यक हुन्छ ।

तालिकामा नगरपालिकाको आ.व. २०७७/०७८ लागि विनियोजित बजेट र त्यसैको आधारमा आगामी ५ वर्षका लागि प्रक्षेपित राजश्व परिचालनको अवस्थालाई प्रस्तुत गरिएको छ । तालिकामा ढोरपाटन नगरपालिकाकामा आगामी ५ वर्षमा हुने राजश्व प्रक्षेपणको खाका प्रस्तुत गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ लाई आधार वर्ष मानी उक्त आ.व. को नगरपालिकाको कुल वजेट ४९ करोड ८७ लाख ९३ हजारलाई प्रति वर्ष १० प्रतिशतका दरले बृद्धि हुने अनुमान गरी आगामी ५ वर्षमा नगरपालिकाले परिचालन गर्न सक्ने राजश्वको अनुमानलाई तालिकामा समावेश गरिएको छ । जस अनुसार, संघ र प्रदेश सरकारबाट आउने अनुदान, राजश्व बाँडफाँड र आन्तरिक आय लगायतका राजश्वका स्रोतहरूलाई समेटेर नगरपालिकाले ५ वर्ष भित्रमा कुल ३ अर्व ७७ करोड २१ लाख वरावरको अनुमानित राजश्व परिचालन गर्नेछ । कुल अनुमानित राजश्व मध्ये १ अर्व ८३ करोड १२ लाख प्रशासनिक खर्च तथा सामाजिक सुरक्षा भत्तामा र सशर्त अनुदानको चालु वजेटबापटको रु. ३२ करोड २४ लाख ७३ हजार आगामी ५ वर्षमा खर्च हुने अनुमान गरिएको छ भने उक्त समयमा नगरपालिकाका लागि अनुमानित लगानी योग्य राजश्व १ अर्व ६७ करोड ४८ लाख ६६ हजार १ सय ८८ हुने देखिन्छ ।

तालिका २५: राजश्व प्रक्षेपण

क्र.सं.	आय शिर्षक	आ.व. ०७७/७८	आ.व. ०७८/७९	आ.व. ०७९/८०	आ.व. ०८०/८१	आ.व. ०८१/८२	आ.व. ०८२/८३	कूल राजश्व परिचालन
१	**अनुदान रकम**							३,०१४,८७१,९२०.८५
	संघ	३६८,८१७,८१०	४०५,६९९,५९१	४४६,२६९,५५०	४९०,८९६,५०५	५३९,९८६,१५६	५९३,९८४,७७१	२,८४५,६५४,३८३
	प्रदेश	२२,३७६,०००	२४,६१३,६००	२६,३३६,५५२	२८,९७०,२०७	३१,८६७,२२८	३५,०५३,९५१	१६९,२१७,५३८
२	**राजश्व वांडफांड**							६९१,१३०,२१५
	संघ	८५,५९९,९९५	९४,१५९,९९५	१००,७५१,१९४	११०,८२६,३१४	१२१,९०८,९४५	१३४,०९९,८३९	६४७,३४६,२८१
	प्रदेश	५,७८९,६४४	६,३६८,६०८	६,८१४,४११	७,४९५,८५२	८,२४५,४३७	९,०६९,९८१	४३,७८३,९३४
३	आन्तरिक	१६,२०९,७३९	१७,८३०,७१३	१९,०७८,८६३	२०,९८६,७४९	२३,०८५,४२४	२५,३९३,९६६	१२२,५८५,४५४
	जम्मा	४९८,७९३,१८८	५४८,६७२,५०७	५९९,२५०,५७०	६५९,१७५,६२७	७२५,०९३,१९०	७९७,६०२,५०९	३,८२८,५८७,५९०
४	प्रशासनिक खर्च	२३७३४३१८९	२६१,०७७,५०८	२८७,१८५,२५९	३१५,९०३,७८५	३४७,४९४,१६३	३८२,२४३,५७९	१,८३१,२४७,४८२
५	सशर्त अनुदान (चालु)	४१,७९५,०००	४५,९७४,५००	५०,५७१,९५०	५५,६२९,१४५	६१,१९२,०६०	६७,३११,२६५	३२२,४७३,९२०
६	कुल लगानी योग्य राजश्व प्रक्षेपण							१,६७४,८६६,१८८

तालीका २६: त्रिवर्षिय राजश्व प्रक्षेपण

क्र.सं.	आय शिर्षक	आ.व.०७७/७८	आ.व.०७८/७९	आ.व.०७९/८०	आ.व.०८०/८१	कूल राजश्व परिचालन
१	**अनुदान रकम**					१,८१५,५३०,४७२.२१
	संघ	३६८,८१७,८१०	४०५,६९९,५९१	४४६,२६९,५५०	४९०,८९६,५०५	१,७११,६८३,४५६
	प्रदेश	२२,३७६,०००	२४,६१३,६००	२७,०७४,९६०	२९,७८२,४५६	१०३,८४७,०१६
२	**राजश्व वांडफांड**					४२४,१३९,३१५
	संघ	८५,५९९,९९५	९४,१५९,९९५	१०३,५७५,९९४	११३,९३३,५९३	३९७,२६९,५७७
	प्रदेश	५,७८९,६४४	६,३६८,६०८	७,००५,४६९	७,७०६,०१६	२६,८६९,७३८
३	आन्तरिक	१६,२०९,७३९	१७,८३०,७१३	१९,६१३,७८४	२१,५७५,१६३	७५,२२९,३९९
	जम्मा	४९८,७९३,१८८	५४८,६७२,५०७	६०३,५३९,७५७	६६३,८९३,७३३	२,३१४,८९९,१८६
४	प्रशासनिक खर्च र सामाजिक सुरक्षा भत्ता	२६९२५७८४२	२९६,१८३,६२६	३२५,८०१,९८९	३५८,३८२,१८८	१,२४९,६२५,६४५
५	सशर्त अनुदान (चालु)	४१,७९५,०००	४५,९७४,५००	५०,५७१,९५०	५५,६२९,१४५	१९३,९७०,५९५
६	कुल लगानी योग्य राजश्व प्रक्षेपण					८७१,३०२,९४६

परिच्छेद ४: आर्थिक क्षेत्र

४.१ कृषि तथा पशुपन्छी

४.१.१ पृष्ठभूमि

ढोरपाटन नगरपालिकामा आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको ठूलो हिस्सा कृषिकार्यमा संलग्न छन् । यहाँ बसोबास गर्ने ५९७८ घरधुरीका २६,४३८ जनसंख्याको करिब ७५ प्रतिशतको जीविकोपार्जनको मूख्य आधार कृषिरहेको छ भने २५ प्रतिशत जनसंख्या अन्य पेशामा संलग्न छन् ।

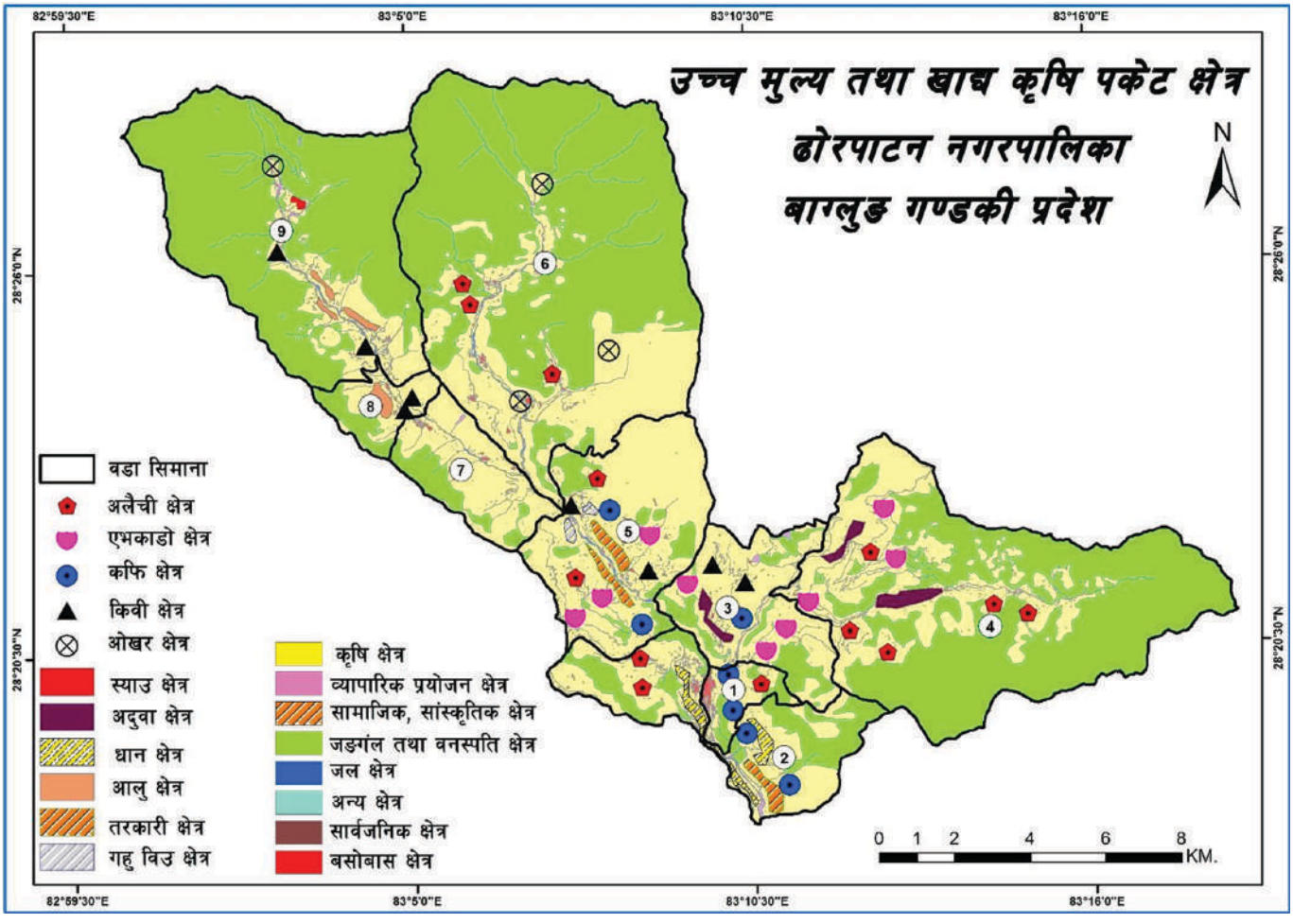

चित्र ७: ढोरपाटन नगरपालिका उच्चमूल्यबाली तथा खाद्य कृषि पकेट क्षेत्र

खाद्यान्न उत्पादनको दृस्टीकोणले ढोरपाटन नगरपालिकाको करिब ८० प्रतिशत घरधुरीले आफ्नो उत्पादन बाट ६ महिना भन्दा कम समयलाई खाद्यान्न उपलब्ध हुने गरेको छ भने करिब १० प्रतिसतलाई मात्र आफ्नो उत्पादनले सालभर खान पुग्दछ । कुल खेतीयोग्य जमिनको करिब ३० प्रतिसत जमिनमा सिंचाई सुबिधा छ भने मूख्य खाद्यान्नबाली धान, मकै गहुँ को औसत उत्पादन २.३ मेट्रिक टन र आलुको ९.९ मेट्रिक टन प्रतिहेक्टर रहेको छ । खास गरी परम्परागत र निर्वाहमुखी कृषिप्रणाली, सिंचाईको अभाव र युवा जनशक्ति बैदेशिक रोजगारी र शहरतिर पलायन हुनुले कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व न्यून हुदै गएको छ । दीगो विकास लक्ष्य, रास्ट्रिय कृषिनीतिलाई ध्यानमा राखी कृषिको आधुनिकिकरण, ब्याबसायिक तथा यान्त्रिककिरण, कृषकलाई वित्तिय संस्थामा र बजारको पहुचको साथै सिंचाईको व्यवस्था गरी ढोरपाटन नगरपालिकालाई खाद्य सुरक्षित नगरपालिका वनाउन र निकट भविष्यमा उत्तरगंगा जलासययुक्त बिद्युत आयोजनाको निर्माण कार्यमा संलग्न

हुने जनशक्तिको खाद्यान्न माग लाई पनि ध्यान दिनु पर्ने अबस्था छ । त्यसैले युवा वर्गलाई कृषिमा थप आकर्षित गरी गरिबी न्यूनकिरण र नगरबासीको दीगो आर्थिक विकासका लागि कृषि विकास क्षेत्र लाई उच्च प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने नितान्त आबश्यकता छ ।

कृषिकार्य पशुपन्छी पालनको एक अभिन्न अङ्ग हो । नेपालको कुलग्राहस्थ उत्पादनको २५ प्रतिशत भन्दा बढी योगदान पशुपन्छी तथा मत्स्य पालन क्षेत्रले दिँदै आएको छ भने ढोरपाटन नगरपालिकाको उच्च भौगोलिक क्षेत्रका कृषकहरूको जबिकोपार्जनको मूख्य श्रोत पशुपालन नै हो । यस नगरपालिकाका अधिकांस बासिन्दाहरूले निर्वाहमुखी, स्थानीय जातका कम उत्पादकत्व भएका गाई, भैसी, भेडा, बाख्रा, बंगुर, कुखुरा र हाँस पालन गर्दै आएका छन भने केहिले उन्नत जातका दूधालु गाई, भैसी तथा कुखुरा पालन गर्न थालेका छन । स्थानीय खोलामा माछा मार्ने कार्य भने बिगत देखी यहाँ गर्दै आइएको छ । उन्नत नश्ल, पशुपन्छी पालन प्रबिधि उत्पादन सामग्री तथा कृषकहरूको वित्तिय संस्थामा पहुच कम हुनाले पशुपन्छी पालनवाट आशादित उपलब्धि हासिल् हुन् सकेको छैन । बर्तमान अबस्थामा सडक पहुचले बजारीकारण, उपभोक्तामा आएको सचेतना, आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटनको वृद्धि र उपभोक्ताको क्रय शक्ति वृद्धिका कारण पशुजन्य उत्पादनको माग दिनुदिन बढ्दै गएको छ । त्यसैले पशुपन्छीजन्य उत्पादनले बढदो माग पूर्तिका लागि पालिका क्षेत्रमा आधुनिक पशुपन्छी पालान गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न आबश्यक देखिएको छ ।

४.१.२ समस्या तथा चुनौति

कृषि तथा पशुपन्छी पालन पेशालाई मर्यादित र लगानी मैत्री तथा बसोबासको लागि कृषि योग्य जमिनको खण्डीकरणले गर्दा दिनानुदिन कृषि योग्य जमिन घट्दै गएको यतार्थ सबैको सामु छर्लङ्ग छ । कृषि पेशालाई सम्मानित, लगानी मैत्री, व्यहारिक शिक्षाको कमि, कृषि उत्पादनलाई मूल्य शृंखला र बजारसँग जोडन नसक्दा युवाबर्ग कृषि पेशामा आकर्षित भएको पाईदैन । त्यसैगरी सिंचाई, उन्नत र गुणस्तरीय बीउको अभाब, उत्पादनको बढी हिस्सा बिचौलीयाको हातमा जानु, रासायनिक मल र विषादीको अनियमित प्रयोग, किसानले कृषि उत्पादनको उचित मूल्य खेतीप्रणाली, कृषि बिमा तथा सामुहिक र सहकारिता खेती प्रणालीको कमी र स्थानीय सरकारबाट कृषिक्षेत्रलाई प्राथमिकतामा नराखी न्यून रकम बिनियोजन गर्नु कृषि तथा पशुपन्छी पालन क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् । पशुपन्छी पालनलाई सम्मानित, लगानी मैत्री र प्राविधिक दक्षताको कमीले युवावर्गको आकर्षण पशुपन्छी पालनमा भन्दा बैदेशिक रोजगारमा बढी गएको अबस्था छ । उन्नत जातका नश्लको कम उत्पादन र उत्पादकत्व कम, लागत अनुसार मूल्य नपाउने, आधुनिक पशुपन्छी पालन सामग्रीको कमि पशुपन्छी पालनमा वित्तिय संस्थामा पहुँचको कमि तथा सहज तरकिबाट ऋण उपलब्ध नहुनु, पशुपन्छी जन्य रोगहरूको प्रकोप, भेटेनरी सेवाको कमी, पशुपन्छी बिमा सम्बन्धी सचेतनाको कमी र पशुपन्छी उत्पादनको विविधिकरणमा कमी यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

नेपाल जनसांख्यिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण २०७२ अनुसार गण्डकी प्रदेसका ४४ प्रतिशत घरपरिवारलाई आफ्नो उत्पादनले वर्ष भरि खान पुग्दैन । यसै प्रदेशको बागलुङ जिल्ला स्थित उत्तर-पश्चिम मा रहेको ढोरपाटन क्षेत्रमा खाध्य असुरक्षित जनसंख्या उलेख्य रहेको छ । भौगोलिक विकटता, प्राकृतिक प्रकोप, खेती योग्य जमिनको कमिका साथै न्यून आयभएका गरिब र दलित समुदायको यस नगरपालिकामा रहेको पाईन्छ । ढोरपाटन नगरपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार करिब ८० प्रतिशत घरपरिवारलाई आफ्नो उत्पादनले ६ महिनासम्म पनि खान पुग्दैन र २ प्रतिशत भन्दा कम घरधुरीले मात्र आफ्नो उत्पादनले सालभर खान पुग्ने अबस्था देखाएको छ । ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रका घरधुरीको सम्पन्नता सर्वेक्षण अनुसार ४२ प्रतिसत बिपन्न घरधुर छन् भने ७ प्रतिसत घरधुरी मात्र सम्पन्न भएको देखाएको छ । त्यसैगरी ६-२३ महिना उमेरसमुहका करिब ४३ प्रतिशत बालबालिकाले न्यूनतम स्वीकार्य खाध्य अपुग रहेको छ । यस क्षेत्रका पाँच वर्ष भन्दा कम उमेर समुहका करिब ३० प्रतिशत बालबालिकामा पुड्कोपन, ६ प्रतिशतमा ख्याउटेपन र १५ देखि ४९ वर्ष उमेरका करीब ३० प्रतिशत महिलामा रक्तअलपता रहेको छ । त्यसैले ढोरपाटन नगरपालिकाले यिनै सुचाकहरूलाई आधारमानी आफ्नो नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गर्नुपर्ने खाँचो देखिन्छ ।

४.१.३ संभावना तथा अवसर

तीन तहका सरकारले कृषिक्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नुका साथै ढोरपाटन नगरपालिकाको भौगोलीक अवस्थिति १०२० मी. समुन्द्र सतह देखि ३९०० मी. सम्म फैलिनुले जैविक बिबिधता र उष्ण देखि शितोष्ण स्थानमा हुने बिभिन्न खेती लगाउन सकिने अबसर प्रदान गर्दछ । दीगो विकास लक्ष्य, कृषि विकास रणनीति २०७२, कृषिविकास सम्बन्धि नीतिगत मार्ग दर्शनहरू, प्रधानमन्त्रि कृषि आधुनिकिकरण परियोजनाले पनि ढोरपाटन नगरपालिकामा तरकारी, आलु, स्याउको ब्लक तथा पकेट कार्यक्रम सञ्चालन हुनु, तरकारी, सुन्तला, कफी, क्युवीर अदुवा जस्ता उच्चमूल्य बालीको विस्तार गर्न सकिने र कृषिउपज उत्पादन केन्द्रित निति, मुख्यमन्त्री जलबायु परवर्तन अनुकुलन र बाताबरण मैत्री नमुना कृषिगाउँ स्थापना जस्ता नीतिगत कार्यक्रमहरूले कृषिक्षेत्रको विकासलाई सहयोग पुने अबसर प्रदान गर्दछ । अर्को तर्फ बैदेशिक रोजगारी बाट फर्कने युवाहरूको सीप, ज्ञान र पूँजी लाई कृषिक्षेत्रमा आकर्षित हुनु, मध्य पहाडी राजमार्गले करिब ३० किमी सडक ढोरपाटन नगरपालिकाको मध्य भाग भएर जानु र पालिकाको आफ्नो पहलमा अन्य आठवटा मोटर माटोको करिब ३५ किमी कोरिडोर क्षेत्रमा आधुनिक कृषिविकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिन्छ । त्यसै गरी भुजिखोला र अन्य खोलाका फराकिला फाँट तथा टारहरूमा सिंचाई सुबिधा बढाई धान, मकै, गहुँ र बोबाङ क्षेत्रका फराकिला गराहरूमा आलु तथा स्याउको व्यवसायिक खेतीगर्न सकिने सम्भावना, पालिकामा २५ वटा वित्तीय संस्थाहरूको स्थापना र सञ्चालन, समुदाय स्तरमा सहकारी र समुह बचत तथा ऋण परचालनकार्य हुनुले आधुनिक कृषि विस्तार गर्न सकिने अबस्था सिर्जना भएको छ । निजिक्षेत्रको कृषि भेनडोरको सेवा बुर्तिबाङ बजारमा हुनु, कृषिबिमाको व्यवस्था, स्थानीय कृषकहरूमा प्रांगारिक कृषिप्रणाली प्रतिको अग्रसरता, उत्तरगंगा बिद्युत परियोजना, ढोरपाटन शिकार आरक्षले पर्यटन विकासको सम्भावना र प्रदेश सरकारले पर्यटन व्यसायलाई कृषिसँग जोडने निति लिनुले ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रमा कृषि विकास र विस्तारको लागि प्रशस्त अवसर प्रदान गरेको छ सकिन्छ । नेपालको कृषि विकास रणनीति २०७२ को कार्यान्वन, निजिक्षेत्रको बढ्दो आकर्षण, बैदेशिक रोजगारीबाट फर्कीएका युवाहरूको पशुपन्छी तथा मत्स्यपालनमा बढ्दो आकर्षण, बैक तथा वित्तीय संस्थाको उपस्थिति पशुपन्छी बिमा कार्यक्रम र आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन बददै जानु, उत्तरगंगा जलबिद्युत आयोजना कार्यान्वन, पशुपन्छी जन्यबस्तुको उपभोग र माग बददै जानु यस क्षेत्रका अवसर हुन् ।

४.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति,कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

कृषि र पशुपन्छी पालन लाई व्यावसायीक र यान्त्रिकीकरणको माध्यमबाट उत्पादकत्व र उत्पदानमा बृद्धि गरी दीगो आर्थिक बृद्धि हासिल गर्ने ।

उद्धेश्य

कृषिलाई व्यवसायिकारण, यान्त्रिककारण र प्रबिधिको माध्यमबाट उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिगरी दीगो आर्थिक बृद्धिदर हासिल गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी कृषि उपजमा आत्मनर्भिर पालिका बनाउने	खेती योग्य जमिनलाई चक्लाबन्दी र करार व्यवसायिक खेती गर्ने समुह तथा स्थानीय कम्पनी लाई प्रोत्साहन गर्ने नीति लिईनेछ । कृषक पहिचान र सम्पन्नता स्तरीकरणका साथै कृषि सामग्री तथा उन्नत बीऊ, कृषियन्त्रहरू तथा उपकरण अनुदान दिने नीति लिईनेछ । समुदायलाई उन्नत कृषि प्रबिधि हस्तान्तरण र प्रचार प्रसार गर्न समुदाय स्तरमा नमुना कृषि फर्म स्थापना गरिने छ । ब्याबसायिक कृषि (तरकारी, अदुवा, स्याउ, क्युवि आदि) विस्तारका लागि कृषकहरू लाई आबश्यक पर्ने लगानीका लागि वित्तीय संस्थासँग समन्वय र प्राविधिक सेवाको व्यवस्था गरिनेछ । कृषि उपजको संकलन र बेचबिखानाका लागि निजि क्षेत्र तथा कृषि सहकारीको सहभागितामा कृषि उपज केन्द्र स्थापना र संचालन गरिने छ । कृषिको लागि बीजबृद्धि, उन्नत पशुपन्छीको ब्याड वितरण तथा कृतिम गर्भाधान सेवा उपलब्ध गराईने छ । पशुविमा कार्यक्रम सञ्चान गरिने छ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. कृषक समुहबाट चक्लाबन्दी, व्यवसायिक तथा यान्त्रिककरण गरी खाद्यान्न बालीको खेती र बिज वृद्धि गर्ने ।

२. व्यवसायिक रूपमा उच्च मूल्यका तरकारी, अदुवा, आलु तथा स्याउ, सुन्तला, किबी खेती गरी आत्मनिर्भर हुने ।

३. व्यावसायिक पशुपालन फर्म स्थापना, संचालन र विस्तार गर्ने ।

४.१.५ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पृष्ठ्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**कृषिको ब्यासायिकरण र यान्त्रिकी-करणको माध्यमबाट उत्पादकत्व र उत्पदानमा बृद्धि गरी दीगो आर्थिक बृद्धि हासिल भएको हुने।**	जग्गा चक्लावनदी भएको												१	३	१	२
असर नं. १	**उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी कृषि उपजमा आत्मनर्भिर पालिका**													१	३	१	२
प्रतिफल नं. १.१	एकीकृत रोग किरा व्यवस्थापन, तरकारी खेती, कफी, स्याउ, एभोकाडो, अदुवा आदि र प्रविधि सम्बन्धी तालिम (घुम्ती तालीम) सञ्चालन गर्ने	तलिमको सख्या (१ तालीमा = २५ जना)	संख्या	६	१०	१०	१०	१०	१०	५०				१	३	१	२
प्रतिफल नं. १.२	कृषक समूहलाई बीज बृद्धि, प्राङ्गारिक र जलबायु उत्थानशीलता तालीम दिने	तलिमको संख्या	संख्या	६	१०	१०	१०	१०	१०	५०				१	३	१	२
प्रतिफल नं. १.३	कुलोपैनी निर्माण र मर्मत तथा लिफ्ट सिंचाई प्रविधि मार्फत सिंचाई गर्ने	सिंचाई स्कीमको संख्या	संख्या	२०	५	५	५	५	५	२५				१	३	१	२
प्रतिफल नं. १.४	नगर क्षेत्रमा कृषि उपज केन्द्र स्थापना गर्ने (बुर्तिवाङ र वडा नं. ५ को केन्द्रमा)	कृषि उपज केन्द्रको संख्या	संख्या	३	२	२	१	२	१	८				१	३	१	२
प्रतिफल नं. १.५	धान, मकै, कोदो उत्पादन तथा बीज वृद्धि कार्यक्रम (वडा नं. ४ र ५ मा)	उत्पादकत्व हुने क्षेत्रफलमा बृद्धि	हेक्टर	१२५	२५	५०	५०	५०	५०	२२५	न.पा. कृषि शाखाको रिपोर्ट						
प्रतिफल नं. १.६	उच्चमूल्यश्रृखंला पद्धति (आलु र अदुवा) विस्तार (वडा नं. ८ र ९ मा आलु र वडा नं. ४ मा अदुवा)		हेक्टर	६	४	४	४	४	४	२०							

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
असर नं. २	**कृषिलाई व्यवसायिककारण, यान्त्रिककारण र प्रबिधिको माध्यमबाट दीगो आर्थिक बृद्धिदर हासिल भएको हुनु।**	पालिकामा कृषि जन्य आयातमा कमी	प्रतिशत								नगरपालिकाको अभिलेख	नगरपालिका	समयमा बिरुवाको उपलब्धता				
प्रतिफल नं. २.१	उच्च मूल्यश्रृखंला पद्धति (किबी,एभोकाडो, दाँते ओखर, अलैंची, स्याउ, कफी, टिमुर) विस्तार	वितरण गरेको विरुवा संख्या	विरुवा संख्या	११२८०	१२१००	१२१००	१२१००	१२१००	१२१००	६०,५००				१	३	१	२
प्रतिफल नं. २.२	कृषि वीमा कार्यक्रम सञ्चालन (कृषि पकेट क्षेत्र विकास गरेको स्थान)	पलिकाको अभिलेख	संख्या	५०	१००	१००	१००	१००	१००	५००				१	३	१	२
असर नं. ३	कृषिलाई वाताबरण मैत्री वनाई विस्तार (तरकारी पकेट क्षेत्रमा)	प्राङ्गारिक खेती गर्ने कृषकको संख्या वृद्धि	संख्या											१	३	१	२
प्रतिफल नं. ३.१	मुख्यमन्त्री नमूना अर्गानिक कृषि गाँउ कार्यक्रम (वडा नं. ५ मा)	नमूना अर्गानिक कृषि गाँउ कार्यक्रम लागू भएका गाउँ	संख्या	१	१	१	१	१	१	५				१	३	१	२
असर नं. ४	कृषिलाई पर्यटन विकास सँग जोडी उद्यमको रुपमा विकास गर्दै स्थानीय स्तरमा रोजगारीका अबसर बृद्धि गर्नु। (वडा नं. १ र २ मा)													१	३	१	२
प्रतिफल नं. ४.१	कृषक र पर्यटन व्यवसायवीच अर्गानिक उपज खरीद गर्न करारनामा (बुर्तिवाङ बजार क्षेत्र)	कृषक र पर्यटन व्यवसायवीच अर्गानिक उपज खरीद गर्न करारनामा भएको संख्या	संख्या		१	१	१	१	१	५				१	३	१	२
प्रतिफल नं. ४.२	व्यावसायिक तरकारी खेती (भूजिखोला रोड कोरिडोर क्षेत्र)	तरकारी उत्पादकत्व र क्षेत्रफल बृद्धि	हेक्टर	२०	५	५	५	५	५								

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	उपलब्धी												
प्रतिफल नं. ४.३	कृषि सामाग्री, औजार, तथा मेशिनरी वितरण (मौरी सहित घार, टनेल, हाते ट्याक्टर, स्प्रे आदि)	व्यावसायिक कृषक समूह र कृषक संख्या	संख्या	१२०	७८/७९	८०	७९/८०	८०	८१/८२	८२/८३	४०													

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	उपलब्धी												
प्रभाव	स्वच्छ र गुणस्तरीय पशुपन्छी तथा मत्स्यजन्य बस्तुको उत्पादन गरी आर्थिक वृद्धि, खाद्य-पोषण सुधार र पालिकालाई यस क्षेत्रमा आत्मनर्भिर उन्मुख बनाउने।																							
असर नं. १	१. व्यवसायिक रुपमा उन्नत जातका गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, कुखुरा, टर्की तथा ट्राउटमाछा पालनबाट आर्थिक वृद्धि र पालिकालाई यस क्षेत्रमा आत्मनर्भिर उन्मुख बनाईने																							
प्रतिफल नं. १.१	नगरपालिका भित्रको रोड करिडरमा व्यवसायिक पशुपन्छी तथा मत्स्य पालन विस्तार	व्यवसायिक पशुपन्छी तथा मत्स्यपालन फर्म/कृषक समूहको संख्या	संख्या	९५	१०	१०	१०	१०	१०	१०	५०													

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रतिफल नं. १.२	नश्ल सुधार कार्यक्रम (गाई र बाखामा) गाई तथा बाखा पालन समूह	कृतिम गर्भाधान मार्फत नश्ल सुधार कार्यक्रमको सेवा लिएका गाई/भैंसीको संख्या	संख्या	३०	५०	५०	५०	५०	५०	२५०							
प्रतिफल नं. १.३	कृषक समूहहरूलाई पशुपन्छी, सम्बन्धी तालीम	सहभागीको संख्या	संख्या														
असर नं. २	**व्यवसायिक रुपमा गुणस्तरीय पशुपन्छी तथा मत्स्यजन्य खाद्य बस्तुको उत्पादन, प्रशोधन तथा बिबिधिकरण गरिएको हुने ।**																
प्रतिफल नं. २.१	गोठ भकारो सुधार (गाई पालन कृषक समूमह)	सुधारिएको भकारो तथा पोखरी संख्या	संख्या		१०	१०	१०	१०	१०	५०							
प्रतिफल नं. २.२	बधशाला तथा दुग्ध चिस्यानकेन्द्र स्थापना (बुर्तिबाङ बजार क्षेत्रमा)	बधशाला तथा दुग्ध चिस्यानकेन्द्र को संख्या	संख्या		१	१	१	१	१	५							
असर नं. ३	पशुपन्छी व्यवसायलाई निजि, सहकारी तथा सरकारी क्षेत्रको लगानी अभिवृद्धि गरी स्थानीय स्तरमा स्वरोजगार सिर्जना र आयआर्जनको दीगो श्रोतको रूपमा विकास गर्ने ।																
प्रतिफल नं. ३.१	पशुपन्छी पालन तथा अनुदान कार्यक्रम	लभान्वित फार्म सख्या	संख्या	२५	१०	१०	१०	१०	१०	५०							
प्रतिफल नं ३.२	युवा प्रोत्साहन कार्यक्रम (पशुपन्छी पालन) वडा नं. २, ३, ४ मा	युवा प्रोत्साहन कार्यक्रम (पशुपन्छी पालन मा संल्गन युवाको संख्या)	संख्या		१०	१०	१०	१०	१०	५०							
प्रतिफल नं ३.३	जुनोटिक रोग नियन्त्रण तालीम तथा भ्रमण (पशु पालन समूह)	तलिमप्राप्त कृषकको संख्या	संख्या														

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वआईको खर्च	बिनियोग विकास	जोखिम तथा अनुमान	पासपं संकेत	प्रसपं संकेत	हिरास संकेत	हिवल संकेत
						७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रतिफल नं ३.४	पशुबीमा कार्यक्रम	विमित पशुहरूको संख्या	संख्या	२०१		५००	५००	५००	५००	५००	२५००							
प्रतिफल नं ३.४	डालेघाँस सुधार कार्यक्रम	डालेघाँस उपलब्ध भई पशुजन्य उत्पादकत्व वृद्धि (डालेघाँस बिरुवा संख्या वितवरण)	संख्या			१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००							
प्रतिफल नं ३.५	भेडा बाखाको ब्याड वितरण	उत्पादकत्वमा वृद्धि	संख्या	७०	१०	१०	१०	१०	१०	१०	५०							

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वआईको खर्च	बिनियोग विकास	जोखिम तथा अनुमान	पासपं संकेत	प्रसपं संकेत	हिरास संकेत	हिवल संकेत
						७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**स्वच्छ र गुणस्तरीयपशुपन्छी तथा मत्स्यजन्य बस्तुको उत्पादन गरी आर्थिक वृद्धि, खाद्य पोषण सुधार र पालिकालाई यस क्षेत्रमा आत्मनर्भिर उन्मुख बनाउने ।**																	
असर नं. १	१. व्यवसायिक रुपमा उन्नत जातका गाई, भैंसी, भेडा, बाखा, कुखुरा, टर्की तथा ट्राउटमाछा पालनबाट आर्थिक वृद्धि र पालकिलाई यस क्षेत्रमा आत्मनर्भिर उन्मुख भएको हुने																	
प्रतिफल नं. १.१	खाद्य पोषण सम्बन्धी सचेतना वृद्धि कार्यक्रम (वडा नं. ७, ८ र ९ मा)	खाद्य अवस्थामा सुधार	संख्या	९५	१०	१०	१०	१०	१०	१०	५०				१	३	१	२

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रतिफल नं. १.२	कुपोषित बालवालिका पहिचान र विशेष पोषण कार्यक्रम सञ्चालन	कार्यक्रमको संख्या	संख्या	३०	५०	५०	५०	५०	५०	२५०							
असर नं. २	व्यवसायिक रुपमा गुणस्तरीय पशुपन्छी तथा खाद्य बस्तुको उत्पादन, प्रशोधन तथा बिबिधिकरण गर्ने । (वडा नं. १, २, ३, ४ र ५ मा)																
प्रतिफल नं. २.१	खाद्य आहार विविधिकरण सचेतना वृद्धि (वडा नं. ७, ८ र ९ मा)	सुरक्षित खाना र आहार विहरमा सुधार भई पोषणको कमी बाट हुने रोगमा कमी	संख्या		१०	१०	१०	१०	१०	५०							
प्रतिफल नं २.२	घरपरिवार पोषण बगैंचा कार्यक्रम सञ्चालन (वडा नं. १, २, ३, ४ र ५ मा)	लाभान्वित घरधुरीको संख्या															
असर नं. ३	पशुपन्छी तथा व्यवसायलाई निजि, सहकारी तथा सरकारी क्षेत्रको लगानी अभिवृद्धि गरी स्थानीय स्तरमा स्वरोजगार सिर्जना र आयआर्जनको दीगो श्रोतको रुपमा विकास भएको हुने	कार्यक्रमको संख्या															
प्रतिफल नं. ३.१	खाद्य बैंक स्थापना र सञ्चालन (वडा नं. २ मा)	खाद्य बैंक को संख्या र सदस्य	संख्या			१			१								

४.२ सिंचाई

४.२.१ पृष्ठभूमि

ढोरपाटन नगर पालिकाको जम्मा भूभागमा खेती योग्य जमिन छ। खोला किनारका खेत बारीमा कृषकले परम्परागत कूलोबाट खेतबारी सिंचाई गरी धान, गहुँ र तरकारी खेती गरेपनि प्राय किसानहरू आकासे पानीको भरमा खेती गर्दै आएका छन । नगरपालिकाको क्षेत्र भित्र तरकारी खेतीको कार्य विस्तार हुँदै गएकोले प्लास्टिक पोखरी, साना सिंचाई तथा थोपा सिंचाई लाई प्राथमिकता दिनुपर्ने अबस्था छ। पुरानो तरीकाले सञ्चालन हुने कुलो संरचनाद्वारा गरिएका सिचाईबाट पनि वर्ष भरि सिचाई सुबिधा उपलब्ध गराउन समस्या छ तसर्थ खेती योग्य खेत बारी भएता पनि सिचाईको असुविधाका कारण पर्याप्त उत्पादन हुन सकेको छैन । भौगोलिक विकटता, प्राकृतिक प्रकोप, खेती योग्य जमिनको कमिका साथै न्यून आयभएका गरिब र दलित समुदायको अवस्था दयनीय रहेको पाईन्छ । ढोरपाटन नगरपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार करिब ८० प्रतिशत घरपरिवारलाई आफ्नो उत्पादनले ६ महिना पनि खान पुग्दैन, जम्मा २ प्रतिशत भन्दा कम घरधुरीले मात्र सालभर खान पुग्ने अबस्था देखाएको छ । ढोरपाटन नगरपालिकामा बुढाथोक सिचाई योजना, वडा नं. ५ स्थित हुरेखानी हिराखर्क बाहुनगाउँ पुनेडाँडा सिचाई योजना र वडा नं. ३ स्थित भाँगीखोला टारी भासबिसे सिचाई आयोजना को नहर तथा संरचना निर्माणको कार्य शुरु हुन लागेको अवस्था छ। त्यसरी नै, नगरपालिकाको वडा नं. ५ प्याङ खोलामा आ.व. २०७८/०७९ को सशर्त तर्फको बजेट तथा कार्यक्रम अन्तर्गत परेको अवस्था छ।

४.२.२ समस्या तथा चुनौति

नगरपालिका क्षेत्रमा पुरानो तरीकाले सञ्चालन हुने कुलो संरचनाद्वारा गरिएका सिचाईबाट पनि वर्ष भरि सिंचाई सुबिधा उपलब्ध गराउन नसक्नु, योजनाबद्ध रूपमा सिचाईको विकास नहुनु, सिचाईको कमिको कारण कृषिमा आकर्षण गर्न नसक्नु, पुरानो सिचाई कुलोको आधुनिकीकरण गर्न नसक्नु, सिचाई सुबिधा भएको समथर जमिन अव्यवस्थित शहर निर्माण हुनु, वर्ष समयमा आउने बाढीले कुलो बगाउनु, ग्रामिण क्षेत्रमा पनि अव्यवस्थित बसोबास तथा आकासे पानीको भरमा मात्र अधिकांस बासिन्दाले खेती लगाउनु पर्ने बाध्यता, युवा जनशक्ति बैदेशिक रोजगारी प्रति आकर्षण तथा शहरबजार तिर सुखको खोजीमा पलायनका कारण कुलोको मर्मत गर्न नसक्नु साथै बुढाथोक सिचाई योजना, वडा नं. ५ स्थित हुरेखानी हिराखर्क बाहुनगाउँ पुनेडाँडा सिचाई योजना र वडा नं. ३ स्थित भांगी खोला (टारी भासबिसे सिचाई आयोजना को नहर तथा संरचना निर्माणको कार्य सम्पन्न हुन नसक्नु सिचाई क्षेत्रका समस्या हुन् ।

ग्रामिण क्षेत्रमा जमिनको भिरालो वनोटका कारण सानो कुलो निर्माण र मर्मतका लागि पनि धेरै श्रम र लागत् लाग्नु उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग गरी सिचाईको व्यवस्थापन गर्नु, उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग गरी सिँचाई व्यवस्थापन गर्नु, सानो कुलोबाट सिचाईलाई दीगो वनाउनु सिचाईको अभावमा आवश्यक पर्ने खाद्यान्न तथा तरकारी उत्पादन गर्न नसक्नु, वर्षा यामको बाढीबाट कुलोको संरक्षण गर्न कठिन हुनु र परम्परागत तरिकाले वनाइने अस्थाई कुलो संरचनाबाट धरै खेत बारीमा सिचाई पुऱ्याउनु पर्ने चुनौती छ।

४.२.३ संभावना तथा अवसर

नगरपालिका क्षेत्रभित्र अपार जलस्रोत छ । तसर्थ उपलब्ध जलस्रोतको उपयोग गर्नका लागि अध्ययन र सर्वेक्षण गरी खेतबारी भएको नजिकको स्थान बाट बग्ने नदि र खोलाबाट नहर कुलोको निर्माण गर्दै सिचाई क्षेत्रको विकास र व्यवस्थापनमा अग्रगति प्रदान गर्दै नयाँ प्रविधिको पनिउपयोग गरी सिचाइको सिंचाइको विभिन्न प्रविधिको प्रयोग गरी बलियो भरपर्दो सिचाई संरचनाको निर्माण गर्नु आजको आवश्यकता हो र यो नगरपालिकाको लागि अवसर पनि हो ।

४.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

बिभिन्न किसिमका सिचाई प्रणालीको बिस्तार र विकास गर्दै कृषि उत्पादनमा वृद्धि गर्ने ।

उद्धेश्य

जलस्रोतको अधिकतम रूपमा उपयोग गरी सिचाईको विकास, विस्तार गरी उत्पादन बढाउनु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
विभिन्न सिंचाई योजनाको निर्माण, मर्मत संभार र विस्तार गरी भरपर्दो, दीगो सिचाई सेवा प्रदान गर्ने ।	सिचाई गुरु योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । बाढी पैह्रोको कारण क्षति भएको कुलोको पुन निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याइने छ । सिंचाई उपभोक्ता समूह गठन गरी क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ । सिचित क्षेत्रमा नगदेबालीको लागि प्रोत्साहन गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. बाढी पैर्होको कारण क्षति भएको कुलोको पुन निर्माण गरी संचालनमा ल्याउने ।

२. सुपर जोन क्षेत्र, कषि पकेट क्षेत्र र भूगोलको आधारमा सिचाइको व्यवस्था गर्ने ।

३. उपयुक्त प्रबिधिको प्रयोग गरि जमिनको बनोटको आधारमा उपुक्त किसिमको सतह, तथा लिफ्टबाट हुने सिचाईको निमार्ण गर्ने ।

४.२.५ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पृष्ठपोषकको क्षेत्र	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पारस्परिक सम्बन्ध	प्रसंगिक सम्बन्ध	विविध सम्बन्ध	विदेश सम्बन्ध
प्रभाव	विभिन्न किसीमका सिंचाई प्रणालीको विकास र विस्तार गर्दै उत्पादन र उत्पादत्व वृद्धि भएको हुने ।	खेतीयोग्य जग्गा मध्य सिंचाई भएको जग्गा	%								नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका		३	२	१	४
असर १	जलस्रोतको अधिकतम उपयोग सिंचाईको विकास र विस्तारबाट वृद्धि भएको हुने । (वडा नं. ५ र ७ मा)	सिंचाईको सुविधा पुगेको जग्गा	%			३	३	३	३	१५	नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	बजेट	३	२	१	४
प्रतिफल नं. १.१	पालिकामा सिंचाई गुरुयोजना तयार गरी कार्यान्वयन भएको हुने । (पालिका स्तरमा)	सिंचाईको व्यवस्था भएको कृषि कार्यक्रम सञ्चालित भएको क्षेत्र	%			३	३	३	३	१५	नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका र अर्थ		३	२	१	४
प्रतिफल नं. १.२	खेती अनुसार सिंचाईको व्यवस्था गर्न उपयुक्त प्रविधि प्रयोग गरी सिंचाईको व्यवस्था हुने	पुराना सिंचाई प्रणालीको मर्मत सम्भार कार्यक्रम	%								नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका र अर्थ		३	२	१	४
प्रतिफल नं. १.३	सिंचित क्षेत्रमा उच्च मूल्यका बालि लगाएको हुने	सिंचाईको व्यवस्था भएको कृषि कार्यक्रम सञ्चालित	%								नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका र अर्थ		३	२	१	४

४.३ पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा

४.३.१ पृष्ठभूमि

पर्यटन विकासको मध्यमबाट समग्र देश विकासको एक आधार स्तम्भका साथै ढोरपाटन नगरपालिकाको एक आर्थिक सम्बाहकको रूपमा लिईएको छ । गण्डकी प्रदेश आँफैमा जैबिक, भौगोलिक, प्राकृतिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक र धार्मिक विविधताले बिशिष्टता भएको प्रदेश हो भने ढोरपाटन नगरपालिका पनि आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन विकासका लागि उक्त बिशिष्टता र यथेस्ट सम्भावना रहेको पालिका हो ।

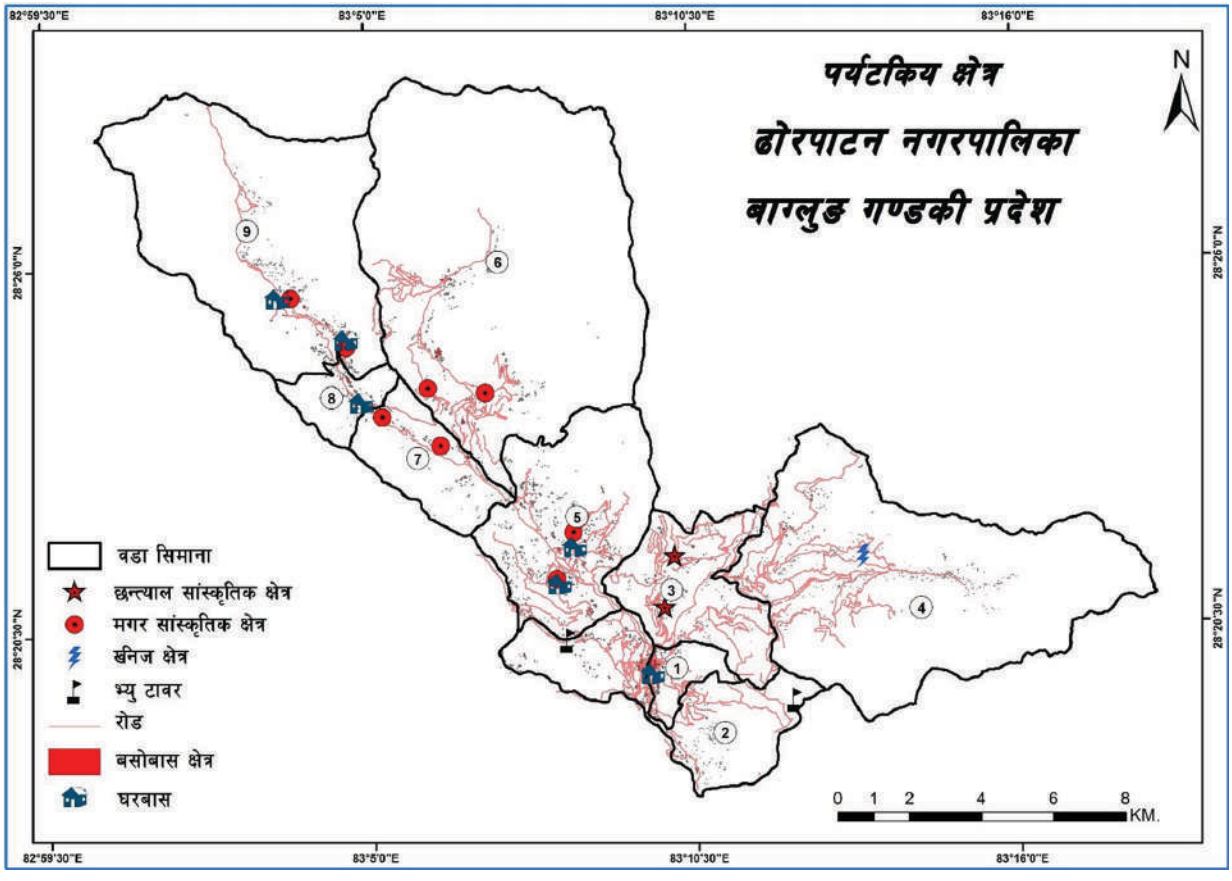

चित्र ८: ढोरपाटन नगरपालिका पर्यटकीय क्षेत्र

प्रदेशको पर्यटनमा अहम् भूमिका खेलेका छन् । पालिका क्षेत्रमा शिकार पर्यटनको लागि प्रसिद्ध ढोरपाटन शिकार आरक्ष, जैविक बिबिधता, उत्तरगंगा, बोबाङ क्षेत्रमा मगर तथा छन्त्याल समुदायको संस्कृति आदि पर्यटकीय आकर्षण हुन् । पालिकाले संघ, प्रदेशसँगको सहकार्यमा नयाँ पर्यटकीय स्थल र उपजहरूको पहिचान, विकास तथा पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको विकास गरी पर्यटन प्रवर्द्धनको माध्यमबाट रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गरी गरिबी न्यूनीकरण गर्दै जनताको जीवन स्तरमा सुधार गर्नु आवश्यक छ । ढोरपाटन शिकार आरक्षणमा वर्षेनी बिदेशी शिकारी पर्यटक वृद्धि हुदै जानु र बुर्तिबाङ, ढोरपाटन क्षेत्र रास्ट्रिय तथा प्रादेशिक सडक सञ्जाल ले जोडिनु यस क्षेत्रको पर्यटन विकासको सुखद पक्ष हुन् । यसका अलावा उत्तरगंगा जलाशययुक्त जलविद्युतिय आयोजनाले ढोरपाटन क्षेत्रको पर्यटकीय विकासमा योगदान पुऱ्याउने देखिन्छ ।

बुर्तिबाङ बजारमा होटल, लज, बैंक, इन्टरनेट र सडक सञ्जालबाट जोडिएको छ भने बोबाङ क्षेत्र जुन ढोरपाटन आरक्ष सँग जोडिएको छ त्यहाँ होमस्टेको व्यवस्था हुनु आन्तरकि र बाह्य पर्यटकका लागि खान र बस्न सहज देखिन्छ । पर्यटकीय विकास मार्फत समुदायको आर्थिक सामाजिक विकासका लागि ढोरपाटन नगरपालिकाले योजनाबद्ध रूपमा अगाडी बढ्नु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

जाति, भाषा, धर्म, कला, साहित्यका साथै प्राकृतिक सम्पदा र साँस्कृतिक रूपले ढोरपाटन नगरपालिका महत्वपूर्ण रहेको छ । यहाँका विभिन्न जात-जाति, भाषाभाषीको मौलिक एवम् परम्परागत साँस्कृतिको जगेर्नाका साथै भावी पुस्तालाई समयानुकुल हस्तान्तरण गर्नु आवश्यक छ भने पुरातात्विक र ऐतिहासिक सम्पदाको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न पनि उत्तिकै जरुरी छ ।

४.३.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

प्रदेशमा बोलिने सबै भाषाहरू समान रूपमा विकसित हुन सकेका छैनन् र अल्पसंख्यक जनसंख्याले बोल्ने भाषा जस्तै छन्त्याल, मगर आदि भाषाहरू लोप हुने खतरामा छन् । त्यस्तैगरी नगरपालिकाभित्र आफ्नै किसिमका संस्कृति र रीतिरिवाजहरू छन् । जस्तैः ब्राह्मण, क्षेत्री, मगर, नेवार, थकाली, छन्त्याल, मुसलमान आदि । यी संस्कृतिहरूमा वाह्य साँस्कृतिको प्रभाव बढ्दो छ । यसलाई व्यवस्थापन गर्न नसकिएको, नगरभित्रका ऐतिहासिक सम्पदा, पुरातात्विक महत्वका ठाउँ तथा वस्तुहरू र धार्मिक मठ मन्दिरहरूको उचित संरक्षण र सम्वर्द्धन हुन नसक्दा लोप हुने वा विनाश हुने खतरामा हुनु, यस्ता ऐतिहासिक सम्पदा तथा पुरातात्विक वस्तुहरूको संरक्षण र विकास गर्नु यस क्षेत्रका मुख्य समस्या हुन् ।

चुनौती

आन्तरकि र बाह्य पर्यटकहरूको अभिलेख राख्नु, पर्यटकीय स्थलहरूको सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिको विकास गर्नु, पर्यटकीय क्रियाकलापमा विविधीकरण र आकर्षण बढाउनु, पदमार्गहरूसँग ढोरपाटनलाई जोड्नु, पर्यटन क्षेत्रका साझेदारसँग कुशल तथा प्रभावकारी समन्वय गरी पर्यटन पूर्वाधार विकासमा पर्याप्त लगानी बढाउनु, पर्यटनका लागि आवश्यक पर्ने स्थानीय वस्तु तथा सेवाको उत्पादन गर्नु, पर्यटन क्षेत्रमा चाहिने जनशक्ति अभाव हुन नदिनु र स्थानीय उत्पादनहरूलाई पर्यटनसँग जोडनु, ढोरपाटन क्षेत्रका पर्यटकीय उपजहरूको बारेमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा प्रचार प्रसार गर्नु, पर्यटन क्षेत्रको दीगोविकास तथा व्यवस्थापन गर्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

यहाँका साँस्कृतिक सम्पदा र प्रचलनहरूको अध्ययन तथा अनुसन्धान साथै संरक्षणको कार्य गर्नु, लोपोन्मुख जाति एवम् पिछडिएका वर्गको भाषा, साहित्य र साँस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु, बढ्दो सहरीकरण र विश्वव्यापीकरणले प्राचीन सम्पदा र साँस्कृतिको थपिएको चुनौतीको सामना गर्नु, संरक्षणमा, प्राचीन सम्पदाको उचित व्यवस्थापन गर्नु, नगरभित्र रहेका पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको एकीकृत् अभिलेख तयार गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

४.३.३ संभावना तथा अवसर

स्थानीय सरकारको दरिलो उपस्थिति, गण्डकी प्रदेश पदयात्राको लागि संसारभरमा प्रसिद्धि कमाउनु, स्थानीय सरकारले पर्यटन क्षेत्रलाई समृद्धिको मुख्य संवाहक मान्नु, जैविक विविधतामा धनी अन्नपूर्ण संरक्षण आयोजना र नेपालकै एकमात्र शिकार आरक्ष ढोरपाटन यसै पालिकामा हुनु, पोखराक्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय बीमानस्थल सम्पन्न गरी सञ्चालन ल्याउने गरी तीनै तहका सरकार तथा समुदाय एकतावद्ध हुनु, संघीय राजधानी काठमाडौँ, वुद्ध जन्मभूमि लुम्विनी र पर्यटकको आकर्षणको केन्द्र सौराहा, प्रदेश केन्द्र पोखरासँग गुणस्तरीय सडक सञ्जाल मार्फत् जोडिन र पोखराबाट ढोरपाटन सडक संजालसँग जोडीनु, उत्तरगंगा जलाशययुक्त बिद्युत आयोजना निर्माणधिन अबस्थामा हुनु, स्थानीयतहको सहजीकरण तथा समन्वयमा बोबाङमा सामुदायिक होमस्टे सञ्चालन हुनु, निजी क्षेत्र र समुदायको पर्यटन क्षेत्रमा चासो र लगानी वृद्धि हुँदै जानु, पर्यटन पूर्वाधार निर्माणमा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रको चासो वृद्धि हुँदै जानु, नेपाल सरकारको आगामी आर्थिक वर्षदेखि सरकारी कर्मचारीलाई पर्यटन विकासमा योगदान पुऱ्याउन १० दिनको तलबी बिदाको व्यवस्था गर्नु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

मुलुक संघीय स्वरूप अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तिनै तहका सरकारका तर्फबाट समन्वयात्मक रूपले स्रोत साधनको परिचालन गर्न सहज हुनु, साँस्कृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक एवम् पुरातात्विक सम्पदाहरूमार्फत् पर्यटन क्षेत्रको

विकास गरी राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रदेशलाई चिनाउने र आर्थिक समृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने कार्यलाई यस क्षेत्रको अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ ।

४.३.४ उप क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति,कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

निजिक्षेत्रको सहकार्यमा पूर्वाधार विकास गरि दीगोपर्यटन र उद्यमशिलता विकासबाट समुदायको आर्थिक सुधार गर्ने ।

उद्धेश्य

पर्यटन पूर्वाधार र पर्यटकीय उपजहरुको विकास र विस्तार गर्दै स्थानीय स्तरमा रोजगारी वृद्धि गर्ने ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
स्थानीय स्तरमा पर्यटन उपजहरूको विकास, प्रचारप्रसार तथा ढोरपाटन नगरपालिका स्थित धार्मिक, ऐतिहासिक र संस्कृतिको संरक्षण गरी पर्यटन विकास गर्ने ।	होटल तथा पर्यटन व्यवसायी र स्थानीय कृषक समुह बीच स्थानीय कृषि उपजको उत्पादन र नियमित आपूर्तिका लागि नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ । पर्यटन विकास र प्रवर्द्धनका लागि पालिका स्तरमा पर्यटन विकास उप समिति गठन गरी त्यसको कार्यबिधि बनाई त्यसले पर्यटन मैत्री कार्यक्रम कार्यान्वन गर्न प्राथमिकता दिईने छ । पर्यटन विकासका लागि स्थानीय स्तरमा पर्यटन गन्तब्य स्थलको पहिचान र विकास (मगर र छन्त्याल संस्कृतकि सँग्राहलय, नाच गान, घोड चढी, बोबाङ स्थानीय घरेलु उत्पादन, ढोरपाटन आरक्षमा पाईने जंगली पशुपन्च्छीको अवशेष संग्रहालय, चिडियाखाना आदि) स्थानीय पर्यटन ब्याबसायीको सहकार्यमा विकास गरिनेछ । स्थानीय समुदायको सहकार्यमा बोबाङ क्षेत्रमा होम-स्टे विकास र पर्यटक पथ परदर्शक तयार गरिनेछ । ढोरपाटन क्षेत्रका पर्यटन गन्तव्य तथा वस्तुहरूको सामग्री तयार गरी विज्ञापन रूपमा लागि वेबसाइट, प्रचारप्रसारका सामग्री तथा सामाजिक सञ्जालको प्रयोग व्यापक रूपमा बढाइनेछ । स्थानीय सामग्रीहरू पर्यटकहरूलाई बेच्नका लागि कोसेलीहरू उत्पादन गर्न कोशेली घरको व्यवस्थापन गर्न निजिक्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. पर्यटन क्षेत्रको स्थानीय उत्पादनसँग सम्बन्ध विकास गर्ने ।

२. पर्यटन पूर्वाधार (होटेल, रेष्टुराँ, होमस्टे, पथ प्रदर्शक, टुर्स एण्ड ट्राभल्स, पदमार्ग, पर्यटन) सडकको विकास गर्ने ।

३. ढोरपाटन क्षेत्रका पर्यटकीय वस्तुको पहिचान तथा उपजको प्रादेशिक, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रचार प्रसार गर्ने ।

४.३.५ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाइ	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
								७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	स्थानिय कृषिजन्य उपजबाट कोशेली उत्प्पादन गर्ने जस्तै कोदोको, फापरको पिठो, आलु गुराँसको जुस/रक्सी, अचार मसलाजन्य: भाँगो, टिमुर, वेसार, अदुवा आदि (बुर्तिवाङ)	संख्या		१					१	पालिका
२	२	२.१	२.१.१		ढोरपाटन पर्यटन परिषद गठन									पालिका
३			२.१.२		मगर र छन्त्याल सांस्कृतिक सँग्रहालय स्थापना									
४			२.१.३		बोबाङ्ग क्षेत्रमा होमस्टे									
५		२.४	२.४.१		श्रव्यदृष्य सामाग्री तयार									
६			२.४.३		कोशेली घरको व्यवस्थापन (बुर्तिवाङ)			१					१	
७	३	३.१	३.१.१		आतिथ्यता आनीबानी विकास तालीम Hospitality Behavior Development Training (बुर्तिवाङ र बोवाङ क्षेत्रका होटल व्यवसायीहरू)									
१	१	१.१	१.१.२	क	भाषा, कला र साँस्कृतिको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने नीति, नियम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन									
२	२	१.२	१.२.१	क	मगर र छन्त्याल सांस्कृतिक ग्रामको रुपमा बोवाङ गाउँलाई विकसित									
३		२.२	२.२.१	क	सम्पददा र संस्कृतिहरूको श्रव्यदृश्यसहितको प्रोफाइल तयार गरी संरक्षण									

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**निजिक्षेत्रको सहकार्यमा पूर्वाधार विकास गरी दीगो पर्यटन र उद्धयमशिलता विकास बाट समुदायको आर्थिक सुधार गर्ने।**																
असर नं. १	पर्यटन विकासलाई स्थानीय कृषि उत्पादनसँग जोडी समुदायको आर्थिक स्तर सुधार गर्नु																
प्रतिफल नं. १.१	स्थानिय कृषिजन्य उपजबाट कोशेली उत्प्पादन गर्ने जस्तै कोदोको, फापरको पिठो, आलु गुराँसको जुस, अचार मसलाजन्य: भाँगो, टिमुर, वेसार, अदुवा आदि	कोशेली घर सञ्चालन भएको	संख्या							१							
असर नं. २	पर्यटन पूर्वाधार र पर्यटकीय उपजहरूको विकास र विस्तार गर्नु				१												
प्रतिफल नं. २.१	ढोरपाटन पर्यटन परिषद गठन गर्नु	ढोरपाटन पर्यटन परिषद गठन	संख्या							१							
प्रतिफल नं. २.२	मगर र छन्त्याल सांस्कृतिक सँग्रहालय स्थापना	सँग्रहालय स्थापना र सञ्चालन	प्याकेज		१					२							
प्रतिफल नं. २.३	बोबाङ्ग, अर्नाकोट, साईखोला आदि क्षेत्रमा होमस्टे सञ्चालन	होमस्टेको संख्या	संख्या	८	१	१				१०							
प्रतिफल नं. २.४	पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि श्रव्यदृष्य सामाग्री तयार	श्रव्यदृष्य सामाग्री			२	२	२	२	२								
प्रतिफल नं. २.५	एकिकृत पर्यटन विकास योजना निर्माण	योजना निर्माण भई कार्यान्वयन भएको								१							
असर नं. ३	पर्यटन उद्यम विकासबाट रोजगारी वृद्धि गर्नु				१												

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वआईको खोज	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पासंग संकेत	प्रसंग संकेत	हिरांत संकेत	हिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३									
प्रतिफल नं ३.१	आतिथ्यता आनीवानी विकास तालीम - Hospitality Behavior Development Training	लाभान्वित संख्या	संख्या								१							
प्रतिफल नं. ३.२	लोकल टुरिस्ट गाईड तालीम	तालीम लिएका संख्या (१ तालीम = २५ जना सहभागी)	संख्या								१							
प्रतिफल नं ३.३	ढोरपाटन क्षेत्रमा जुलोजिकल पार्क (चिडियाखाना) स्थापना	स्थापना भई सञ्चालन भएको	संख्या		१						१							

४.४ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति

४.४.१ पृष्ठभूमि

ढोरपाटन नगरपालिकाले स्थानीय स्तरमा घरेलु तथा साना उद्योग व्यवसायको स्थापना र सञ्चालन गरी आम्दानी र स्वरोजगारी सिर्जना गर्न प्रोत्साहन गर्ने नीति लिएको छ। ढोरपाटन उद्योग बाणिज्य संघका अनुसार ६६४ कृषि साना उद्योग र सेवामुलक व्यवसायमा संलग्न घरपरिवारहरू पालिकामा रहेका छन्। पालिकामा आर्थिकरूपमा सक्रिय जनसंख्या करीब ६० प्रतिशत रहेका छन्। ढोरपाटन नगरपालिका भित्र बुर्तिबाङ बजार प्रमुख औद्योगिक र बाणिज्य क्षेत्र हो। यहा दूधजन्य पदार्थ, नुडल्स, बेकरी, सिरक डसना, ग्रिल तथा सटर, फर्निचर, कृषिऔजार, सुन तथा चाँदीका गरगहना, राडीपाखी, आदि उत्पादन हुने गरेको छ भने सेवामुलक व्यवसायमा किराना पसल, खाद्य बस्तु, फलफूल पसल, पेयपदार्थ, एग्रो-भेट, मासुजन्य उत्पादन, होटल व्यवसाय, रेस्टुरेन्ट, कपडा पसल, निर्माण सामग्री-हार्डवयर, मोबाइल तथा इलेक्ट्रोनिकस् गुड्स, रेमिट्यान्स, यातायात व्यवसाय, कम्प्युटर प्रिन्ट तथा फोटोकपि, पेन्ट्स, बिद्युत सामग्री, मोटर साईकल तथा गाडी मर्मत आदि छन्। त्यसैले स्थानीय स्तरमा उद्योगको विकासले रोजगारी सिर्जना र तिनको दीगो व्यवस्थापन मार्फत् उत्पादन वृद्धि गरी पालिका, प्रदेश तथा संघको कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान वृद्धि गर्न उद्योग क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नु पर्ने आवश्यकता छ।

स्थानीय स्तरमा पनि वाणिज्य क्षेत्रको विकास र विस्तारले उपभोक्ताहरूको वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्ति गर्न मद्धत गर्दछ। स्थानीय तहमा उत्पादित वस्तु तथा सेवाको निर्यातबाट आर्थिक वृद्धि हाँसिल गर्न सकिन्छ। सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र साझेदारीमार्फत् आयात प्रतिस्थापन एवम् तुलनात्मक लाभका क्षेत्रको पहिचान, विकास र विस्तार गर्दै व्यापार तथा वाणिज्य क्षेत्रलाई थप सबल वनाउन यस क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

४.४.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्रमा साना तथा मझौला उद्योगहरूको विकासको लागि चाहिने पूँजीको अभाव रहनु, सरकारी लगानी बाट उद्योगहरू स्थापना र सञ्चालनमा नहुनु, उद्योग स्थापनाको लागि चाहिने यातायात, सञ्चार र बिजुली जस्ता आधारभूत पूर्वाधारहरूको अपर्याप्तता, मझौला तथा ठूला उद्योगका लागि चाहिने सीपमूलक र दक्ष जनशक्तिको अभाव रहनु, उत्पादित वस्तुहरू कम गुणस्तरको हुँदा प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु, उद्योग व्यापार व्यावसायिक भन्दा पनि बढी नाफामुखी रहनु यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

नगरपालिकाको आफ्नै वाणिज्य तथा व्यापार सम्बन्धी स्पष्ट नीति, नियम, कानून तथा सँगठनात्मक संरचना नहुनु, व्यापार वाणिज्य सम्बन्धी क्षेत्रगत तथ्याङ्क तथा सूचना नहुनु, आयात प्रतिस्थापन हुने वस्तुको आन्तरिक उत्पादनमा कमी हुनु, ग्रामीण तथा दुर्गम क्षेत्रमा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा सुदृढीकरण हुन नसक्नु, उपभोक्ताको हीतका लागि पैरवी गर्ने संस्थाको कमि र नगर पालिकाले बजार तथा उद्योगको नियमित अनुगमन गर्न नसक्नु यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

चुनौति

पर्यटन व्यवसाय, स्थानीय जनताले दैनिक उपभोग्य खाद्य बस्तु, हस्तकलाका स्थानीय पहिचानमा रहेका सामग्रीहरू आदिको घरेलु तथा साना उद्योग स्थापना गरी पालिका तथा प्रदेशभित्रै उत्पादन गरेर स्थानीय अर्थतन्त्रलाई बढावा दिनु, औद्योगिक उत्पादनमा गुणस्तरीयता कायम गर्नु, श्रम नीति उद्योगमैत्री बनाउनु, औद्योगिक क्षेत्रमा पूर्वाधारको विकास बढाउँदै जानु, सञ्चालित उद्योगहरूलाई उत्पादन तथा उत्पादकत्वका दृष्टिले प्रतिस्पर्धी वनाउनु, मौजुदा उद्योगलाई रूग्ण हुनबाट जोगाउनु, रूग्ण उद्योगलाई पुनःस्थापना गर्नु, नयाँ प्रविधिको प्रयोग गरी पालिकाका उद्योगलाई प्रतिस्पर्धी वनाउनु, उद्योग व्यवसाय लाई प्रोत्साहन गर्ने नीति र पालिकाले उद्योग विकास क्षेत्रको लागी निश्चित स्थानको व्यवस्था गर्नु तथा प्रतिस्पर्धात्मक वातावरणको सामना गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन्।

नेपाल तथा प्रदेश सरकार र स्थानीय तहसँग नीतिगत, कानूनी तथा व्यावहारिक तवरबाट समन्वय र सहकार्य गरी व्यापार वृद्धि गर्नु, स्थानीय तहमा तुलनात्मक रूपमा बढी लाभ लिन सक्ने वस्तु तथा सेवाको पहिचान तथा उत्पादन गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारको खोजी गर्नु, निर्यात हुने वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर परीक्षण, प्रमाणीकरण, लेबलिङ र प्याकेजिङ सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, उत्पादन क्षेत्रलाई उपभोक्ताको मागअनुरूप पर्याप्त मात्रामा ऊर्जा उपलब्ध गराउनु, आत्मनिर्भर हुनसक्ने कृषिजन्य उत्पादनका साथै विलासिताका वस्तुहरूको उपभोगमा निरुत्साहित गर्नु, प्रत्यक्ष रूपमा निजीक्षेत्र लाई प्रोत्साहन र लगानी आकर्षित गर्दै व्यापार बढाउन पर्याप्त पूर्वाधार विकास गर्नु, व्यापारलाई प्रतिस्पर्धी र व्यापक वनाउन वस्तुगत व्यापार विविधीकरण गर्दै सरोकारवाला सबैको सहयोग र सहकार्य प्राप्त गर्नु, अनुसन्धान, विकासमार्फत् व्यापारका नयाँ क्षेत्रहरूको पहिचान, विविधीकरण र प्रवर्द्धन गर्न पर्याप्त स्रोतसाधनको व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

४.४.३ संभावना तथा अवसर

स्थानीय स्तरमा सरकारको उपस्थिति हुनु, उद्योग क्षेत्रलाई प्रदेश सरकारले दीगो आर्थिक विकासको मियोको रूपमालिनु, स्वदेशी लगानीका लागि अनुकुल वातावरण सिर्जना हुँदै जानु, श्रम सम्बन्धमा सुधार हुनु, पूर्वाधार निर्माणमा सरकारको लगानी बढ्दै जानु, सूचना तथा आधुनिक सञ्चार प्रविधिको विकास र विस्तार हुनु र शिक्षित एवम् सीपयुक्त जनशक्ति स्वदेशमै तयार हुँदै गएको कारणले उत्पादकत्व र उत्पादनमा वृद्धि हुन सक्ने सम्भावनाहरू विद्यमान हुनु, जनताको आयमा भएको वृद्धिसँगै जनताको क्रयशक्ति बढ्दै जानुले घरेलु उत्पादनको बजार विस्तार हुनु, घरेलु र हस्तकला संबन्धि परम्परागत उत्पादन हुनु, वित्तीय क्षेत्रको उपस्थिति क्रियाशिल उद्योग तथा बाणिज्य संघ हुनु, उद्योग व्यवसायमा सरकारी नीति तथा कार्यक्रमहरूले जोडदिनु, बढ्दो पर्यटनले माग गर्ने खाद्य सामाग्री र अन्य उत्पादनहरूको माग क्रमशः बढ्दै जानु आदि औद्योगिक विकासका अवसरहरू हुन् ।

सडक संजालको विस्तार राजनीतिक स्थिरता, निजीक्षेत्रको सहभागिताले पालिकाले लाभ लिन सक्ने अवस्था रहनु, मूल्यश्रृङ्खला मात्र नभई खण्ड-खण्डको उत्पादन र व्यापारलाई प्राथमिकतामा राखिनु, निजीक्षेत्र र सहकारीको लगानी आकर्षित हुँदै जानु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

४.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र बाणिज्य क्षेत्रको विस्तारले स्थानीय स्तरमा रोजगारी र आयश्रोतको वृद्धि गर्ने ।

उद्धेश्य

घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना र उत्पादन गरी स्थानीय स्तरमा रोजगारी र आयश्रोतको वृद्धि र निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा दैनिक उपभोग्य बस्तु र सेवाको सहज आपूर्ति गर्ने ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
घरेलु तथा मझौला उद्योग विकासका लागि नितीगत व्यवस्था र त्यसको कार्यान्वयनका साथै नगरवासीलाई आवश्यक पर्न जाने दैनिक उपभोग्य वस्तु र सेवाको नियमित आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने	घरेलु, साना तथा मझौला उद्योग स्थापना र संचालनलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति निर्माण र उद्योग विकास क्षेत्र स्थापना गरिने छ । उत्पादित वस्तुहरूको गुणस्तरीयता सुनिश्चित गर्न संस्थागत संयन्त्रको विकास गरिनेछ । विद्यमान श्रम शक्तिको सीप तथा क्षमता अभिवृद्धि गरी उत्पादकत्व बढाउन निजि तथा सहकारी क्षेत्रसँग समन्वय गरिनेछ । सार्वजनिक कार्यालय र कार्यक्रममा उपलब्ध भएसम्म स्वदेशी सामानको प्रयोग गरिनेछ । लघु, घरेलु तथा साना उद्योग उद्योगहरू एवम् महिला तथा सीमान्तकृत् वर्गहरू तथा समुदायबाट सञ्चालित उद्योगलाई निर्यात व्यापारमा आबद्ध गर्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछन् । स्थानीय कला, संस्कृति र मौलिक पहिचान झल्कने वस्तुहरूको उत्पादन वृद्धि गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. स्थानीय प्रविधि र कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरुको स्थापना र सञ्चालन ।

३. कृषि, वन पैदावर र खनिज जन्य उद्योगको स्थापना ।

२. स्थानीय कला, सीप र कच्चा र पदार्थमा आधारित बस्तुको उत्पादन ।

४. उपभोक्ता हीत संरक्षण मञ्च गठन गरी आपूर्ति र गुणस्तर नियमन ।

४.४.५ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र विस्तारले स्थानीय स्तरमा रोजगारी र आयश्रोतको वृद्धि गर्ने।**																
असर नं. १	घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना र उत्पादन गरी स्थानीय स्तरमा रोजगारी र आयश्रोतको बृद्धि गर्नु																
प्रतिफल नं. १.१	घरेलु, साना उद्योग पर्यटन, कृषि तथा जडीबुटी प्रवर्द्धन महोत्सव	महोत्सव आयोजना	प्याकेज			१			१	२							
	जडीबुटी, अल्लो आदि प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्नु	जडीबुटी, अल्लो आदि प्रशोधन केन्द्र	संख्या			१		१		२							
असर नं. २	आन्तरकि उत्पादन वृद्धि गरी आयात प्रतस्थिापनमा योगदान पुऱ्याउनु																
प्रतिफल नं. २.१	हस्तकलामा आधारित उद्योगको संरक्षण र प्रवर्द्धन	हस्तकलामा आधारित उद्योगलाई अनुदान प्रदान	प्याकेज		१	१	१	१	१	५							
प्रतिफल नं. २.२	परम्परागत सीप र उद्योगको संरक्षण र प्रर्वद्धन	परम्परागत सीप र उद्योगमा अनुदान	प्याकेज		५	५	५	५	५	२५							
प्रतिफल नं. २.३	भूजीखोला ढुङ्गा कटिङ उद्योग स्थापना गर्नु	भूजीखोला ढुङ्गा कटिङ उद्योग	प्याकेज			१		१	१	३							

४.५ श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा

४.५.१ पृष्ठभूमि

गुणस्तरीय जनशक्तिको विकासमार्फत् श्रमको उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरी नगरपालिकाको अर्थतन्त्रलाई सवल बनाउन उत्पादनको क्रियाशील साधनको रूपमा श्रमको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। नेपालको संविधानले रोजगारी र श्रमको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ। दक्ष र व्यावसायिक श्रमशक्तिको विकास गर्ने, श्रमिक र उद्यमीबीच सुसम्बन्ध कायम गर्ने, वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जित सीप, पूँजी तथा प्रविधि र अनुभवको स्वदेशमा उपयोग गर्ने र सबैका लागि मर्यादित कामको अवसर उपलब्ध गराउनु आवश्यक छ। हाल गण्डकी प्रदेशमा ९ प्रतिशतमा रहेको बेरोजगारी दरलाई तल झार्नु आजको आवश्यकता हो।

नागरिकको सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणको हकलाई संविधानले सुनिश्चित गरेको छ। सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण, गरिबी न्यूनीकरण र मानव सुरक्षाको महत्वपूर्ण साधन हो। मुलुकको समावेशी विकास गर्न र दीगो विकास लक्ष्यका प्रमुख नतिजाहरूको प्राप्तिका लागि सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणले महत्वपूर्ण योगदान गर्न सक्छ। आर्थिक तथा सामाजिक रूपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका विपन्न एकल महिला, पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, आफ्नो हेरचाह आफै गर्न नसक्ने तथा लोपोन्मुख जातीका नागरिक, दलित आदिलाई लक्षित गरी स्वास्थ्य उपचार सेवा, स्वास्थ्य बीमा, दिवा खाजा, छात्रवृत्ति, निर्वाहमुखी भत्ता लगायत विशेष व्यवस्थासहित संरक्षणको व्यवस्था गर्दै आएको अवस्था छ। प्रदेश स्तरमा विद्यमान सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण प्रणालीलाई अझ सुदृढ, वित्तीय रूपले दीगो तथा प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक भएको छ।

४.५.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

श्रमप्रतिको सम्मानको कमी हुनु, उद्यमशीलताको विकास, स्वरोजगार प्रवर्द्धन र उत्पादन कमजोर रहनु, प्रदेश भित्रका युवा विदेश पलायन हुनु, वैदेशिक रोजगार सुरक्षित र भरपर्दो हुन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीका नाममा हुने मानव तस्करी नरोकिनु, स्थानीय तहमा रोजगारीको सिर्जना प्रर्याप्त हुन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीको सीप र पूँजीलाई उत्पादनमा जोड्न नसक्नु, विभिन्न प्रकृतिको बालश्रम विद्यमान रहनु, सकारात्मक औद्योगिक श्रम सम्बन्धको विकास गरी निजी क्षेत्रलाई रोजगार मैत्री लगानीमा प्रोत्साहन गर्न नसक्नु, श्रमबजार सूचना प्रणाली र श्रम प्रशासन चुस्त हुन नसक्नु आदि मुख्य समस्या हुन्।

सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणका कार्यक्रमहरू एकीकृत् रूपमा सञ्चालन हुन नसक्नु, सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम प्रभावकारी व्यवस्थापन नहुँदा संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहमा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा जटिलता हुनु, द्वन्द्व पीडित, एच.आइ.भी. संक्रमित व्यक्तिहरूलाई समेट्न नसक्नु, सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण सम्बन्धी एकीकृत् तथ्याङ्क नहुनु, सम्बन्धित ऐन कानून तथा नीति नियमहरू प्रदेश तथा स्थानीय तहमा वनी नसक्नु जस्ता यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

चुनौति

श्रमलाई सीप, प्रविधि, उत्पादन र बजारसँग जोड्नु, उत्पादनशील क्षेत्रको पहिचान र रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्नु, अनौपचारिक क्षेत्रका रोजगारीलाई औपचारिक क्षेत्रको दायरामा ल्याउनु, शिक्षालाई व्यवहारिक र रोजगारमूलक बनाई उद्यमशीलता विकास गर्नु, विद्यमान कानूनहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, असल श्रम सम्बन्धको विकास र श्रमको उत्पादकत्व वृद्धि मार्फत् आर्थिक विकासका सम्भावनाहरूलाई फराकिलो बनाउनु, जस्ता यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन्।

चुनौती सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण सेवाको एकीकृत् सूचना प्रणालीलाई कार्यान्वयनमा ल्याउनु, यस सम्बन्धमा ढोरपाटन नगरपालिकामा सम्बन्धित ऐनहरू तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्नु, एकीकृत् तथ्याङ्कको व्यवस्थापन गर्नु, दायरा वृद्धि, स्रोतको दीगोपना, वितरणमा समस्या, सामाजिक सुरक्षा लाभमा दोहोरोपनाको अन्त्य गर्नु, अनौपचारिक क्षेत्रलाई समावेश गर्ने विषय, अनौपचारिक क्षेत्रलाई सूचना प्रणालीमा समावेश गर्ने, राष्ट्रिय परिचय-पत्र प्रणाली प्रारम्भिक अवस्थामा हुनु जस्ता यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन्।

४.५.३ संभावना तथा अवसर

सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणको विषयलाई तिनै तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्ने अधिकार क्षेत्रमा पर्नु, नेपाल सरकारको योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा योजना कार्यक्रम लागू हुनु, सामाजिक सुरक्षा कोष ऐनको स्थापना एकीकृत् सूचना प्रणालीलाई लागू गरिनु, संस्थागत र नीतिगत व्यवस्थाका साथै प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारहरूबाट कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुनु जस्ता यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

श्रममैत्री ऐन कानूनहरू निर्माण हुनु, प्रदेश तहमा श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी संस्थागत संरचनाहरू स्थापना तथा सञ्चालन हुनु, सामाजिक तथा संस्थाहरू, श्रम तथा रोजगारका क्षेत्रमा क्रियाशील रहनु, नेपाल श्रम तथा रोजगारका क्षेत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका विभिन्न महासन्धिहरूको पक्षराष्ट्र हुनु जस्ता यस क्षेत्रका अवसर हुन् ।

४.५.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

ढोरपाटन नगरपालिकाको श्रमशक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा संलग्न गरी वेरोजगारी न्यूनीकरण गर्ने ।

उद्धेश्य

बेरोजगार तथा अर्धबेरोजगार श्रमशक्तिको पहिचान गरी रोजगारीका अवसरहरू विस्तार गर्नुका साथै वैदेशिक रोजगारीलाई व्यवस्थित बनाउनु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
बेरोजगार तथा अर्ध बेरोजगार नागरिकहरूको अभिलेख तयार गरी सीपमूलक तालिम मार्फत रोजगारीको अवसर प्रदान गरी सम्मानित जीवन यापन गर्ने वातावरण तयार गर्ने ।	बेरोजगारको अभिलेख तयार गरी सीपमूलक तालीमा उपलब्ध गराईने छ । रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना गरी श्रम बजारको माग अनुसार श्रमशक्तिको आपूर्ति गरिनेछ । वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूको अभिलेख तयार गरी प्राप्त हुन आउने रेमिट्यान्स लाई उत्पादनमूलक कार्यमा लगाउन प्रोत्साहन गरिने छ । कार्यस्थलमा हुने हिंसालाई न्यूनीकरण गर्न कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. बेरोजगारको अभिलेख तयारी र रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना ।
२. सीपमूलक तालीम उपलब्ध गराउनु ।
३. रेमिट्यान्स लाई उत्पादनमूलक कार्यमा लगाउनु ।

४.५.५ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
१	१	१.१	१.१.१	क	रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना			१					१	पालिका
२	२	२.१	२.१.१		वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूको अभिलेख									
३		२.१	२.१.२		विप्रेषित रकमलाई उत्पादनमा लगानी गर्न अभिमुखीकरण									
१	१	१.१	१.१.१	क	सामाजिक संघसंस्थाहरूको दर्ता र नविकरण नियमन गर्ने	संख्या		१					१	पालिका
२	२	२.३	१.३.३		मर्यादित जीवनबारे शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन									

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
प्रभाव	**श्रमशक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा संलग्न गरी बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्ने ।**																
असर नं १	बेरोजगार तथा अर्धबेरोजगारलाई रोजगारीका अवसरहरू विस्तार गर्नु ।																
प्रतिफल नं. १.१	रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना	सूचना केन्द्र स्थापना	प्याकेज			१				१							
असर नं २	वैदेशिक रोजगारीलाई व्यवस्थित बनाउनु ।																

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**सामाजिक संरक्षणका कार्यक्रमलाई एकीकृत् रूपमा समावेशी, गुणस्तरीय एवम् प्रभावकारी वनाई कल्याणकारी र अधिकारमैत्री नगरको स्थापना गर्नु ।**																
असर नं १	सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरूमा समाजका विपन्न र जोखिममा परेका वर्गको पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।																
प्रतिफल नं. १.१	सामाजिक संघसंस्थाहरूको दर्ता र नविकरण नियमन गर्ने	दर्ता र नविकरण सञ्चालन तथा डेस्क निर्माण	प्याकेज		१					१							
असर नं २	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणका कार्यक्रमहरूमा लक्षित वर्गका नागरिकहरूको स्वस्थ, सुरक्षित र सम्मानजनक जीवनयापनका लागि सेवा सुविधाहरूको विस्तार गर्नु ।																

परिच्छेद ५: सामाजिक क्षेत्र

५.१. स्वास्थ्य तथा पोषण

५.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालमा पाँच वर्षमुनिका बाल बालीकाको मृत्युदर प्रति हजार जीवित जन्ममा ३९ रहेकोमा गण्डकी प्रदेशमा २७ रहेको छ। त्यस्तै शिशु मृत्युदर प्रतिहजार जीवित जन्ममा २१ रहेकोमा गण्डकी प्रदेशमा १५ रहेको छ। यस प्रदेशका ६९.९ प्रतिशत गर्भवती महिलाहरूले दक्ष प्रसूतिकर्मीको सहयोगमा स्वास्थ्य संस्थामा गएर बच्चा जन्माउने गर्दछन्। ढोरपाटन नगरपालिकाका सत प्रतिशत प्रजनन उमेरका महिलाले आधुनिक परिवार नियोजनका साधन र उपाय प्रयोग गर्दछन्। महिलाहरूको कुल प्रजनन् दर दुई बच्चा मात्र रहेको छ। यस नगरका लगभग ५० प्रतिशत जनता ३० मिनेटको यात्रा गरेपछि स्वास्थ्य संस्थामा पुग्दछन्। ढोरपाटन नगरपालिका पूर्णखोपयुक्त नगर घोषणा भइसकेको छ। संविधानको मर्म अनुसार मानवविकास सूचकाङ्कमा अपेक्षित उपलब्धि हाँसिल गर्नका लागि स्वास्थ्य र पोषणको क्षेत्रमा संवेदनशील भएर कार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ।

५.१.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

नगरभित्रका सबै नागरिकहरूले अपेक्षा गरेअनुरुपको स्वास्थ्य सेवाको सहज पहुँचमा कमी रहनु, स्वास्थ्य जनशक्ति उत्पादन र उपयोगबीच सामन्जस्यता हुन नसक्नु, स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यकता अनुसारको आधुनिक उपकरण र विशेषज्ञ चिकित्सकको कमी हुनु, कोभिड १९ को नयाँ नयाँ भेरियन्ट देखा पर्नु, खोपको व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, सर्ने तथा नसर्ने रोगहरू, कुपोषण, दुर्घटना तथा विपद्जन्य स्वास्थ्य समस्याहरू विद्यमान रहनु, विश्वव्यापीकरणसँगै पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाहरूको पोषणमा सुधार हुन नसक्नु, स्वास्थ्य सेवामा निजी क्षेत्रको व्यवस्थापन तथा नियमन यथोचित हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू रहेका छन्।

चुनौती

संघीयताको मर्म र भावना अनुरुप नागरिकको समतामूलक पहुँच स्थापित गर्नु, निःशुल्क आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवालाई सबै स्थानीय तहबाट सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउनु, स्वास्थ्य उपचारमा रहेको उच्च व्यक्तिगत खर्च घटाउनु, वित्तीय स्रोतको परिमाणको निर्धारण र उपलब्धताको सुनिश्चितता गर्नु।

५.१.३ संभावना तथा अवसर

संविधानले प्रत्याभूत गरेका स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी नीति तथा कानूनहरूको निर्माण भैरहेको, नगरपालिकाले स्वास्थ्य समस्याहरूको पहिचान गरी स्रोत साधनको परिचालन गर्ने वातावरणको सिर्जना भएको, स्वास्थ्य क्षेत्रमा नागरिकको चेतना तथा चासो बढ्दै गएको, दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरूको उपलब्धतामा वृद्धि भैरहेको, स्वास्थ्य बीमा र आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको विकास तथा विस्तार हुदै गएको जस्ता अवसरहरू रहेका छन्।

५.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै नगरबासीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने।

उद्धेश्य

आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई निःशुल्क, गुणस्तरीय एवम् विशिष्टीकृत सेवा प्रदान गर्ने।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सम्वन्धी सचेतना अभिबृद्धि गर्दै, गुणस्तरीय, विशिष्टीकृत स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।	बुर्तिबाङ्ग स्थित प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई अस्पतालमा स्तरोन्नति गरी विशिष्टिकृत सेवा प्रदान गरिनेछ । विशेषज्ञ घुम्ती स्वास्थ्य सेवा तथा शिविर कार्यक्रमको सञ्चालन गरिनेछ । "**मेरो स्वास्थ्य मेरो जिम्मेवारी**" अभियानलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । ढोरपाटन-९, ढोरपाटनमा नगरीय स्वास्थ्य प्रर्बद्धन केन्द्र र १५ शैयाको अस्पताल बनाईने छ । हेल्थपोष्ट लेभलमा प्याथोलोजी ल्याब राखिने छ । विपद् तथा महामारीको तत्काल सम्वोधन, एम्बुलेन्स सेवाको एकीकृत् विकास, साधन सम्पन्न तालिम प्राप्त चिकित्सक र स्वास्थ्यकर्मीको टोलीलाई परिचालन गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई अस्पतालमा स्तरोन्नति ।

२. हेल्थपोष्ट लेभलमा प्याथोलोजी ल्याब स्थापना र सञ्चालन

३. स्वास्थ्य वीमा थप प्रभावकारी बनाउने ।

५.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
१	१	१.१	१.१.१	क	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई अस्पतालमा स्तरउन्नति गरी सञ्चालन गर्ने	संख्या		१					१	पालिका
२			१.१.२	क	आयुर्वेद चिकित्सा, प्राकृतिक चिकित्सा तथा अन्य चिकित्सा पद्धति तथा सेवाहरूलाई सञ्चालन (बुर्तिवाङ र बोवाङ)			१					१	पालिका, प्रदेश
३		१.२	१.२.१		स्वास्थ्य विमा सेवालाई सबै वडामा विस्तार प्रभावकारी बनाउने									
४			१.२.३		विशेषज्ञ घुम्ती स्वास्थ्य सेवा तथा शिविर कार्यक्रमको सञ्चालन (बोवाङ क्षेत्रमा)	संख्या								पालिका, संघ
५	२	२.१	२.१.१		"**मेरो स्वास्थ्य मेरो जिम्मेवारी**" कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या			१		१		२	पालिका
६	३	३.१	३.१.१		एम्बुलेन्स सेवाको एकीकृत् विकास	संख्या								पालिका
७		२.१	३.१.२	क	Rapid Response Team (RRT) लाई थप चुश्त र सशक्त वनाउन	संख्या								पालिका
८	४	३.१	४.१.३	क	ढोरपाटन-९, ढोरपाटनमा नगरीय स्वास्थ्य प्रर्बद्धन केन्द्र र १५ शैयाको अस्पताल वनाउने			३	३	३	३	३	१५	
९			४.१.४	क	हेल्थपोष्ट लेभलमा प्याथोलोजी ल्याब राख्ने (५ वडा वडामा)	संख्या		१	१	१	१	१	५	पालिका

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
प्रभाव	**गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै नगरबासीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने।**																
असर नं १	निःशुल्क आधारभूत, गुणस्तरीय एवम् विशिष्टीकृत स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच विस्तार गर्नु।																

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रतिफल नं. १.१	प्राथमिक अस्पताल स्थापना तथा सञ्चालन	स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या		१					१	स्थीति पत्र, पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन						
प्रतिफल नं. १.२	आयुर्वेद चिकित्सा, प्राकृतिक चिकित्सा तथा अन्य चिकित्सा पद्धति तथा सेवाहरूलाई सञ्चालन	स्थापना तथा सञ्चालन	संख्या		१					१							
प्रतिफल नं. १.३	स्वास्थ्य सेवालाई बीमामार्फत् उपलब्ध गराउने	परिवारिक स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रम	संख्या		५००	५००	५००	५००	५००	२५००							
प्रतिफल नं. १.४	विशेषज्ञ घुम्ती स्वास्थ्य सेवा तथा शिविर कार्यक्रमको सञ्चालन	शिविर कार्यक्रमको सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५							
असर नं २	आम नागरिकमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गन	सचेतना अभिवृद्धि															
प्रतिफल नं. २.१	**"मेरो स्वास्थ्य मेरो जिम्मेवारी"** कार्यक्रम सञ्चालन	कार्यक्रम सञ्चालन अभियान				१				१							
असर नं ३	स्वास्थ्य सम्बन्धी विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्नु ।	विपद् जोखिम न्यूनीकरण महामारी सचेतना	संख्या		१	१	१			३							
प्रतिफल नं. ३..१	एम्बुलेन्स सेवाको एकीकृत् विकास	सेवा विस्तार	संख्या	१						१							
प्रतिफल नं. ३.१	Rapid Response Team (RRT) लाई थप चुश्त र सशक्त वनाउन र कोभिड विरुद्ध पूर्ण खोप	पूर्ण खोप कार्यक्रमको सञ्चालन र सेवाग्राही	प्रतिशत	१२	८८					१००							
असर नं ४	स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन सुदृढीकरण गर्नु ।																
प्रतिफल नं. ४.१	ढोरपाटन-९, ढोरपाटनमा नगरीय स्वास्थ्य प्रर्बद्धन केन्द्र र १५ शैयाको अस्पताल वनाउन	केन्द्रको स्तरोन्नति र सेवा प्रवाह	संख्या	१						१							
प्रतिफल नं. ४.१	हेल्थपोष्ट लेभलमा प्याथोलोजी ल्याब राख्ने	सेवा प्रवाह			४					४							

५.२ शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रर्वतन

५.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको प्रचलित संविधानमा नागरिकका लागि शिक्षा राज्यले सकेको बखत उपलब्ध गराउने सुविधा नभई मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूत गरिएको छ । नगरभित्रको दीगो विकास गर्ने, जनतामा स्वशासन (Self-Rule) एवम् नागरिक अधिकारको प्रत्याभूति गर्ने, राज्यप्रदत्त सेवाबाट नागरिकको सन्तुष्टि वृद्धि गर्ने, अखण्ड शान्तिसहितको नागरिक सुख (Citizen Happiness) सुनिश्चित गर्ने कामका लागि स्थानीय सरकार जिम्मेवार र जवाफदेही हुँदै अगाडि बढेको छ । ढोरपाटन नगरपालिकाले स्थानीय सरकारको दायित्व पूरा गर्नका निमित्त अन्य विविध पक्षका अतिरिक्त शिक्षा एउटा आधारभूत अवयव भएकाले यस क्षेत्रको सञ्चालन र विकासका लागि दीर्घकालीन नीति, योजना र कार्यक्रमको तर्जुमा पहिलो शर्त हो ।

देशको सर्वाङ्गीण विकास र विज्ञान तथा प्रविधि बीच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहेकोछ । विज्ञानको उपलव्धिलाई आर्थिक वृद्धि, सामाजिक सेवाको विस्तार र गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउने कार्यक्रममा प्रयोग गर्नु तथा प्रदेशभित्र उपलव्ध प्रतिभाहरूको ज्ञान र सीपलाई स्वदेशमा नै उपयोग गर्ने वातावरण निर्माण गर्नु अहिलेको प्रमुख कार्य हो । स्थानीय तहमा विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी नयाँ नीति र कार्यक्रम तय गरी प्रदेशको उत्पादन प्रणालीलाई उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व जोड्न आवश्यक भएकाले यस क्षेत्रको विकास अनुसन्धान सँगसँगै अगाडि बढाउन आवश्यक देखिन्छ ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

सामुदायिक विद्यालयहरूमा पर्याप्त जनशक्ति, उपयुक्त भौतिक पूर्वाधार लगायत आवश्यक पर्ने साधन स्रोतको व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, सामुदायिक विद्यालय लगायतका शैक्षिक संस्थाको वितरणमा वैज्ञानिक नक्साङ्कन हुन नसक्दा अनावश्यक रूपमा छिरलिएका विद्यालयमा गरिएको लगानी सदुपयोग हुन नसक्नु, स्थानीय रूपमा विशिष्टतासहितको ज्ञान, सीप र प्रविधिको सम्भावना, विद्यार्थीको रुचि, आवश्यकता तथा अभिभावकको अपेक्षालाई पर्याप्त मात्रामा शिक्षाका पाठ्यक्रममा समेट्न नसक्नु, स्वआर्जित ज्ञान र सीपको मान्यता र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्रदान गर्न नसक्नु, उत्पादनमूलक जनशक्तिको विकास अपेक्षित रूपमा बृद्धि गर्न नसक्नु, प्रविधिको प्रयोगमा कमी र योग्यता एवम् व्यावसायिक रूपमा दक्ष शिक्षकको अपर्याप्तता, कोभिड को अवस्था र यसपछिको अवस्थामा भौगोलिक विकटता अनुकुल हुने उपयुक्त प्रणालीको पर्याप्तता नहुनु जस्ता मुख्य समस्याको रूपमा देखिएका छन् ।

ढोरपाटन नगरपालिकाको उपलव्ध प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक स्रोत जस्तै प्राकृतिक सौन्दर्यता, जैविक विविधता, विविधता बीच एकता, साँस्कृतिक वैभव, जलस्रोत र परम्परागत ज्ञान र प्रविधिलाई नविन ज्ञान र प्रवर्तन तथा प्रविधिसँग आबद्ध गरी विकासको गतिलाई तीब्रता प्रदान गर्न नसकिनु, विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रलाई उद्योग र उद्यमशीलतासँग गाँस्न नसकिनु, विज्ञानलाई विभिन्न उत्पादन क्षेत्रमा मूल प्रवाहीकरण नगरिनु, रोजगार तथा राष्ट्रिय उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने कार्यक्रममा विज्ञान र प्रविधिलाई जोड्न नसक्नु, परम्परागत सीप र ज्ञानलाई आधुनिकिकरण र प्रविधिसँग जोडेर यान्त्रीकीकरण हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौती

संविधानको मर्म र भावना अनुरूप स्थानीय सरकारको शिक्षासम्बन्धी जिम्मेवारी र अधिकार बहन गर्न आवश्यक पर्ने संस्थागत क्षमता निर्माण तथा विकास गर्नु, प्रदेश र स्थानीय तहका लागि अधिकारको हस्तान्तरणसँगै विगतमा आर्जित शासकीय ज्ञान, संस्थागत स्मरण (Institutional Memory), कार्यसंस्कृति एवम् अनुभवको व्यावहारिक प्रयोग गर्नु, सीमित स्रोत साधनद्वारा सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयप्रतिको विश्वसनीयतालाई उल्लेखनीय रूपमा सुधार गर्नु, विद्यालय सञ्चालन प्रणालीलाई सहभागितामूलक र सरकारको पूरक प्रणालीका रूपमा व्यवस्थित गर्नु औपचारिक र अनौपचारिक

शिक्षाबाट दिक्षित जनशक्तिको बजारको माग र उत्पादनसँग उपयुक्त तालमेल मिलाउनु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

नगरको उत्पादन प्रणालीलाई विज्ञान तथा प्रविधिसँग जोड्नु, विज्ञान तथा प्रविधि र अनुसन्धानको क्षेत्रमा सरकारी लगानी बढाउनु, युवा वैज्ञानिक तथा प्रतिभाहरूलाई मुलुकभित्रै काम गर्ने वातावरण तयार गर्नु, विज्ञान तथा प्रविधि शिक्षाप्रति आकर्षण बढाउनु, प्रदेशभित्र विज्ञान प्रविधिको विकास र उत्थानसँग सम्बन्धित निकायको स्थापना र सञ्चालन गर्नु, विशेषज्ञसहितको सांगठनिक संरचनाको निर्माण गर्नु, उपलब्ध जनशक्तिलाई आवश्यक तालिम तथा अभिमुखीकरण पश्चात् उपयुक्त कार्यमा संलग्न गराउनु पर्ने कार्यनीति निर्माण तहमा कम बोध हुनु र युवाको विदेश पलायन रोक्न नसकिनु, उच्च शिक्षा पाएका जनशक्तिलाई देश फर्काउने दीगो कार्यनीतिको अभाव हुनु, आफूखुसी प्रयोगमा ल्याइएको विज्ञान प्रविधिसँग सम्बन्धित कार्यहरूको प्रभावकारी नियमन गर्नु जस्ता कार्यहरू अहिलेका चुनौतीहरू हुन् ।

५.२.३ संभावना तथा अवसर

संविधानले शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा स्थापित गरेको, लामो राजनैतिक संक्रमणपछि स्थिर सरकार निर्माण भएको, तीनवटै तहमा शासकीय संरचना स्थापना र क्रियाशील भइसकेको, अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको लागि पहिलो पटक छुट्टै ऐनको निर्माण, दीगो विकास लक्ष्य, २०३० (Sustainable Development Goal, 2030) प्राप्तिका लागि नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारले गरेका प्रतिबद्धता अनुरूप लागु गरिएको विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (२०१६-२०२२) जस्ता कानूनी ढाँचा एवम् सुस्पष्ट मार्गचित्र तय भएको, शिक्षासँग जोडिने प्राकृतिक स्रोत साधन तथा रैथाने ज्ञान, सीप र प्रविधि उपयोगको प्रचुर सम्भावना भएको, प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीपप्रतिको युवाको आकर्षण रहेको, पर्यटन, उर्जा, कृषि, उद्योग, पूर्वाधार, जनशक्ति विकास यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

संघीय र प्रादेशिका नीति तथा कार्यक्रमले विज्ञान तथा प्रविधिको विकासलाई महत्व दिनु, विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा सामयिक सुधार गर्ने वातावरण निर्माण हुँदै जानु, विद्यालय र विश्वविद्यालय तहमा विज्ञान तथा प्रविधि विषयमा अध्ययन अध्यापन कार्यमा क्रमशः वृद्धि हुनु, प्रदेशभित्र खोज तथा अनुसन्धानका लागि अवसर सिर्जना हुनु, खोज अनुसन्धानका लागि जुझारु युवा समूहको संख्या बढ्दै जानु, जलवायु परिवर्तन, जैविक विविधता, स्वास्थ्य र वातावरणसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयमा जनचासो बढ्नु, परम्परागत सीप र ज्ञानलाई आधुनिकीकरण गर्ने जस्ता पक्ष महत्वपूर्ण अवसरहरू हुन् ।

५.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

शिक्षा क्षेत्रमा आधुनिकीकरण र समान पहुँच बृद्धि गर्दै राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने र विज्ञान र प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गरी अनुसन्धानमा आधारित समुन्नत समाज निर्माणमा टेवा पुऱ्याउने ।

उद्धेश्य

नगरपालिकामा खोजमूलक तथा उत्पादनमुखी विज्ञान र प्रविधिको विकास र प्रयोग गर्नुका साथै आधारभूत शिक्षालाई निःशुल्क, गुणस्तरीय एवम् ज्ञान, सीप, प्रविधि र अनुसन्धानमा आधारित बनाउने ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
शैक्षिक पूर्वाधार सहित विद्यालय शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम तथा उच्च शिक्षाको पहुँचमा सहजता, गुणस्तरीयता तथा उपयोगिता वृद्धि गर्न नगरपालिकाले समन्वय गर्ने ।	नगरपालिकामा नमुना बालविकास केन्द्र स्थापना गरिनेछ । विद्यालयमा संगीत र खेलकुद शिक्षालाई प्रवर्द्धन गर्न नगरपालिकामा एक सँगीत/खेलकुद विशेष विद्यालय सञ्चालन गर्न छनौट गरिएको उपयुक्त विद्यालयलाई प्राविधिक तथा भौतिक सहायताको लागि पहल गरिनेछ । माध्यमिक विद्यालयका ऐच्छिक विषयहरूमा पर्यटन, कृषि, जडीबुटी र पेशा व्यवसाय जस्ता विषय समावेश गर्ने गरी स्थानीय रूपमा पाठ्यक्रम तर्जुमा गर्न वैधानिक संयन्त्र निर्माण गरिनेछ । प्रारम्भिक कक्षामा मातृभाषा शिक्षण (मगर भाषा), स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको विकास गरिनेछ । विद्यालयमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर एवम् समग्र प्रणालीगत कार्यकुशलता बढाउन सबै विद्यालयलाई संरचनागत, प्राविधिक, भौतिक तथा प्रविधिगत सहजीकरण प्रदान गरिने छ । विद्यालय उमेरका बालबालिकालाई लक्षित गरि विद्यालय भर्ना अभियान सञ्चालन गरिने छ । अनुसन्धान र नवप्रवर्तनको माध्ययमबाट परम्परागत ज्ञान र सीपमा आधारित गुणस्तरीय वस्तुको उत्पादनमा जोड दिइनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. नगरभित्र नमूना विद्यालय सञ्चालन गर्ने ।

२. माध्यमिक विद्यालयका ऐच्छिक विषयहरूमा पर्यटन, कृषि, जडीबुटी र परम्परागत पेशा व्यवसायको निरन्तरता तथा आधुनिकीकरण जस्ता विषय समावेश गर्ने गरी स्थानीय रूपमा पाठ्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

३. बैकल्पिक शिक्षाको लागि नियमन गरिने छ र अनलाईन कक्षालाई व्यवस्थिता गर्ने ।

४. समय समयमा नगरपालिकामा रहेका सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूको अवस्था र प्रगतिको सुपरिवेक्षण गर्ने ।

५. परम्परागत सीप, प्रविधि र ज्ञानहरू को बारेमा खोज अनुसन्धान ।

५.२.५ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
								७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
१	१	१.१	१.१.३		नमूना बाल विकास केन्द्र स्थापना	संख्या		३	३	३	३	३	१५	पालिका
२			१.१.४		नमूना विद्यालय			१	१	१	१	१	५	पालिका
		१.२	१.२.१		नगरीय शिक्षा निति तर्जुमा				१	१	१	१		
३			१.२.३		स्थानीय पाठ्यक्रम विकास	संख्या		३	३	३	३	३	१५	पालिका
४		१.३	१.३.२		एक सँगीत/खेलकुद विशेष विद्यालय सञ्चालन				१	१			२	२
५		१.४	१.४.२		स्वयंसेवी शिक्षकदलको व्यवस्था			३	३	३	३	३	१५	पालिका
६	२	२.१	२.१.१		अनलाईन कक्षाको व्यवस्थितीकरण			१	१	१	१	१	५	
७			१.२.१		बहुलक्षित समूहका नागरिकका लागि प्रविधि तथा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	संख्या								
१	१	१.१	१.१.१	क	परम्परागत सीप र प्रविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने कार्यक्रम	संख्या		१					१	पालिका
२			१.१.२	क	प्राविधिक सीप विकास तालिम			१					१	पालिका
			१.१.३	क	एक विद्यालयमा विज्ञान विषयमा उच्च माध्यामिक कक्षा सञ्चालन									
५		१.२	१.२.४	क	युवा वैज्ञानिक/नव प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	संख्या		३	३	३	३	३	१५	पालिका
६		१.३	१.३.१	क	मानवीय स्रोत तथा सामुदायिक विकास केन्द्र स्थापना	संख्या		१	१	१	१	१	५	पालिका
७			१.३.३	क	ब्रोडव्यान्ड नेटवर्क विस्तार	संख्या		१	१	१	१	१	५	पालिका

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने।**																
असर नं १	गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षकहरूलाई तालीम (एक तालीम = २५ जना विषयगत शिक्षक)	शिक्षकहरूलाई तालीम	संख्या		१	१	२	१	१	६							
प्रतिफल नं. १.१	नमूना बाल विकास केन्द्र स्थापना			२४	१	१	१	१	१	५							
प्रतिफल नं. १.२	सामुदायिक विद्यालय खेलमैदान सुधार तथा खेलकुद समाग्री वितरण	खेलमैदान सुधार तथा खेलकुद समाग्री वितरण	संख्या		५	५	५	५	५	२५							
प्रतिफल नं. १.३	नगरीय शिक्षा निति तर्जुमा	नगरीय शिक्षा निति तर्जुमा भई लागू भएको	संख्या		१					१							
प्रतिफल नं. १.४	स्थानीय पाठ्यक्रम विकास	पाठ्यक्रम विकास भई लागू भएको	संख्या		१					१							
प्रतिफल नं. १.५	विद्यालय स्तरको मेयर कप वार्षिक खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन	खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन	संख्या	१	१	१	१	१	१	६							
असर नं २	साक्षरता र जीवनपर्यन्त शिक्षाको अवसर बढाउनु।																
प्रतिफल नं. २.१	अनलाईन कक्षाको व्यवर्सिथितिकरण (प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयमा ईन्टरनेट सुविधा)	कक्षाको व्यवस्थितिकरण	संख्या		१	१	१	१	१	५							
प्रतिफल नं. २.२	बहुलक्षित समूहका नागरिकका लागि प्रविधि तथा वित्तिय साक्षरता कार्यक्रम																
प्रतिफल नं. २.३	नरपालिकामा कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धी प्राविधिक विद्यालय सञ्चालन	प्राविधिक विद्यालय (१० जोड २) सञ्चालन	संख्या		१					१							
प्रतिफल नं. २.४	प्रभावकारी विद्यालय भर्ना कार्यक्रम	विद्यालय भर्ना कार्यक्रम	प्रतिशत	८५	३	५	३	१	२	१४							

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी									
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	भौतिक संकेत	वित्तीय संकेत	प्रसंग संकेत	पासंग संकेत	जोखिम तथा अनुमान	वित्तीय निकाय	पूर्वाधारको क्षेत्र	लिङ्ग संकेत	विवरण संकेत
प्रतिफल नं. २.५	पूर्ण साक्षरता घोषणा कार्यक्रम	पूर्ण साक्षरता को लागि अनौपचारिक शिक्षा	संख्या		१	१	१	१	३	९									
प्रतिफल नं. २.६	६-१४ वर्ष उमेर समूहका विद्यालय बाहिरका बालबालिकालाई विशेष कार्यक्रम (एक कक्षा = १०-१५ जना बालबालिका)	बालबालिकालाई विशेष कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५									

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई

५.३.१ पृष्ठभूमि

नेपाल सरकारले खानेपानी लाई मौलिक अधिकार भनेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ मा ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्र भित्रका परिवारले पिउने पानीको मुख्य स्रोत पाईपलाईन र धारा देखिएको छ । यसका अतिरिक्त नढाकेको कुवा, मूल तथा सिधै नदि खोला आदिबाट पनि पिउने पानीको प्रयोग भएको देखिएको छ । जस्तैः कुल घरपरिवार सख्या ५७१६ मध्ये ४४११ पाईपलाईन र धारा, २ ट्युबवेल, १६ ढाकेको कुवा, ५५९ नढाकेको कुवा, ३६५ मूलधारा, २९८ नदि खोला, १९ अन्य र ४६ उल्लेख नभएको देखिएको छ । यस अवधिमा केहि परिवर्तन आएको हुन सक्ने देखिन्छ ९ स्रोत जिल्ला वस्तुगत विवरण, २०७४ तथ्याङ्क कार्यालय बागलुङ । साथै पानी भण्डारणका लागि ट्याङ्की निर्माण गरिएको छ । नगरपालिकाले सरसफाईलाई पनि महत्व दिएको छ । प्राय प्रत्येक घरधुरीमा शौचालयको व्यवस्था रहेको छ । ढोरपाटन नगरपालिका खुला दिसा मुक्त नगरपालिका घोषणा भएको हो । फोहोरमैला व्यवस्थापनका सन्दर्भमा केही सकारात्मक पक्षहरू छन् । आफै कम्पोष्ट मल वनाउने पनि गरेका छन् । बुर्तिवाङ बजारमा सरसफाई र फोहरको व्यवस्थापन गर्दै आएको छ । फोहरबाट कम्पोष्टमल वनाउने कार्यको शुरुवात पनि भएको छ ।

५.३.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

ढोरपाटन नगरपालिका बिगत धेरै वर्ष अघि देखिनै विभिन्न रास्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ-संस्थाहरूले खानेपानी तथा सरसफाईमा काम गरेको भए पनि अस्थिर, अस्वस्थ र अपर्याप्त सरसफाइको सुबिधाको कारण पानीजन्य वा खानेपानी संबन्धित रोगबाट वीरामी हुने र स्वास्थ्य उपचारमा समस्या देखिएको छ । जस्तै बुर्तिवाङ स्थित प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा भएको अभिलेख अनुसार बिशेष गरी टाइफाइड, ज्वरो, छाती दुख्ने र मासी जस्ता समस्या भएको वीरामी आउने देखिएको छ । फोहोर व्यवस्थापनमा सहज, सजिलो र प्रबिधि मैत्री वनाउन नसक्नु, खानेपानीको मुहान सुक्दै जानु, वितरण गरिएको खानेपानीको गुणस्तर र अनुगमन हुन नसक्नु प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौती

पुराना आयोजनाको मर्मत सम्भार, सम्पन्न आयोजनाको दीगोपना राख्नु, भइरहेको सेवाको स्तरोन्नति गर्नु, सेवा नपुगेको ठाउँमा सेवा पुऱ्याउनु, पिछडिएका समुदायको पहुच पुऱ्याउनु, स्थानीय स्तरमा क्षमता अभिवृद्धि गर्नु र शारीरिक चुनौती भएकाहरूलाई समेत सेवा पुऱ्याउनु र बसाइसराइको कारण (अस्थिर बसोबास)ले पनि ग्रामिण क्षेत्रमा खानेपानीको व्यवस्था मिलाउन ठुलो चुनौती छ।

५.३.३ संभावना तथा अवसर

नेपाल खानेपानी तथा सरसफाई नीति २०७१ अनुसार सन् २०७७ सम्ममा ५०% प्रतिशत जनसंख्याको खानेपानी सुबिधाको स्तरोन्नति गरी मध्यम तथा उच्चस्तरमा पुऱ्याउने लक्ष्य निर्धारण गर्नु, ग्रामिण खानेपानी तथा सरसफाई राष्ट्रिय नीति, २०६० अनुसार पिछडिएका समुदायमा पानीजन्य रोगको न्यूनीकरण गर्न र व्यक्तिको पानी ओसार्न लाग्ने सामयको बचत गराउन सबै जनतालाई खानेपानी तथा सरसफाई सुबिधा पुऱ्याउने नीति हुनु र आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाई सबै तहको प्राथमिकता रहेको हुँदा ढोरपाटन नगरपालिकाको योगदानबाट यो राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्न सकिने अवसर प्राप्त छ।

५.३.४ उप क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

नगरबासीका सु-स्वास्थ्यको लागि सुरक्षित र पर्याप्त खानेपानी र स्तरीय सरसफाई सेवा प्रदान गर्ने ।

उद्धेश्य

दीगो खानेपानी तथा उन्नत सरसफाई सेवाको व्यवस्था तथा विस्तार गर्ने ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
खानेपानीको विस्तार, मर्मत संभार र स्तरोन्नती गर्ने र नगरबासीलाई आधारभूत सरसफाई सेवा उपलब्ध गर्न	पुराना खानेपानी प्रणालीको लगत तयार गरिनेछ र सो अनुसार प्राथमिकताको आधारमा मर्मत सम्भार बजेट व्यवस्था गरिनेछ । सबै विद्यालय, तथा सार्बजनिक भवनमा शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ । मानबिय कृयाकलापद्वारा खानेपानीको स्रोत प्रदूषण हुने र असुरक्षित हुन काम रोकिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. संचालनमा नरहेका र आंशिक रूपमा सञ्चालनमा रहेका पुराना खानेपानी प्रणालीको लगत तयार ।

२. सरसफाई सेवा प्रदान गने नीतिलाई सही रूपले कार्यान्वयन ।

३. मर्मत संभार गर्ने ।

४. **"एक घर एक धारा"** कार्यक्रम सञ्चालन ।

६.३.५ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
								७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	पुराना खानेपानी प्रणलीको लगत तयार र मर्मत सम्भार (सबै वडाहरूमा)	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
२			१.१.२	क	खानेपानी मर्मत सम्भार तालिम	संख्या				१		१	२	ढो.न.पा.
३	२	२.१	२.१.१	क	पालिका भित्र विद्यालय, सार्वजनिक शौचालयमा अपाङ्ग मैत्री संरचना निर्माण	संख्या			३		२		५	ढो.न.पा.

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	नगरपालिकाको प्रतिबद्धता	नगरपालिकाको प्रयत्न	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पालिकासंग संकेत	प्रदेशसंग संकेत	विविध संकेत	विदेश संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३										
प्रभाव	दीगो खानेपानी तथा उन्नत सरसफाई सेवाको व्यवस्था तथा विस्तार भएको हुने				२	२	२	२	२		१०	नगरपालिकाको प्रतिबद्धता	नगरपालिकाको प्रयत्न		बजेट	३	५	९	४
असर १	खानेपानीको विस्तार मर्मत सम्भार र स्तरउन्नती भएको हुने ।															३	५	९	४

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वाधारको क्षेत्र	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पासमसं संकेत	प्रसंसुसं संकेत	हिंदिल संकेत	हिंरल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३									
प्रतिफल नं. १.१	खानेपानीको विस्तार मर्मत सम्भार र स्तरउन्नती भएको हुने ।	आधारभुत खानेपानीमा पहुँच पुगेको घर परिवार	प्रतिशत	८५	३	३	३	३	३		१५	नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका		३	५	०	४
प्रतिफल नं. १.२	विद्यालय तथा सार्वजनिक भवनमा सौचालयको व्यवस्था भएको हुने	व्यक्तिगत धारा भएको घरपरिवार संख्या	संख्या									नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका		३	५	०	४
प्रतिफल नं. १.३	'एक घर एक धारा' कार्यक्रम	एकघर एक धारा भएको घरपरिवार	संख्या	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००		६०००							
प्रतिफल १.४	पलम्बिङ तालिम (१ तालिम =१८ जना)	तालीम लिएका पल्मवर संख्या	संख्या		१८	१८	१८	१८	१८		९०							
प्रतिफल १.५	फोहोरमैला संकलन, वर्गीकरण (3R training) (१ तालीम = २५ जना)	तालीमको इभेन्ट	संख्या		५	५	५	५	५		२०							

५.४ महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग

५.४.१ पृष्ठभूमि

नेपालको कानूनले लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गर्ने संकल्पसहित महिलालाई लैङ्गिक भेदभावविना समान वंशीय हक, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी हक, राज्यका सबै निकायमा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने हक लगायत मौलिक हकको प्रत्याभूति गरेका छन् । नेपालले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी महासन्धि, १९७९ को अनुमोदन गरी सोही अनुरूप नीति तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दै आएको छ । त्यसैगरी, दीगो विकासका लक्ष्यमा लैङ्गिक समानता तथा बालीका सशक्तीकरणको विषय समावेश भएको छ । महिलाहरूको क्षमता, श्रम, सीप र सिर्जनालाई विकास प्रकृयामा लगाई संविधानको मर्म अनुरूप सामाजिक समानता कायम गर्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

नेपालको संविधानले बालबालिकाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको हुँदा बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बालसहभागिता जस्ता बालअधिकारका आधार स्तम्भहरू प्रत्याभूति गर्नुपर्ने दायित्व राज्य सामु छ । बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, को व्यवस्थाका साथै दीगो विकास लक्ष्यमा समेत बालबालिकाको गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य, बालबालिका माथि हुने हिंसा, शोषण, दुर्व्यवहार, उपेक्षाको अन्त्य र सुरक्षित र पहुँचयोग्य वातावरण तथा किशोरकिशोरी माथि हुने सबै प्रकारका विभेदको अन्त्य गर्ने राष्ट्रिय लक्ष्यमा समावेश गरिएकाले सोही अनुरूप गण्डकी प्रदेशले पनि उक्त विषयहरूलाई सम्वोधन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

महिलामाथि हुने व्यवहारगत विभेद हट्न नसक्नु, अशिक्षा, हानिकारक अभ्यास, लैङ्गिक विभेद तथा हिंसालाई बढावा दिने सामाजिक संरचना, सोच, मूल्य, मान्यता, प्रथा, परम्परा कायमै रहनु, महिला तथा बालीकाहरू माथि घरेलु, यौनजन्य तथा लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा विद्यमान हुनु, लैङ्गिक समानता प्रष्टचाउने पर्याप्त खण्डीकृत् तथ्याङ्कको कमी हुनु, जोखिम तथा सामाजिक र पारिवारिक वहिष्करणमा परेका तथा हिंसा पीडित महिलालाई पूर्णरूपमा संरक्षण, पुनर्स्थापना, सशक्तीकरण र स्वावलम्बी वनाउन नसकिनु, सरकारी तथा विकास साझेदार संस्थाहरूबाट हुने कार्यक्रममा समन्वयको कमी हुनु यस क्षेत्रका समस्या हुन् ।

प्रदेशमा बालबालिकाको गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्यमा पर्याप्त पहुँच नहुनु, बालमैत्री वातावरणको कमी हुनु, कानूनी नियन्त्रणका वावजुद बालश्रम शोषणको अवस्था विद्यमान रहनु, असहाय, अनाथ, सडक तथा श्रमिक बालबालिकाको उचित संरक्षण र व्यवस्थापन हुन नसक्नु, बालविवाह, हिंसा, शोषण, यौन दुर्व्यवहार, बलात्कार, हत्या, लिङ्ग पहिचान गरी भ्रुणहत्या, बालन्याय प्रणालीको प्रभावकारिता नहुनु, बेचबिखन तथा ओसारपसार जस्ता घटनाहरूमा अपेक्षित रूपमा नियन्त्रण हुन नसक्नु, किशोरकिशोरी शिक्षाको कमी, प्रदेश तथा स्थानीय तहमा वैकल्पिक स्याहारको माध्यमबाट जोखिममा रहेका बालबालिकाको पुनर्स्थापन हुन नसक्नु साथै बालबालिकासँग काम गर्ने संस्थागत संरचनाको अभाव हुनु आदि यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरू हुन् ।

चुनौती

आर्थिक तथा सामाजिक जीवनमा सारभूत लैङ्गिक समानता कायम गर्नु, राज्यको सबै तह र निकायहरूमा लैङ्गिक दृष्टिकोणलाई मूलप्रवाहीकरण गरी लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धति संस्थागत गर्नु, प्रदेश र स्थानीय तहहरूबीच लैङ्गिक समानता सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूमा सामञ्जस्यता कायम गर्नु, पारिवारिक र सामाजिक मूल्य, मान्यता र लैङ्गिक भूमिकामा परिवर्तन ल्याउनु, महिलाको घरेलु श्रम र हेरचाह कार्यलाई मूल्य कायम गरी राष्ट्रिय आर्थिक आयमा महिलाको योगदानको गणना गर्नु, महिलामाथि हुने सबै किसिमका हिंसा, विभेद र शोषणको अन्त्य गर्नु, धार्मिक संस्कारहरू महिला मैत्री नहुनु, परम्परागत हानिकारक संस्कार तथा अभ्यासहरू विद्यमान रहनु, राजनैतिक दलहरूमा समेत महिलाको

समान हैसियत कायम नहुनु, सम्पतिमाथि महिलाको पहुँच स्थापित गर्नु, ग्रामीण महिलासहित समग्र महिलाको जीवन स्तरमा सुधार ल्याउनु, महिला अधिकारका क्षेत्रमा वनेका कानूनहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौती हुन् ।

बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरूले आधारभूत अधिकार उपभोग गर्न सक्ने वातावरण तयार गर्नु, विकसित विश्वव्यापी मूल्य, मान्यता र वदँलिदो परिस्थितिलाई सम्वोधन हुने गरी बालअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धनको कार्यहरूलाई प्रभावकारी वनाउनु, बालन्याय प्रणाली तथा बालमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिलाई व्यवहारमा उतार्नु, जोखिममा रहेका बालबालिकाको संरक्षण गर्नु, लागुपदार्थ दुर्व्यसन, बालविवाह, बालश्रम, हत्या, अपहरण, बाल हिंसा, बलात्कार, बेचबिखन तथा ओसारपसार जस्ता घटनाहरूमा कमी ल्याउनु, बालबालिका तथा किशोरकिशोरी माथि हुने परम्परागत हानिकारक अभ्यास, लैङ्गिक विभेद तथा प्रचलनलाई पूर्ण रूपमा नियन्त्रण गरी उनीहरूको भविष्य सुनिश्चित गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

५.४.३ संभावना तथा अवसर

नेपालको संविधानले समानताको हक अधिकार सुनिश्चित गर्नु, लैङ्गिकमैत्री संविधान तथा प्रदेशमा लैङ्गिकमैत्री ऐन कानूनहरू निर्माण हुनु, राज्यका तीनै तहमा महिलाको राजनैतिक सहभागिता उत्साहजनक रहनु, राष्ट्रिय महिला आयोगको संवैधानिक अधिकार सहित क्षेत्राधिकार वृद्धि हुनु, केन्द्रमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणाली संस्थागत हुनु, सामाजिक संघसंस्थाहरू क्रियाशील रहनु, नेपाल अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिको पक्ष राष्ट्र हुनु, विद्यालय शिक्षामा लैङ्गिक समदर कायम भएको समाजको मूल्य, मान्यता र व्यवहारमा क्रमशः सकारात्मक परिवर्तन हुँदै आउनु यस क्षेत्रका अवसर हुन् ।

संविधानमा बालबालिकाको हकलाई मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूति गरिनु, प्रदेश सरकारले बालबालिकाका सवालहरूलाई प्राथमिकताका साथ सम्वोधन गर्न विभिन्न नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गर्नु, तीनै तहका सरकारले बालबालिकाका सम्बन्धमा नीति, कानून, संस्थागत संयन्त्र, योजना तथा कार्यक्रमलाई प्राथमिकतामा राख्नु, दीगो विकास लक्ष्यमा बालबालिका तथा किशोरकिशोरी सम्बन्धी विषयहरू समावेश गरिनु, तीनै तहका सरकारले बालबालिकाको शिक्षा र स्वास्थ्यमा विशेष जोड दिइनु, बाल अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका लागि बाल अदालत, बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा, बाल क्लव गठन, किशोर-किशोरीहरूलाई संबोधन गरी कार्ययोजनाहरू तर्जुमा हुनु, बालबालिकाको बालवचाउ, बालसंरक्षण, बालसहभागिता, बालविकास तथा सर्वोत्तम हितलाई जोड दिइनु, बालबालिकाको सर्वोत्तम हित हुने गरी सर्वोच्च अदालतबाट सिद्धान्त प्रतिपादन हुनु, मिडियाहरूबाट घटनाहरू उजागर हुनु, बालबालिकासँग सम्बन्धित संरचनाहरू स्थानीय तहसम्म रहने व्यवस्था हुनु, बालबालिकाको खोजतलास तथा उद्धार र संरक्षणका लागि सामाजिक संस्थाहरूको सहकार्यमा बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्र र बाल हेल्पलाइन कार्यक्रम सञ्चालन हुनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

५.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, हिंसा र शोषण अन्त्य गरी सक्षम र आत्म सम्मान भएका नागरिक निर्माण गर्ने ।

उद्धेश्य

बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने र बालबालिका तथा किशोरकिशोरी मैत्री बातावरण सिर्जना गर्ने ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सबै प्रकारका विभेद, हिंसा, उत्पीडन, शोषणबाट सबै प्रकारका (विपन्न परिवारका, अपाङ्गता भएका, असहाय, अनाथ, विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका) बालबालिका तथा किशोरकिशोरीलाई उचित संरक्षण गर्ने ।	बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको पोषण अवस्थामा सुधार ल्याउन बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रमका साथै अन्य पोषण सम्बन्धी कार्यक्रमको विस्तार गरिनेछ । किशोरकिशोरीहरूलाई स्थानीय तहबाट स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य शिक्षा सेवा उपलब्ध गराइनेछ । बालबालिका माथि हुने शारीरिक तथा मानसिक सजाय, बालविवाह, बालश्रम, बालबालिका विरुद्धको हिंसा, लागू औषध, बाल यौनदुर्व्यव्यहार, बालबालिका बेचबिखन तथा गैर कानूनी ओसारपसार लगायत बालबालिका सम्बन्धी कानूनी प्रावधानका विषयहरूमा सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ । बालबालिका तथा किशोरकिशोरीलाई कुपोषण, रोग, भोक, विपद्, जोखिम आदिबाट मुक्त राख्दै संरक्षण गरिने छ । ज्येष्ठ नागरिकहरूको पारिवारिक तथा सामाजिक जीवन सम्मानित, सुरिक्षत र व्यवस्थित बनाई उनीहरूको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई प्रदेश विकासको लागि उपयोग गरिने छ । अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना निर्माण तथा सुधार गरी सार्वजनिक सेवामा सहज पहुँच बढाईने छ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि उद्यमशीलता विकास सम्बन्धी तालिम ।

२. ज्येष्ठ नागरिकहरूको सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सुदृढ गर्ने ।

३. विशेष संरक्षण आवश्यक भएका बालबालिकाहरूको संरक्षण र पुनःर्स्थापन गर्ने ।

५.४.५ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
								७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	लैङ्गिक समानता सम्बन्धी नीति तर्जुमा	संख्या		१					१	पालिका
२		२.१	१.२.७		लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट पूनराबलोकन									पालिका
३	२	२.१	२.१.१		यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरूप्रति हुने सामाजिक विभेद हटाउन सचेतनामूलक तथा क्षमता वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या		१					१	पालिका
४			२.१.४		लैङ्गिक सम्पर्क विन्दु तथा अन्य सम्बद्ध व्यक्तिहरूको लागि लैङ्गिक आचारसंहिता वनाई कार्यान्वयन गर्ने र लैङ्गिक लेखापरीक्षण									
५	३		३.२.२	ग	हिंसापीडित तथा प्रभावित महिलाको लागि एकीकृत् सेवा सहितको दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र									
१	१	१.१	१.१.१	क	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रमका साथै अन्य पोषण सम्बन्धी कार्यक्रमको विस्तार	संख्या		१					१	पालिका
२			१.१.३		बालबालिकाहरूलाई पूर्ण खोपको सुनिश्चितता (सबै वडाहरूमा)			१					१	पालिका
३		१.२	१.२.२		बालबालिका स्वास्थ्य र पोषण सम्बन्धी कानूनी प्रावधानका विषयहरूमा सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन (वडा नं. १, २ र ३ मा सामुदायिक विद्यालय)	संख्या			१	१	१		३	
४			१.२.४		बाल हेल्पलाईन सेवा विस्तार									
५		१.४	१.४.१		नगरीय बाल परिषद्लाई प्रवर्द्धन									
६	२	२.१	२.१.१		स्थानीय तहमा बाल कोषको स्थापना									
७			२.१.३	ग	विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न सरकारी पुनर्स्थापना केन्द्रको स्थापना									

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**महिला र पुरुषबीच सारभूत समानता कायम गर्ने ।**																
असर नं १	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र शासन व्यवस्थालाई संस्थागत गर्दै महिलाको सम्मानित जीवनयापनको वातावरण सुनिश्चित गर्नु ।																
प्रतिफल नं. १.१	लैङ्गिक समानता सम्बन्धी नीति तर्जुमा	नीति तर्जुमा	प्याकेज		१					१	पालिकाका प्रतिवेदन						
प्रतिफल नं. १.२	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट पूनराबलोकन	बजेट पूनराबलोकन रिपोर्ट	प्याकेज		१					१							
असर नं २	महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव, हिंसा र शोषणको अन्त्य गर्नु ।																
प्रतिफल नं. १.४	यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरूप्रति हुने सामाजिक विभेद हटाउन सचेतनामूलक तथा क्षमता वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन	क्षमता वृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन र रिपोर्ट	प्याकेज		१					१	पालिकाका प्रतिवेदन						
	लैङ्गिक सम्पर्क विन्दु तथा अन्य सम्बद्ध व्यक्तिहरूको लागि लैङ्गिक आचारसंहिता वनाई कार्यान्वयन गर्ने र लैङ्गिक लेखापरीक्षण	लैङ्गिक लेखापरीक्षण	प्याकेज		१					१							
असर नं ३	आर्थिक समृद्धि र दीगो विकासका लागि महिलाको समान अग्रसरता र नेतृत्वदायी भूमिका विकास गर्दै स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा लैङ्गिक न्यायसहितको पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।																
प्रतिफल नं. ३.१	हिंसापीडित तथा प्रभावित महिलाको लागि एकीकृत् सेवा सहितको दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र																

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, हिंसा र शोषण अन्त्य गरी सक्षम र आत्म सम्मान भएका नागरिक निर्माण गर्ने।**																
असर नं १	बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने।																
प्रतिफल नं. १.१	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रमका साथै अन्य पोषण सम्बन्धी कार्यक्रमको विस्तार	कार्यक्रमको विस्तार र पोषणको अवस्थामा वृद्धि	प्याकेज		१					१	पा.वा.प्र						
प्रतिफल नं. १.२	बालबालिकाहरूलाई पूर्ण खोपको सुनिश्चितता	पूर्ण खोपको सुनिश्चितता	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	पा.वा.प्र						
प्रतिफल नं. १.३	बालबालिका सम्बन्धी कानूनी प्रावधानका विषयहरूमा सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन	सचेतनामूलक कार्यक्रमह	संख्या		२	२	२	२	२	१०	पा.वा.प्र						
प्रतिफल नं. १.४	बाल हेल्पलाईन सेवा विस्तार	बाल हेल्पलाईन	प्याकेज		१					१	पा.वा.प्र						
प्रतिफल नं. १.५	नगरीय बाल परिषद्लाई सुदृढिकरण	सुदृढिकरण भएको हुने	प्याकेज		१					१	पा.वा.प्र						
असर नं २	बालबालिका तथा किशोरकिशोरी मैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु		प्याकेज														
प्रतिफल नं. २.१	स्थानीय तहमा बाल कोषको स्थापना	नगरपालिकामा कोषको व्यवस्था															

५.५ युवा तथा खेलकुद

५.५.१ पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिताको अभिवृद्धि गर्दै राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक अधिकारको पूर्ण उपयोगको वातावरण तयार गरी युवाहरूको सशक्तीकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गरिनु पर्दछ । नेपालमा १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या करिव ४० प्रतिशत रहेको छ । जनसांख्यिकी पूँजीको रूपमा रहेका युवाहरूको विदेश पलायन रोक्दै राष्ट्रिय विकासको हरेक क्षेत्रमा युवाहरूको पहुँच बढाउने र सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणमा युवाहरूलाई मूलप्रवाहीकरण गर्दै शिक्षित, दक्ष, लगनशील, अनुशासित युवाहरूबाट राष्ट्रको विकासमा योगदानको वातावरण सिर्जना गर्नु स्थानीय सरकारको प्राथमिकता भएको छ ।

खेलकुद मानव जातिका लागि अभिन्न अङ्ग रहेकाले वर्तमान सन्दर्भमा सबैका लागि खेलकुद भन्ने अभियान सञ्चालन गरी खेलकुदलाई मनोरञ्जनका रूपमा मात्र नलिई मानव विकास सूचकाङ्कको रूपमा लिइनुपर्ने टड्कारो आबश्यकता हो ।

५.५.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

युवाहरूका लागि उद्यमशीलता र रोजगारीका अवसरहरू पर्याप्त नहुनु, रोजगार सिर्जनाका लागि बजारको माग र आपूर्ति बीच योजना वनाई जनशक्ति उत्पादन हुन नसक्नु, युवा शक्ति विदेश पलायन हुनु, सीप र तालिम विनाका अदक्ष कामदारहरू वैदेशिक रोजगारीमा जानु, गरिबी, विभेद, अन्धविश्वास र कुरीति विद्यमान रहनु, युवा लक्षित विकासका लागि ठोस नीति, योजना र कार्यक्रम वनाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन नहुनु, युवाहरूलाई सामाजिक र साँस्कृतिक विकृति विसँगतिहरूबाट जोगाउन गरिएका प्रयासहरू पर्याप्त नहुनु आदि युवा विकासका क्षेत्रमा देखिएका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

नगरपालिकामा खेलकुद विकासका लागि पूर्वाधार र खेल सामग्रीको कमी हुनु, भएका पूर्वाधारहरू गुणस्तरीय, आधुनिक र सुविधायुक्त नहुनु, परम्परागत खेलहरू लोप हुनु, साहसिक खेलकुदमा पर्याप्त ध्यान दिन नसकिनु जस्ता विषय प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

चुनौती

वर्षेनी श्रम बजारमा थपिने युवालाई रोजगारी प्रदान गर्नु, युवाहरूलाई रोजगारमूलक र व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम उपलब्ध गराई बेरोजगारी न्यून गर्नु, युवा प्रतिभाहरूको विदेश पलायन रोक्नु, युवाहरूमा सकारात्मक सोचको वृद्धि गरी श्रम र संस्कृतिप्रति सम्मान गर्ने वातावरणको सिर्जना गर्नु, युवाहरूमा स्वयंसेवी भावनाको जागृत गर्नु, सामाजिक र आर्थिक सेवाहरूमा युवाको पहुँच वृद्धि गर्नु, व्यावहारिक र व्यावसायिक शिक्षा सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउनु, युवाको क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्नका लागि तालिम प्रदायक निकायहरूबीच समन्वय सुदृढ गर्नु, युवा लक्षित कार्यक्रमहरूको वृद्धि गर्नु, सामाजिक आर्थिक क्षेत्रहरूमा युवाहरूको सहभागिता वृद्धि गर्नु आदि युवा विकासका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

गण्डकी प्रदेशमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुकूलका सुविधा सम्पन्न खेल पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्नु, स्थानीय तहमा खेलकुदका आधारशीलाहरू निर्माण गर्नु, निजी क्षेत्रलाई खेलकुद क्षेत्रमा लगानीका लागि आकर्षित गरी सार्वजनिक निजी लगानीलाई प्रोत्साहित गर्नु, खेलकुदमा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने पद्धतिको विकास गर्नु, खेलकुदलाई जीवनको अभिन्न अङ्गको रूपमा स्थापित गर्दै व्यवसाय र रोजगारीका रूपमा विकास गर्नु, समुदायदेखि नै खेलकुदलाई आत्मसात् गरी बालबालिका, युवा, विद्यार्थी, ज्येष्ठ नागरिक लक्षित खेलकुद कार्यक्रम र शिक्षण, प्रशिक्षण तथा विभिन्न प्रतियोगिताहरूको आयोजना गरी स्वच्छ तथा प्रतिस्पर्धी खेलाडीको विकास एवम् खेल साँस्कृतिको विकास गर्नु मुख्य चुनौती रहेका छन् ।

५.५.३ संभावना तथा अवसर

नेपालको संविधानमा युवा विकास सम्बन्धी व्यवस्था हुनु र परिचालन हुनु, देशमा विकास आयोजना, उद्योग सञ्चालन गर्न प्रशस्त युवा शक्ति र श्रम देशमा उपलब्ध हुनु, विदेशिने युवाहरूबाट भित्रिने विप्रेषणले राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा सहयोग पुग्नु, युवालाई राष्ट्र निर्माणमा मूलप्रवाह गर्ने सोच राजनैतिक पार्टी लगायत सरकारमा आउनु, स्वदेशमा रोजगार र स्वरोजगारका अवसर अभिवृद्धिका लागि सरकारको उच्च प्राथमिकता रहनुलाई अवसरका रूपमा मनन गरिएका छन् ।

नेपालको संविधानले खेलकुदलाई राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्ने र अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा सम्मान अभिवृद्धि गर्ने माध्यमको रूपमा लिनु, स्थानीय तहलाई समेत खेलकुदको जिम्मेवारी प्राप्त हुनु, ढोरपाटन नगरपालिकाको उच्च भू-भागमा खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्र स्थापनाको प्रचुर सम्भावना रहनु, समुदायस्तरमा योग तथा व्यायामप्रति रुचि तथा महत्व वढ्न गई पूर्वाधारको विकास हुँदै जानु, स्थानीय स्तरमा विभिन्न क्लबहरूद्वारा खेलकुद पूर्वाधार विकास र प्रतियोगिता आयोजनामा योगदान रहनु, आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसर रहेका छन् ।

५.५.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

युवा जनशक्तिलाई नगरको सामाजिक र आर्थिक विकासमा मूलप्रवाहीकरण गर्न ।

उद्धेश्य

युवाको सीप र नेतृत्व क्षमतालाई प्रस्फुटित गर्दै विकासमा युवाको सहभागिता वृद्धि गर्न ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
युवामा सकारात्मक सोच, सिर्जनशीलता र नेतृत्व क्षमताको विकास गर्ने र नीति निर्णयमा युवा सहभागिता बढाउने	युवालक्षित व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । रोजगार तथा स्वरोजगार सिर्जनाका लागि सार्वजनिक, निजी साझेदारी वित्तीय संस्थाहरूमार्फत् सहुलियत व्याजदरमा लगानीका लागि कर्जा प्रवाह कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिनेछ । सिर्जनात्मक कार्य, अन्वेषण र नवप्रवर्तन कार्य गरी राष्ट्र र प्रदेशको गौरव वढाउन योगदन दिई युवाहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ । खेलकुदमा युवाहरूको सहभागिता वृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. युवाहरूको लागि उत्पादनमूलक व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम दिने ।
२. युवाहरूलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा प्रोत्साहन गर्ने ।
३. उच्च उचाई खेल तालिम केन्द्र र खेल मैदान, नदी किनारमा विच पार्क तथा अन्य साहसिक एवम् मनोरञ्जनात्मक खेलस्थल निर्माण गर्ने ।

५.५.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
१	१	१.१	१.१.१	क	युवा नीति नियम वनाई कार्यान्वयन			१					१	पालिका
२			१.१.२		युवा स्वयंसेवा कार्यक्रम सञ्चालन									
३	२	२.१	२.१.१		व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम (बुर्तिवाङका ९ वटा वडाका युवालाई)	जना			२१		२१		४२	
४		२.२	२.२.१		माईग्रान्ट रिर्टनी कल्ब खाली सहकारीता मार्फत क्रियाकलाप सञ्चालन									
५			२.२.२		युवामा उद्यमशीलता विकासका लागि बजारको माग अनुरूप प्राविधिक तालिम			१					१	पालिका
१	१	१.१ १.२	१.१.३ १.२.२	क	ढोरपाटन क्षेत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डको सुविधा सम्पन्न वहुउद्देश्यीय खेलकुद मैदान, क्रिकेट, गल्फ कोर्सलगायत अन्य पूर्वाधार निर्माण			१					१	पालिका
२				क	नगरपालिकामा खेलकुद रंगशाला निर्माण			१					१	पालिका
३	२	२.२	२.२.२		लोपोन्मुख खेल उत्थान तथा विकास									
४		२.३	२.३.१		माध्यमिक विद्यालय तहमा खेलकुद पूर्वाधारको विकास गरी खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन (वर्षको १ पटक नगरस्तरीय)	संख्या			१	१	१	१	४	
५	३	३.१	३.१.१		पर्यटक आकर्षण गर्ने साहसिक र मनोरञ्जनात्मक खेलकुद को छनौट र प्रवर्द्धन गरिनेछ।	संख्या						१	१	पालिका

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**युवा जनशक्तिलाई नगरको सामाजिक र आर्थिक विकासमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने**																
असर नं १	युवाको सीप र नेतृत्व क्षमतालाई प्रस्फुटित गर्दै विकासमा युवाको सहभागिता वृद्धि गर्नु ।																
प्रतिफल नं. १.१	युवा नीति नियम वनाई कार्यान्वयन	युवा नीति	प्याकेज		१					१	पा.वा.प्र.						
प्रतिफल नं. १.२																	
असर नं २	युवाहरूलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्बी वनाउन																
प्रतिफल नं. २.१	व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिम (कृषि तथा पशुपालन, मौरीपालन, जडीवुटी खेती, अन्य प्राविधिक तालीम, ब्युटीपार्लर)	तालिम	प्याकेज		१	१	१	१	१	५	पा.वा.प्र.						
प्रतिफल नं. २.२	माईग्रान्ट रिर्टनी कल्ब खोली सहकारीता मार्फत क्रियाकलाप सञ्चालन	कल्ब स्थापना तथा सञ्चालन भएको	संख्या			१				१	पा.वा.प्र.						
प्रतिफल नं. २.३	युवामा उद्यमशीलता विकासका लागि बजारको माग अनुरूप प्राविधिक तालिम (२५ जना महिला/पुरुष)	प्राविधिक तालिम	संख्या		१	१	१	१	१	५	पा.वा.प्र.						
प्रभाव	**नगरपालिकामा खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्नु**																
असर नं १	खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्नु ।																
प्रतिफल नं. १.१																	

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वआईको योग	जिम्मेवार निकाय	लक्षित र अनुमान	यसमा संकेत	प्रसंग संकेत	हिंसा संकेत	विवरण संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३									
प्रतिफल नं. १.२	नगरपालिकामा खेलकुद रंगशाला निर्माण	रंगशाला निर्माण	संख्या				१				१							
असर नं २	खेलाडीलाई स्वस्थ, अनुशासित, प्रतिस्पर्धी र व्यावसायिक बनाउनु ।																	
प्रतिफल नं. २.१	लोपोन्मुख खेल उत्थान तथा विकास	लोपोन्मुख खेल उत्थान तथा विकास	संख्या			२					२							
प्रतिफल नं. २.२	माध्यमिक विद्यालय तहमा खेलकुद पूर्वाधारको विकास गरी खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन	खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन	संख्या			१			१		२							
असर नं ३	खेल पर्यटन को विकास गर्नु ।																	
प्रतिफल नं ३.१	पर्यटक आकर्षण गर्ने साहसिक र मनोरञ्जनात्मक खेलकुद को छनौट र प्रवर्द्धन	खेलकुद को छनौट र प्रवर्द्धन	संख्या			१					१							

परिच्छेद ६: पूर्वाधार क्षेत्र

६.१ बस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण

६.१.१ पृष्ठभूमि

व्यवस्थित, उपयुक्त पूर्वाधार तथा बातावरणमैत्री आवास नागरिकको सुरक्षित आवासको हक जसलाई नेपालको संविधानले प्रत्याभूति गरेको छ । ढोरपाटन नगरपालिकाको अधिकांस बसोबास क्षेत्र भौगोलिक हिसाबले बिकट र छरिएर रहेका छन तथा विपदको जोखिममा छन् । त्यस्ता घरपरिवारलाई सुरक्षित आवासको व्यवस्थापन र बिपन्न तथा शहरी क्षेत्रमा अनधिकृत तथा अब्यवस्थित रुपले बसोबास गरेका घर परिवारलाई उचित व्यवस्था गर्न आवश्यक छ ।

ग्रामिण विकास, शहरी विकास, बस्ती विकास, यातायात व्यवस्थापन तथा पुनःनिर्माण जस्ता कार्यक्रमलाई छुट्टाछुट्टै ब्याख्या गरिने भएता पनि सबैको सम्बन्ध भवन निर्माणसँग र दुबैको प्रगतिसँग जोडिएको हुन्छ । जस्तै, नक्सा पास नगराई भवन निर्माण गर्ने गर्दा विकासको अर्थ नरहने र सम्पूर्ण विकास नै अवरुद्ध हुन्छ । तसर्थ, नगरपलिकाबाट नक्सा पास नगराई भवन निर्माण गर्नु हुदैन । "**भवन निर्माण**" भन्नाले नयाँ भवन बनाउने, पुरानो भवन भत्काई पुनः निर्माण गर्ने, तल्ला थप गर्ने, मोहडा फेर्ने वा साविकमा थपघट गरी भ्याल, ढोका, बार्दली, कौशी, दलान, टहरा तवेला वा ग्यारेज बनाउने वा कम्पाउण्ड वाल लगाउने कार्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले संयुक्त आवासको लागि बनाइने भवन समेतलाई जनाउँछ ।

६.१.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

ग्रामीण क्षेत्रमा आवासको निर्माण गर्दा प्राविधिकको परामर्श नलिनु, निर्माण सामाग्री कम गुणस्तर र खर्चिलो हुनु (ढुवानीको कारण), भिरालो जमिनका कारण सुरक्षित आवास नहुनु, भू-उपयोग नीति अनुसार बस्ती विकास नहुनु, मापदण्ड विपरित घर निर्माण गर्नु र २०७७ भाद्र १७ गते भुजिखोलाको बाढीले वडा नं. ७, ८ र ९ मा क्षति पुऱ्याएको घरहरू, झोलुङ्गे पुल, काठका पुल, बिद्युत गृह, ५०० मी. मोटर बाटो र ३ वटा बिद्यालयको पुनर्निर्माणमा समस्या छ ।

नगरपालिकाले भू-जोखिम संवेदनशीलताका आधारमा जग्गाको उपयोग सम्बन्धी मापदण्ड तोकेर मात्र त्यस्तो मापदण्डको अधीनमा रही तोकेको क्षेत्रमा मात्र भवन निर्माण गर्न स्वीकृति दिन सक्नेछ । तर वास्तविक जिवनमा मापदण्डको कार्यान्वयन सहि तरिकाले गर्न सकेको छैन । तसर्थ अहिलेको समस्या तोकिएको मापदण्डको सहि तरिकाले कार्यान्वयन गर्नमा इच्छा शक्ति नदेखिनु, सेवाग्राहीको तर्फबाट पनि बल मिच्याई गरी भवन र स्थायी संरचना निर्माण गरी ग्रामिण विकास, शहरी विकास, बस्ती विकास, यातायात व्यवस्थापन तथा पुनःनिर्माण जस्ता कार्यक्रममा अप्ठ्यारा सृजना गराई विकास लक्ष्य हासिल गर्नमा असहज हुने देखिन्छ ।

चुनौती

ढोरपाटन नगरपालिकाको अधिकांस भाग भौगोलिक हिसाबले विकट र कतिपय बस्ति विपदको उच्च जोखिममा संकटासन्न) रहेकाले बस्ति विकासका लागि उपयुक्त स्थानको खोजी गर्नुपर्ने र भू-उपयोगमा आधारित एकीकृत् आवास तथा बस्ती विकास गर्नु, स्थानीय निर्माण सामाग्रीको उच्चतम प्रयोग गरी किफायती र सुरक्षित आवास निर्माण गर्नु, २०७७ भाद्र १७ गतेको बाढीले भत्किएका निजी घरहरू, पुल, बिद्युत गृह, बिद्यालय तथा बुर्तिवाङ ढोरपाटन मोटरबाटो सहित ८ वाट सडकको निर्माण सम्पन्न र सञ्चालन गर्नु यस क्षेत्रका जल्दाबल्दा चुनौतीहरू हुन् ।

नगरपालिकाले भू-जोखिम संवेदनशीलताका आधार लगायत बिभिन्न कारणले जग्गाको उपयोग सम्बन्धी मापदण्ड तोकेर मात्र त्यस्तो मापदण्डको अधीनमा रही तोकेको क्षेत्रमा मात्र भवन निर्माण गर्न स्वीकृति दिने गरी मापदण्ड तोकेको भएता पनि कतिपय सवालमा नीति कार्यान्वयन सहि तरिकाले नहुनु र नीति नै व्यबहारिक नहुनु र ग्रामिण क्षेत्रमा भवन निर्माण गर्न दक्ष जनशक्ति पाउनु पनि चुनौती छ ।

६.१.३ संभावना तथा अवसर

विकट र विपद्को उच्च जोखिममा रहेका गरिब न्यून आय भएका परिवारको लागि न्यून लागतका आवास कार्यक्रम सञ्चालन हुनु, साथै यस आवधिक योजनामा भू-उपयोग नीति अनुसार विभिन्न मापदण्ड लागू गर्न स्पस्ट रणनीति र कार्यनीतिको उल्लेख गरिने भएकोले यस अनुसार काम गर्न नगरपालिकालाई सहज हुनु ढोरपाटन नगरपालिकाको लागि अवसर हुन् । साथै बिकासको नयाँ अवधारणा अनुसार नगरपालिकाको सबै वडालाई विकास विन्दुको रूपमा विकास गरिने भएकोले यस अवधारणा अनुसार समग्र नगरपालिकाको विकास गर्न सकिने अवसर छ ।

यस आवधिक योजनाको सहि तरिकाले कार्यान्वयन गरेमा नेपाल सरकार शहरी विकास मन्त्रालय शहरी विकास तथा भवन निर्माण बिभाग तथा संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको बस्ति विकास, सहरी योजना तथा भवन निर्माण सम्बन्धी आधारभूत निर्माण मापदण्ड, २०७२ साथै नगरपलिकाले लागु गरिरहेको मापदण्ड अनुसारको भवनको निर्माण भै २०७७ साल बैशाख ८ गते नेपाल राजपत्र (खण्ड ७०, संख्या २) मा प्रकासित नागरिक सुरक्षित आवास कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७६ अनुसारको सुन्दर, व्यवस्थित र सुरक्षित गाउँ र शहरको निर्माण गर्ने अवसर छ ।

६.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

युवा जनशक्तिलाई नगरको सामाजिक र आर्थिक विकासमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

उद्धेश्य

बस्ति बिकास गरी ब्यबस्थित बसोबासको व्यवस्थापन गर्ने साथै बाढीले क्षति पुर्याएको पूर्वाधारको पुननिर्माण गर्ने ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
एकीकृत र ब्यबस्थित बस्ति विकास गरी नागरिकको बसोबास मिलाउने र बाढीले भत्किएको पूर्वाधारको पुन निर्माण गर्ने ।	अव्यवस्थित र संकटासन्न बस्तिको पहिचान गरी ब्यबस्थित बसोबासको लागि योजना गरिनेछ । मिति २०७७ साल भाद्र १७ गते आएको बाढीले भत्किएको पूर्वाधारको पुननिर्माण गरिनेछ । ढोरपाटन नगर क्षेत्र भित्रको नगरस्तरीय सडकको दाँया बाँयाको अधिकार क्षेत्र तोकिनेछ । नगरपालिकाको पूर्व स्वीकृति नलिई भवनका लागि जग्गाको खण्डीकरण वा प्लटिङ्ग गर्न नपाउने व्यवस्था र भवन निमार्ण संहितालाई कडाइका साथ पालना गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहका वडा समितिलाई बस्ती विकास तथा भवन निर्माण सम्बन्धमा प्रदान गरेका जिम्मेवारीहरूको बारेमा सम्वन्धित पक्षलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।

२. बाढीपहिरोले भत्किएको पूर्वाधारको पुन:निर्माण गर्ने, साथै व्यवस्थित बस्ति बिकासको नीति र योजना तयार गर्ने ।

६.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
								७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	भवन निर्माण, संहिताको गर्ने	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
२	२	२.१	२.१.१	क	वडा नं. ७,८,९ मा वाढीले भत्काएको पूर्वाधार (घर पुल, विद्यालय र सडक) पुन निर्माणको व्यवस्था	संख्या		६	६	६	६	६	३०	ढो.न.पा.
१	१	१.१	१.१.१	क	भवन निर्माण संहिताको (Building code) व्यवस्था	संख्या		१					१	ढो.न.पा.
			१.१.२	क	भवन निर्माण संहिता कार्यन्वयन सम्बन्धमा कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धी	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
			१.१.३		राष्ट्रिय भवन निर्माण सहिता तथा मापदण्ड अनुसार भवन निर्माण अनुमती अनुगमन र नियमन	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
	२	२.१	२.१.१		नगरपालिकाको पूर्व स्वीकृती नलिई भवन निर्माण गर्न नपाइने व्यवस्था ।	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
			२.१.२		नगरपालिकाले सडकको दायाँ वाँया अधिकार क्षेत्रको मापदण्डको पालना सम्बन्धित सचेतना अभियान	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	उपलब्धी ७९/८०	उपलब्धी ८०/८१	उपलब्धी ८१/८२	उपलब्धी ८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वआईको खोज	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पासमार्क संकेत	प्रसंगसंग संकेत	लिंगिन संकेत	विरल संकेत
प्रभाव	**क्षतिग्रस्त पुर्वाधारको पुन निर्माण तथा उपयुक्त किसीमको बस्ती निर्माण हुने ।**	पालिकाको जमिनमा वसोवास गर्ने जनसंख्या	संख्या								नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	ब्यजेट	३	५	११	३
असर १	बस्ती विकास गरी व्यवस्थीत वसोवासको व्यवस्थापन हुने ।	छरिएर र अनाधिकृत रूपमा वसोवास गर्ने परिवार	संख्या								नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	ब्यजेट, समन्वय, सहीत बर्षको सहकार्य	३	५	११	३
प्रतिफल नं. १.१	अव्यवस्थीत र संकटासन्न बस्तीको पहिचान गरी व्यवस्थीत वसोवास भएको जनता आवास कार्यक्रम	नमुना एकीकृत बस्तीको विकास	संख्या		१					१	नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	ब्यजेट	३	५	११	३

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	जुम्ल्याइँको क्षेत्र	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पासमर्थ संकेत	प्रसंसुर संकेत	हिंदिल संकेत	हिंदराल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३									
प्रभाव	**यातायातको राम्रो व्यवस्था भई वृतिवाङ बजार मर्यादित र सुरक्षीत भएको हुने**	यातायात व्यवस्थापन प्रति सन्तुष्ट नगरपासीको संख्या	संख्या		१						१	नगरपालिकाको पुरिवहन	नगरपालिका	वजेट स्थानीय जनताको सहकार्य	३	५	११	३
असर १	यातायात व्यवस्थापनका लागि अध्ययन र गुरुयोजना तयार भएको हुने	सार्वजनिक यातायात व्यवस्थापनका लागि निर्माण भएको वसपार्क	संख्या		१						१	नगरपालिकाको पुरिवहन	नगरपालिका	वजेट स्थानीय जनताको सहकार्य	३	५	११	३
प्रतिफल नं. १.१	आवश्यक पुर्वाधार निर्माण गरी सवारी साधान व्यवस्थापनमा सुदृढ भएको हुने ।	वसपार्क र यातायात कार्यालको भवन निर्माण			१						१	नगरपालिकाको पुरिवहन	नगरपालिका	वजेट स्थानीय जनताको सहकार्य	३	५	११	३

६.२ सडक, पुल तथा यातायात

६.२.१ पृष्ठभूमि

ग्रामिण चरित्रको भू-वनोट भएको ढोरपाटन नगरपालीकाको बिकासका लागि सडक, तथा झोलुङ्गे पुल आधारभूत आवश्यकताकै रूपमा रहेका छन् । उदाहरणको लागि ढोरपाटन नगरपालिका रहेको वडा नं. १ देखि वडा नं. ९ मा पर्ने ढोरपाटन शिकार आरक्षसम्म जाने सडक ढोरपाटन नगरपालिकाको आर्थिक सामाजिक विकासमा वरदान सावित हुन सक्ने देखिन्छ । ढोरपाटन नगरपालिकाको केन्द्र बुर्तिवाङ बजारबाट यस नगरपालिकाका नौ वटा वडा तथा छिमेकी गाउँपालिकाहरू जोड्ने ६८.४ कि.मी. ग्रामिण कच्ची सडकको निर्माण पनि सडक संजालको क्षेत्रमा उत्साहजनक प्रगति देखिन्छ । नगरपालिका क्षेत्रमा खोला नाला र डाँडाकाँडा भूवनोटका कारण सडक तथा झोलुङ्गे पुलको निर्माणले बार्हे महिना आवतजावत गर्ने सकिने र बाटो छोटिने हुँदा यातायाको प्रत्याभूति गराउँछ । ग्रामीण तथा दुर्गम बस्तीमा पहुँच पुऱ्याउन झोलुङ्गे पुलको ठुलो योगदान रहन्छ । सदरमुकाम बागलुङ बजारदेखि नगरपालिकासम्म सडक जोडिएको छ । तसर्थ, बुर्तिवाङबाट पोखरा, काठमाडौँ, बुटवल, भैरहवा, नारायणगढ र पुर्वी रुकुमका लागि दैनिक बससेवा उपलब्ध छन् । सडकको विस्तार र निर्माण बाट दिगा बिकासमा सकरात्मक सहयोग पुग्ने भएकोले सडक र झोलुङ्गे पुलको विकास र विस्तार हुन आवश्यक छ ।

शहरीकरणको चाप र ग्रामीण भेकसम्म पनि सडक सञ्जाल विस्तार हुँदै गरेको सन्दर्भमा सबै नागरिकलाई किफायती, सुरक्षित, प्रदूषणरहित र सुविधा सम्पन्न यातायात सेवाको प्रत्याभूति गराउन ढोरपाटन नगरपालिकाले यातायात ब्यवस्थापन क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । सर्वसाधारण जनतालाई सरल एवं सुलभ ढङ्गबाट यातायात सुविधा उपलव्ध गराउन यातायात सेवालाई सुदृढ, सक्षम तथा प्रभावकारी बनाई समग्र यातायात सेवालाई व्यवस्थितरुपमा संचालन गर्न ऐनको समेत व्यवस्था छ । ढोरपाटन नगरपालिकामा पनि यातायात व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

ढोरपाटन नगरपालिकाको बजार क्षेत्रमा निर्माणाधिन सडकमा लेनको व्यवस्था नहुनु, बजार क्षेत्रमा थोरै समथर जमिन तर जनघनत्व धेरै भएकोले सार्बजनिक सडकको लागि आवश्यक पर्ने मापदण्ड नपुग्नु । नगरपालिकाको भू-वनोट भिरालो भएकोले पनि सडक निर्माणमा समस्या हुनु, भिरालो भू-वनोटका कारण निर्माणको अवधिमा नै भत्किने समस्या देखिनु, बजेटको विनियोजन र कार्यान्वयन प्रभावकारी नहुनु, आयोजना कार्यान्वयनमा सुशासन नहुनु, ठेक्का व्यवस्थापनमा प्रभाबकारी नहुनु यस क्षेत्रका समस्या हुन् । त्यसै गरी जस्तै, २०७७ साल भाद्र १७ गते आएको बाढी पहिरोले ढोरपाटन-८ मा बुर्तिवाङ ढोरपाटन शिकार आरक्ष जाने ५०० मिटर बाटो, २ वोटा झोलुङ्गे पुल, ८ वटा काठका पुल, निर्माण भै संचालनमा आएको ३ वटा लघु जलबिद्युत गृह र २ वटा बिद्यालयमा भत्किएको छ । यी पूर्वाधारको पुनःनिर्माण को समस्या छ ।

ढोरपाटन नगरपालिका केन्द्र रहेको बुर्तिवाङ बजार सानो साँघुरा सडक, बुर्तिवाङ बजारमा जनघनत्व चाप, सानो बजारको बीचमा बसपार्क, दिनानुदिन सार्बजनिक बस तथा निजि सवारी साधनको संख्यामा वृद्धि भइरहनु र तिनको सहि व्यवस्थापन गर्नु समस्या हुन् ।

चुनौती

नगरपालिकाको सामाजिक आर्थिक क्रियाकलापमा सहयोग पुऱ्याउन सडक, रोपवे, झोलुङ्गे पुल आवश्यक भएता पनि भौगोलिक पहाडी तथा भिरालो भू-वनोट अनुसार उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग हुन नसक्नु, सिमित बजेटमा गुणस्तर सडक र झोलुङ्गे पुल निर्माण गर्नु, वातावरणीय संवेदनशीलतालाई ध्यानमा राखेर गुणस्तरीय सडक निर्माण हुन नसक्नु, दुर्गम बस्तीमा झोलुङ्गे पुल निर्माण गरी आवतजावतमा सुबिधा पुऱ्याउनु, सडक मर्मतलाई दीगो वनाउन नसक्नु र राजनीतिक दलहरूले चुनावी घोषणापत्रमा आ-आफ्नो क्षेत्रको सडक निर्माणलाई नछुटाउने भएता पनि जब चुनाव सकिन्छ, यसमा ध्यान नदिनु साथै, सडकको लागि बिस्तृत प्राबिधिक अध्ययन नगरी बजेट बिनियोजन गर्ने परिपाटी भएकोले विनियोजित

बजेट र आवश्यक लागतको तालमेल मिलाई निर्माण काम सम्पन्न गर्नुपर्ने यस क्षेत्रका चुनौती हुन् ।

सानो बजारमा धेरै सवारी साधन चल्नु र अस्तव्यस्त तरिकाले राख्ने हुँदा बजार व्यवस्थित राख्न, बजार सफा राख्न चुनौती छ । साघुरो ठाउँ भएकाले यात्रु प्रतिक्षालयको लागि ठाउँ पाउन पनि चुनौती छ । तथापि यातायातको व्यवस्थापन कसरी गर्ने भन्ने सम्वन्धमा बिचार गर्नुपर्ने बेला भएको छ । अस्तव्यस्त बन्दै गरेको यातायात व्यवस्थापन सुधार गर्न, यसका लागि पूर्वाधार निर्माण गर्न र अहिलेको अवस्था, सडक सुरक्षामा गुणस्तर ल्याउन निकै चुनौती छ । त्यसरी नै, समथर जमिनको भाग सिमित भएकाले बसपार्कको लागि उपयुक्त स्थानको खोजी गरी पूर्वाधार सहितको बसपार्क निर्माणमा पनि चुनौती छ ।

६.२.३ संभावना तथा अवसर

स्थानीय सरकारको स्थायी उपस्थीति रहनु, प्रदेश र केन्द्रिय सरकारको सहयोग र सहकार्य हुनु, स्थानीय सरकारले जिम्मेवारी बोध गर्नु र सडक पूर्वाधारलाई प्राथमिकतामा राख्नु र यातायात पूर्वाधारको लागि सरकारको कार्यक्षेत्र स्पस्ट हुँदै जानु र कार्यक्षमतामा पनि वृद्धि हुँदै जानु नगरपालिकाको सडक तथा पूर्वाधार विकासको लागि अवसर हुन् ।

बजार भित्र प्रवेश हुने सवारीलाई व्यवस्थित रूपले बसपार्कमा राख्न सके, बाहिरबाट नगरभित्र प्रवेश हुने सवारी साधनलाई निश्चित ठाउँमा मात्र उकाल्ने र ओराल्ने गरेमा, निश्चित् ठाउमा यात्रु प्रतीक्षालयको निर्माण गरेमा जनतालाई सरल एवं सुलभ ढङ्गबाट यातायात सुविधा उपलव्ध गराउन र यातायात व्यवस्थापनमा सुदृढ, सक्षम तथा प्रभावकारी हुने भै बुर्तिवाङ बजारलाई व्यवस्थित, मर्यादित र सुरक्षित वनाउन सकिने अवसर छ । नयाँ र उपयुक्त बसपार्कको खोजि अर्को अवसर हुन सक्छ ।

६.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

सार्बजनिक हितका लागि सडक यातायात सहज गरि नगरबासीको सामाजिक र आर्थिक अवस्था सुधार्ने ।

उद्धेश्य

सडक निमार्ण, स्तरोन्नति, मर्मत तथा सुधारका कार्यलाई सरल, सहज, पारदर्शी र न्यायोचित बनाई समयमा काम सम्पन्न गर्न सकिने बातावरण सृजना गर्ने ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
ग्रामिण सडक संजाललाई विस्तार र स्तरोन्नति गर्ने र सडक अयोजना छनौट गर्दा हुन सक्ने आर्थिक सामाजिक तथा भौतिक प्रभाबलाई न्यूनीकरण गर्ने विकल्पको खोजो गर्ने ।	वडा जोडिने सडकलाई प्राथमिकतामा राखी विकासका लागि पर्यटन, कृषि, उद्योग आर्थिक क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनेछ । ग्रामिण सडक, झोलुङ्गे पुलको निर्माण तथा स्तरोन्नति गरी सामाजिक-आर्थिक अवस्था सुधार गरिनेछ । पूर्वाधार योजनाको छनौट गर्दा पहुँचको आधारमा नभई आवश्यकताको आधारमा छनौट गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. ग्रामिण सडकको स्तरोन्नति गरी सामाजिक आर्थीक अवस्था सुधार गर्ने ।

२. आवश्यक स्थानको पहिचान गरी झोलुंगे पुलको निर्माणद्वारा पैदल बाटो छोट्याएर आवतजावतमा सहज बनाउने ।

३. स्रोत र साधनको व्यवस्था र उपलब्धताको सुनिश्चित गरेर उपयुक्त सडक पूर्वाधारको काम अगाडि बढाउने ।

६.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
								७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	ग्रामीण सडक तथा झुलुङ्गे पुल निर्माण कार्यक्रम	संख्या								ढो.न.पा.
२			१.१.२	क	सडक तथा झुलुङ्गे पुल निर्माण तथा सुधार योजना कार्यक्रम									ढो.न.पा.
३		१.२	१.२.१	क	सडक आयोजना छनोट गर्दा जोखीमको अनुमान गी बातावरण मैत्री शासन कार्यक्रम अबलम्वन	संख्या								ढो.न.पा.
४		१.३	१.३.१	क	पुर्वाधार विकासको लागि बजेट विनियोजन र नगरपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	संख्या								ढो.न.पा.
५			१.३.२	क	परियोजना सञ्चालनमा सुसासन र समावेशी नीति अबलम्वन	संख्या								ढो.न.पा.
६	२	२.१	२.१.१	क	स्रोत र साधनको व्यवस्था	संख्या								ढो.न.पा.
७			२.१.२	क	सामाजिक प्रभाव मुल्यांकन	संख्या								ढो.न.पा.
८			२.१.३	क	कम जोखिम आयोजनाको छनोट	संख्या								ढो.न.पा.
९	३	३.१	३.१.१	क	आवश्यकताको आधारमा योजनाको छनोट र स्थानियलाई रोजगार	संख्या								ढो.न.पा.
१०	४	४.१	४.१.१	क	ग्रामिण सडकको स्तर उन्नती	संख्या								ढो.न.पा.
१	१	१.१	१.१.१	क	आवश्यक पुर्वाधार निर्माण गरी यातायात व्यवस्थापनमा सुधार	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
			१.१.२	क	जमिनको उपलब्धता तथा उपयुक्त स्थानमा बसपार्कको व्यवस्थापन	संख्या			१				१	ढो.न.पा.
	२	२.१	१.१.३	क	नगर क्षेत्रभित्र सडकको संरचना अनुसार यातायातको व्यवस्थापन	संख्या		१					१	ढो.न.पा.

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	जिम्मेवार निकाय	लक्षित वर्ग	पासस्तर संकेत	प्रस्तुतस्तर संकेत	लिंगत संकेत	विपत्ति संकेत
प्रभाव	**सार्वजनिक हितका लागि सडक यातायात सहज भई नगरवासिको सामाजिक र आर्थिक अवस्था सुधार भएको हुने**										नगरपालिका	वर्जित	७	५	०	४
असर १	ग्रामिण सडकको स्तरोन्नती भई नगरवासिको सामाजिक आर्थिक अवस्था सुधार भएको हुने ।										नगरपालिका	वर्जित	७	५	०	४
प्रतिफल नं. १.१	ग्रामिण सडक, झुलुङ्गे पुलको निर्माण तथा स्तरोन्नती गरी सामाजिक आर्थिक अवस्था सुधार भएको हुने	बाह्रै महिना सवारी साधन चल्न सक्ने यातायात सुविधा उपलब्ध	किलोमिटर	१६.८	१३.५	१३.५	१३.५	१३.५	१३.५	८६	नगरपालिका	वर्जित	७	५	०	४
प्रतिफल नं. १.२	पुर्वाधार विकासको लागि वजेट विनियोजनमा प्राथामिकतामा राखिएको हुने	सडक निर्माणले सुरक्षित यातायता सेवा प्रभाह हुने, कृषि उत्पादनमा वृद्धि, पर्यटन विकासमा सहयोग	किलोमिटर		५	५	५	५	५	२५	नगरपालिका	वर्जित	७	५	०	४
प्रभाव	**यातायातको राम्रो व्यवस्था भई वर्तिवाङ बजार मर्यादित र सुरक्षीत भएको हुने**	यातायात व्यवस्थापन प्रति सन्तुष्ट नगरपासीको संख्या	संख्या		१					१	नगरपालिका	वर्जित स्थानीय जनताको सहकार्य	७	५	११	७

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पृष्ठपोषकको क्षेत्र	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पासपास संकेत	प्रसंगसं संकेत	लिंगिन संकेत	हिंसाल संकेत
असर १	यातायात व्यवस्थापनका लागि अध्ययन र गुरुयोजना तयार भएको हुने	सार्वजनिक यातायात व्यवस्थापनका लागि निर्माण भएको वसपार्क	संख्या		१					१	नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	वडाहरु स्थानीय जनताको सहकार्य	३	५	११	३
प्रतिफल नं. १.१	आवश्यक पुर्वाधार निर्माण गरी सवारी साधान व्यवस्थापनमा सुदृढ भएको हुने ।	वसपार्क र यातायात कार्यालको भवन निर्माण			१					१	नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	वडाहरु स्थानीय जनताको सहकार्य	३	५	११	३
प्रभाव	**यातायातको राम्रो व्यवस्था भई वुर्तिवाङ बजार मर्यादित र सुरक्षीत भएको हुने**	यातायात व्यवस्थापन प्रति सन्तुष्ट नगरपासीको संख्या	संख्या		१					१	नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	वडाहरु स्थानीय जनताको सहकार्य	३	५	११	३
असर १	यातायात व्यवस्थापनका लागि अध्ययन र गुरुयोजना तयार भएको हुने	सार्वजनिक यातायात व्यवस्थापनका लागि निर्माण भएको वसपार्क	संख्या		१					१	नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	वडाहरु स्थानीय जनताको सहकार्य	३	५	११	३
प्रतिफल नं. १.१	आवश्यक पुर्वाधार निर्माण गरी सवारी साधान व्यवस्थापनमा सुदृढ भएको हुने ।	वसपार्क र यातायात कार्यालको भवन निर्माण			१					१	नगरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	वडाहरु स्थानीय जनताको सहकार्य	३	५	११	३

६.३ जलश्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

६.३.१ पृष्ठभूमि

जल बिद्युत ढोरपाटन नगरपालिकाको सात सम्वृद्धिका संवाहक मध्ये एक हो । उर्जाको मद्धतले नगरपालिकालाई औद्योगिकीकरण गरी "**विकासको लय समाउन र सम्बृद्धि को बाटो तय गर्न**" मद्धत गर्दछ । हाल १५-१६ लघु जलबिद्युत आयोजनाबाट उत्पादित जलबिद्युत उपलब्ध भएको छ । यस नगरपालिकाको धेरैजसो परिवारले आफु बसोबास गरेको आवासीय ईकाईहरूमा बत्ती बाल्नको लागि बिजुली प्रयोग गर्ने गरेको देखिएको छ जस्तैः कुल घरपरिवार ५७१६ मध्ये ४३६६ ले बिद्युत, ९५२ ले मट्टीतेल, १२ ले बायोग्यास, ४८ ले सोलार, अन्य २९१ र नखुलेको ४७ रहेका छन् ।

(**स्रोतः** *जिल्ला वस्तुगत विवरण, २०७४ तथ्याङ्क कार्यालय बागलुङ*)

विद्युत आपुर्तीमा कमिका कारण लघु जलविद्युत आयोजनाहरूले गाउँघरहरूलाई उज्यालो वनाउनु पर्ने भएको छ । बुर्तिवाङ बजार बिद्युत लाईनको मूख्य ग्रिड लाईनमा हालसालै जोडीएको छ भने निजि क्षेत्रको पहलमा सञ्चालित लघु बिद्युत आयोजनाबाट बिद्युत उत्पादन गरी ढोरपाटन नगरपालिकाको सबै वडाको अधिकांस घरधुरीलाई बिद्युत आपूर्ति गरेको भएता पनि हाल नगरपालिकामा भरपर्दो र दीगो बिद्युत सेवाको उपलब्ध नभएकोले नगरपालिकाले जलबिद्युत लाई आर्थिक सम्बृद्धिको सम्बाहक मानेको सन्दर्भमा नेपाल सरकारले उत्तरगंगा नदीमा जलाशययुक्त बिद्युत उत्पादन गर्ने योजना अगाडि सारेको बुझिएको छ । बिद्युत आपूर्तिमा यो एक भरपर्दो परियोजना हुनसक्छ ।

ढोरपाटन नगरपालिका भित्र सोलार उर्जाको प्रयोग बजार क्षेत्रका केहि होटल र ब्यापारीहरूले नुहाउने पानी उपलब्ध गराउनका लागि मात्र प्रयोगमा ल्याएका छन् । उज्यालोको लागि खासै प्रयोग भएको पाइदैन । तर अहिले बिभिन्न किसिमका प्रबिधिबाट घाम, पानी, हावा र मलबाट पनि उर्जा निकालिन्छ । अहिले घाम र गोबरबाट पनि उर्जा निकाल्ने कार्यक्रम संचालन भएका छन् र नविकरणीय उर्जाको प्रयोग बढदै गएको छ । यो सुपथ र सुलभ रूपमा उपलब्ध हुन सक्ने भरपर्दो उर्जाको स्रोत हो । तसर्थ, दीगो विकास लक्ष्य (२०१५-२०३०) तथा नेपालको संविधानले पनि नविकरणीय उर्जाको विकास गरी उर्जाको आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने नीति अङ्गीकार गरेको छ । तसर्थ ढोरपाटन नगरपालिका भित्र पनि यस उर्जाको प्रवर्द्धन गरी बिद्युत प्राधिकरणबाट प्रदान गरिने विद्युत सेवाको लोडसेडिङबाट आक्रान्त जनतालाई राहत दिन पनि सौर्य उर्जाको प्रवर्द्धन आवश्यक छ । यसका अतिरिक्त नगरक्षेत्र भित्रका कतिपय बस्तीहरू छरिएर बसेको हुनाले पनि जलविद्युत भन्दा बैकल्पिक उर्जा नविकरणीय उर्जा (सौर्य उर्जा) को व्यवस्थापन गर्नुपर्ने आवश्यक छ । खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धन सम्बन्धी विवरण कुल घरपरिवार ५७१६ मध्ये काठ दाउरा ५२११, मट्टीतेल २८, एल.पी. ग्याँस ४१७, गुईठा २, गोबर ग्याँस ११, बिजुली ०, अन्य ०, नखुलेको ४७ देखिएको छ ।

(**स्रोतः** *जिल्ला बस्तुगत विवरण, २०७४ तथ्याङ्क कार्यालय बागलुङ*)

६.३.२ समस्या तथा चुनौति

समास्या

हालको बिद्युत आपूर्तिमा पनि कटौती (Load Shedding) भै रहने, नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति पनि अप्ठ्यारो, उल्लेखनीय रूपमा नयाँ जलबिद्युत आयोजानाको निर्माण र कार्यान्वयन नीति नियम नहुनु, ग्रामिण विद्युतीकरणको विकास नहुनु र बिद्युत आपूर्तिमा परम्परागत स्रोतको मात्र प्रयोग भैरहेकोले पालिकामा उर्जा व्यवस्थापनमा ठूलो समस्या छ । भिरालो भू-वनोटका कारण २०७७ भाद्र १७ गते आएको बाढीले ढोरपाटन नगरपालिका वडा नं. १ स्थित आरसीजी लघुजलबिद्युत र भुजिखोला दोस्रो लघु जलबिद्युत, वडा नं. ५ स्थित बुढाथोक लघुजलबिद्युत र सै खोला लघुजलबिद्युत, वडा नं. ७ स्थित भुजिखोला लघुजलबिद्युत, वडा नं. ८ स्थित भुजिखोला लघुजलबिद्युत, वडा नं. ९ स्थित रुद्रताल लघु-जलबिद्युत र न्यौपाने देउराली लघुजलबिद्युतमा क्षति पुऱ्याएको छ । तर पुनःनिर्माण हुन सकेको छैन, यो पनि समस्याको रूपमा रहेको छ ।

वैकल्पिक उर्जाको रूपमा सौर्य उर्जा र हावा बाट पनि उर्जा उत्पादन गर्न सकिने भएता पनि यस तर्फ ध्यान अध्ययन अनुसन्धान नहुनु, सो सम्वन्धमा तथ्याङ्क नहुनु, तथा स्थलगत अध्ययन नहुनु, नविकरणीय उर्जाको लागि आवश्यक सीप तथा उपकरणको उपलब्धताको बारेमा गहिरो जानकारी र अध्ययन हुन नसक्नु पनि यस क्षेत्रको समस्याको रुपमा रहेको छ ।

चुनौती

उर्जाको आपूर्ति र व्यवस्थापनमा निकै ठुलो चुनौती छ । भैरहेको उर्जा आपूर्ति व्यवस्थापनमा कठिनाई, आपूर्ति भएको उर्जा सेवाको गुणस्तर भरपर्दो वनाउन कठिनाई, उर्जा सेवामा बिस्वानीय र नियमितता गराउन सजिलो नभएकोले नागरिकलाई भरपर्दो र विश्वासको उर्जा व्यवस्थापन गर्न ठुलो चुनाती छ । हालको अवस्थामा उर्जाको माग र आपूर्तिमा तालमेल गर्न चुनौती छ । त्यसैगरी, छरिएर बसेको बस्तीको कारण जलबिद्युत सेवा विस्तार गर्ने ठुलो चुनौति छ । तसर्थ, त्यस्ता छरिएर बसेको नगरबासीलाई नविकरणीय उर्जाको व्यवस्था गर्नुपर्ने हुन्छ ।

बैकल्पिक उर्जाको रूपमा सौर्य उर्जा र हावाबाट पनि उर्जा उत्पादन गर्न सकिने भएता पनि सो तर्फ ध्यान नजानु, सो सम्वन्धमा तथ्याङ्क लिने तथा स्थलगत अध्ययन नभएकोले नविकरणीय उर्जाको बारेमा गहिरो र मिहिन तरिकाले सम्भाव्यता अध्ययन हुन नसक्नु, यस्ता नविकरणीय उर्जाकालागि आवश्यक प्रविधि र उपकरणहरूको व्यवस्थापन तथा यसको प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक कर्जा उपलब्ध गराउनु पनि यस क्षेत्रको चुनौतीहरू हुन् ।

६.३.३ संभावना तथा अवसर

ढोरपाटन नगरपालिकामा सक्षम नेतृत्व, नगरको भौगोलिक वनोट र आफ्नै क्षेत्रभित्र रहेको अपार जलसम्पदाको उपलब्धताको कारण उपयुक्त नीति निर्माण गरी त्यसको कार्यान्वयनबाट बिद्युत उत्पादन गर्न सक्ने प्रबल सम्भावना रहेकोले उक्त संभावनाको सहि तरिकाले पहिचान गरी साना तथा लघु जलबिद्युत आयोजनाको निर्माण र कार्यान्वयन गरी उज्यालो तथा समृद्ध ढोरपाटन वनाउने अवसर छ ।

स्थायी स्थानीय सरकारको उपस्थिति, नविकरणीय उर्जाकालागि आवश्यक उपकरणहरूको व्यबस्थापन विगतमा पश्चिमा देशहरूबाट आयात गर्दाको बखत गाह्रो भएता पनि अहिले भारत र चीनमा बढ्दो रूपमा वन्न थालेपछि उपकरण सस्तोमा र सजिलो गरी प्राप्त हुन सक्ने अवस्था देखिएकोले वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग उल्लेख्य प्रवर्द्धन गर्न सक्ने अवसर आएको छ । त्यसरी वैर्कल्पिक उर्जाको खपत बढेपछि नेपालको विद्युत संकट कम गर्ने दिशामा सहयोग पुग्नुको साथै हावापानी परिवर्तन विरूद्धको विश्वव्यापी लडाईंमा ढोरपाटन नगरपालिकाको योगदान मार्फत नेपालले पनि केही भूमिका खेल्न सक्ने अवसर छ । बैकल्पिक उर्जाको रुपमा सौर्य उर्जाको व्यवस्थापन बाट जलविद्युतको सेवा नपुगेको छरिएर बसेको बस्तीमा पनि उज्यालो वनाइदिने बलियो सम्भावना छ ।

६.३.४ उप क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति,कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

ढोरपाटन नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेको अपार जलसम्पदाको उपयोगबाट जलबिद्युतको उत्पादन गरी नगरबासीलाई भरपर्दो तथा दीगो उर्जा सेवा प्रदान गर्ने ।

उद्धेश्य

जल उर्जा बिकासको माध्यमबाट नगरपालिकाको समुन्नतिको आधारशिला तयार गर्ने ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
जलबिद्युत, सौर्य उर्जा विकासको वातावरण सिर्जना गर्दै बाढी पहिरोले भत्किएको जल बिद्युत आयोजनाको मर्मत र पुननिर्माण गर्ने ।	जलबिद्युत आयोजनाहलाई प्राथमिकतामा राखी सम्पन्न गरिनेछ । बाढी पहिरोले क्षति पुऱ्याएको लघु जलबिद्युत आयोजनाको तुरुन्त पुननिर्माण गरिनेछ । पूर्वाधार योजनाको छनौट गर्दा पहुँचको आधारमा नभई आवश्यकताको आधारमा छनौट गरिनेछ । सौर्य, हावा र अन्य स्रोत बाट विद्युतीय उर्जा उत्पादन गर्ने नीति लागू गरिनेछ । नबिकरणीय उर्जाबाट संचालन हुने साना तथा घरेलु उद्योग सञ्चालन गरिने कायर्लाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. नविकरणीय उर्जा उत्पादन गर्ने नीति तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने बनाउने ।

६.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य ७८/७९	लक्ष्य ७९/८०	लक्ष्य ८०/८१	लक्ष्य ८१/८२	लक्ष्य ८२/८३	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
१	१	१.१	१.१.१	क	उर्जा उत्पादन र बितरण सम्बन्धी लघु तथा साना जलविद्युत सम्बन्धी नीति निर्माण	संख्या		१					१	ढो.न.पा.
			१.१.२	क	वाढि पहिरोले क्षती पुऱ्याएको लघु तथा साना जलविद्युत आयोजनाको पुन निर्माण ।				१	१	१		३	ढो.न.पा.
२	२	२.१	२.१.१	क	उत्तर गंगा जलाशययुक्त आयोजनाको निर्माणमा सहजीकरण ।	संख्या						१	१	क, ख, ग
१	१	१	१.१.१	क	वैकल्पिक उर्जा उत्पादन सम्बन्धी निति तयार	संख्या			१				१	ढो.न.पा.
			१.१.२	क	वैकल्पीक उर्जा जडान गर्ने कार्यक्रम ।					१			१	ढो.न.पा.
२	२	२.१	२.१.१	क	सौर्य प्रणाली जडानमा अनुदान कर्जा प्रोत्सान ।	संख्या				१	१	१	३	ढो.न.पा.

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	उपलब्धी ७९/८०	उपलब्धी ८०/८१	उपलब्धी ८१/८२	उपलब्धी ८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससस संकेत	प्रसंससुं संकेत	दिबिल संकेत	दिराल संकेत
प्रभाव	**जल सम्पदाको उपयोगबाट नगरवासिलाई भरपर्दो तथा दीगो उर्जा सेवा उपलब्ध हुने ।**	नगरपालिकाको कुल ग्राहस्त उत्पादनमा विद्युतको योगदान	प्रतिशत						४	४	नगरपालिकाको लेखा	नगरपालिका	वजेटको अभाव/समन्वय/संख्या	४	२	७	३
असर	नगरपालिका भित्रको उर्जा संकट अन्त्य गर्न तत्काल चाल्नुपर्ने कामको पहिचान गरी कार्यन्वयन हुने ।	कुल विद्युत् उत्पादनमा जलविद्युत् क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत								नगरपालिकाको प्रतिवेदन	नगरपालिका	वजेटको अभाव	४	२	७	३

नतिजा स्तर	नतिजा	रूपक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	उपलब्धी ७९/८०	उपलब्धी ८०/८१	उपलब्धी ८१/८२	उपलब्धी ८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वाधिको क्षेत्र	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पारस्परं संबंध	प्रसंगसं संबंध	द्विविध संबंध	द्विराज संबंध
प्रतिफल नं. १.१	जलविद्युत आयोजनालाई प्राथमिकतामा राख्ने ।	पालिकास्तरीय संस्थागत संरचनजा	संख्या			१				१	नगरपालिकाको प्रतिबद्धन	नगरपालिका	बजेटको अभाव	४	२	७	३
प्रतिफल नं. १.२	उर्जा सुरक्षा नीति तर्जुमा गरी कार्यन्यन हुने ।	पालिकको उर्जा नीति	संख्या			१				१	नगरपालिकाको प्रतिबद्धन	नगरपालिका		४	२	७	३
प्रतिफल नं. १.३	बाढीबाट क्षतिग्रस्त लघुजलविद्युतको पुर्ननिर्माण	पुर्ननिर्माण	संख्या		३					१२							
प्रभाव	**सौर्य तथा वायु उर्जाको प्रयोग गरी उज्यालो, सभ्य र समृद्ध ढोरपाटन हुने ।**	नविकरणीय उर्जामा नगरपालिकाको हिस्सा	प्रतिशत								नगरपालिकाको प्रतिबद्धन	नगरपालिका		४	२	७	३
असर १	विद्युतको परिपुरक स्रोतको रुपमा सौर्य वायु तथा बायोमास बाट स्वच्छ उर्जा विकास गरी रोजगार सिर्जना हुने ।	नविकरणीय उर्जाको माध्यमबाट घरेलु तथा सान उद्योग सञ्चालन									नगरपालिकाको प्रतिबद्धन	नगरपालिका	समन्वय गर्ने	४	२	७	३

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी		योजना अवधिको उपलब्धी	
					७८/७९	७९/८०		
प्रतिफल नं. १.१	सौर्य, वायु र अन्य स्रोतबाट विद्युतीय उर्जा उत्पादन गर्ने नीति तयार भएको हुने ।	विद्युत् नपुगेको गाउँमा शौर्य उर्जा जडान भएको	संख्या		१८	१८	५००	०३
प्रतिफल नं. १.२	नविकरणीय उर्जाबाट सञ्चालन हुने साना तथा घरेलु उद्योग सञ्चालन भएको हुने ।	उर्जाबाट सञ्चालन गर्न सकिने	संख्या		१	१	५००	५
प्रतिफल नं. १.३	परम्परागत चुल्होको प्रयोगमा न्युनीकरण	सुधारिएको चुल्होको प्रयोग	संख्या					
					१	१	५००	५००
					१	१	५००	५००
					१	१	५००	५००
					१	१	५००	५००
					१	१	५००	५००
					१८	१८	०३	नगरपालिकाको प्रतिबद्धता, सेवा, विजुली जडान
					नगरपालिका			
								समन्वय गर्ने
					४	४	४	४
					२	२	२	२
					७	७	७	७
					३	३	३	३

६.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि

६.४.१ पृष्ठभूमि

ढोरपाटन बजार क्षेत्रमा नेपाल टेलिकमको ल्याण्ड लाइनको टेलिफोन सेवा उपलब्ध छ। नेपाल टेलिकम, एनसेल र स्मार्ट कम्पनीहरूको मोबाइल फोन सेवा र नेपाल टेलिकम, वर्ल्ड लिंक र सुबिसुको इन्टरनेट सेवा बजार क्षेत्रमा उपलब्ध भएता पनि गुणस्तरीय सेवा भने उपलब्ध छैन। सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा भएको विकासले गर्दा यस बेलाको संसार एक गाउको रुपमा रुपान्तरण भएको छ। जुनसुकै विकास लक्ष हासिल गर्नाका लागि तयार गरिने रणनीतिमा पनि सूचना तथा संचार केन्द्र विन्दुमा रहेको छ। सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको व्यापक प्रयोगले सामाजिक अन्तरक्रियामा परिवर्तन आएको छ। सूचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोग मार्फत हुने लाभका साथै यो प्रविधिको प्रयोगबाट सुशासनको प्रत्याभूति, पारदर्शी, जवाफदेहीताको प्रवर्द्धनको साथै सार्वजनिक सेवाको प्रभावकारी व्यवस्थापनमा पनि पूर्वाधारको विकास निर्माण गर्न सकिने भएको छ।

६.४.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

बजार क्षेत्रमा संचारका साधनको प्रयोग भएको देखिएता पनि अझै ति सेवाहरू चित्तबुझ्दो छैनन् र गुणस्तरीय वनाउन प्रमुख समस्या देखिएको छ। यसमा पनि भौगोलिक, आर्थिक कारणले नगरपालिकाको सबै वर्गको पहुँच पुग्न सकेको छैन। ग्रामीण भेगमा यो सेवाको पहुँच सन्तोषजनक र भरपर्दो छैन किनकि कहिलेकाही त नेटको सिग्नल नै हराउँछ, नेट नै नचल्ने अवस्था पनि छ। ग्रामीण भेगमा राम्ररी फोन नलाग्ने समस्या। सूचना प्रविधिबाट ढोरपाटन नगरपालिकाको ग्रामीण क्षेत्र लाभान्वित हुन नपाएको समस्या। अझै पनि यो सेवा अपर्याप्त, असहज, महंगो र जटिल छ। जसले गर्दा ग्रामीण क्षेत्रका र अशिक्षित वर्गमा ठूलो विभेद र समस्या देखिएको छ।

चुनौति

उपलब्ध भएकै सूचनाप्रविधिको सेवामा पनि अशिक्षाका कारण फलदायी तवरले पहुँच कायम गराउन चुनौती छ। कमजोर वर्गका समुदायको आर्थिक, सामाजिक र पारिवारिक कारणले पनि प्रविधिमाथि पहुँच पनि कमजोर छ। पहुँच छैन भन्दा इन्टरनेट, रेडियो, टेलिभिजन सारा सुविधा छ, तर पहुँच छ भन्दा ती सबै सेवा सबैमा पुगेको छैन। सुचना तथा संचार प्रविधिको विकास तथा विस्तारले यस बाट सृजन्ना हुनसक्ने समस्याको समाधान गर्न सोहि अनुरुपको संरचनागत व्यवस्था गर्नु चुनौती हुन सक्छ।

६.४.३ संभावना तथा अवसर

ढोरपाटन नगरपालिकामा सुचना तथा संचार सेवा उपलब्ध भएता पनि गुणस्तरीय सेवा भने उपलब्ध नभएकोले यी सबै सेवालाई सम्बन्धित सेवा प्रदाएक कम्पनी तथा संस्था सग सम्पर्क गरी ति सेवाहरूलाई गुणस्तरीय वनाउन सकिएमा उक्त सुविधाको कारण आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकको प्रवर्द्धनमा सघाउ पुग्ने र पर्यटन व्यवसायबाट नगरपालिकाको आयस्रोतमा वृद्धि गर्न सक्ने अवसर प्रदान हुनेछ। नगरपालिकाले यो सेवाको प्रवर्द्धन र विस्तार गरी भरपर्दो सेवा उपलब्ध गर्न सकेमा नगरबासीको जीवन सरल र सहज वनाउन सकिने अवसर छ।

६.४.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

सुचना तथा संचार प्रबिधिको पहुच बढाउँदै नगपलिकामा सुशासन, दीगो बिकास, तथा गरिबी न्यूनीकरण लक्ष हासिल गर्ने।

उद्धेश्य

आम संचार माध्यममा सबै वर्ग, क्षेत्र, भाषा, लिङ्ग र समुदायको पहुँच बढाई प्रभाबकारी माध्यमका रुपमा संचार क्षेत्रको विकास गर्न।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
आम संचार क्षेत्रको गुणस्तर बृद्धि गरि नगरपालिकामा सूचना तथा संचार प्रविधिको विकास, विस्तार र न्यायोचित बितरण गर्नु	सूचना तथा संचार सम्बन्धी सेवाहरू: एफएम रेडियो, तथा टेलिभिजनको प्रसारणमा बिस्तार गरी नगरपालिकाको सबै वडामा टेलिफोन सेवा इन्टरनेट सेवा पुऱ्याईने छ । समुदायमा आधारित अन्य सामुदायिक संस्था: पुस्तकालय, बिद्यालय, तथा सामुदायिक भवनमा इन्टरनेट सेवा प्रदान गर्ने योजना तर्जुमा गरिनेछ । महिला र युबा लक्षित सूचना तथा संचार प्रबिधि कार्यक्रम तर्जुमा गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. नगरपालिकाको वडा कार्यालय र शैक्षिक सस्थामा टेलिफोन सेवा उपलब्ध गराउने ।

२. बढी भन्दा बढी नागरिकमा संचारको सेवा प्रदान गर्ने र व्यवसायीक बनाउने ।

६.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	संकेत नं.	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
१	१	१.१	१.१.१	क	सुचना तथा सञ्चार सम्बन्धी सेवाहरू रेडियो तथा टेलिभिजन प्रसारणमा विस्तार (नगरपालिका र प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र)	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
			१.१.२	क	नगरपालिकाको सबै वडामा टेलिफोन तथा इन्टरनेट सेवाको विस्तार	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
			१.१.३	क	सामुदायिक संस्था तथा भवनमा इन्टरनेट सेवाको व्यवस्था	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
	२	२.१	२.१.१	क	ग्रामिण क्षेत्रमा सूचना तथा सञ्चारको विस्तार	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
	३	३.१	३.१.१	क	फरक क्षेमता वा अपाङ्गता भएकालाई सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँचमा वृद्धि	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वआङ्कको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	बजेट प्राविधिक ज्ञान जनशक्ति तथा अनुभव	पारस्परिक संबंध	प्रत्यक्ष संबंध	हितिल संबंध	हिरल संबंध
प्रभाव	सुचना तथा प्रविधिको पहुँच बढाउँदै नगरपालिकामा सुशासन, दीगो विकास तथा भ्रष्टाचार न्यूनिकरण लक्ष्य हासिल गर्न टेवा पुरोको हुने	सूचना प्रविधीको प्रयोग गर्ने नगरवासी	संख्या								नगरपालिकाको प्रतिवेदन	नगरपालिका	बजेट प्राविधिक ज्ञान	५	५	९	३

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पालसंग संकेत	प्रसंगसं संकेत	हिंदिल संकेत	हिंदराल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
असर १	आम सञ्चार क्षेत्रको गुणस्तर वृद्धि गरी सूचना प्रविधिको विकास विस्तार र न्योचित वितरण भएको हुने	सुचना तथा सञ्चार प्रविधी विस्तार भएको नगरपालिका	संख्या									नगरपालिका	वडाट प्रतिवेदक शाखा	९	५	०	४
प्रतिफल नं. १.१	सुचना तथा सञ्चार सम्बन्धी सेवाहरू जस्तै रेडीयो, एफएम, तथा टेलिभिजनको प्रसारणमा विस्तार गरी नगरपालिकाको सबै वडामा टेलिफोन तथा इन्टरनेट सेवा पुगेको हुने	नगरपालिकामा सञ्चार सम्बन्धी निति तथा नियमको तयार	संख्या		१						१	नगरपालिकाको प्रतिवेदन	वडाट प्रतिवेदक शाखा	९	५	०	४

परिच्छेद ७: वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र

७.१ वन तथा जैविक विविधता

७.१.१ पृष्ठभूमि

ढोरपाटन नगरपलिकाको ९१.३६ बर्ग कि.मी. (१३.६%) भूभाग वनले ढाकेको छ। पालिका क्षेत्रको अधिकांश भू-भाग भिरालो र कमजोर भू-वनोट हुनाले वर्षातको समयमा हुने भू-क्षय, बाढी र पहिरोका कारण हुने ठूलो जनधनको क्षतिबर्षेनी हुदै आईरहेको छ। त्यसको न्यूनीकरणका लागि वन जंगल, माटो र पानीको संरक्षण गरी दीगो विकास तथा जनताको जीविको-पार्जनमा प्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउन एकीकृत् जलाधार व्यवस्थापन तथा नदी प्रणालीमा आधारित भू तथा जलाधार संरक्षण कार्यक्रम यस क्षेत्रमा सञ्चालन गर्नुपर्ने आबश्यकता पर्दै आएका छ। हिउँदको महिनाहरूमा डढेलो, चोरी शिकारी र वनयजन्तुले खेतीका साथै मानबिय क्षती पुऱ्याउनु आदि समस्याहरू पर्छन्।

जैविक वविधिताको हिसाबले पनि ढोरपाटन क्षेत्र धनी छ। यस पालिकामा ढोरपाटन शिकारी आरक्षणको ३०२ बर्ग क.मी. (२६%) क्षेत्र यस पालिकाभत्रि पर्दछ। ढोरपाटन आरक्ष नेपालको एक मात्र शिकारी आरक्ष हो र जैविक बिविधताले धनी छ। यहाँ वनय जन्तुमा हिँउचितुवा, कस्तुरीमृग, हाब्रे, झारल, घोरल, नाउर, दुम्सी, बँदेल र ब्वासो आदी पाईन्छ भने डाँफे, मुनाल, कालजिपन्छी तथा धुपी सल्ला, बाँझ, भोजपत्र, लोठ सल्ला जस्ता वनस्पती साथै विभिन्न जडिबुटीहरू पईन्छन्। शिकारी पर्यटनबाट प्रसिद्धि पाएको ढोरपाटन आरक्षले आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन विकास लागी ठुलो सम्भावना बोकेको छ।

७.१.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

डढेलो, भू-क्षय, जंगली जनावरबाट खेत तथा मानबिय क्षति, चोरी शिकारी, वन क्षेत्रमा घरपालुवा पशुको चरिचरण, वन अतिक्रमण र खण्डीकरण, उत्पादनशिल वनलाई पूर्ण क्षमतामा व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, भौतिक निर्माणले वन क्षेत्रको विनास जलाधार क्षेत्रका स्रोतहरूको क्षयीकरण, बढ्दो वातावरणीय प्रदूषण, जलवायु परिवर्तनका असर र वातावरणीय सेवा सम्बन्धी सचेतनाको कमी आदि यस क्षेत्रका समस्यहरू हुन्।

चुनौति

वन अतिक्रमण तथा वन डढेलो नियन्त्रण, स्थानीय समुदायमा वन व्यवस्थापन क्षमता र जिम्मेवारी वृद्धि मुलुकको भौतिक सामाजिक र आर्थिक विकासले संरक्षण कार्यका बीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौती रहेका छन्।

भूकम्प, बाढी, भूस्खलनबाट भएको विनास र नोक्शानीको पूर्ति गर्न, हिमाली क्षेत्रको उचित संरक्षण हुन नसक्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा परेको नकारात्मक प्रभाव र संक्रमणकालीन राजनैतिक अवस्थामा वन क्षेत्रको संरक्षणमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव आदि यस क्षेत्रका चुनौतिहरू हुन्।

७.१.३ संभावना तथा अवसर

वन तथा बाताबरण मन्त्रालयको वन क्षेत्र रणनीति सन् (२०१६-२०२५) र वन ऐनले नीतिगत रूपमा स्थानीय समुदायको सहभागितामा वन, जैविक बिविधता, जलाधार संरक्षण र संवर्द्धन तथा सदुपयोग गर्ने नीतिलिनु, प्रदेश स्तरमा उद्योग, पर्यटन तथा वातावरण क्षेत्रसँग वन तथा जलाधार क्षेत्रको दीगो विकास र संरक्षणबाट स्थानीय समुदायको समृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउन सकिने गरी उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण क्षेत्र एउटै मन्त्रालय अन्तरगत रहनु, समुदायको सहभगितामा आधारित वन ब्यवस्थापन र सक्षम वन उपभोक्ता समूहहरूको दरिलो उपस्थिति रास्ट्रिय निकुन्ज तथा आरक्षणको सिमाना क्षेत्रका समुदायको हितमा मध्यवर्ती सामुदायिक वन व्यवस्थापन नीति र आरक्षले आर्जन गरेको राजस्व सामुदायिक बिकासमा लगानी गर्न सकिने नीति रहेको।

७.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

जैविक बिविधता, बाताबरण सरक्षण, वन तथा जलाधारीय श्रोतहरुको उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै समुदायको आर्थिक सुधार गर्ने ।

उद्धेश्य

वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन, व्यावसायीकरण तथा पारिस्थितिकिय प्रणालीको संरक्षण गर्न ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
बैज्ञानिक व्यपस्थापन नीतिमार्फत वनलाई संरक्षणमुखी व्यवस्थापनबाट उत्पादनमुखी व्यवस्थापनमा रुपान्तरण गर्ने ।	मुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत् वन तथा पारस्थितीकिय प्रणालीको संरक्षण गरिनेछ । वनको बैज्ञानिक तथा व्यवसायिक व्यवस्थापन गर्न सकिने सामुदायिक बन र समुहहरुको पहिचान गरिनेछ । सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहहरुको स्वीकृत वन कार्ययोजना तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापन अनुसार वन व्यवस्थापन र वनजन्य उत्पादन लिन समुदायलाई प्राविधिक सहयोग गरिनेछ । उपभोक्ताको सहभागीतामा वन नर्सरी स्थापना, बिरुवा उत्पादन, वृक्षारोपण र त्यसको संरक्षण गरिनेछ । भुजी खोला, बडीगाड खोला आदि जलाधार क्षेत्र भित्रको जल, जंगल र जमिनको संरक्षण गरी वातावरणीय सन्तुलन कायम गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. ढोरपाटन क्षेत्रमा पाईने जडीबुटी तथा गैर काष्ठ वनपैदावारको अभिलेखीकरण गर्ने ।

२. उच्च लाभ दीने जडिबुटीको नर्सरी स्थापना, निजि जग्गामा खेती विस्तार र व्यवसायिकरण गर्ने ।

७.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं.	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
								७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
१	१	१.१	१.१.२	क	वनको बैज्ञानिक व्यवस्थापनको लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह पहिचान (वडा नं. १ र २)	संख्या		१	१				२	पालिका
२			१.१.३		बैज्ञानिक वन कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वन गर्ने (सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह)	संख्या			१	१	१	१	४	सा.व.उ./ पालिका/ डि.व.का.
३			१.१.४		वन नर्सरी स्थापना र विरुवा उत्पादन र वृक्षारोपण (वडा नं. ५ र ७)	संख्या				१	१		२	
४		१.२	१.२.१		काठजन्य उत्पादनको प्रशोधन उद्योग स्थापना र सञ्चालन (बुर्तिवा)	संख्या						१	१	नीजि क्षेत्र/ पालिका डि.व.का.
५			१.२.२		दीगो जडिबुटी संकलन र खेती विस्तार तालिम	संख्या					१	१	२	
६			१.२.४	क	पर्यटन विकासको लागि Zoological Park स्थापना र सञ्चालन	संख्या		१					१	पालिका डि.व.का.

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी							योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वआईको योग	जिम्मेवार निकाय	लक्षित अनुमान	पासपं संकेत	प्रसपं संकेत	हिरास संकेत	हिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३										
प्रभाव	जैविक विविधता, वातावरण सरक्षण, वन तथा जलाधारीय श्रोतहरूको उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै समुदायको आर्थिक सुधार गर्ने ।																		
असर नं. १	वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन, व्यवसायीकरण तथा पारिस्थितिकिय प्रणालीको संरक्षण गर्नु ।																		
प्रतिफल नं. १.१	वनको वैज्ञानिक तथा व्यवस्थापनको लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह पहिचान	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन र समुह पहिचान भएको	संख्या		५	५	५	५	५	५	५	२५	पालिका/ वि.व.का.						
प्रतिफल नं. १.२	वैज्ञानिक वन कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वन गर्ने	कार्ययोजना निर्माण भएको हुने	प्रतिशत		५	५	५	५	५	५	५	२५	सा.व.उ.स./ वि.व.का.						
प्रतिफल नं. १.३	वन नर्सरी स्थापना र विरुवा उत्पादन र वृक्षारोपण (एक नर्सरी = २५००० विरुवा उत्पादन र वितरण)	विरुवा उत्पादन तथा वितरण	संख्या		१	१	१	१	१	१	५	५	पालिका/ व.सं.वि.का.						
प्रतिफल नं. १.४	काठजन्य उत्पादनको प्रशोधन उद्योग स्थापना र सञ्चालन	उद्योग स्थापना र सञ्चालन	संख्या		१	१					२	२	पालिका						
प्रतिफल नं. १.५	दीगो जडिवुटी संकलन र खेती विस्तार	जडिवुटी संकलन र खेती विस्तार भएको हुने	संख्या		१	१	१	१	१	१	२	२							

७.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

७.२.१ पृष्ठभूमि

वन, जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षणबाट पालिकाको सम्वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउन यस क्षेत्रका समस्याहरूको सम्वोधन गर्ने गरी उपयुक्त नीति, ऐन, नियम र सांगठानिक संरचना अपरिहार्य हुन्छ। त्यसैगरी ढोरपाटन शिकारी आरक्ष र बोबाङ क्षेत्रमा मध्यवर्ती क्षेत्र वनाई वनयजन्तु र समुदाय बिचको द्वन्द्व कम गर्न पनि आबश्यक छ।

निजिवनको स्थापना र व्यवस्थापन साथै ढोरपाटन नगर क्षेत्रका ४६ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहहरूले ४७९६.४ हे. (५२.५%) वन क्षेत्रको सरक्षण र सदुपयोग गर्दै आएका छन्। उक्त सामुदायिक वनको बैज्ञानिक र व्यवसायिक गरी बढी लाभ लिन नगरपालिकाबाट दीगो वन व्यवस्थापनको लागि कार्यक्रम सहितको योजना तर्जुमा गर्न आबश्यक छ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

डढेलो, भू-क्षय, जंगली जनावरबाट खेत तथा मानबिय क्षति, चोरी शिकारी, वन क्षेत्रमा घरपालुवा पशुको चरिचरण, वन अतिक्रमण र खण्डीकरण, उत्पादनशिल वनलाई पूर्ण क्षमतामा व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, भौतिक निर्माणले वन क्षेत्रको विनास जलाधार क्षेत्रका स्रोतहरूको क्षयीकरण, बढ्दो वातावरणीय प्रदूषण, जलवायु परिवर्तनका असर र वातावरणीय सेवा सम्बन्धी सचेतनाको कमी आदि यस क्षेत्रका समस्यहरू हुन्।

चुनौति

वन अतिक्रमण तथा वन डढेलो नियन्त्रण, स्थानीय समुदायमा वन व्यवस्थापन क्षमता र जिम्मेवारी वृद्धि मुलुकको भौतिक सामाजिक र आर्थिक विकासले संरक्षण कार्यका बीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौती रहेका छन्। वन तथा जलाधारक्षेत्रका स्रोतहरूको क्षयीकरण हुनु, माटो र पानीको दीगो तथा एकीकृत् संरक्षण गर्नु, कृषिक्षेत्रको उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्न सकिने, वन तथा भूसंरक्षणको सेवा प्रवाह गर्ने नीतिगत व्यवस्थाको कमी तथा संरचनागत रूपमा कार्यालयको संख्यामा संकुचन र स्थानीय तहमा पदस्थापन र सेवा प्रवाहमा चुनौती रहेको छ।

भूकम्प, बाढी, भूस्खलनबाट भएको विनास र नोक्शानीको पूर्ति गर्न, हिमाली क्षेत्रको उचित संरक्षण हुन नसक्दा तल्लो तटीय क्षेत्रमा परेको नकारात्मक प्रभाव र संक्रमणकालीन राजनैतिक अवस्थामा वन क्षेत्रको संरक्षणमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव आदि यस क्षेत्रका चुनौतिहरू हुन्।

७.२.३ संभावना तथा अवसर

समुदायको हितमा मध्यवर्ती सामुदायिक वन व्यवस्थापन नीति र आरक्षले आर्जन गरेको राजस्व सामुदायिक बिकासमा लगानी गर्न सकिने नीति, समुदायको वन तथा जैविक बिविधता संरक्षणमा सचेतना वृद्धि, सहभागितात्मक वन व्यवस्थापन बाट कार्बन व्यवस्थापन गरे वापत अन्तर्राष्ट्रिय जगतबाट आर्थिक सहयोग हुने नीति, गल्छी तथा पहिरो उपचार, संवेदनशिल जलाधार, पानी मुहान तथा पोखरी संरक्षण कार्यबाट जल सिंचित बढाई जलवायु परिवर्तन असर न्यूनीकरणमा टेवा पुऱ्याउन सकिने, जलाधार व्यवस्थापन मार्फत् वन, जलाधार, कृषि पशुविकास, सिंचाइ लगायतका निकाय बीच सहकार्य, समन्वय तथा एकीकृत् विकासको अवधारणामा पालिकाले योजना तर्जुमा तथा कर्यान्वय नगरी समृद्धिका लागि सहयोग पुऱ्याउन सकिने यस क्षेत्रका उपलब्ध अवसरहरू छन्।

७.२.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

भू-क्षय नियन्त्रण गरी जल उत्पन्न विपत्को न्यूनीकरण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन गर्दै क्षतिग्रस्त भूमिको पुनः स्थापना गर्ने ।

उद्धेश्य

एकीकृत् जलाधार व्यवस्थापन मार्फत माटो, पानीको श्रोतहरूको संरक्षणर भूमिको उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
भू-क्षय नियन्त्रण गरी जल उत्पन्न विपत्को न्यूनीकरण	विकासका पूर्वाधार निर्माणसँगै बायो-इंज्नीयरिंगका साथै उपयुक्त भूसंरक्षण प्रविधि कार्यान्वन गरिनेछ । प्रकोप नक्सांकन, संकटासन्नता स्थानको पहिचान तथा जोखिम नक्सांकन गरी गल्छी, पहिरो उपचार तथा खोला किनार क्षेत्रको संरक्षण गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. जलवायु परिवर्तनका असरहरू न्यूनीकरणका लागि अनुकूलन तथा भू-तथा जलाधारको दीगो व्यवस्थापन मार्फत् समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

२. उपल्लोतटीय र तल्लो तटीय क्षेत्रका समुदाय विचमा समन्वय स्थापित गरी वातावरणीय सेवा वहुहितको लागि अभिवृद्धि गर्ने ।

७.२.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाइ	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
१	२	२.१	२.१.२	क	भू तथा जलाधार संरक्षण समूह गठन र परिचालन (भूजीखोला जलाधार क्षेत्र)	संख्या			१				१	
२	३	२.२	२.२.१	क	भूजिखोला बृहत्तर भू तथा जलाधार संरक्षण आयोजना निर्माण र कार्यान्वयन	संख्या			१				१	
३		२.४	२.४.१		भू संरक्षण, गल्छी, पैरो उपचार तथा बायो ईञ्जिनियरिङ्ग (भूजीखोला जलाधार क्षेत्र)	संख्या		१०	१०	१०	१०	१०	५०	
४		३.१	३.१.१		जलबायु उत्थानशील परियोजना निर्माण र कार्यान्वयन पालिका र (वडा स्तरमा) सबै वडाहरूमा	संख्या			१०				१०	

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
असर नं. २	एकीकृत् जलाधार ब्यवस्थापन मार्फत माटो, पानीको श्रोतहरूको संरक्षण र भूमिको उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु																
प्रतिफल नं. २.१	भू तथा जलाधार संरक्षण समूह गठन र परिचालन	समूह गठन र परिचालन भएको			१	१	१	१	१	५	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन						
प्रतिफल नं. २.२	भूजिखोला बृहत्तर भू तथा जलाधार संरक्षण आयोजना निर्माण र कार्यान्वयन	परियोजना निर्माण र कार्यान्वयन भएको	संख्या			१				१							
प्रतिफल नं. २.३	भू-संरक्षण, गल्छी, पैरो उपचार तथा बायो ईञ्जिनियरिङ्ग	परियोजना निर्माण र कार्यान्वयन भई भूसंरक्षण भएको	संख्या		१०	१०	१०	१०	१०	५०							

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वआईको खर्च	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पासंग संकेत	प्रसंग संकेत	विराम संकेत	विलम संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३			पालिकाको आर्थिक प्रतिवेदन						
असर नं. ३	वातावरणीय सेवाबाट प्राप्त हुने लाभ वृद्धि गर्दै वन तथा जलाधार उपभोक्ता समूहहरू, स्थानीय सरकारको क्षमता अभिवृद्धि गरी जलवायु उत्थानशील कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु ।																	
प्रतिफल नं. ३.१	जलवायु उत्थानशील परियोजना निर्माण र कार्यान्वयन	नगरपालिका र वडाको उत्थानशिल परियोजना निर्माण र कार्यान्वयन	संख्या			१०					१०							
प्रतिफल नं. ३.२	वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन का लागि पहिचान भएको समहको तालीम (एक तालीम =२५ जना)	तालीम सञ्चानल भई वैज्ञानिक व्यवस्थापन भएको	संख्या		५	५	५	५	५		२५							

७.३ वन वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

७.३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने कुरा मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गरेको छ। वातावरणीय प्रदूषण बाट हुने क्षति बापत् पीडितलाई प्रदूषकबाट कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक समेत संविधानमा उल्लेख भएता पनि कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन सकेको अवस्था छैन। ढोरपाटन नगरपालिका पनि बढ्दो विकास निर्माणका कार्यले वातावरण प्रदूषण जस्ता समस्या क्रमिक रूपमा बढ्दै गएको देखिन्छ। पालिकामा वातावरण संरक्षणका लागि आवश्यक संरचनागत र संस्थागत व्यवस्था हुन सकेको छैन। वातावरण संरक्षणका लागि पालिकाबाट नीति निर्माण गरी प्रभावकारी कार्यान्वय नगर्नु पर्ने टड्कारो आबश्यकता छ। प्राकृतिक स्रोतसाधन जस्तै ढुंगा, बालुवा, माटो, वन जंगल र पानी आदिको अनियन्त्रित प्रयोगलाई नियन्त्रण गर्न, ठूला भौतिक विकासका योजना कार्यान्वन गर्दा वातावरणीय प्रभावको प्रारम्भिक तथा प्रभाब मूल्याङ्कन गरेर मात्र अनुमति दिने, वायु र ध्वनि प्रदुषण गर्ने सवारी साधनहरू लाई तिनीहरूबाट हुने प्रदूषणको मात्राका आधारमा मापदण्ड तयार गरी नियमन हुन आवश्यक छ। वातावरण संरक्षणका र प्रवर्द्धनका लागि स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य गर्दै मानव मैत्री वातावरण निर्माण गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ। फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिक स्रोतसाधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम पालिका स्तरबाट सञ्चालन गर्न सकिन्छ।

७.३.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

ढोरपाटन नगरपालिकामा बढ्दो जनसंख्या, बढ्दो सवारीसाधन, सडक विस्तार, बढ्दो डिजेल पेट्रोलको खपत, अव्यवस्थिती शहरीकरण, भू-उपयोगमा आयको परिवर्तन, फोहोरमैला उत्सर्जन, प्लाष्टिकजन्य फोहोर मैला निष्कासन, ढल तथा फोहर मेलाको निकासको उचित व्यवस्था नहुनु, नदी तथा खोलाहरू बाट अनियन्त्रित रुपमा ढुङ्गा, गिटी, बालुवाको दोहन, अब्यवस्थित भौतिक पूर्वाधार निर्माण, सार्बजनिक स्थान, वायु र पानीजन्य प्रदूषण, वनमासा, निलोगन्धे, माइकेनिया जस्ता बाह्य मिचाहा झारको प्रकोपबढ्नु मुख्य वातावरणीय समस्या रहेका छन्। प्रदूषण नियमन सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन नहुनु, फोहर राख्ने ठाउँको कमि प्रदूषकलाई जरिवाना असुल गर्ने व्यवस्थान हुनु, विभिन्न सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायहरूसँग समन्वय गरी सहकार्यको कमि नागरिकहरूमा फोहर मैला व्यवस्थापन बारे सचेतनाको कमि, वनजङ्गलको अतिक्रमण हुनु, डोजर आतङ्क र भू-क्षय, मूख्य बजार क्षेत्रमा बसपार्क र साना गाडी सञ्चालन गर्नु, कृषि कार्यमा विषादिको बढ्दो प्रयोग, विकास तथा निर्माण कार्यमा अन्तर बिभाग तथा मन्त्रालयहरू बीच समन्वयको कमिले गर्दा वातावरण संरक्षणमा ह्रास आउनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन्।

चुनौती

अव्यवस्थित बसोबास तथा बढ्दो शहरीकरण, ढल निकास तथा फोहरमैला व्यवस्थापन, प्लास्टिक झोला, चाउचाउका खाली खोल, पानीका खाली बोटल उचित व्यवस्थापन गर्नु, संस्थागत रूपमा वातावरण मैत्री विकास, नदी तथा खोलाबाट ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, माटोको अत्यधिक र अनियन्त्रित दोहन नियन्त्रण गर्नु, शहरीक्षेत्रमा धुलो तथा धुँवाले वायु प्रदूषण, प्रविधि विकाससँगै रेडियोधर्मी वस्तुको उत्पादन रोक्नु, भूक्षय, प्रदेश तथा स्थानीय तहमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सुपरीवेक्षण गर्ने निकायको संरचनालाई प्रभावकारी गराउनु, नागरिक स्तरमा वातावरण सम्बन्धी सचेतना र दायित्व बोध गराउनु आदि प्रमुख चुनौती हुन्।

७.३.३ संभावना तथा अवसर

वातावरण संरक्षण सम्बन्धी संविधान, वन रणनीति र दीगो विकास लक्ष्यमा उल्लेख हुनु, विकास निर्माणका कार्यमा वातावरणीय मूल्याङ्कनको व्यवस्था हुनु, पालिका क्षेत्रमा ढोरपाटन शिकार आरक्षणको केहि भाग, राष्ट्रिय वन र त्यसको

५० प्रतिशत समुदाय बाट संरक्षण हुनु, कृषक समुहहरू गठन भै प्राङ्गारिक खेती प्रणाली, जैविक रोगकिरा नियन्त्रण बिधिअनुसरण गर्नु, समुदायमा बाताबरण सम्बन्धी सचेतना वृद्धि हुदै जानु, प्रकृतिमा आधारित पर्यापर्यटन र शिकार पर्यटन सञ्चालन हुनु, वातावरण संरक्षण सम्बन्धी बिद्यालय स्तरको पाठ्यक्रममा समाबेश गर्नु, वातावरण सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिको नेपाल पक्ष राष्ट्र हुनु र यसबाट प्रत्यक्ष वित्तीय फाईदा लिने अवसर हुनुका साथै मुलुक संघीयता कार्यान्वयनको प्रारम्भिक अबस्थामा भएकोले पालिका स्तरमा नयाँनीति, कार्यक्रम र सँगठनात्मक संरचना निर्माण गरी वातावरणमैत्री पालिका निर्माण गर्न यस क्षेत्रका अवसर हुन् ।

७.३.४ उप क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

स्वच्छ र स्वस्थ बाताबरण समृद्ध ढोरपाटन बनाउने ।

उद्धेश्य

जैविक विविधता संरक्षण र बृक्षारोपण मार्फत पर्यावरणसुधार गर्नुका साथै फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धि सचेतन बृद्धि गरी प्रदूषणमुक्त सहरको विकास गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतन बृद्धि गरी प्रदूषणमुक्त पालिका निर्माण विकास गर्नु ।	वातावरण प्रदूषण गर्ने वस्तुको उत्पादन कम गर्न गलाउने, पुनः प्रशोधन तथा पुनः प्रयोग गर्ने (Reduce, Recycle and Reuse-3 Rs) कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । नगर क्षेत्रमा पुराना सवारी साधन र हर्न बजाउन निषेध गर्नुका साथै बस पार्क र साना गाडी संचालन स्थान्तरण गरिनेछ । फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि निजिक्षेत्रसँगको सहकार्यमा नवीन प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. शहरी तथा औद्योगिक क्षेत्रको फोहर मैला व्यवस्थापन गर्ने ।

७.३.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
१	१	१.१	१.१.१	क	ठूला उद्योग, पूर्वाधार तथा खनिज उत्खन्न आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	संख्या		१					१	पालिका
२			१.२.१	क	प्राङ्गारिक खेती र वनस्पति जन्य औषधीबाट रोगकिरा नियन्त्रण			१					१	पालिका
३		१.२	१.२.२	क	आई.पि. एम कृषि पाठशाला सञ्चालन	संख्या			१		१		२	पालिका
४			१.२.३	ग	वातावरण मैत्री उत्पादन गर्ने कृषकलाई अनुदान र प्रोत्साहन पुरस्कार वितरण	संख्या				१	१	१	३	पालिका
	२	२.१	२.१.१		कृषि वन प्रणालीलाई विस्तार	संख्या				४	४	४	१२	पालिका
					सहभागितामूलक व्यवस्थापन									
	३	३.१	३.१.१		प्रशोधित ढल निकाश पूर्वाधार निर्माण र पानीका मूहानहरूमा प्रदुषण नियन्त्रण	संख्या				२		२	४	पालिका
			३.२.१		बसपार्क साना गाडीको नयाँ बसपार्क निर्माण	संख्या							१	पालिका
			३.३.१		फोहोरमैला व्यवस्थापन (बुर्तिवाङ बजार क्षेत्र)	संख्या		१	१	१	१	१	५	पालिका

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**हरियाली प्रवर्द्धन र बाताबरणमैत्री विकास मार्फत समृद्धि हाँसिल गर्ने।**																
असर १	नगरपालिकामा सञ्चालन हुने आर्थिक तथा पूर्वाधार विकासका कार्यहरू वातावरण मैत्री वनाउनु ।																
प्रतिफल नं. १.१	ठूला उद्योग, पूर्वाधार तथा खनिज उत्खन्न आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन	प्याकेज		१	१	१	१	१	५	पा.वा.प्र.						
प्रतिफल नं. १.२	प्राङ्गारिक खेती र वनस्पति जन्य रोगकिरा नियन्त्रण तालीम (१ तालीम = २५ जना)	तालीम मा सहभागी	संख्या		२	२	२	२	२	१०							
प्रतिफल नं. १.३	आई.पि. एम कृषि पाठशाला सञ्चालन (१ तालीम = २५ जना)	तालीम मा सहभागी	संख्या		२	२	२	२	२	१०							
प्रतिफल नं. १.४	बाताबरण मैत्री उत्पादन गर्ने कृषकलाई अनुदान र प्रोत्साहन	पुरस्कृत किसान	संख्या		१	१	१	१	१	५							
असर २	जैविक विविधता संरक्षण र बृक्षारोपण मार्फत पर्यावरण सुधार गर्न																
प्रतिफल नं. २.१	कृषि वन प्रणालीलाई विस्तार	निजी कृषि वन दर्ता	संख्या		२५	२५	२५	२५	२५	१२५							
प्रतिफल नं. २.२	सहभागितामूलक वन, जैविक विविधता व्यवस्थापन	संरक्षण कार्ययोजना	प्याकेज		५	५	५	५	५	२५							

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
असर ३	फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धि सचेतन वृद्धि गरि प्रदूषणमुक्त सहरको विकास गर्नु ।																
प्रतिफल नं. ३.१	प्रशोधित ढल निकाश पूर्वाधार निर्माण र पानीका मुहानहरूमा प्रदुषण नियन्त्रण	पूर्वाधार निर्माण र प्रदुषण नियन्त्रण	प्याकेज		२	२	२	२	२	१०							
प्रतिफल नं. ३.२	बसपार्क साना गाडीको नयाँ बसपार्क निर्माण	पूर्वाधार निर्माण	प्याकेज			१				१							

१. कतिपय विकास क्षेत्रमा कार्यक्रम सिट नभएकोले कार्यक्रम सिट बनाउनु पर्ने ।
२. नतिजामा उल्लेख गरिएका सूचकबाट नै कार्यक्रम बनाउनु पर्ने ।
३. वार्षिक रूपमा कार्यक्रम निर्दिष्ट गर्नु पर्ने ।
४. पुष्ट्याईंका स्रोत महलमा केबाट पुष्ट्याईं हुने हो उल्लेख गर्नु पर्ने ।

७.४ विपद् जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता

७.४.१ पृष्ठभूमि

विपद् भन्नाले बाढी पहिरो, भूकम्प, आगलागि अनावृष्टि, अतिवृष्टि, अनिकाल भोकमरी, चट्याङ्ग, असिना, हिउँ । हावाहुरी, शीतलहरी, जंगली जनावर, महामारी र युद्ध आदिबाट सिर्जित समाजको अस्तव्यस्त अवस्थालाई जनाउँछ । ढोरपाटनजस्तो सानो भौगोलिक अवस्थितीमा पनि वर्षेनी विभिन्न प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित खस गरी भौतिक निर्माणले सृजति प्रकोपको जोखिम खेप्दै आईरहेको छ । ढोरपाटन नगर पालिकाका वडा नं. १, ८ र ४ विपद अति उच्च जोखिम, ३, ७ उच्च र ५ र ९ मध्यम खालका जोखिममा पर्दछन् । २०७७ सालमा वडा नं. ८ मा भुजिखोलाको बढीले ३२ जना मानसि र ठूलो धनजन क्षतिको पिडा ताजानै छ । विपद पूर्व सूचना विना अप्रत्यासित रूपबाट आउने गर्दछ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवम् पुनःस्थापना कार्य गर्नुपर्ने हुन्छ । पूर्व सूचना प्रणाली प्राय ठूला नदी किनारका बासिन्दाहरूको जनधनको क्षेतिबाट जोगाउन अभ्यास भैरहेको छ । विपद् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा सहनशील क्षमताका माध्यमबाट प्रकोपको सामना गर्न समुदायलाई तयार गर्नु हो । विपदको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न आवश्यक हुन् आउछ । ढोरपाटन नगर पालिकामा विपद न्युनुकरण र व्यवस्थापनको लागि पालिका स्तरमा नगर प्रमुख र वडा स्तरमा वडा अध्यक्ष को सयोजकत्व मा विपद व्यवस्थापन समिति गठन गरी कार्य भैरहेको अवस्था छ ।

ढोरपाटन नगरपालिका उच्च पहाड देखि हिमाली भू-भागसम्म फैलिएकोले जलवायु परिवर्तनको दृष्टिले उच्च जोखिम क्षेत्रमा पर्दछ । पालिका क्षेत्रका बासिन्दाहरूले खण्डबृष्टी, अतिबृष्टी, खडेरी, गर्मी, वनजंगलमा डढेलो, अति चिसो, बाढी, पहिरो र चट्याङका घटनाहरू वृद्धि भएको महसुस गरेका छन् । स्थानीय बासिन्दाले जलवायुको अवस्था सरदर भन्दा बढी परिवर्तन भएको महशुस गर्दै आएको पाइन्छ यसले गर्दा कृषि, खानेपानी, स्वास्थ्य, वन, जलस्रोत र अन्य क्षेत्रमा दैनिक जीवन यापनमा समेत् असर गरेको छ । यस पालिकाको उच्च पहाडीभाग र भुजीखोला, बडीगाड खोला किनार क्षेत्रमा व्यापक बाढी पहिरो जानुका साथै साना खोल्सा, पानीका मूल र कुवा आदि पानीका स्रोत सुक्दै जान थालेका छन् । यसैगरी तापक्रमको वृद्धिसँगै झिंगा तथा लामखुट्टेको बृद्धि भई मलेरिया, डेंगु, इन्सेफलाईटिस जस्ता सरुवा रोगको प्रकोप बढ्दै गएको पाईन्छ ।

कृषि, पशुपालन तथा सामुदायिक वन क्षेत्रमा नयाँनयाँ झार तथा रोग कीराले नकारात्मक असर पारेको छ । तापक्रमका साथै वर्षा र हिमपातको समय, मात्रा र अवधिमा आएको परिवर्तनका कारणले खाद्यान्न, आलु, स्याउ उत्पादन र खाद्य सुरक्षामा थप नकारात्मक प्रभाव देखिन थालेको छ । जलवायु परीवर्तनका कारणले साना कृषक, उच्च पहाड तथा हिमाली भेकका बासिन्दालाई अन्नबाली, फलफूल खेती तथा भेडाच्याङ्ग्रा पालनमा उत्थानशील तथा अनुकुलन सम्बन्धी ज्ञान, सीप र दक्षताको अभावका कारण उनीहरू थप मारमा परेका छन् ।

७.४.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

ढोरपाटन क्षेत्रमा पूर्व मनसुन र मनसुनको समयमा हुने मेघ गर्जन र चट्याङ्ग, जंगली जनावरको आतङ्क र वर्षे झरीले भुजी खोला, बडीगार्डखोलाको बाढी, पहिरो, जमिनको कटानक साथै पूर्वाधार निर्माण कार्यले भैरहेको डोजरको जथाभावी प्रयोगले भू-क्षय हुनगई खोला किनारका बस्ती, खेतीबारी, पशुपन्छी, पानीका श्रोत ताल तलैया, साना जलविद्युतका बाँध पुरिने तथा भौतिक पूर्वाधारमा समेतक्षति पुग्ने समस्या छन् । गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको कमी, सरसफाई तथा खानपानमा सतर्कता सम्बन्धी चेतनाको कमी, शहरी क्षेत्रमा खुला स्थल तथा सार्बजनिक पार्कको कमी र क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धानमा कमी यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

पालिकाको केन्द्र बुर्तिबाङ बजार क्षेत्र र सडक आसपास क्षेत्रमा बढ्दो अव्यवस्थिती बजारीकरण, सवारी साधनहरूको

बढ्दो प्रयोग, भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माणमा भएको वृद्धि, वनजंगल विनाशका कारण वायुमण्डको तापक्रम बढ्नु, हिउँ पग्लनु, पानीका मूल सुक्नु र पालिकाको समृद्धिको आधारका रूपमा रहेका कृषि, जैविक विविधता र जलश्रोत र पर्यटन, लगायतका क्षेत्रहरू र स्थानीय बासिन्दाको जीविको पार्जनमा समेत प्रतिकुल प्रभाव पर्नु, जटिल भौगालिक स्वअवस्थिती अनुरुपका विभिन्न किसिमका प्रकोपहरू, संवेदनशील तथा जोखिम पूर्ण हिमाली क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको बढी असर हुने र उच्च पहाडमा अबस्थिती यस पालिका पनि जोखिम पूर्ण अवस्थामा रहनु, जलबायु परिवर्तन र उत्थानशीलता सम्बन्धी यस क्षेत्रमा अनुसन्धानको कमी हुन, नीति तथा कार्यक्रमहरूमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि मुद्दाहरू विकासको मूल प्रवाहीकरणमा नपर्नु यसक्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौति

पालिकामा विपद् व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण पाटो पूर्वानुमान सूचना प्रणालीको प्रभावकारी व्यवस्था नहुनु, विपद् व्यवस्थापनमा दक्षजनशक्तिको अभाव हुनु, विपद् व्यवस्थापनका प्रविधि, आधुनिकीक उपकरण तथा उद्धार सामग्रीको अभाव हुनु, उद्धार, राहत र पुर्नः स्थापनाको लागि प्रभावकारी तबरबाट संयन्त्र परिचालनको कमी हुनु, भौगोलोक विकटतामा रहेका बस्तीहरूमा सडक लगायतका पूर्वाधारको कमीले उद्धार कार्यमा चुनौती थपिएका छन् । बढ्दो जनसंख्या, वनजंगल जस्ता प्राकृतिकस्रोतको अत्याधिक दोहन, विकासमा नाममा उचित सर्भेक्षण नै नगरि यत्रतत्र डोजर लगाई सडकको निर्माण, पहाड र संबेदनशील जलाधार क्षेत्रको संरक्षण हुन नसक्नु आदि चुनौतीको रूपमा रहेका छन् ।

जलवायु परिवर्तनका क्षेत्रमा नेपालले गरेको अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता र दीगो विकास लक्ष्य पूरा गर्न सहयोग गर्नु, बढ्दो शहरीकरण र भौतिक विकास बाट वन जंगलको विनास, डढेलो, विकाससँगै हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जन कम गर्नु, विकास आयोजनाले वातावरणमा पारेको असरको अनुगमन गरी नियमन गर्नु तथा जलवायु परिवर्तनका प्रतिकुल प्रभावहरू न्यून गरी अनुकूलन क्षमता बृद्धि गर्नु, प्राबिधिक जनशक्तिको अभाव तत्काल व्यवस्था गरी, संवेदनशील र कमजोर भू-वनोट भएका हिमाली र उच्च पहाडी क्षेत्रको संरक्षण गर्नु चुनौती पूर्ण रहेको छ ।

७.४.३ संभावना तथा अवसर

विपद न्यूनीकरण व्यवस्थापन ऐन २०७५ ले केन्द्र देखि पालिका तथा वडासम्म विपद न्यूनीकरण व्यवस्थापनको संस्थागत संरचना तयार गरेको छ र त्यसै अनुरुप ढोरपाटन नगरपालिकामा पनि सो संरचना निर्माण हुनु, आरक्षण क्षेत्रका नजिकमा जंगली जनावरबाट हुने क्षेतीको व्यवस्था रास्ट्रिय निकुन्ज तथा वनयजन्तु सरक्षण ऐन कार्यान्वन रहनु, नदी प्रणाली व्यवस्थित गर्ने, विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई स्थानीय तहमा नयाँ वन्ने नीति तथा योजनाहरूलाई विपद व्यवस्थापनलाई मूल प्रवाहीकरण गर्ने, नयाँ बन्ने निजि घर संरचना तथा पूर्वाधारहरू निर्माण गर्दा विपद् व्यवस्थापनलाई ध्यान दिएर निर्माण गर्ने, खुला क्षेत्र संरक्षणगर्ने, विपद् उत्थानशील शहर निर्माण तथा एकीकृत् बस्ती विकास जस्ता अवसरहरू रहनुको साथै विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय चासो बढ्नु, विपद जोखिमको क्षतिपूर्तिका लागि नेपाल सरकारबाट स्वीकृति लिई छ वटा वीमा कम्पनीहरू ढोरपाटन नगरपालिकालाई कार्यक्षेत्र बनाई बुर्तिबाङ बजारमा कार्यालय सञ्चालन गर्नु यस क्षेत्रका अवसर हुन् ।

पालिका को ४१ प्रतिशत जमिन आरक्षण तथा वन जंगलले ढाक्नु, रास्ट्रिय वनको करिब ५० प्रतिशत क्षेत्र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले सहभागिता मूलक व्यवस्थापन गरी कार्वन सञ्चिती बढाउन सकिने, जलवायु परिवर्तनका कार्यक्रम मार्फत् विपन्न वर्गको आर्थिक स्तरमा सुधार, लैङ्गिक तथा समावेशीकरण, गरिबी निवारण लगायतका विषयमा लाभ लिन सकिने, जलवायु परिवर्तनका असरहरू न्यूनीकरण र उत्थान्शील कार्यक्रम सञ्चालनबाट दीगो विकास लक्ष्य हाँसिल हुनुका साथै अन्तर्रास्ट्रिय वित्तिय संस्था बाट सहयोग प्राप्त गर्न सकिने अवसरहरू रहेका छन् ।

७.४.४ उप क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

विपद व्यवस्थापनका लागि उत्थानशिल समाजको निर्माण गर्दै स्थानीय समुदायको आर्थिक सुधार गर्ने ।

उद्धेश्य

पालिका र वडा स्तरका विपद उत्थानशिल समिति लाई सुदृढ गर्दै जोखिम न्यूनीकरणका सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा र पूर्व चेतावानी प्रणालीको विकास र विस्तार गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
विपद् पश्चात्को उद्दार, पुनर्लाभ (राहत), पुनर्स्थापना, पुन:निर्माण र नवनिर्माणका कार्यलाई सुदृढ र उत्थानशील बनाउनु ।	उच्च प्रकोप क्षेत्रकानदी नियन्त्रण र भु-व्यवस्थापन कार्य गरिनेछ । पालिकारवार्ड स्तरको योजना तर्जुमामा विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई आन्तरिकीकरण गरिनेछ । खोला किनारमा रहेका बस्तीहरूको भौगर्भिक अध्ययन आधारमा जोखिममा रहेकाहरूलाई स्थानान्तरण गरिनेछ । विपद् जोखिम पूर्वतयारी र जोखिम न्यूनीकरणमा स्थानीय समुदायकोक्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ । प्रभावित समुदायको जीवन रक्षाको लागि तत्कालीन आवश्यकताको पहिचान, आपत्कालीन सेवाहरू र प्रतिकार्यको लागि प्रारम्भिक तथ्याङ्कहरू तयार गर्ने र राहत उपलब्ध गरिनेछ । प्रारम्भिक विपद् लेखाजोखा गरी पुर्नस्थापना, पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका कार्यमा सहयोग प्रदान गरिनेछ ।

कार्यक्रमको प्राथमिकता

१. विपद पूर्ब सचेतना र पूर्व चेतावनी प्रणाली स्थापना र संचालन गर्ने ।

२. विपद न्युनिकरणका लागि उत्थानशिल कार्ययोजना बनाई विषयगत विकास क्षेत्रमा आन्तारिकिकरण गर्ने ।

७.४.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
१	१	१.१	१.१.३	क	जलबायु परिवर्तन असर अनुकुलन सचेतना	संख्या		१					१	पालिका
२	२	२.१	२.१.२	क	जलवायु अनुकुलन योजना निर्माण र कार्यान्वयन			१					१	पालिका
३	३	३.१	३.१.१	क	कृषि, वनविज्ञान तथा वातावरण क्षेत्रमा स्नातक तथा स्नात्तोकत्तर गर्ने विद्यार्थीको लागि जलवायु तथा उत्थानशीलता क्षेत्रमा सोध कार्य गर्न छात्रवृत्ति	संख्या			१	१	१	१	४	

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पासस संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
प्रभाव	**विपद व्यवस्थापनका लागि उत्थानशिल समाजको निर्माण गर्दै स्थानीय समुदायको आर्थिक सुधार गर्ने।**																
असर १	पालिका र वडा स्तरका विपद उत्थानशिल समिति लाई सुदृढ गर्दै जोखिम न्यूनीकरणका सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा र पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास																
प्रतिफल नं. १.१	तालीम प्रदायक सस्थासँग समन्वय गरी तालीमप्राप्त जनशक्ति तयार	समिति गठन तथा अभिमुखीकरण	संख्या		२	२	२	२	२	१०							
असर २	नमूना विद्यालय																

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रतिफल नं. २.१	विपन्न, सिमान्तकृत महिला, भौगोलिक विकटता भएका युवाहरूलाई १० जोड २ भन्दा माथिको प्राविधक शिक्षा अध्ययनमा छात्रवृत्ति प्रदान	छात्रवृत्तिको संख्या	संख्या		२	२	२	२	२	१०							
प्रतिफल नं. २.२	स्वंयसेवी शिक्षकदलको व्यवस्था																
असर ३	साक्षरता र जीवनपर्यन्त शिक्षाको अवसर बढाउनु ।																
प्रतिफल नं. ३.१	अनलाईन कक्षाको व्यवसिथितिकरण																
प्रतिफल नं. ३.२	बहुलक्षित समूहका नागरिकका लागि प्रविधि तथा वित्तिय साक्षरता कार्यक्रम																

परिच्छेद ८: संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

८.१ संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

८.१.१ पृष्ठभूमि

शान्ति सुरक्षा तथा मेलमिलाप शब्द सुन्दा सहज र आनन्द लाग्ने, तर बुझ्न बुझाउन कठिन अवधारणा छ । शान्ति सुरक्षा र मेलमिलाप भन्नाले हिंसाको अन्त्य र न्यायको व्यवस्था भएको अवस्था हो भनी मान्न सकिन्छ । शान्ति भन्नाले अहिंसात्मक तथा सिर्जनशील तवरले द्वन्द्व रूपान्तरण भएको अवस्था हो । सुरक्षा भन्नाले कुनैपनि भयको अनुभूति नरहने र मेलमिलाप भनेको मानिसहरू एकआपसमा मिलेर बसेको अवस्था हो । शान्ति भनेको सशस्त्र द्वन्द्वको अन्त्य मात्रै होइन । वास्तविक शान्ति त विभेद, पीडा, शोषणको अन्त्यसँगै न्यायको उपस्थितीको साथै सुरक्षित भई बाँच्न पाउने अवस्था हो । तसर्थ शान्तिको अर्थ न्याय प्राप्त गर्ने वातावरण भएको अवस्था हो । शान्ति भंग भएको समयमा विकासका कृयाकलापहरू वनद हुन्छन् र विकासको उद्देश्य र लक्ष्य हासिल गर्न कठिनाइ पर्दछ । नेपालमा सन् १९९६ देखी २००६ सम्म भएको १० वर्षे द्वन्द्वले विकासको काम पछाडि परेको छ । तसर्थ द्वन्द्व ऐतिहासिक वा राजनीतिक जे होस्, यसले मुलुकको समग्र विकासमा नकरात्मक असर परेको हुन्छ ।

राज्य संयन्त्रलाई जनमुखी वनाई नागरिकको अपेक्षाअनुरूप प्रभावकारी, छिटो र छरितो तवरले सेवा दिलाउनु नै शासकीय सुधार र सुशासन हो । अर्को शब्दमा, शासकीय पात्रहरूमा निहित शक्ति, अधिकार र दायित्व नागरिकका सेवा र सन्तुष्टिका लागि उपयोग गर्ने शासन प्रणालीलाई नै सुशासन भनिन्छ । यो जनमुखी शासन व्यवस्था हो । नेपालको संविधानले पनि दीगो शान्ति, समृद्धि र सुशासनमा जोड दिएको छ । सुशासनका आयामहरू: सहभागितामूलक शासन व्यवस्था, जनउत्तरदायी तथा जवाफदेही सरकार सञ्चालन, शासन प्रक्रियामा पारदर्शिता, कानुनी शासन व्यवस्था, समावेसी तथा न्यायपूर्ण समाज, भ्रष्टाचार रहित समाज, दण्डहीनताको अन्त्य र नियम कानुनको पूर्ण परिपालना हुन् ।

८.१.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

नेपालमा सशस्त्र द्वन्द्व अन्त्य भएको १५ वर्ष पुगेको छ । तैपनि मुलुकमा राजनितिक स्थिरताको अझैसम्म भरपर्दो संकेत (Convincing indicator) देखीएको छैन । यस बेला पनि राजनीतिक दलहरू बीच एकले अर्कोलाई निषेध गर्ने र सो को लागि बल प्राप्त गर्न गठवनधन गर्ने होडबाजीमा छन् । देश विकासलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेर अगाडि बढ्नुपर्ने राजनीतिक दलहरूको बीचमा विश्वासको वातावारण छैन । तसर्थ, सुचारु रूपले सरकार सञ्चालन नहुनु, स्रोतको न्यायोचित वितरण नहुनु, भ्रस्टाचार निर्मूल नहुनु, विभेद निर्मुल नहुनु तथा महिला हिंसा समस्याको रूपमा रहेका छन् ।

कुनै स्थानीय तहमा दरवन्दीनै अपुग हुने र लामो समयसम्म दरवन्दी रिक्त रहने, सेवा प्रदायक पक्षबाट ईमान्दार र नैतिकताको प्रवर्द्धन नहुनु, कर्मचारीले छिटो छारितो तवरले काम सम्पन्न नगरिदिने, बढी समय लगाइदिने, नयाँ दरवन्दी सृजना भएपछि पनि समयमै पूर्ति नहुने, कतिपय स्थानीय तहहरूमा सरुवा गर्ने कानूनी प्रावधानलाई बेवास्ता गरी छिटोछिटो कर्मचारीको सरुवा गरिनु पनि समस्या हो । यसका अतिरिक्त मुलुकमा बढ्दो बेरोजगारी तथा युवा शक्तिलाई सम्बोधन गर्ने खासै योजना नहुनु पनि समस्या हो ।

चुनौती

शासन प्रक्रियालाई नागरिकप्रति जिम्मेवार र उत्तरदायी वनाउने, सार्वजनिक ओहदा धारण गरेका पदाधिकारीले सार्वजनिक सरोकार वा चासोको विषयमा आफूले गरेको कार्य, कार्यसम्पादनको स्तर, सोको गुणस्तर एवं सार्वजनिक स्रोतको उपयोगबारे सरोकारवाला वर्गलाई उत्तर दिने प्रणाली वा व्यवस्थाको अभ्यास गराउने काम निकै ठुलो चुनौती रहेको छ । राज्य संयन्त्रलाई जनमुखी वनाई नागरिकको अपेक्षाअनुरूप छिटो, छरितो र प्रभावकारी सेवाका माध्यमबाट नागरिकलाई शासनको सुखद अनुभूति दिलाउनु चुनौती छ । शासनमा बस्ने पात्रहरूमा निहित शक्ति, अधिकार र दायित्व

नागरिकको सेवा र सन्तुष्टि सापेक्ष गर्ने शासन प्रणालीको स्थापना गर्नु ठुलो चुनौती छ । सुशासन कायम गर्न राज्य संयन्त्रका सबै अंगलाई गतिशील, सहभागितामूलक र जवाफदेही वनाउँदै नागरिक सचेतनाको समेत विकास गर्नु आजको चुनौती हो ।

८.१.३ संभावना तथा अवसर

आवधिक योजनाको सफल कार्यान्वयनबाट ढोरपाटन नगरपालिकाको समग्र शासन प्रक्रियालाई आफ्नो नगरबासि प्रति जिम्मेवार र उत्तरदायी वनाउने, सार्वजनिक ओहदामा रहेका पदाधिकारीले सार्वजनिक सरोकार वा चासोको विषयमा आफूले जिम्मा लिई गरेको काम, उक्त कामको गुणस्तर एवं सार्वजनिक स्रोतको प्रयोग र उपयोगबारे आफ्ना जनता र सरोकारवालालाई जिम्मेवारीपूर्ण तवरले जवाफ दिने, आफ्नो काम प्रति उत्तरदायित्व बहन गर्दै यसबाट उनीहरूले सम्पादन गरेका कार्य, कार्य सम्पादनको स्तर र गुणात्मकता, सोबाट उत्पन्न प्रभाव एवं सार्वजनिक स्रोतको उपयोगको बारेमा सरोकारवाला र आम जनताप्रति उत्तर दिने संस्कार र परिपाटीको विकास हुन्छ, फलस्वरुप शान्ति, सभ्य र समृद्ध नगरपालिका घोषणा हुन सक्ने महान अवसर पनि प्राप्त हुनेछ ।

८.१.४ उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

स्थानीय शासन प्रक्रियालाई नागरिकप्रति जिम्मेवार, जवाफदेही प्रविधिमैत्री र उत्तरदायी वनाउने ।

उद्देश्य

१. संस्थागत सुशासन प्रणाली अबलम्वन गरी सक्षम, पारदर्शी, समाबेशी र जवाफदेही भै सेवालाई प्रभावकारी वनाउन ।

रणनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: संस्थागत सुशासन प्रणाली अबलम्वन गरी सक्षम, पारदर्शी, समाबेशी र जवाफदेही स्थानीय सरकार भै सेवालाई प्रभावकारी वनाउने ।	
१.१ पालिकालाई जनता प्रति उत्तरदायी वनाउन, परिवर्तनको अनुभूति दिलाउन र मुलुकमा विधिको शासन स्थापना गर्दै सुशासन कायम गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।	१.१.१. सुशासनयुक्त पालिका वनन र प्रभावकारी तवरले विकास कार्य कार्यान्वयन गर्न सङ्गठन संरचनामा आवश्यक सुधार गरिनेछ ।
	१.१.२ पालिकामा योजना निर्माणका चरणहरूको पालना गर्ने सुनिश्चितता गरिनेछ ।
१.२ नगरपालिकाले निर्माण भएका स्थानीय कानुनहरू, कार्य सञ्चालन निर्देशिकाहरू, कार्य योजनाहरू र कार्यविधिहरू ईमान्दारपूर्वक कार्यान्वयन गराउने ।	१.२.१ सुशासन मार्फत जनताको लागि सेवा प्रवाह, नागरिकको भलाई र नागरिकका अधिकारको संरक्षणको प्रत्याभूति गरिनेछ ।
	१.२.२ आवधिक योजनालाइ ईमान्दारी पूर्वक प्रभावकारी तवरले कार्यान्वयन गरिनेछ ।

८.१.५ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य ७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
१	१	१.१	१.१.१	क	नगरपालिकामा विद्युतिय सुशासन लागू गर्ने ।	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
२			१.१.२	क	कर्मचारीलाई कार्य विवरण तयार गरि उपलब्ध गराउने ।			१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
१	१	१.१	१.१.१	क	लेखा प्रणाली र भण्डारण व्यवस्था सुदृढिकरण ।	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
२			१.१.२	क	कार्यविधी वनाई सार्वजनिक कोष अथवा खर्च सञ्चालन			१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
३			१.१.३		विद्युतिय प्रणाली लागू गरी आन्तरीक नियन्त्रण व्यवस्था सक्षम वनाउने ।			१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
१	१	१.१	१.१.१	क	पालिकाद्धारा विकासमा खर्चको निगरानी र खर्च सार्वजनिकीकरण गर्ने ।	संख्या		१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
२			१.१.२	क	योजना तर्जुमाका चरणहरू अवलम्वन गर्ने ।			१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
			१.१.५	क	नगरपालिकाको विकास निर्माणमा स्थानीय जनता र नागरिक समाजको संलग्नता र सक्रिय सहभागिताको सुनिश्चितता गरिनेछ ।			१	१	१	१	१	५	ढो.न.पा.
३	२	२.१	२.१.२	क	घुस लिएको पाइएमा विना भेदभाव तुरुन्त कार्यवाही गरिनेछ ।									

नतिजा स्तर	नतिजा	संकेत	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७८/७९	उपलब्धी ७९/८०	उपलब्धी ८०/८१	उपलब्धी ८१/८२	उपलब्धी ८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पूरा गर्नुको क्षेत्र	जिम्मेवार निकाय	आर्थिक तथा अनुमान	पासस्तर संकेत	प्रसंगस्तर संकेत	लिंगल संकेत	हिंसाल संकेत
प्रभाव	**स्थानीय सासन प्रकृयालाई नागरिकप्रति जिम्मेवार, जवाफदेही, उत्तरदायि, र प्रविधिमैत्रि भएको हुने**	नगरपालिकाले सेवा प्रवाह गर्दा सन्तुष्ट हुने जनता	संख्या		१	१	१	१	१	५	नागरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	नगरपालिकाले शुसासनको आत्मसात नगर्ने	८	७	१६	८
असर १	संस्थागत सुशासन प्रणली अवलम्बन गरी पालिकाको प्रशासन सक्षम पारदशी, समावेशीस र जवाफदेही भई सेवा प्रभाह प्रभावकारी भएको हुने ।	जनतालाई पालिकामा राखिएको नागरिक वडापत्र अनुसार सेवा पाएको अनुभुती	संख्या		१	१	१	१	१	५	नागरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	नगरपालिकाले शुसासनको आत्मसात नगर्ने	८	७	१६	८
प्रतिफल नं. १.१	सुसाशन युक्त पालिका वनन प्रभावकारी तवरले विकास कार्य कार्यन्वयन गर्न पालिकाको संरचनामा आवश्यक सुधार भएको हुने ।	विद्युतिय शासन पद्धतीको कार्यान्यन पालिकामा प्रशासनीक प्रशिक्षण सञ्चालन	संख्या		१	१	१	१	१	५	नागरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	नगरपालिकाले शुसासनको आत्मसात नगर्ने	८	७	१६	८
प्रभाव	**सार्वजनिक आय र व्याय व्यवस्थीत गर्दै ढोरपाटन नगरपालिकाको वित्तिण प्राणाली पारदर्शी विधिसम्मत, र व्यवस्थीत रूपमा सञ्चालन भएको हुने**	पालिकाको आम्दानी र खर्च संरचना पार्दशी हुने	संख्या		१	१	१	१	१	५	नागरपालिकाको प्रतिवदन	नगरपालिका	वित्तीय सुसासनको आत्मसात नगर्ने	८	७	१६	८

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वआईको क्षेत्र	जिम्मेवार निकाय	आर्थिक तथा अनुमान	पासमय संकेत	प्रसंगसं संकेत	हिंसिल संकेत	हिंसल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३									
असर १	नगरपालिकाको सार्वजनिक आय र व्ययको लेखा प्रणालीको प्रभावकारीतामा सुदृढिकरण गर्न संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास भएको हुने	नगरपालिकाको आय व्यय नियमित रूपमा प्रकाशन गर्ने र सार्वजनिक गर्ने	पटक		१	१	१	१	१		५	नगरपालिकाको प्रतिवेदन	नगरपालिका	वित्तीय सुसासनको आत्मसात नगर्ने	८	७	१५	८
प्रतिफल नं. १.१	जुनसुकै स्रोतबाट प्राप्त भएको चल अचल सम्पतीको जिन्सी आम्दानी बाँधी लगत राखिने ।	आवधिका योजना अनुसार वार्षिक बजेट विनीयोजन गर्ने र कार्यविधि बनाई खर्च गर्ने पद्धतिको विकास	संख्या		१	१	१	१	१		५	नगरपालिकाको प्रतिवेदन	नगरपालिका	वित्तीय सुसासनको आत्मसात नगर्ने	८	७	१५	८
प्रतिफल नं. १.२	नगरपालिकाको वित्तीय व्यवस्थापनका लागि सस्थागत सुदृढिकरण गरी आय व्याय लेखा प्रणली वलियो भएको हुने	आर्थिक कार्य प्रणालीमा विद्युतीय सुशासन, पालिकाको सार्वजनिक खरिद प्रकृया सुधार व्यवस्था हुने	संख्या		१	१	१	१	१		५	नगरपालिकाको प्रतिवेदन	नगरपालिका	वित्तीय सुसासनको आत्मसात नगर्ने	८	७	१५	८
प्रभाव	**ढोरपाटन नगरपालिकालाई भ्रष्टाचार मुक्त बनाउन शुन्य सहनशिलता (zero Tolerance) नितिको अभ्यास भएको हुने**	नगरपालिकाका कर्मचारीले घुस लिदै नन् भनेर विश्वास गर्ने नगरवासी	प्रतिशत		१	१	१	१	१		५	नगरपालिकाको संं.ई.आ.योको प्रतिवेदन /	नगरपालिका	भ्रष्टाचारको संस्कार निराकरण गर्न गाह्रो / राजनीतिक इच्छाशक्ति	८	७	१५	८

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी ७७/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वआईको क्षेत्र	जिम्मेवार निकाय	लक्षित गर्ने अनुमान	पासमध्य संकेत	प्रगतिमध्य संकेत	हिलिन संकेत	हिराल संकेत
असर १	नगरपालिकाको वित्तीय सुसासन सस्थागत भई भ्रष्टाचार नियन्त्रण भएको हुने ।	नगरपालिकाको कर्मचारी सदाचारी छन् भनी विश्वास नगरवासी	प्रतिशत		१	१	१	१	१	५	नगरपालिकाको प्रतिवदन / अ.ई.आ.योको प्रतिवदन	नगरपालिका	भ्रष्टाचारको संस्कार निराकरण गर्न गाह्रो / राजनीतिक इच्छाशक्ति	८	७	१३	८
प्रतिफल नं. १.१	नगरपालिकामा भ्रष्टचार नियन्त्रणका लागि उपयुक्त व्यवस्थापकिय पक्ष र अनुगामन प्रणालीको संस्थागत विकास	पारदर्शिता र जवाफदेहिताम अभिवृद्धि	संख्या		१	१	१	१	१	५	नगरपालिकाको प्रतिवदन / अ.ई.आ.योको प्रतिवदन	नगरपालिका	भ्रष्टाचारको संस्कार निराकरण गर्न गाह्रो / राजनीतिक इच्छाशक्ति	८	७	१३	८
प्रतिफल नं. १.२	पालिकाको सार्वजनिक प्रसासन पारदर्शी र जवाफदेहिता	नातावाद, कृपावाद र अनियमिततामा कमी	संख्या		१	१	१	१	१	५	नगरपालिकाको प्रतिवदन / अ.ई.आ.योको प्रतिवदन	नगरपालिका	भ्रष्टाचारको संस्कार निराकरण गर्न गाह्रो / राजनीतिक इच्छाशक्ति	८	७	१३	८
प्रतिफल नं. १.३	नगरपालिकाको सामाजिक परिक्षण	परदर्शितामा वृद्धि	संख्या		१	१	१	१	१	५	नगरपालिकाको प्रतिवदन / अ.ई.आ.योको प्रतिवदन		भ्रष्टाचारको संस्कार निराकरण गर्न गाह्रो / राजनीतिक इच्छाशक्ति				

परिच्छेद ९: कार्यान्वयन व्यवस्था

९.१.१ पृष्ठभूमि

पालिकाको समग्र र सन्तुलित विकासको लागि योजनाबद्ध विकासको खाका आबश्यक पर्दछ । त्यसका लागि उदेश्यपरक अध्ययन, तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषणका आधारमा विषयगत समस्या, चुनौती र अवसरहरूको पहिचान गर्न आबश्यक हुन आउँछ । तथ्यको आधारमा विषयगत उदेश्य, रणनीति र कार्यनीति सहितको योजना निर्माण गर्न सहयोग पुग्दछ । पन्ध्रौं योजनाको राष्ट्रिय लक्ष्य, गण्डकी प्रदेश सरकारको पहिलो पन्च वर्षीय योजनाको प्रादेशिक लक्ष्य हाँसिल गर्न ढोरपाटन नगर पालिकाले "कृषि, जलश्रोत, उद्यमशिलता, पूर्वाधार र पर्यटन सु-शान्ति, सम्वृदि र समाजबाद उन्मुख ढोरपाटन" निर्माण गर्ने सोचका साथ पालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तर्जुमा गरिएको छ । पालिकाको योजना निर्माणलाई मार्गनिर्देश गर्न पालिकाले "**ढोरपाटन नगरपालिकाको स्थिति-पत्र, २०७७**" प्रकाशमा ल्याई सकेको छ । स्थिति पत्रले औल्याएको विभिन्न सवालहरू र विभिन्न सरोकारवाला सरकारी कार्यालय, गैरसरकारी, नागरिक समाज, राजनीतिक दलहरू, अधिकार वाला संघसंस्था र तिनका छाता सँगठन र निजि क्षेत्रका व्यक्तित्वहरूको सुझाब समेत समेटी ढोरपाटन नगरपालिकाको पहिलो पञ्चवर्षीय योजनाको आधार-पत्र तयार गरएिको छ । पालिकाले वार्षिक योजना वनाउदा यस आवधिकयोजनालाई आधार मानतिथ्य र प्रमाणमा आधारित र नतिजामुखी वनाउन र कार्यान्वयन गरेको योजनाको नियमित रूपमा मूल्याङ्कन गरी उपलब्धि सार्वजनिक गर्ने व्यवस्थाको विकास गर्न पनि आवश्यक हुन्छ ।

९.१.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

पालिकामा प्रयाप्त दक्ष जनशक्ति, भौतिक संरचना र बजेटको अभाव रहनु, स्थानीय, प्रदेश योजना आयोग, राष्ट्रिय योजना आयोग र पालिकाको योजना शाखा बीच नियमित रूपमा विषयगत छलफल गरी नीति तथा योजना तर्जुमा गर्न व्यवहारीक कठीनाई हुनु, योजना तर्जुमा कार्यको मार्ग निर्देशन गर्न आवश्यक पर्ने खण्डीकृत आवधिक आवश्यक तथ्याङ्क पालिकामा उपलब्ध नहुनु, पालिका अन्तर्गतका बिषयगत संरचनाहरू संस्थागत र व्यवस्थित नहुनु, कर्मचारीहरूको स्थायित्व नहुनु, आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् । पालिका स्तरमा तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण र ब्यवस्थापन हेर्ने संस्थागत संरचना र विज्ञ नहुनु, पालिका स्तरमा तथ्याङ्क खण्डीकृत गर्न कठिनाईहरू रहनु, तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र विश्लेषण गर्न आवश्यकता अनुसारको दक्ष जनशक्ति उपलब्ध नहुनु, तथ्याङ्कहरू एकीकृत् नहुँदा प्रयोगमा एकरुपता कायम गर्न नसक्नु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती

नगरपालिकामा नियमित रुपमा विषयगत तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र विश्लेषण गरी आबश्यक खण्डीकृत तथ्याङ्कको व्यवस्थापन तथा सोको आधारमा योजना छनौट गर्ने प्रणालीको आधारशीला तयार गर्नु, प्रथम पञ्चवर्षीय योजना, वार्षिक विकास कार्यक्रम र मध्यकालीन खर्च संरचना बीचको सम्बन्ध कायम गर्दै योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी वनाउनु, योजना निर्माणको लागि आवश्यक दक्ष तथा विज्ञ जनशक्ति पालिका स्तरमा नै उत्पादन गरी योजना तर्जुमा प्रणालीलाई चुस्त र संस्थागत गर्नु, सहभागिता मूलक योजना निर्माण गर्ने क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् । आवश्यक तथ्याङ्कहरूको संकलन, विश्लेषण, तथ्यगत अध्ययन, अनुसन्धान र विश्लेषण गर्दै विषयगत समस्या, चुनौती र अवसरहरूको पहिचान गर्न सघाउ पुऱ्याउनुका साथै तथ्याङ्कहरूको ब्यवस्थापन गर्नु, तथ्याङ्कमा आधारित भएर योजना तर्जुमा गर्ने र योजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने परिपाटीको आधारशीलाता तयार गर्नु महत्वपूर्ण कार्य हो । स्थानीय तह, प्रदेश सरकार र केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले लिने तथ्याङ्कहरूको संकलन र प्रशोधन मानकहरूमा एक रुपकता कायम गर्नु, तथ्याङ्कको मूल्य र महत्वबारे सचेतना जगाउनु, तथ्याङ्कको प्रयोग

दक्षता वृद्धि गर्नु, तथ्याङ्कको प्रयोगमा एक रुपकता कायम गर्नु र राजनीतिक व्यक्तित्वहरूलाई तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा प्रणालीमा अभ्यस्त गराउनु यसक्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

९.१.३ संभावना तथा अवसर

नगरपालिकामा तथ्याङ्कको आधारमा नीति तथा योजना तर्जुमा गर्नु पर्छ भन्ने सोचको विकास हुनु, संविधान तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीय तहले आफ्नो पञ्चवर्षीय योजना निर्माण गरी योजनाबद्ध रूपमा विकास निर्माणका कार्यहरू अगाडि बढाउन निर्देश गर्नु, योजना तर्जुमा प्रति सबै समुदायको सचेतना, जनचासो र सहभागिता बढ्दै जानु, प्रदेश र स्थानीयतहको योजना तर्जुमाको लागि प्राविधिक सहयोग गर्न विभिन्न विकास साझेदार संघसंस्थाहरू इच्छुक हुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरू हुन् ।

९.१.४ उपक्षेत्रतगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

योजनाले समस्याको सम्बोधन तथा लक्ष्य र परिणाम बीच अन्तर सम्बन्ध कायम गर्ने ।

उद्देश्य

१. सहभागिता मूलक तथ्यमा आधारित परिणाम मुखी योजना तर्जुमाको पद्दति विकास गर्नुका साथै योजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको विकास गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१.१ सहभागितात्मक र तथ्याङ्कमा आधारित परिणाममुखी नीति तथा योजना निर्माण गर्नुका साथै विषयगत माप दण्ड वनाई तह गत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकारी समन्वय कायम गर्ने ।	योजना निर्माणमा आबश्यक पर्ने तथ्याङ्कहरू, अनुगमनबाट प्राप्त पृष्ठपोषण, प्रदेस र नेपाल सरकारका निर्देशन आदिको अधिकतम प्रयोग गरिने छ । रणनीतिक महत्वका ठूला आयोजनाहरू प्रदेश र संघीय सरकारसँगको सहकार्य र समन्वयमा पहिचान, विकास र कार्यान्वयन गरिने छ । योजना निर्माणलाई सहभागिता मूलक वनाउन आवश्यकता र विशिष्टताको आधारमा आन्तरिक तथा वाह्य अध्ययन, संघसंस्था तथा विज्ञ व्यक्तित्वहरूसँग सहकार्य र समन्वय गरिने छ । पालिकाको योजना निर्माणको सिलसिलामा प्रदेश सरकारका जिल्ला स्थित बिषयगत प्राबिधिक कार्यालयहरू, प्रदेश तथा सम्बन्धित मन्त्रालयको निर्देशन र पालिकाका अन्तर विभाग र पालिकाकका विभिन्न विकास समितिहरू निजि क्षेत्रसँग निरन्तर सहकार्य र समन्वय गरिने छ । पालिकाको योजनाले सन्तुलित विकास, सामाजिक न्याय, उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगार वृद्धिलाई प्राथमिकतामा राखेको हुनेछ । प्रत्येक स्वीकृत योजनाको कार्यतालिका, लागत, स्थान, सहभागिता, स्रोत, गुणस्तर र परिणामको बारेमा मापदण्ड वनाई कार्यान्वयन गरिने छ । योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायको संस्थागत सुधार तथा क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गरिने छ । योजना तर्जुमा तथा कार्यन्वयनको लागि सम्बन्धित निकाय र पालिका बीचमा समन्वय गरी योजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गरिने छ । योजना अनुगमन निर्देशिका र संयन्त्र वनाई आवधिक समीक्षा गर्ने साथै तेस्रो र स्वतन्त्र पक्षबाट विशेष आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गरिने छ ।

योजना तर्जुमा बस्तुपरक तथ्याङ्क र सुचनामा आधारित हुन्छ । योजना तर्जुमालाई बस्तुनिष्ठ र प्रभावकारी बनाउनका लागि तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र विश्लेषण गर्न संरचनाको आवश्यक पर्दछ । तर पालिका स्तरीय संस्थागत संरचना निर्माण भएको छैन । ढोरपाटन नगरपालिकाले दोश्रो पुस्ता र प्राथमिक तथ्याङ्क संकलन (Secondary and Primary Data) को आधार र विश्लेषण र त्यसको प्रयोग गरेर "**ढोरपाटन नगरपालिकाको स्थितीपत्र, २०७७**" तयार गरी तथ्याङ्क प्रयोगका लागि एकतहको 'आधारशीला' तयार गरेको छ । यस स्थितीपत्रलाई पालिकाले अध्यावधिक गर्दै जानु पर्ने हुन्छ भने केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले प्रकाशन गर्ने तथ्याङ्कलाई पनि आबश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न सकिन्छ । निकट भविष्यमा गण्डकी प्रदेश सरकारले पनि प्रदेशस्तरीय तथ्याङ्क विभागको स्थापना गरी जिल्ला र स्थानीय तह स्तरीय तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र प्रकाशन गर्ने व्यवस्था मिलाउने उद्धेश्य रहेको हुँदा भविष्यको लागि उक्त तथ्याङ्क पनि आबश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न सकिने छ । तर पालिकाले योजना शाखालाई आबश्यक मानब श्रोत र उपकरणको व्यबस्था गरी आबश्यक तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र विश्लेषण गरी प्रयोग गर्नु पर्ने आबश्यकता छ ।

अवसर

पालिका स्तरमा बिषयगत र वडागत रूपमा खण्डीकृत तथ्याङ्क "**पालिकाको स्थितीपत्र, २०७७**" उपलब्ध हुनु, संविधानले "**स्थानीय तथ्याङ्क र अभिलेख संकल**" र त्यसको ब्यवस्थापन गर्ने जिम्मा स्थानीय सरकारलाई दिनु, छिटो र छरितो रुपमा तथ्याङ्क संकलन गर्न मोवाईल एप्सहरू (AKVO Flow, Remo, COBO etc.) र प्रशोधनका लागि कम्प्युटरक सफ्टवेयर (SPSS, STATA, COBO etc.) प्रणालीको नयाँ प्रविधिहरू विकासहुँदै जानु राम्रा पक्षहरू हुन् । नीति तथा योजना आयोगद्वारा प्रकाशित गण्डकी प्रदेशको स्थिति पत्र, २०७५ मा सामाजिक आर्थिक विकासका मानक सूचकहरूको स्पष्ट पहिचान हुनका साथै गुणस्तरीय तथ्याङ्कको प्रयोगका लागि सबै तहका सरकार प्रतिबद्ध रहनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

९.१.५ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**पालिकालाई नीति, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा र मूल्यांकनका लागि भरपर्दो तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने।**																
असर १	पालिकामा संरचनागत तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्नु।																
प्रतिफल नं. १.१	पालिकास्तरीय तथ्याङ्क व्यवस्थापनका लागि संस्थागत संरचना निर्माण	संस्थागत संरचना निर्माण भई कार्यसञ्चालन	प्याकेज		१					१							
प्रतिफल नं. १.२	केन्द्र र प्रदेशसँग समन्वय गरी तथ्याङ्क शाखाका कर्मचारीहरु तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण गर्न क्षमता वृद्धि गर्ने	सफ्टवेयर तालीम प्रदान गर्ने	प्याकेज		१					१							
असर २	तथ्याङ्क प्रणालीको आधुनिकीकरण गरि विश्वसनीय तथ्याङ्क समयमै उपलब्ध गराउनु।																
प्रतिफल नं. २.१	नगरपालिकाको डिजिटल प्रोफाईल बनाउन	डिजिटल प्रोफाईल तयार भई कार्यान्वयन भएको हुने	प्याकेज		१					१							
प्रभाव	**योजनाले समस्याको सम्बोधन तथा लक्ष्य र परिणाम बीच अन्तर सम्बन्ध कायम गर्ने।**																

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
असर १	सहभागिता मूलक तथ्यमा आधारित परिणाम मुखी योजना तर्जुमाको पद्धति विकास गर्नु ।																
प्रतिफल नं. १.१	पालिकाको वार्षिक योजना निर्माण गर्दा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा (सात चरण) प्रक्रिया अबलम्वन गर्ने छ ।	योजना तर्जुमा	प्याकेज		१	१	१	१	१	५							
असर २	योजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको विकास गर्नु ।																
प्रतिफल नं. २.१	स्वतन्त्र र आन्तरिक रुपमा योजनाको अनुगमन गर्ने, अनुगमन निर्देशिका बनाउने, आवधिक योजनाको मध्यावधि र अन्तिम मूल्याङ्कन गर्ने	आवधिक योजनाको मध्यावधि र अन्तिम मूल्याङ्कन	प्याकेज		१	१	१	१	१	५							

९.२ अनुगमन तथा मुल्यांकन योजना

९.२.१ पृष्ठभूमि

अनुगमन एउटा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो र मूल्याङ्कन प्रायः आवधिक रूपमा गरिन्छ । अनुगमन आयोजना कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ । यसको मुख्य उद्धेश्य चालु आयोजनाको प्रगति, पारदर्शिता र तोकिएको समयमा कति प्रगति वा ढिला सुस्तीको बारेमा परियोजना कार्यान्वन गर्ने निकायलाई समयमा नै जानकारी तथा पृष्ठपोषण उपलब्ध गराउनु हो । यस कार्यले परियोजनालाई सही बाटोमा हिंडाउन सुझाब र पृष्ठपोषण दिने गर्दछ । नगरपालिका स्तरमा पनि अनुगमन प्रणालीलाई सुदृढ र सामाजिक उत्तरदायित्वका औजारहरू र विधिबारे प्रशिक्षण उपलब्ध गराई चालु परियोजनाहरूलाई सक्रिय र परिणाममुखी बनाउन आबश्यक छ । अनुगमनले विकास कार्यक्रम र आयोजना कार्यान्वय नगर्ने निकायलाई बढी जिम्मेवार र जवाफ देही बनाउँछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले आयोजनाका बलियो र कमजोर पक्ष पत्ता लगाई कमजोर पक्षको सुधार गर्ने उपायको खोजीका साथै निणर्य गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ । त्यसैले आयोजनाको कार्यान्वयन चरणमा अनुगमन र परियोजनाको मध्य तथा अन्तिम चरणमा मूल्याङ्क नगर्न आबश्यकहुन्छ । त्यसैले अनुगमन र मूल्याङ्कनले अघिल्लो सफलता र चुनौतीहरूबाट पाठ सिक्न सहयोग गर्दछ ।

९.२.२ समस्या तथा चुनौति

समस्या

नगरपालिकामा प्रयाप्त जन शक्ति र भौतिक संरचना नहुनु, सीमित बजेट, तथ्याङ्कको कमजोर आधारहरू, पालिकामा भएका संस्थागत संरचनाहरू व्यवस्थित नहुनु, कर्मचारीहरूको स्थायित्व नहुनु, सेवाग्राहीलाई अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रकृयामा सहभागी नगराउनु, सामाजिक उत्तरदायित्वका औजार र बिधिहरूका बारेमा पालिकाका प्रतिनिधि तथा कर्मचारिहरूमा ज्ञान र सपिको कमि, आवश्यक तथ्याङ्क र सूचनाहरू अध्याबधि र व्यवस्थित नहुनु जस्ता समस्याहरू वर्तमान अबस्थामा छन् ।

चुनौती

नगरपालिकामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको सुदृढ गर्नु, नियमित रूपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको विकास तथा कार्यान्वय नगर्नु, सामाजिक उत्तरदायित्वका औजार तथा बिधिबारे प्रशिक्षण मार्फत सम्बन्धित पधाधिकारी तथा कर्मचारीहरूलाई जवाफदेही बनाउनु, परिणाम मुखी तथ्यहरूको पहिचान गरी आयोजनामा समावेश गर्नु यस क्षेत्रका मुख्य चुनौती रहेका छन् ।

९.२.३ संभावना तथा अवसर

नगरपालिकामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन बारे संस्थागत धारणाको विकास र समतिकि गठन हुनु, परियोजनाको पालिकाले अनुगमनकार्यको थालनी गर्नु तथा मूल्याङ्कन कार्यको लागि संरचना निर्माण गर्न महत्वदिनु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका निर्देशिकाहरू तयार हुनु आदि अवसरहरू हुन् ।

९.२.४ उपक्षेत्रतगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा आयोजना

लक्ष्य

नियमित रूपमा नगरपालिकाको विकास र सेवाप्रबाहको अनुगमन भै पृष्ठपोषण र दिशानिर्देशले गुणस्तरीय कार्य सम्पादन गर्ने ।

उद्देश्य

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको सुदृढ तथा नीतिगत व्यवस्था गर्दै पालिकालाई जवाफदेही र प्रभावकारी बनाउने ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाकोसुदृढ तथा नीतिगत व्यवस्था गर्नु ।	
१.१ पालिकाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सरचना सुदृढ र स्पष्ट नीतिनिर्माण गरी कार्यान्वयन लागू गर्ने । पालिका स्तरमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वय नगर्ने ।	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिलाई सहभागीतामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धि प्रशिक्षण दिने र दिग्दर्शन पुनरावलोकन गरी प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयन गरिने छ । पालिकाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन शाखालाई प्रभावकारी बनाईने छ । पालिकाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शनको प्रयोगबारे अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । पालिकाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति बिषयगत क्षेत्रको बिषयगत समतिहिरूले पालिका बाट कार्यान्वयन तथा गैसस चौमासिक रूपमा कार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयन प्रगति अनुगमन तथा प्रगति समिक्षा गरिने छ । पालिकाका अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा काम गर्ने सबै जनशक्तिलाई परियोजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन म्याट्रक्सि, परियोजना कार्य सम्पादन सूचना प्रणाली र अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिने छ । पालिकाले सहभागिता मूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, सार्बजनीक सुनुवाई, सामाजिक परक्षिण, संयुक्त अनुगमन बिधिबाट आयोजनाको अनुगमन गरी लाभग्राही प्रति जवाफदेहीता बृद्धि गरिनेछ । आयोजनाको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठ पोषण सिकाईको रुपमा लिएर योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनलाई परिणाममुखी र प्रभावकारी बनाइनेछ ।

९.२.५ अपेक्षित उपलब्धी तथा नतिजा खाका

क्र.सं.	उद्देश्य नं	रणनीति नं	कार्यनीति नं	संकेत नं	कार्यक्रम	इकाई	आधार वर्ष ०७७/७८	लक्ष्य					योजना अवधिको जम्मा लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय
								७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३		
१	१	१.१	१.१.१	क	पालिकाको अनुगमन मूल्याङ्कन समिति र शाखा कर्मचारीलाई तालीम दिने	संख्या		१					१	पालिका
२	२	२.१	२.२.२	क	पालिकाको अनुगमन मूल्याङ्कन शाखामा विद्युतिय प्रणलीमा आधारित प्रणली स्थापना			१					१	पालिका
३			२.२.३		सामाजिक उत्तरदायित्वका औजार प्रयोग गरि सेवाग्राहीप्रति जवाफदेहि हुने (सार्वजनिक सुनुवाई)									
४	३	३.१	३.१.१		सोच नतिजा तालीमको आधार तथा OECD DAC को आधारमा तेस्रो पक्षवाट आवधिक योजनाको मध्यावधि र अन्तिम मूल्याङ्कन	संख्या								
१	१	१.१	१.१.३	क	अनुसन्धान र विकासको लागि निति निर्माण	संख्या		१					१	पालिका
२			१.१.४	क	विश्वविद्यालय र अनुसन्धान गर्ने संस्थाबाट उच्च उत्पादन दिने वस्तु तथा क्षेत्रको अध्ययन			१					१	पालिका
१	१	१.१	१.१.१	क	आयोजना बैंक को संरचना तयार			१					१	पालिका
२	२		१.१.३	क	आयोजना बैंक व्यवस्थित गर्न प्रदेश सरकारसँग समन्वय									
३			१.१.४		अभिलेख राख्न सफ्टवेयर स्थापना र सञ्चालन									
	३	३.१	३.१.२		प्राथमिकताको आधारमा आयोजना छनौट									

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी					योजना अवधिको उपलब्धी	पुष्ट्याईको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	जोखिम तथा अनुमान	पाससं संकेत	प्रससं संकेत	दिराल संकेत	दिवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३								
प्रभाव	**नियमित रुपमा पालिकाको विकास र सेवाप्रबाहको अनुगमन भै पृष्ठपोषण र दिशानिर्देशले गुणस्तरीय कार्य सम्पादन गर्ने।**																
असर १	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको सुदृढ तथा नीतिगत व्यवस्था गर्नु।																
प्रतिफल नं. १.१	पलिकाको अनुगमन मूल्याङ्कन समिति र शाखा कर्मचारीलाई तालीम दिने	तालीमका सहभागी	संख्या		१					१							
असर १	योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट पालिकालाई जवाफदेही र प्रभावकारी बनाउनु।																
प्रतिफल नं. २.१	सोच नतिजा तालीमको आधार तथा इभ्ऋम् म्ब्ऋ को आधारमा तेस्रो पक्षवाट आवधिक योजनाको मध्यावधि र अन्तिम मूल्याङ्कन	अन्तिम मूल्याङ्कन प्रारुप	प्याकेज														
प्रभाव	**सन्तुलित, सामाजिक न्याय, पारदर्शी र क्षेत्रगत रुपमा आयोजनाको छनौट तथा बजेट विनियोजन गरि समता मूलक समाज निर्माणमा योगदान पुऱ्याउने।**																

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	उपलब्धी						योजना अवधिको उपलब्धी	पूर्वाधारको क्षेत्र	जिम्मेवार निकाय	आर्थिक वर्ष अनुमान	पासं संकेत	प्रसं संकेत	विराल संकेत	विवल संकेत
					७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३									
असर १	पालिकामा आयोजना बैंक बनाउन आधारशीला निर्माण गर्नु ।																	
प्रतिफल नं. १.१	आयोजना बैंक को संरचना तयार	बैंक को संरचना र प्रारुप	थाकृ		१						१							
असर १	पालिकाले आयोजना कार्यान्वयन विधि र प्रकृया र पद्दति (मोडालिटी) को पहिचान गरी सीफारिस गर्नु ।																	
प्रतिफल नं. २.१	अभिलेख राख्न सफ्टवेयर स्थापना र सञ्चालन	सफ्टवेयर स्थापना र सञ्चालन	थाकृ		१						१							

परिच्छेद १०

पालिका गौरवका रुपान्तरणकारी आयोजना

ढोरपाटन नगरपालिकाले १० वटा रुपान्तरणकारी (गौरबका) आयोजना छनौट गरी श्रोत व्यवस्थापनको लागि प्रदेश नीति तथा योजना आयोग र राष्ट्रिय योजना आयोगमा पेश गरेको छ । नगरपालिका केन्द्र बुर्तिबाङ्ग देखि नौ वटा वडा केन्द्रसम्म यातायातको पहुँच बृद्धि गर्न रोड कनेक्टिभिटि बृद्धि गर्न ६८.५ कि.मी. कच्ची सडक लाई कालो पत्रे, ढल तथा पुलपुलेसाको व्यवस्था गरी नागरिकको नगरपालिका तथा वडा कार्यालय सम्म सेवा सुबिधाको पहुँच वृद्धि र व्यवसायिक कृषि र पर्यटन बिकासका लागि प्रस्ताब गरिएको छ । बुर्तिबांङमा नगरपालिकाको आफ्नो प्रशासकीय कार्यालय भवन नभएको कारणले भाडामा लिएको भवनबाट सेवा ग्राहीलाई प्रभाबकारी सेवा सुबिधा उपलब्ध गराउन असुबिधा भयकोले नगरपालिकाको आफ्नै भवन निर्माणका लागि प्रस्ताब गरिएको छ । त्यसैगरी नगरबासी लाई सफा पिउनेपानीको लागि "**एक घर एक धारा**" अबधारणा ब्यबहारमा ल्याई सबै घरधुरी पिउने पानीका लागि खानेपानीको आयोजना प्रस्ताब गरिएको छ ।

जसले गर्दा १५% घरधुरी खानेपानीबाट बन्चित हुनुपरेको अबस्था पनि नरहने र अन्य परिवारले सशुल्क खानेपानी प्राप्त गर्ने सोच राखियको छ । नगरपालिका क्षेत्रका ८०% घरधुरी खाद्य असुरक्षाको अबस्थामा रहेकोले पालिका क्षेत्रमा कृषि लाई उच्च प्राथमिकतामा राखी "**नगर प्रमुख व्यवसायिक कृषि विकास कार्यक्रम**" व्यवस्थाबाट खाद्यान्नमा आत्मनिर्भरउन्मूख हुनका लागि सो आयोजना अगाडि सारिएको छ । ढोरपाटन क्षेत्र पर्यटनका लागि प्रचुर सम्भावना भएको क्षेत्र हुँदाहुदै पनि आबश्यक पर्यटन उपजहरूको विकास बाट मात्र सो क्षेत्रको विकास गर्न सकिने भएकोले जूलोजिकल पार्क निर्माण, लोपोन्मूख छन्त्याल जाति लोक संस्कृति, भाषा संस्कृति प्रवर्द्धनका लागि सांस्कृतिक सँग्रहालय, अर्नाकोट, साईखोला र बोबांङ क्षेत्रमा पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि होम्स्टे र उच्च धरातलीय आयुर्वेदिक तथा प्राकृतिक चिकित्सालय आयोजनाको स्थापना र संचालन लगायतका नगर गौरवका आयोजना छनौट गरी यहाँ प्रताब गरिएको छ । यी आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र प्रस्तावित लागत तल उल्लेख गरिएको छ ।

१) नगरपालिकाको केन्द्र बुर्तिबाङ बजारदेखि नौ वटा वडा केन्द्र जोड्ने सडक निर्माण र स्तरोन्नति आयोजना,
२) नगरपालिकाको आधुनिक प्रशासनिक भवन निर्माण आयोजना,
३) नगरप्रमुख उच्चमूल्य बालिविकास तथा नमूना कृषि गाउँ आयोजना,
४) चिडियाखाना तथा जूलोजिकल पार्क निमार्ण आयोजना,
५) परम्परागत भाषा संस्कृति र सम्पदा सर्म्वद्धन गर्न छन्त्याल सँग्रहालयसँगै घरवास (होमस्टे) कार्यक्रम विस्तार र सुदृढीकरण आयोजना,
६) कृषि तथा पशु प्राबिधिक शिक्षालय स्थापना र संचालन आयोजना,
७) नगरपालिकामा विद्युतिय सुशासन कार्यक्रम व्यवस्थापन,
८) उच्च धरातलीय प्राकृतिक चिकित्सालय परियोजना,
९) भूजिखोला बाढी पिडित लाई सुरक्षित आवास निर्माण आयोजना रहेका छन् ।
१०) नगरपालिका भित्र 'एकघर एकधारा' कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारसँग स्रोत माग गरेका छ वटा नगर गौरवका आयोजनाहरू छनौट गरिएका छन् भने तीन वटा आयोजनाहरू नगरपालिकाको बजेट स्रोतले संचालन गरिनेछ । नगरपालिका क्षेत्र भै निर्माण हुने नेपाल सरकारको गौरबको मध्य पहाडी लोक मार्ग र प्रदेश सरकारको उत्तरगंगा जलाशययुक्त जलबिद्युत आयोजना रहेका छन् । त्यसैगरि कोभिड १९ ले थलापरेको विकास निर्माण कार्यलाई चलायमान बनाउनका लागि केहि उपायहरू पनि यस आवधिक योजनाले सुझाको कुरा जानकारी र सम्बन्धित निकायले कार्यन्वयन सुझाएको पनि छ ।

परिच्छेद ११

ढोरपाटन नगरपालिकामा कोरोना भाईरस रोगको (कोभिड १९) असर ब्यवस्थापन योजना

११.१ परिचय

सन् २०१९ को डिसेम्बर महिनामा चीनको वुहान शहरबाट शुरु भएको कोरोना भाईरस (कोभिड १९) रोगको २०२० देखि बर्तमान अबस्थासम्म विश्वभरिका देशका नागरिकहरूले कोरोना महामारीको चपेटामा परेका छन् । बि.स. २०७६ को चैत्र ११ गते बाट महामारी नियन्त्रणको लागि गरिएको लकडाउनले सम्पूर्ण समाज र देशको अर्थव्यवस्थालाई ठप्प पारेको थियो भने पुन २०७८ बैसाख १५ गते देखि दोश्रो पटक देशभर लकडाउनको अवस्था छ र कहिले सामान्य अबस्थामा फर्किन सकिन्छ भनी अनुमान गर्नसकिने अवस्था छैन । कोरोनाले गत वर्ष भन्दा यस वर्ष धरै मानिसहरूको ज्यानलिने र आक्रान्त गराएको छ । नागरिकलाई घरभित्र बस्न र एक अर्का विच २ मी. भौतिक दूरी कायम, मास्क र स्यानीटाईजर वा साबुन पानीले मिची मिची हात बेलाबेलामा धुन अनुरोध गरिएको छ । व्यापार ब्याबसाय, उद्योग, कलकारखाना, यातायात, होटेल, रेस्टुँरा र अन्य सेवा प्रदायक संस्थाहरू र उत्पादन इकाईहरू बन्द गरिएका छन् । विकास निर्माण र उत्पादनका कामहरू यस अवधिमा ठप्प भएका छन् । क्षेत्रमा दैनिक ज्यालादारी गरेर जीवन निर्बाह गर्ने श्रमिक वर्ग, फुटपाथमा पसल थाप्ने, डोकामा तरकारी बेच्ने, ठेला तथा साना तथा खुद्रा पसल सञ्चालक, गरिब, महिला, अपाङ्ग, बृद्ध तथा गर्भवती तथा सुत्केरी महिला र अनौपचारिक क्षेत्रमा काम नागरिकहरू गर्ने बढी मारमा परेका छन् । वि.सं., २०७७ फाल्गुण महिनादेखि विश्वका धेरै मुलुकहरू र नेपालमा पनि कोरोना बिरुद्धको खोपले केही मात्राको आशा आम नागरिकहरूलाई जागेको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७६/०७७ तथा २०७७/०७८ मा कोरोना भाइरस रोगको कारण पालिकामा भित्रिने विप्रेषण, कुल ग्राहस्थ्य उत्पादन, आर्थिक बृद्धि दर संकुचित हुन पुगेको छ । उत्पादन, सेवा र निर्माण लगायतका सबै क्षेत्र जस्तै स्वास्थ्य, शिक्षा र वित्तीय आदि प्रभावित भएका छन् । बैदेशिक लगानी र अनुदान, ऋण पनि प्रभावित भएको छ । त्यस्तैगरी, यस कोरोना भाइरसको असर संघ, प्रदेश र पालिकाको राजस्व संकलनमा पनि परेको छ । कोरोना रोकथाम, उपचार तथा नियन्त्रण र कल्याणकारी कार्यक्रमको बढ्दो मागले विकास निर्माणका क्षेत्रका साथै पालिकाको विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाहमा प्रभाब परेको छ । नेपालको ईतिहाँसमा पहिलो पटक आर्थिक वर्ष २०७७/२०७८ को परिमार्जित आर्थिक वृद्धि दर २.३ प्रतिशतबाट घटेर ऋणात्मक भएको छ । यसरी आर्थिक बृद्धि दर कम हुनाका कारणहरूमा विशेष रूपमा विश्वव्यापी कोरोना भाइरस रोगको प्रकोप, राष्ट्रव्यापी लकडाउन, यस समयमा उद्योग धन्दा तथा सेवा उद्योगहरू बन्द रहनु, रेमिट्यान्समा कमी हुनु, कृषि उत्पादनमा कमी हुनु, औद्योगिक आपूर्तिमा अवरोध हुनु, लकडाउनमा उपभोग्य बस्तुको घरेलु माग कम हुनु र पर्यटकको आगमन कम हुनुलाई लिइएको छ (एसियाली विकास बैङ्क, २०२०) ।

११.२ कोरोना भाईरस रोगले प्रभावित पालिका समृद्धिका मुख्य संवाहक

कृषि:

पालिकाको झन्डै ९० प्रतिशत घरपरिवार कृषि कर्ममा आश्रित छ । दुवै वर्षको बन्दाबन्दीको समयमा कृषि उत्पादनका सामाग्री बीउ, रासायनिक मल, आदिको आपूर्ति सहज नभएको, कामदारको अभाव र कृषिजन्य उत्पादित वस्तु जस्तैः तरकारी, दुध, अन्डा, मासु आदिको बजार सहज ब्यवस्था हुन नसकेको कारणले मासुको उत्पादनमा ह्रास आएको छ । त्यसैगरी कृषि कार्यमा आर्षित ज्यालादारी मजदुरहरू बेरोजगार भएको अबस्था छ । आउँदा दिनमा पालिकाले कृषिको पुनरउत्थान कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

पर्यटन:

पालिकाको समृद्धिको महत्वपूर्ण संवाहकको रुपमा रहेको पर्यटन क्षेत्रले ठुलो क्षति ब्यहोरेको छ । कोरोना भाईरस रोगको रोकथाम तथा नियन्त्रण प्रयोजनको लागि लकडाउनको समयमा सडकका सबै खाले यातायात बन्द भए । पालिका तथा बुर्तिबाङ शहरका १ पर्यटक स्तरीय होटेल, आय होटेल, रेस्टुराँ, ८ होमस्टे, ट्राभल एजेन्सी प्रभावित भए । बन्दाबन्दिको कारणले लामो समय होटल व्यवसाय संचालनमा नरहे पछि ज्यालादारी मजदुरले काम नपाउने अबस्था रह्यो । त्यस्तैगरि बैंङ्कबाट ऋण लिएका पर्यटन ब्यावसायीहरूको ऋणको ब्याज तथा किस्ता तिर्ने समस्यामा परेका छन् । तसर्थ, पर्यटन क्षेत्र चलायमान हुन कोभिड १९ को खोप पर्यटन ब्यबसयमा सलंग्न नागरिकलाई लगाउन र व्यवस्थापन गर्न सरकारलाई अझै केही समय लाग्ने देखिएकोले पालिकाले वार्षीक कार्यक्रम तथा बजेटमा पर्यटन पुनरुत्थान कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने छ ।

पूर्वाधार:

कोभिड १९ को रोकथाम र नियन्त्रण गर्न गरिएको लकडाउनले पूर्वाधार विकासका काम पनि प्रभावित भएका छन् भने अकी तर्फ २०७७ भद्र १७ गते राती गए भुजिखोलाको बढीले बुर्तिबाङ-ढोरपाटन क्षेत्रको १५ कि.मी. सडक र १३ वटा झोलुङ्गे पूलहरू लाई क्षती पुरयाको छ । यसै गरि अन्य निर्माणाधीन सडक निर्माण कार्य, खानेपानी र केही सिंचाई आयोजना प्रभावित भएका छन् । कोभिड १९ को कारणबाट निर्माण आयोजनामा काम बन्द हुँदा निर्माण क्षेत्रका दैनिक ज्यालादारी मजदुरले रोजगारी गुमाएका छन् । अधिकांश मजदुर बाह्य जिल्लाका भएकाले अधिकांश घर फर्किएका छन् । वर्षात र धानखेती लगाउने समय आएको हुँदा बन्दको अवधि सकिए पछि उनीहरूलाई निर्माण कार्य पुन: लगाई निर्माण कार्य सुचारु गर्न केही समय लाग्ने देखिन्छ ।

उर्जा:

उर्जा ढोरपाटन नगरपालिका अर्को महत्वपुर्ण आर्थिक संवाहक हो । उर्जा क्षेत्र पनि कोभिड १९ ले प्रभावित भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेशका शतप्रतिशत घर परिवारमा उज्यालोको पहुँच पुऱ्याउने कार्यक्रमबाट ढोरपाटन नगरपालिका प्रभावित भयो । २०७७ भाद्र १७ गतेको बाढीले भुजिखोला १३ वटा सामुदयिक तथा निजि क्षेत्रका साना जलबिद्युत आयोजनामा क्षति पुग्यो र जलबिद्युत उत्पादन प्रभावित भयो र अझै उक्त आयोजनाहरूको पुन:निर्माण हुन सकेको छैन । यस बात स्थानीय स्तरमा साना उद्योग संचालन भएका छैनन् भने उद्योगी व्यवसायिहरू र मजदूर दुवै पक्ष कोरोनाबाट प्रभावित भएका छन् । यी आयोजनामा काम गर्ने मजदुरले दैनिक ज्याला गुमाएका छन् भने उत्पादकहरू आयोजना सम्पन्न हुने समय लम्बिदा बढ्ने प्रति इकाई उत्पादन लागत मूल्य र बैङ्कलाई बुझाउनु पर्ने साबां तथा ब्याजको समस्यामा छन् । पालिका र नेपाल सरकारको सहकार्यमा उर्जा क्षेत्रलाई पुन चलयामान बनाईनेछ ।

उद्योग:

ढोरपाटन नगरपालिकाको अर्को महत्वपूर्ण आर्थिक क्षेत्र हो । लकडाउनको समयमा ढोरपाटन क्षेत्रमा संचालित घरेलु तथा साना उद्योगहरूले कच्चा पदार्थ प्राप्त गर्न कठिन भएछ । सीमित मात्रामा उत्पादन भएका कृषिजन्य वस्तु पनि बजारसम्म पुग्नसकेका छैनन् । यस पालिकामा रहेका ९७ घरेलु तथा साना उद्योगहरू प्रभावित भएका छन् । यसको अतिरिक्त ज्यालादारीमा काम गर्ने मजदुरहरूले श्रम गर्ने बजार गुमाएका छन् । त्यसै गरी उद्योग संचालकहरू बैंकको साँबा, ब्याज र किस्ता तिर्ने समस्यामा छन भने भाडाका घरमा ब्यवसाय गर्नेहरू घरभाडाको थप समस्यामा परेका छन् । पूँजी र उत्पादनको सम्बन्ध बलियो बनाई उत्पादन र आपूर्तिबीच सन्तुलन मिलाउन स्थानीय तह, प्रदेश तथा नेपाल सरकार र निजि क्षेत्र यस क्षेत्रमा मिलेर जानुको विकल्प छैन ।

श्रम तथा रोजगार:

पालिका क्षेत्रमा अनुमानित ५०० दैनिक ज्यालादारी कृषि मजदुर, १०० घरेलु तथा साना उद्योग सँग सम्बन्धित मजदुर, २०० निमार्ण क्षेत्रका मजदुर, १०० यातायात क्षेत्रका मजदुर र १५० पर्यटन क्षेत्रका मजदुर गरी करिब ३०० ज्यालादारी मजदुर र तिनका परिवार कोरोना कहरको लकडाउनले प्रतक्ष्य प्रभावित भएका छन् । यिनीहरूको दैनिक गुजारा चलाउने काम बन्द भएकोले ज्याला नोक्सानी भएको छ । कोभिड-१९ को कारण पालिका क्षेत्रबाट करिब २७०० बैदेशिक रोजगारमा संलग्न युवाहरूबाट प्राप्त हुनाउने विप्रेषण सांघुरिन जाने र तिनहरू मध्ये केहिको घर फर्कने सम्भावना बढेको छ ।

स्वास्थ्य:

कोभिड १९ को असर स्वास्थ्य क्षेत्रमा पनि देखा परयो । यस अवधिमा अस्पतालका आकस्मिक सेवा बाहेकका अन्य सेवा अवद्ध भएका छन् । सामान्य प्रकृतिका वीरामीहरू, गर्भवती महिला, प्रसूति सेवा आधारभूत खोप लगाउने साना बालबालिका तथा बीमाबाट सेवा लिने वीरामीहरूले समेत स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न सकेका छैनन् । बालबालिकाको पोषण सेवा प्रभावित भएको छ । पोषण पुनर्स्थापना केन्द्र सनचालनमा समस्या देखिएको छ । क्षयरोग, कुष्ठरोग आदि रोगका वीरामीहरूले सहज रूपमा औषधी प्राप्त गर्न सकेका छैनन् । यसै गरी कोरोनको उपचार प्राथमिक स्ववस्थ्य केन्द्रबाट उपलब्ध नहुँदा नागरिकले कोरोनाको कारण मृत्युबरण हुनपुगेको अवस्था छ । प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रको कमजोर क्षमता, स्वास्थ्य क्षेत्रमा सीमित जनशक्ति, सबै नागरिक लाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउन सार्वजानिक स्वास्थ्य सेवा प्रणाली कमजोर रहेको र पालिका भित्र स्वास्थ्य क्षेत्रको जनशक्ति उत्पादन को अवस्था कमजोर महसुस भएको छ भने पालिकामा भएको स्वास्थ्यको स्तर उन्नति गर्नु पर्ने टड्कारो आबस्यकता रहेको छ ।

शिक्षा:

ढोरपाटन नगरपालिकामा संचालित ४३ वटा सामुदायिक र ६ वटा संस्थागत बिद्यालयहरूमा कूल १०,२७७ विद्यार्थी छन् । शैक्षिक वर्ष २०७७ मा अध्ययनरत बिद्याथीहरू मध्ये ८६४४ सामुदायिक बिद्यालयमा र १६३३ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थी छन भने ५२६८ दलित र २९३२ जनजाती विद्यार्थीहरूको संख्या रहेका छ । लकडाउनको समयमा पालिका क्षेत्रका ५ वटा संस्थागत र बिद्यालयका बिद्यार्थीहरूले इन्टरनेट को माध्यमबाट पढाई लाई निरन्तरता दिएका भए गुणस्तर भने न्यून पाईएको छ भने अकी तर्फ सामुदायिक बिद्यालयका बिधार्थीहरूको इन्टरनेटमा पहुँच खासै पुग्न सकेन । कोरोना भाइरस रोगले पलिकालाई पनि शिक्षा क्षेत्रले आवश्यक मात्रामा नर्स, प्याथोलोजिस्ट, भाईरोलोजिस्ट, मेडिकल डाक्टर आदि जस्ता जनशक्ति उत्पादन गर्न, प्रयोगशाला सुदृढ गर्न र अनुसन्धान कार्यलाई बढावा दिन आवश्यक महसुस गराएको छ । यस क्षेत्रका समस्या, आवश्यकता र पालिकाको शिक्षा सम्बन्धी क्षेत्र अधिकारलाई ख्यालगर्दै शिक्षा क्षेत्रलाई कार्यक्रम तथा बजेटमा प्राथमिकता दिई कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अबस्था छ ।

११.३ प्राथमिकता

नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको प्रमुख दायित्व कोरोना भाइरस रोगबाट प्रभावित नागरिकहरूको जीवनरक्षा गर्नु, खोपको व्यवस्था गर्नु, शिक्षा तथा कोरोनाबाट शिथिल अर्थतन्त्रलाई चलयामान बनाई पुरानो अबस्थामा लैजाने दायित्वहरू छन् । यी सबै समस्यालाई यथोचित सम्वोधन गर्न ढोरपाटन नगरपालिकाले निम्न क्षेत्रमा प्राथमिकता दिई कोभिड १९ को असर ब्यवस्थापन गर्नेछ ।

स्वास्थ्य सेवा सुदृढीकरण गर्ने:

आगामी वर्षहरूमा पालिकाको लगानी स्वास्थ्य क्षेत्रका सेवामा उल्लेख्य वृद्धि गर्नु पर्ने देखिन्छ । महामारी, सरुवा तथा संक्रमक रोगका साथै अन्य रोगहरूको रोकथाम र नियन्त्रणका लागि कार्य योजना वनाई स्थानीय स्तरको स्वास्थ्य सेवा सुधार गर्ने । पालिकामा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा नियमित स्वास्थ्य उपचारका साथै २५ बेडको सरुवा तथा संक्रमक रोग उपचार गर्ने र भेन्टिलेटर सहित कम्तिमा तिन आईसीयु बेड अस्पतालको रुपमा स्तर वृद्धि गर्ने । समुदायमा नेपालमा उत्पादित आयुर्वेदिक औषधी जस्तै मृगमदासव र कस्तुरीभूषण अन्य भाइरस संक्रमण (रुघा-खोकी, न्युमोनिया, बोर्ङ्काइटिस लगायत) र अन्य आयुर्वेदिक औषधीहरूलाई पनि एलोपेथिक औषधीसँगै प्रवर्द्धन गर्ने ।

शिक्षा क्षेत्रलाई प्रबिधि मैत्री बनाउने:

विद्यालय तथा महाविद्यालयहरूमा सरुवा तथा संक्रमक रोग विरुद्ध सरसफाई, सेनिटाइजर, सावुनपानीले हात धुने व्यवस्था, मास्क वितरण, बिद्यार्थी तथा अभिभावक सचेतीकरण अभियान सञ्चालन गर्ने । शिक्षकहरूलाई अनलाइन शिक्षणका लागि अभिमुखीकरण तथा क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गर्ने । विद्यालय तथा महाविद्यालयमा भर्चुअल कक्षाको स्थापना गर्न इन्टरनेट तथा आधुनिक प्रबिधियुक्त बनाउन पालिका सँग सहकार्य गर्ने र पठन पठानलाई निरन्तरता दिन सक्ने सुनिश्चितता गर्ने ।

पालिकाको अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउने:

कोरोनाले शिथिल बनाएको अर्थव्यवस्थालाई पुरानो अबस्थामा फर्काउन पालिकाले प्रभावित क्षेत्रको समस्या पहिचान गरि सहयोगी भूमिका सशक्त बनाउन आबश्यक छ । लकडाउनको समयमा छुट्टिएका उत्पादन क्षेत्रका पूँजी र बिस्थापित श्रमलाई पुनः जोडने । अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउन आर्थिक क्षेत्रमा कार्यरत सरोकारवालाहरूको पूँजी परिचालन र श्रम बजारलाई ध्यानमा राखी रोजगारी वृद्धिलाई प्राथमिकता दिने । सरकारी खर्चतर्फ साधारण खर्च घटाउने, अनुत्पादक क्षेत्रको खर्चलाई कमगर्ने र अनावश्यक वस्तु र सेवाको खरिदलाई नियन्त्रण गर्ने । बैदेशिक रोजगारीको संकुचनबाट विप्रेषणमा देखिने अनिश्चितता तथा आउने मन्दीको असरबाट पालिकाको अर्थतन्त्रलाई पुनर्ताजगीकरण गर्न वित्तीय तथा बैकिंग क्षेत्रवाट स्वरोजगारका सिर्जना गर्ने र घरायसी बचतलाई अधिकतम परिचालन गर्ने । आर्थिक समस्यामा परेका उधमी, ब्यापारी लाई वित्तीय तथा बैकहरूसँग आबश्यक समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

लघुउद्यम र श्रम बजार क्रियाशील बनाउने:

सेवा र उत्पादन क्षेत्रमा संलग्न साना उद्यमी, ब्यापारीहरूले सरकारले भनेको स्वास्थ्य सुरक्षात्मक आचारसहिंता लाई अबलम्बन गरेर आर्थिक तथा रोजगारीको अवसरलाई खुला गर्ने । प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रममा रकम बढाएर थप रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न पालिकाले नेपाल सरकारसँग अनुरोध गर्ने । युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष खडा गरेर स्वरोजगारको अबसर सिर्जना गर्ने कार्यक्रम संचालन गर्ने । यस कार्यक्रम अन्तरगत तरकारी खेती गर्ने, कुखुरा पालन, बंगुर पालन, बाखापालन, कृषि तथा पशुपन्छी जन्य बस्तुको प्रशोधन, ठेलागाडामा तरकारी तथा फलफूल बिक्री गर्ने, लघु उद्यम सञ्चालन गर्ने, निर्माणका सामान उत्पादन, फर्निचर उद्योग सञ्चालन, चिया खाजा पसल तथा रेस्टुराँ सञ्चालन गर्ने लगायत सानोतिनो लगानीमै प्रशस्त स्थानीय स्तरमा आम्दानी हुने स्वरोजगारका कार्यक्रम प्रवर्द्धन गर्ने । वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युबाहरूको पूँजी, ज्ञान र सिप तथा उनीहरूलाई आर्थिक तथा सामाजिक पूँजी प्रयोग गरी स्वरोजगार तथा उद्यम संचालन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।

कृषि पशुपन्छी पालन क्षेत्रलाई ब्याबसयिकरण, यन्त्रीकरण, प्रबिधि र युवामैत्री बनाउने:

पालिकामा सबैभन्दा बढी घरधुरी कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा संलग्न छन् । तसर्थ, कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा बेरोजगार युवाहरूलाई आकर्षित गर्नेगरी वार्षिक योजना र कार्यक्रम तर्जुमा गरिनेछ। यस क्षेत्रलाई आवश्यक पर्ने लगानी पालिका, सहकारी, बैक र सम्बन्धित घरपरिवारबाट जुटाइनेछ । खाद्य असुरक्षाको जोखिममा परेका घरपरिवारको पहिचान गरी समूह तथा सहकारीमा आबद्ध गराई चक्लाबन्दी र करार खेतीमा लाग्न प्रोत्साहन गर्ने । बाँझो जग्गालाई उपयोगमा ल्याउन फलफूल तथा नगदे बालीको ब्यावसायिक खेतीलाई प्रोत्साहन गर्ने । भूई तथा डाले घाँस खेतीलाई जोड दिई पशुपालन कार्यलाई प्राथमिकता दिने । कृषि तथा पशुपन्छी उत्पादन सामाग्रीहरू बीउ, मल, विषादि, नश्ल, औषधी, कृषि यन्त्र, कुखुराका चल्ला तथा उपकरणको सहज पहुँच तथा अनुदानको व्यवस्था गर्ने । कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रमा प्राविधिक सेवा विस्तार गरी सबै युवा कृषकहरूको पहुँच बृद्धि गर्ने । यस क्षेत्रको लगानीको जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न कृषि बाली बीमा, पशुपन्छी बीमा र कृषि उत्पादनमा अनुदान दिने व्यवस्था र पालिका स्तरमा कृषि अनुदान कोषको निर्माण गरी सञ्चालन गर्ने । कृषकहरूलाई प्रोत्साहन गर्न कृषि उपजको न्यूनतम समर्थन मूल्य निर्धारण गर्ने र खरिद का लागि व्यवस्था गर्ने नीति लिईनेछ । कृषिको आधुनिकीकरण गर्न चक्लाबन्दी, करार र भूमि बैंक सम्बन्धी कानून बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।

पर्यटनको पुनरुत्थान गर्ने:

नगरपालिकामा पर्यटन बिकासका लागि पर्यटन विकास परिषद गठन र पर्यटन पुनरुत्थान रणनीति बनाई लागुगर्ने । पर्यटन क्षेत्र चलयमान बनाउन सरकारी कोषबाट तलब खाने कर्मचारीलाई स्वदेश घुम्नका लागि एक हप्ताको तलबी बिदालाई कार्यान्वयन गर्ने । हाम्रा स्थानीय र परम्परागत उपजहरूको विकास गरि आन्तरिक र बाह्य पर्यटन बजार पहुँच वृद्धि गर्ने । घरबास कार्यक्रम (होमस्टे) लाई स्थानीय कृषि उत्पादनसँग जोड्ने । कृषि र ढोरपाटन आरक्षलाई जोडी पर्यटन विकास र विस्तारका कार्यक्रमहरू मार्फत् रोजगार सिर्जना गर्ने । पर्यटन व्यवसायलाई कृषिसँग जोड्न चाहने होटेल तथा पर्यटन व्यवसायीहरूलाई प्राथमिकताकासाथ प्रोत्साहन गर्ने । स्थानीय स्तरमा पर्यटन उपज विकास गर्न र होम स्टे संचालन गर्न चाहने युवालाई बैंकको ब्याज वा किस्ताहरूलाइ सहुलियत प्रदान गर्न सहकारी तथा बैकहरूसँग समन्वय गर्ने ।

उद्यमी तथा उद्योग क्षेत्र गतिशील बनाउने:

घरेलु तथा साना उद्योगहरूलाई पूर्ववत् अवस्था फर्काउन उद्यमी तथा उद्योग संचालकहरूलाई निजिक्षेत्र र वित्तीय तथा बैंकबाट सहुलियत ऋण र अन्य वित्तीय प्रोत्साहन गर्ने र उद्योग व्यवसायलाई गतिशील बनाई रोजगारका अबसर पुन: सिर्जना गर्ने ।

पूर्वाधार निर्माण:

निर्माणस्थलमा श्रमिक, प्राबिधिक तथा अन्य व्यक्ति तथा समुदायले अपनाउनु पर्ने विशेष कोरोना महामारी सम्बन्धि सतर्कता, कायम राख्नु पर्ने भौतिक दूरी, मास्क र स्यानीटाईजरका साथै संलग्न कामदारहरूलाई खोपको व्यवस्था निर्माण कार्यलाई पुन: संचालनमा ल्याउने । निर्माण कार्यको प्रकृति अनुरुप अपनाउनु पर्ने स्वास्थ्य र सुरक्षावारे सचेतना वृद्धि गरी निर्माण कार्य सुचारु गर्ने । पालिकाबाट निर्माण सम्झौता पुनरावलोकन गर्नुपर्ने आयोजनाहरू भए सो सम्झौता पुनरावलोकन गरि निर्माणलाई निरन्तरता दिने ।

अनुसूचि १: आवधिक योजना तर्जुमा तथा स्थीतिपत्र निर्माणका निर्देशक समिति, विषयगत समिति र प्राविधिक उपसमितिको नामावली

क. निर्देशक समिति

क्र.सं.	नामथर	पद	संस्था	सहभागी भएको कार्यक्रम
१	श्री देवकुमार नेपाली	नगर प्रमुख	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,८
२	श्री करमती पुन मगर	नगर उपप्रमुख	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,८
३	श्री डिल्लीराम भट्टराई	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,८
४	श्री चित्र बहादुर भण्डारी	वडा अध्यक्ष-१	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५, ८
५	श्री युवराज महत	वडा अध्यक्ष-२	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
६	श्री हेमेन्द्र घर्ति मगर	वडा अध्यक्ष-३	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
७	श्री तिलक पुन मगर	वडा अध्यक्ष-४	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
८	श्री लक्ष्मण पुन मगर	वडा अध्यक्ष-५	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
९	श्री जिबन कुमार पुन	वडा अध्यक्ष-६	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
१०	श्री दीपक थापा	वडा अध्यक्ष-७	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
११	श्री नन्दे सुनार	वडा अध्यक्ष-८	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
१२	श्री हरि बहादुर घर्ति मगर	वडा अध्यक्ष-९	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
१३	श्री हरिश भण्डारी	सूचना तथा प्रबिधि अधिकृत	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
१४	श्री शिव शर्मा	लेखा-सहायक स्तर पाचौं	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
१५	श्री महेन्द्र अधिकारी	नाप्रास	बुर्तिवाङ	६,७,८
१६	श्री धन प्रसाद पोखरेल	उप-सचिब-शिक्षा	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,६,७,८
१७	श्री घनश्याम शर्मा चालिसे	स्वास्थ्य संयोजक	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
१८	श्री हिरालाल खनाल	रोजगार संयोजक	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,६,७,८
१९	श्री राम प्रसाद सापकोटा	प्राबिधिक सहायक शिक्षा	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
२०	श्री रेग्मी	महिल विकास निरीक्षक	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
२१	श्री कमला घर्तीमगर	ना.पा.स	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
२२	श्री कृष्ण खनाल	MIS अपरेटर-पञ्जीकरण	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
२३	श्री दिपक	कप्यूटर अपरेटर	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
२४	श्री तुलसी अर्याल	सञ्चालक/व्यवसायी	लघु जल बिद्युत/निजि बिद्यालय	६,७,८
२५	श्री दिलमाया	नागरिक समाज	बुर्तिवाङ	१,२,३,४,
२६	श्री टंक प्रसाद पौडेल	संचालक/व्यवसायी	कृषि सामग्री/हार्डवेयर व्यवसायी	१,२,३,४,५,६,७.८
२७	श्री सन्तोष पौडेल	इन्जिनियर/	ढोरपाटन	६,७,८
२८	श्री कडेल			
२९	श्री लाल बहादुर पुन	नागरिक समाज	ढोरपाटन न.पा	६,७,८
३०	श्री तोमलाल खनाल	होटेल व्यवसायी	ढोरपाटन न.पा	६,७,८
३१	श्री उद्दबलाल खनाल	कर्मचारी	दूरसंचार कार्यालय बुर्तिवाङ	६,७,८

क्र.सं.	नामथर	पद	संस्था	सहभागी भएको कार्यक्रम
३२	श्री रुद्र पौडेल	प्रतिनिधि	ढोरपाटन न.पा	६,७,८
३३	श्री गंग बहादुर बिक	प्रतिनिधि-नागरिक समाज	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६
३४	श्री ओम बहादुर घर्ति	प्रतिनिधि-नागरिक समाज	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६
३५	श्री दामोदर तिवारी	ईन्जिनियर	उर्जा मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश	६
३६	श्री टेकमाया खड्का	नायब पशुसेवा प्राबिधिक	ढोरपाटन न.पा पशुसेवा कार्या(लय, बुर्तिवाङ	१,२,३,६,७,८
३७	श्री चण्डीराज पौडेल		ढोरपाटन न.पा	१,२,३,,५,६,७,८
३८	श्री चिन्तामणि कडेल	अध्यक्ष	ढोरपाटन उद्योग बाणिज्य संघ सहकारी संचालक	१,२,३,५,६
३९	श्री सुरज पौडेल	होटेल व्यवसायी	ढोरपाटन-९	१,२,३,५,६,
४०	श्री डेम बहादुर कायत	कार्यालय सहायक ढोरपाटन शिकार आरक्ष	ढोरपाटन-९	१,२,३,५,६
४१	श्री जुन कुमार	कार्यालय सहायक	ढोरपाटन न.पा. वडा न. ९	१,२,४,५,६
४२	श्री थाम प्रकाश सुनार	कार्यालय सहयोगी	ढोरपाटन न.पा. वडा न. ८	१,२,३,५,६
४३	श्री झम बहादुर बिक	कम्प्युटर अपरेटर	ढोरपाटन न.पा. वडा न. ६	१,२,३,५,६
४४	श्री केशवराज शर्मा	कार्यालय प्रमुख	भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा बिज्ञ केन्द्र बागलुङ	६,७
४५	श्री भानुभक्त भट्टराई	कृषि शाखा प्रमुख	बागलुङ न.पा कृषि कार्यालय	६,७
४६	श्री मुकुन्द अधिकारी	कार्यालय प्रमुख	बन कार्यालय बागलुङ	६,७
४७	श्री कुमार पुन मगर	बागबानिबिकास अधिकृत	कृषि ज्ञान केन्द्र बागलुङ	६,७,८
४८	श्री साबित्री पुन मगर	बाली संरक्षण अधिकृत	कृषि ज्ञान केन्द्र बागलुङ	६,७,८
४९	श्री नहकुल शर्मा	प्रशासन	कृषि ज्ञान केन्द्र बागलुङ	६,७,८
५०	श्री शम्भुराज पाण्डे	वरिष्ठि पशु विकाश अधिकृत	भेटनेरी अस्पताल तथा पशुसेवा विज्ञ केन्द कार्यालय, वागलुङ	६,७,८
५१			शिक्षाबिकास तथा समन्वय इकाई कार्यालय, वागलुङ	६,७,८
५२	श्री सोवित खड्का	ईन्जिनियर	पुर्बाधार विकास कार्यालय, वागलुङ	६,७,८
५३	श्री मुकुन्द प्रसाद शर्मा	तथ्याङ्क अधिकृत	तथ्याङक कार्यालय, बागलुङ	६,७
५४	श्री शुरेन्द्र पौडेल प्रमुख	प्रमुख	जलश्रोत तथा सिचाइ बिकास डिभिजन कार्यालय, वागलुङ	६,७,८
५५	श्री प्रमोद पगेनी	सुचना अधिकारी	नेपाल बिद्युत प्रार्धिकरण बागलुङ	६,७,८
५६	श्री केशब शर्मा प्रमुख	प्रमुख	नेपाल टेलिकम वागलुङ कार्यालय	६,७,८
५७	श्री मोहोन अधिकारी	प्राबिधिक अधिकृत	नेपाल टेलिकम वागलुङ कार्यालय	६,७,८
५८	श्री मुकुन्द प्रसाद अधिकारी	प्रमुख	डिभिजन वन कार्यालय, वागलुङ	६,७,८
५९	श्री चक्र बहादुर रोका	कृषक	निशिखोला	६,७,८

क्र.सं.	नामथर	पद	संस्था	सहभागी भएको कार्यक्रम
६०	श्री सुर्य बिनोद पोखरेल	टिम लिडर	परामर्शदाता	१,२,३,४,५,६,७,८
६१	श्री कान्ति काफ्ले	वातावारण बिज्ञ	परामर्शदाता	१,२,३,४,५,६,७,८
६२	श्री सुरेन्द्र बाबु तिवारी	सामुदायिक विकास बिज्ञ	परामर्शदाता	१,२,३,४,५,६,७,८
६३	श्री कुम गुरुङ	सुशासन बिज्ञ	परामर्शदाता	१,२,३,४,५,६,७,८
६४	श्री दया सागर सुबेदी	नक्शा विज्ञ	परामर्शदाता	१,२,३,४,५,६,७,८
६५	श्री यामु	नागरिक समाज	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४
६६	श्री केशब भट्टराई	अर्थविज्ञ	परामर्शदाता	१,२,३,४,५,६,७,८
६७	श्री आरती रेग्मी	महिला विकास निरीक्षक	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,५ ६,७,८
६८	श्री बिष्णु रिजाल	सहायक महिला विकास निरीक्षक	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,५,६,७,८
६९	श्री शंकर कुमार शाह	अ.स. इन्जिनियर	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,५,६,७,८
७०	श्री कृष्ण खनाल	MIS अपरेटर	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,५,६,७,८
७१	श्री बिद्या श्रीष	वडा सचिब	ढोरपाटन न.पा- १, र २	१,२,३,४,५,६,७,८
७२	श्री निता कडेल	वडा सचिब	ढोरपाटन न.पा-३	१,२,३,४,५,६,७,८
७३	श्री देवेन्द्र बस्याल	वडा सचिब	ढोरपाटन न.पा-४	१,२,३,४,५,६,७,८
७४	श्री झम कुमार बिक	कार्यालय सहयोगी	ढोरपाटन न.पा-५	१,२,३,४,५,६,७,८
७५	श्री बिस्व रोका	वडा सचिब	ढोरपाटन न.पा-६	१,२,३,४,५,६,७,८
७६	श्री खुमे कामि	कार्यालय सहयोगी	ढोरपाटन न.पा-७	१,२,३,४,५,६,७,८
७७	श्री वीराज बिस्वकर्मा	कार्यालय सचिब	ढोरपाटन न.पा-८	१,२,३,४,५,६,७,८
७९	श्री थाम प्रकाश बिक	कार्यलय सहयोगी	ढोरपाटन न.पा-८	१,२,३,४,५.६,७,८
८०	श्री मुक्तिनाथ लोहनी	हेल्थ असिस्टेन्ट	बुर्तिवाङ स्वास्थ्य चौकी	१,२,३,४,५,६,७,८
८१	श्री दुर्गादत्त पौडेल	व्यवसायी	ढोरपाटन न.पा-९	१,२,३,४,५,६,७,८
८२	श्री धन बहादुर अदै	सहायक सचिब	ढोरपाटन न.पा-७	१,२,३,४,५,६,७,८,
८३	श्री वीरेन्द्र प्रसाद कडेल	प्रमुख संरक्षण अधिकृत	ढोरपाटन न.पा	६,७,८
८४	श्री गोविन्द पुन	नागरिक समाज	ढोरपाटन न.पा	६,७,८
८५	श्री तिलक घर्ति मगर	व्यवस्थापक	भुजिखोला पाचौं जल बिद्युत आयोजना	६,७,८
८६	श्री सुरज परियार	अमिन	ढोरपाटन न.पा.	६,७,८
८७	श्री दिपेन्द्र कुमार थापा	प्रमुख	बिद्युत प्राधिकरणल, बुर्तिवाङ	६,७,८
८८	श्री नारेश्वर	प्रतिनिधि	एजोड लाईफ इन्स्योरेन्स	६,७,८
८९	श्री गोविन्द सुनार	संचालक	IME सञ्चालक	६,७,८

अनुसूचि २: आवधिक योजना पूर्व तर्जुमा गोष्ठी, लक्षित समूह छलफल, जानकारहरुसँगको छलफल र मस्यौदा परामर्श छलफलका सहभागीहरुको नामावली

क्रियाकलाप	**संकेत न.**
१. आवधिक विकास योजना निर्माणका लागि पूर्व तयारि कार्याशाला गोष्ठी	१
२. कार्यतालिका संबन्धि छलफल	२
३. निर्देशक समिति, बिषयगत र प्राबिधिक समिति गठन र जिम्मेवारी संबन्धि छलफल	३
४. आवधिक योजना तर्जुमा छलफल र परामर्श	४
५. समुदाय स्तरमा लक्षित समूहसँगको छलफल र परामर्श	५
६. जानकार व्यक्तित्वहरुसँग छलफल र परामर्श	६
७. स्थितिपत्रका संबन्धमा छलफल र परामर्श	७
८. आवधिक योजनाको मस्यौदा माथि छलफल र परामर्श	८

क्र.सं.	नामथर	पद	संस्था	सहभागी भएको कार्यक्रम
१	श्री देवकुमार नेपाली	नगर प्रमुख	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४ ७ ८
२	श्री करमती पुन मगर	नगर उपप्रमुख	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४ ७ ८
३	श्री डिल्लीराम भट्टराई	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४ ७ ८
४	श्री चित्र बहादुर भण्डारी	वडा अध्यक्ष-१	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४ ७ ८
५	श्री युवराज महत	वडा अध्यक्ष-२	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४ ७ ८
६	श्री हेमेन्द्र घर्ति मगर	वडा अध्यक्ष-३	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
७	श्री तिलक पुन मगर	वडा अध्यक्ष-४	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
८	श्री लक्ष्मण पुन मगर	वडा अध्यक्ष-५	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
९	श्री जिबन कुमार पुन	वडा अध्यक्ष-६	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
१०	श्री दीपक थापा	वडा अध्यक्ष-७	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४ ७ ८
११	श्री नन्दे सुनार	वडा अध्यक्ष-८	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
१२	श्री हरि बहादुर घर्ति मगर	वडा अध्यक्ष-९	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,८
१३	श्री हरिश भण्डारी	सूचना तथा प्रबिधि अधिकृत	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४ ७ ८
१४	श्री शिव शर्मा	लेखा-सहायक स्तर पाचौं	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४ ७ ८
१५	श्री महेन्द्र अधिकारी	नायाव प्राविधिक सहायक	बुर्तिवाङ	६,७,८
१६	श्री धन प्रसाद पोखरेल	उप-सचिब, शिक्षा	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,६,७,८
१७	श्री घनश्याम शर्मा चालिसे	स्वास्थ्य संयोजक	ढोरपाटन न.पा	१,२,३६,७
१८	श्री हिरालाल खनाल	रोजगार संयोजक	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,५,६,७,८
१९	श्री राम प्रसाद सापकोटा	प्राबिधिक सहायक, शिक्षा	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७ ८
२०	श्री अरती रेग्मी	महिल विकास निरीक्षक	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
२१	श्री कमला घर्तीमगर	ना.पा.स.	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७

क्र.सं.	नामथर	पद	संस्था	सहभागी भएको कार्यक्रम
२२	श्री कृष्ण खनाल	MIS अपरेटर- पंजीकरण	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
२३	श्री दिपक	कप्यूटर अपरेटर	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७
२४	श्री तुलसी अर्याल	संचालक/व्यवसायी	लघु जल बिद्युत/निजि बिद्यालय	६,७,८
२५	श्री दिलमाया	नागरिक समाज	बुर्तिवाङ	१,२,३,४,
२६	श्री टंक प्रसाद पौडेल	संचालक/व्यवसायी	कृषि सामग्री/हार्डवेयरव्यवसायी	१,२,३,४,५,६,७.८
२७	श्री सन्तोष पौडेल	इन्जिनियर	ढोरपाटन	६,७,८
२८	श्री कडेल			
२९	श्री लाल बहादुर पुन	नागरिक समाज	ढोरपाटन न.पा	६,७,८
३०	श्री तोमलाल खनाल	होटेल व्यवसायी	ढोरपाटन न.पा	६,७,८
३१	श्री उद्दबलाल खनाल	कर्मचारी	दूरसंचार कार्यालय बुर्तिवाङ	६,७,८
३२	श्री रुद्र पौडेल	प्रतिनिधि	ढोरपाटन न.पा	६,७,८
३३	श्री गंग बहादुर बिक	प्रतिनिधि-नागरिक समाज	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६
३४	श्री ओम बहादुर घर्ति	प्रतिनिधि-नागरिक समाज	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६
३५	श्री दामोदर तिवारी	ईन्जिनियर	उर्जा मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश	६
३६	श्री टेकमाया खड्का	नायब पशुसेवा प्राबिधिक	ढोरपाटन न.पा. पशुसेवा कार्यालय, बुर्तिवाङ	१,२,३,६,७,८
३७	श्री चण्डीराज पौडेल		ढोरपाटन न.पा	१,२,३,,५,६,७,८
३८	श्री चिन्तामणि कडेल	अध्यक्ष	ढोरपाटन उद्योग बाणिज्य संघ/सहकारी संचालक	१,२,३,५,६७ ८
३९	श्री सुरज पौडेल	होटेल व्यवसायी	ढोरपाटन-९	६,
४०	श्री डेम बहादुर कायत	कार्यालय सहायक ढोरपाटन शिकार आरक्ष	ढोरपाटन-९	६
४१	श्री जुन कुमार विक	कार्यालय सहायक	ढोरपाटन न.पा. ९	६
४२	श्री थाम प्रकाश सुनार	कार्यालय सहयोगी	ढोरपाटन न.पा. ८	६
४३	श्री झम बहादुर बिक	कम्प्युटर अपरेटर	ढोरपाटन न.पा. ६	६
४४	श्री केशवराज शर्मा	कार्यालय प्रमुख	भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा बिज्ञ केन्द्र बागलुङ	६,७
४५	श्री भानुभक्त भट्टराई	कृषि शाखा प्रमुख	बागलुङ न.पा. कृषि कार्यालय	६,७
४६	श्री मुकुन्द अधिकारी	कार्यालय प्रमुख	बन कार्यालय बागलुङ	६,७
४७	श्री कुमार पुन मगर	बागबानिबिकास अधिकृत	कृषि ज्ञान केन्द्र बागलुङ	६,७,८
४८	श्री साबित्री पुन मगर	बाली संरक्षण अधिकृत	कृषि ज्ञान केन्द्र बागलुङ	६,७,८
४९	श्री नहकुल शर्मा	प्रशासन	कृषि ज्ञान केन्द्र बागलुङ	६,७,८

क्र.सं.	नामथर	पद	संस्था	सहभागी भएको कार्यक्रम
५०	श्री शम्भुराज पाण्डे	वरिष्ठि पशु विकाश अधिकृत	भेटनेरी अस्पताल तथा पशुसेवा विज्ञ केन्द कार्यालय, वागलुङ	६,७,८
५१	कुश्मराज उपाध्याय	कार्यालय प्रमुख	शिक्षाबिकास तथा समन्वय इकाई कार्यालय, वागलुङ	६,७,८
५२	श्री सोवित खड्का	ईन्जिनियर	पुर्बाधार बिकास कार्यालय, वागलुङ	६,७,८
५३	श्री मुकुन्द प्रसाद शर्मा	तथ्याङ्क अधिकृत	तथ्याङक कार्यालय, बागलुङ	६,७
५४	श्री शुरेन्द्र पौडेल प्रमुख	प्रमुख	जलश्रोत तथा सिचाइ बिकास डिभिजन कार्यालय, वागलुङ	६,७,८
५५	श्री प्रमोद पगेनी	सुचना अधिकारी	नेपाल बिद्युत प्रार्धिकरण बागलुङ	६,७,८
५६	श्री केशब शर्मा प्रमुख	प्रमुख	नेपाल टेलिकम वागलुङ कार्यालय	६,७
५७	श्री मोहोन अधिकारी	प्राबिधिक अधिकृत	नेपाल टेलिकम वागलुङ कार्यालय	६,७
५८	श्री मुकुन्द प्रसाद अधिकारी	प्रमुख	डिभिजन वन कार्यालय, वागलुङ	६,७,८
५९	श्री चक्र बहादुर रोका	कृषक	निशिखोला	६
६०	श्री सुर्य बिनोद पोखरेल	टिम लिडर	परामर्शदाता	१,२,३,४,५,६,७,८
६१	श्री कान्ति काफ्ले	वातावारण बिज्ञ	परामर्शदाता	१,२,३,४,५,६,७,८
६२	श्री सुरेन्द्र बाबु तिवारी	सामुदायिक विकास बिज्ञ	परामर्शदाता	१,२,३,४,५,६,७,८
६३	श्री कुम गुरुङ	सुशासन बिज्ञ	परामर्शदाता	१,२,३,४,५,६,७,८
६४	श्री दया सागर सुबेदी	नक्शा विज्ञ	परामर्शदाता	१,२,३,४, ६,७,८
६५	श्री केशब भट्टराई	अर्थविज्ञ	परामर्शदाता	४, ६,७,८
६६	श्री यामु	नागरिक समाज	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४, ६,७,८
६७	श्री आरती रेग्मी	महिला विकास निरीक्षक	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४, ६,७,८
६८	श्री बिष्णु रिजाल	सहायक महिला विकास निरक्ष	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७,८
६९	श्री शंकर कुमार शाह	अ.स.इन्जीनियर	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४, ६,७,८
७०	श्री कृष्ण खनाल	MIS अपरेटर	ढोरपाटन न.पा	१,२,३,४,६,७,८
७१	श्री बिद्या श्रीष	वडा सचिब	ढोरपाटन न.पा- १, र २	१,२,३,४, ,६
७२	श्री निता कडेल	वडा सचिब	ढोरपाटन न.पा-३	१,२,३,४ ६
७३	श्री देवेन्द्र बस्याल	वडा सचिब	ढोरपाटन न.पा-४	१,२,३,४६
७४	श्री झम कुमार बिक	कार्यालय सहयोगी	ढोरपाटन न.पा-५	६

क्र.सं.	नामथर	पद	संस्था	सहभागी भएको कार्यक्रम
७५	श्री बिस्व रोका	वडा सचिब	ढोरपाटन न.पा-६	१,२,३,४ ६,
७६	श्री खुमे कामि	कार्यालय सहयोगी	ढोरपाटन न.पा-७	६
७७	श्री वीराज बिस्वकर्मा	कार्यालय सचिब	ढोरपाटन न.पा-८	१,२,३,४
७९	श्री थाम प्रकाश बिक	कार्यलय सहयोगी	ढोरपाटन न.पा-८	६
८०	श्री मुक्तिनाथ लोहनी	हेल्थ असिस्टेन्ट	बुर्तिवाङ स्वास्थ्य चौकी	१,२,३,४ ६,७,८
८१	श्री दुर्गादत्त पौडेल	व्यवसायी	ढोरपाटन न.पा-९	६
८२	श्री धन बहादुर अदै	सहायक सचिब	ढोरपाटन न.पा-७	६
८३	श्री वीरेन्द्र प्रसाद कडेल	प्रमुख संरक्षण अधिकृत	ढोरपाटन न.पा	६
८४	श्री गोविन्द पुन	नागरिक समाज	ढोरपाटन न.पा	६,७,८
८५	श्री तिलक घर्ति मगर	व्यवस्थापक	भुजिखोला पाचौं जलबिद्युत आयोजना	६,७,८
८६	श्री सुरज परियार	अमिन	ढोरपाटन न.पा.	६,७,८
८७	श्री दिपेन्द्र कुमार थापा	प्रमुख	बिद्युत प्राधिकरणल, बुर्तिवाङ	६,७
८८	श्री नारेश्वर	प्रतिनिधि	एजोड लाईफ इन्स्योरेन्स	६
८९	श्री गोविन्द सुनार	प्रतिनिधि	IME इन्स्योरेन्स	६
९०	श्री ध्रुब थापा	शिक्षक	रिभरहेड इन्टरनेशलन	६

अनुसूचि ३: नगरकार्यपालिका तथा विषयगत समितिका पदाधिकारीको नामावली

क्र.सं.	समिति	नाम थर	पद
१	**नगरकार्यपालिकाका पदाधिकारीहरु**	१. श्री देव कुमार नेपाली	नगर प्रमुख
		२. श्री करमती पुन मगर	नगर उप-प्रमुख
		३. श्री डिल्लीराम भट्टराई	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
		४. श्री चित्र बहादुर भण्डारी	अध्यक्ष, वडा न. १
		५. श्री श्री युवराज महत	अध्यक्ष, वडा न. २
		६. श्री हेमेन्द्र घर्ति मगर	अध्यक्ष, वडा न. ३
		७. श्री तिलक पुन मगर	अध्यक्ष, वडा न. ४
		८. श्री लक्ष्मण पुन मगर	अध्यक्ष, वडा न. ५
		९. श्री जीवन कुमार पुन	अध्यक्ष, वडा न. ६
		१०. श्री दिपक थापा	अध्यक्ष, वडा न. ७
		११. श्री नन्दे सुनार	अध्यक्ष, वडा न. ८
		१२. श्री हरि बहादुर घर्ति मगर	अध्यक्ष, वडा न. ९
		१३. श्री कुम बहादुर गुरुङ	नेस्ट, नेपाल पोखरा
२	**आर्थिक विकास समिति**	१. श्री लक्ष्मण पुन मगर	अध्यक्ष, वडा न. ५
		२. श्री मनकुमारी बिक	वडा सदस्य
		३. अन्सारी बिस्वकर्मा	वडा सदस्य
		४. थम बहादुर छन्त्याल	वडा सदस्य
३	**सामाजिक विकास समिति**	१. जिबन कुमार पुन	अध्यक्ष, वडा न. ६
		२. नन्दे सोनार	अध्यक्ष, वडा न. ८
		३. तारा कुमारी पुन	
		४. होम बहादुर राना	वडा सदस्य
४	**पूर्वाधार विकास समिति**	१. हेमेन्द्र घर्ति मगर	अध्यक्ष, वडा न. ३
		२. मन बहादुर सुनार	
		३. गोकुल सेरचन	कार्यपालिका सदस्य
		४. कमला छबी बिक	कर्यापालिका सदस्य
		५. चण्डीराज पौडेल	योजना शाखा प्रमुख
५	**वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति**	१. तिलक पुन	
		१. बेल कुमारी छन्त्याल	कार्यपालिका सदस्य
		२. डोठे सुनार	कार्यपालिका सदस्य
		३. तिल बहादुर फकामी	वडा सदस्य
		४. चण्डीराज पौडेल	योजना शाखा प्रमुख

क्र.सं.	समिति	नाम थर	पद
६	**संस्थागत विकास तथा सेवा प्रबाह समिति**	१. हरि बहादुर घर्ति मगर	अध्यक्ष, वडा न. ९
		२. सनिमला बिक	वडा सदस्य
		३. प्रेमलाल चालिसे	वडा सदस्य
		४. शान्ति बिक	कार्यपालिका सदस्य
		५. चण्डीराज पौडेल	योजना शाखा प्रमुख
७	**वित्तीय व्यवस्थापन तथा सुशासन समिति**	१. दिपक थापा	अध्यक्ष, वडा न. ७
		२. जमुना घर्ति	वडा सदस्य
		३. लिंकन घर्ति मगर	वडा सदस्य
		४. ललितमान बिक	वडा सदस्य
		५. चण्डीराज पौडेल	योजना शाखा प्रमुख
८	**फोहोर व्यवस्थापन समिति**	१. चित्र बहादुर भण्डारी	अध्यक्ष, वडा न. १
		२. हेमेन्द्र घर्ति मगर	अध्यक्ष, वडा न. १
		३. युबराज महत	अध्यक्ष, वडा न. २
९	**सहजीकरण समिति**	१. चित्र बहदुर भण्डारी	अध्यक्ष, वडा न. १
		२. तिलक पुन मगर	अध्यक्ष, वडा न. ४
		३. लक्षमण पुन मगर	अध्यक्ष, वडा न. ५

अनुसूचि ४: विषयगत क्षेत्रको बिस्तृत बजेट प्रक्षेपण

अनुमानित रकम (रु.)							
३. पालिकाको आर्थिक नीति	**आधार वर्ष ०७७/७८**	**७८/७९**	**७९/८०**	**८०/८१**	**८१/८२**	**८२/८३**	**जम्मा**
३.१ सार्वजनिक वित्त	०	२०००००	५५०००	६०५००	६६५५०	७३२०५	४५५२५५
३.२ राजश्व परिचालन	०	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
३.३ अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन	०	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
३.४ सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी	०	३५००००	१६५०००	१८१५००	१९९६५०	२१९६१५	१११५७६५
३.५ बचत तथा लगानी	०	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
विषयगत जम्मा	०	८५००००	५५००००	६०५०००	६६५५००	७३२०५०	३४०२५५०
अनुमानित रकम (रु.)							
४. आर्थिक क्षेत्र	**आधार वर्ष ०७७/७८**	**७८/७९**	**७९/८०**	**८०/८१**	**८१/८२**	**८२/८३**	**जम्मा**
४.१ कृषि तथा पशुपन्छी	०	६५६००००	७२१६०००	७९३७६००	८७३१३६०	९६०४४९६	३९४८७६३२
४.२ पशुपन्छी तथा मत्स्य	०	१४२८०००	११९३५००	१३१२८५०	१८९००३५	१५८८५४९	७३२७१५९
४.३. खाद्य सुरक्षा	०	७९८८०००	८४०९५००	९२५०४५०	१०६२१३९५	१११९३०४५	४६८१४७९१
४.४ भूमि व्यवस्था	०	१०५००००	०	०	०	०	१०५००००
४.५ सहकारी क्षेत्र	०	१००००००	१३०००००	१४३००००	१५७३०००	१७३०३००	७०३३३००
४.६ वन, भूसंरक्षण तथा जैविक विविधता	०	४९५०००	१५४४५००	८७३९५०	६५८८४५	७२४७२९।५	४२९७०२५
४.७ जडीबुटी विकास	०	१०५०००	८४३०००	७९००००	३००००	२००००	१७८८०००
४.८ खनिज	०	३५००००	५५०००	६०५००	६६५५०	७३२०५	६०५२५५
४.९ पर्यटन	०	१८३००००	६०००००	२०००००	०	०	२६३००००
४.१० उद्योग	०	३५००००	४०५०००	३३५५००	३२६५५०	७३२०५	१४९०२५५
४.११ वाणिज्य तथा आपूर्ति	०	५००००	५५०००	६०५००	६६५५०	७३२०५	३०५२५५
विषयगत जम्मा	०	२१२०६०००	२१६२१५००	२२२५१३५०	२३९६४२८५	२५०८०७३४	११२८२८६७१

अनुमानित रकम (रु.)							
५. सामाजिक क्षेत्र	**आधार वर्ष ०७७/७८**	**७८/७९**	**७९/८०**	**८०/८१**	**८१/८२**	**८२/८३**	**जम्मा**
५.१ शिक्षा	०	११९५०००	२७३९५००	२१२०९५०	२९४५५४५	२४१५१००	११४१६०९५
५.२ विज्ञान तथा प्रविधि	०	४५००००	१२४००००	१०३४०००	५३२४००	५८५६४०	३८४२०४०
५.३ स्वास्थ्य तथा पोषण	०	८१०००००	९१५००००	८००८०००	८८०८८००	९६८९६८०	४३७५६४८०
५.४ जनसंख्या तथा बसाँईसराइ	०	३५००००	०	०	०	०	३५००००
५.५ भाषा, साहित्य, संस्कृति र सम्पदा	०	७५००००	५५००००	०	०	०	१३०००००
५.६. युवा	०	७५०००१	९२५०००	९०७५००	९९८२५०	१०९८०७५	४६७८८२५
५.७ खेलकुद	०	३२५०००	१३७५००	०	०	०	४६२५००
५.८ वालवालिका तथा किशोरकिशोरी	०	६०००००	६६००००	२४२००	२६६२०	२९२८२	१३४०१०२
५.९ ज्येष्ठ नागरिक	०	१२०००००	१३२०००	२४२००	२६६२०	२९२८२	३३२१०२
५.१० अपाङ्गता भएका व्यक्ति	०	८५०००	९३५००	१०२८५०	११३१३५	१२४४४९	५१८९३४
५.११ मानव वेचविखन तथा ओसारपसार र हिंसा नियन्त्रण	०	७००००	७७०००	८४७००	९३१७०	१०२४८७	४२७३५७
५.१२ लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण	०	३६००००	३३००००	३६३०००	३९९३००	४३९२३०	१८९१५३०
५.१३ सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	०	१००००	०	०	०	०	१००००
५.१४ सामाजिक संघसंस्था	०	१००००	०	०	०	०	१००००
५.१५ श्रम तथा रोजगार	०	११००००	०	०	०	०	११००००
विषयगत जम्मा	०	१३२८५००१	१६०३४५००	१२६६९४००	१३९४३८४०	१४५१३२२४	७०४४५९६४
अनुमानित रकम (रु.)							
६ भौतिक पूर्वाधार	**आधार वर्ष ०७७/७८**	**७८/७९**	**७९/८०**	**८०/८१**	**८१/८२**	**८२/८३**	**जम्मा**
६.१ जलविद्युत उर्जा	०	७०००००	५५००००	०	०	०	१२५००००
६.२ नवीकरणीय उर्जा	०	६०००००	५५००००	६०५०००	६६५५००	७३२०५०	३१५२५५०
६.३ सडक, झोलुङ्गे पुल	०	६०००००	२२००००	२४२०००	२६६२००	२९२८२०	१६२१०२०
६.४ सिंचाई	०	६९५०००	७६४५००	८४०९५०	९२५०४५	१०१७५५०	४२४३०४५

६.५ खानेपानी तथा सरसफाई	०	५४००००	१५४०००	१६९४००	१८६३४०	२०४९७४	१२५४७१४
६.६ शहरी विकास	०	८५००००	६०५०००	६६५५००	७३२०५०	८०५२५५	३६५७८०५
६.७ ग्रामीण विकास र पूर्वाधार निर्माण	०	१५००००	१६५०००	१८१५००	१९९६५०	२१९६१५	९१५७६५
६.८ आवास, वस्ती विकास र पुन: निर्माण	०	५५००००	५५५०००	६०५००	६६५५०	७३२०५	१३०५२५५
६.९ भवन निर्माण	०	१५१३००००	१६५२२०००	१८१७४२००	१९९९१६२०	२१९९०७८२	९१८०८६०२
६.१० यातायात व्यवस्थापन	०	१०२०००००	११२२०००	१२३४२००	१३५७६२०	१४९३३८२	६२२७२०२
६.११ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पूर्वाधार	०	५००००	४४०००	४८४००	५३२४०	५८५६४	२५४२०४
विषयगत जम्मा	०	२०८८५०००	२१२५१५००	२२२२१६५०	२४४४३८१५	२६८८८१९७	११५६९०१६२
अनुमानित रकम (रु.)							
७. शुसासन तथा लोकतन्त्र	**आधार वर्ष ०७७/७८**	**७८/७९**	**७९/८०**	**८०/८१**	**८१/८२**	**८२/८३**	**जम्मा**
७.१ शान्ति सुरक्षा	०	२०००००	२२०००००	२४२०००	२६६२००	२९२८२०	१२२१०२०
७.२. पालिका एकता	०	१०००००	११०००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
७.३ मानव अधिकार र समाजिक न्याय	०	३०००००	३३०००००	३६३०००	३९९३००	४३९२३०	१८३१५३०
७.४ न्याय प्रणालीको सुदृढिकरण	०	१०००००	११०००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
७.५ संघीय शासन प्रणालीको सुदृढिकरण	०	१०००००	११०००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
७. ६. नगरपालिकाका सन्तुलित विकास	०	१०००००	११०००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
७. ७. शासकीय सुधार	०	३०००००	३३०००००	३६३०००	३९९३००	४३९२३०	१८३१५३०
७. ८. प्रशासनिक सुधार	०	१५००००	१६५०००	१८१५००	१९९६५०	२१९६१५	९१५७६५
७. ९. वित्तिय सुशासन	०	१०००००	११०००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
७. १०. भष्ट्राचार निवारण	०	१५००००	१६५०००	१८१५००	१९९६५०	२१९६१५	९१५७६५
७. ११. प्रदेश व्यवस्थापिकाको सुदृढिकरण	०	२०००००	०	०	०	०	२०००००
विषयगत जम्मा	०	१८०००००	१७६००००	१९३६०००	२१२९६००	२३४२५६०	९९६८१६०

अनुमानित रकम (रु.)							
८. अन्तरसम्बन्धित विषय	**आधार वर्ष ०७७/७८**	**७८/७९**	**७९/८०**	**८०/८१**	**८१/८२**	**८२/८३**	**जम्मा**
८.१ गरिबि निवारण	०	३९००००	४२९०००	४७१९००	५१९०९०	५७०९९९	२३८०९८९
८.२. उद्यमशिलताको विकास	०	५१००००	५६१०००	६१७१००	६७८८१०	७४६६९१	३११३६०१
८.३ समानता तथा समावेशिता	०	१५००००	१६५०००	१८१५००	१९९६५०	२१९६१५	९१५७६५
८.४ वातावरण संरक्षण	०	२४००००	२६४०००	२९०४००	३१९४४०	३५१३८४	१४६५२२४
८.५ जलवायु परिवर्तन	०	३५००००	३८५०००	४२३५००	४६५८५०	५१२४३५	२१३६७८५
८.६ विपद् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरण	०	५०००००	५५००००	६०५०००	६६५५००	७३२०५०	३०५२५५०
८.७ मानव संसाधनको विकास	०	२०००००	२२००००	२४२०००	२६६२००	२९२८२०	१२२१०२०
विषयगत जम्मा	०	२३४००००	२५७४०००	२८३१४००	३११४५४०	३४२५९९४	१४२८५९३४

अनुमानित रकम (रु.)							
९. तथ्याङ्क प्रणाली, योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	**आधार वर्ष ०७७/७८**	**७८/७९**	**७९/८०**	**८०/८१**	**८१/८२**	**८२/८३**	**जम्मा**
९.१ तथ्याङ्क प्रणाली	०	१०००००	१६००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६६०५१०
९.२ योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन	०	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
९.३ योजना कार्यान्वयन गर्न समन्वय	०		५००००	५५०००	६०५००	६६५५०	२३२०५०
९.४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	०	०	०	०	२५००००	१००००००	१२५००००
९.५ अनुसन्धान तथा विकास	०	२६०००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	३११०५१०
९.६ आयोजना बैंक	०	१२००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६३०५१०
विषयगत जम्मा	०	२९२००००	५४००००	५३९०००	८४२९००	१६५२१९०	६४९४०९०

अनुमानित रकम (रु.)							
१०. नगर गौरबका योजना	**आधार वर्ष ०७७/७८**	**७८/७९**	**७९/८०**	**८०/८१**	**८१/८२**	**८२/८३**	**जम्मा**
१०.१ नगरपालिकाको केन्द्र बुर्तिबाङ बजारदेखि नौ वटा वडा केन्द्र जोड्ने सडक निर्माण र स्तरोन्नति आयोजना	०	६८५०००००	७५३५००००	८२८८५०००	९११७३५००	१००२९०८५०	४१८१९९३५०

१०.२ नगरपालिकाको आधुनिक प्रशासनिक भवन निर्माण आयोजना	०	१५००००००	१६५०००००	०	०	०	३१५०००००
१०.३ नगरप्रमुख उच्चमूल्य बालविकास तथा नमूना कृषि गाउँ आयोजना	०	५०००००	५५००००	६०५०००	६६५५००	७३२०५०	३०५२५५०
१०.४ चिडियाखाना तथा जूलोजिकल पार्क निमार्ण आयोजना	०	०	२५०००००	२७५००००	३०२५०००	०	८२७५०००
१०.५ परम्परागत भाषा संस्कृति र सम्पदा सर्म्बद्धन गर्न छन्त्याल सँग्रहालयसँगै घरवास (होमस्टे) कार्यक्रम विस्तार र सुदृढीकरण आयोजना	०	३००००००	३३०००००	३६३००००	०	०	९९३००००
१०.६ कृषि तथा पशु प्राबिधिक शिक्षालय स्थापना र संचालन आयोजना	०	४००००००	४४०००००	४८४००००	५३२४०००	५८५६४००	२४४२०४००
१०.७ नगरपालिकामा विद्युतिय सुशासन कार्यक्रम व्यवस्थापन	०	७०००००	७०००००	०	०	०	
१०.८ उच्च धरातलीय प्राकृतिक चिकित्सालय परियोजना	०	१५०००००	१६५००००	१८१५०००	१९९६५००	२१९६१५०	९१५७६५०
१०.९ भूजिखोला बाढी पिडित लाई सुरक्षित आवास निर्माण आयोजना	०	३७५०००००	४१२५००००	४५३७५०००	०	०	१२४१२५०००
१०.१० 'एकघर एकधारा' कार्यक्रम सञ्चालन	०	१०००००००	११००००००	१२१०००००	१३३१००००	०	१३३२८२६५०
विषयगत जम्मा	०	१४०७०००००	१५७२०००००	१५४००००००	११५४९४५००	१०९०७५४५०	७६१९४२६००

नतिजा खण्डमा ढोरपाटन नगरपालिकाका समृद्धिका संवाहक संकेत (पाससंसं)

क्र.सं.	समृद्धिको संकेत (पाससंसं)	समृद्धिका सम्वाहक
१	१	**कृषि तथा पशुपन्छी पालन**
२	२	**बनजन्य तथा जडिबुटीको विकास र प्रशोधन**
३	३	**पर्यटन**
४	४	**उर्जा**
५	५	**घरेलु तथा साना उद्योग**
६	६	**भौतिक पूर्वाधार**
७	७	**मानव संसाधनको विकास**
८	८	**सुशासन**

नतिजा खण्डमा समृद्धि र सुखका दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्यका संकेत (दीराल सं.)

क्र.सं.	दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्यका संकेत दीराल सं.	लक्ष्य
समृद्धिका दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य		
१	संकेत नं १	उच्च र समतामूलक राष्ट्रिय आय
२	संकेत नं २	मानव पूँजी निर्माण तथा सम्भावनाको पूर्ण उपयोग
३	संकेत नं ३	सर्वसुलभ आधुनिक पूर्वाधार एवम् सघन अन्तर आवद्धता
४	संकेत नं ४	उच्च र दीगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व
सुखका दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य		
५	संकेत नं ५	परिष्कृत तथा मर्यादित जीवन
६	संकेत नं ६	सुरक्षित, सभ्य र न्यायपूर्ण समाज
७	संकेत नं ७	स्वास्थ्य र सन्तुलित पर्यावरण
८	संकेत नं ८	सुशासन
९	संकेत नं ९	सवल अर्थतन्त्र
१०	संकेत नं १०	परिष्कृत तथा मर्यादित जीवन

नतिजा खण्डमा दीगो विकास लक्ष्यका संकेत (दिविलसं)

लक्ष्य नं.	संकेत नं.	लक्ष्य
१	१	हरेक क्षेत्रमा रहेको सबै स्वरुपका विसम गरिबीको अन्त्य गर्ने ।
२	२	भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा तथा उन्नत पोषण प्राप्ति र दीगो कृषिको प्रवर्द्धन गर्ने ।
३	३	सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवनस्तर प्रवर्द्धन गर्ने ।
४	४	सबैका लागि समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्दै जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्रवर्द्धन गर्ने ।
५	५	लैङ्गिक समानता हाँसिल गर्ने सबै महिला, किशोरी र बालबालिकाहरूको सशक्तीकरण गर्ने ।

६	६	सबैका लागि खानेपानी र सरसफाइको उपलब्धता तथा यसको दीगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने ।
७	७	खर्चले धान्न सकिने, भरपर्दो, दीगो र आधुनिक उर्जामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
८	८	स्थिर, समावेशी र दीगो आर्थिक वृद्धि र सबैका लागि पूर्ण तथा उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित श्रम प्रवर्द्धन गर्ने ।
९	९	उत्थानशील पूर्वाधारको निर्माण, समावेशी र दीगो औद्योगीकरणको प्रवर्द्धन र नव प्रवर्तनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
१०	१०	मुलुकभित्र र अन्य मुलुकहरूबीचको असमानता न्यून गर्ने ।
११	११	शहर तथा मानव वस्तीहरूलाई समावेशी, सुरक्षित, उत्थानशील र दीगो बनाउने ।
१२	१२	दीगो उपभोग र उत्पादनका ढाँचा सुनिश्चित गर्ने ।
१३	१३	जलवायु परिवर्तन र त्यसका प्रभावहरूसँग जुध्न तत्काल कार्य अगाडि बढाउने ।
१४	१४	गण्डकी प्रदेशको लागि सान्दर्भिक नभएको ।
१५	१५	पृथ्वीको भूपरिधि स्तरीय पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको दीगो उपयोग, रक्षा र पुनर्स्थापन गर्न, वनको दीगो रुपमा व्यवस्थापन गर्ने, मरुभूमिकरणविरुद्ध लड्न र भूक्षय रोक्नुका साथै यसलाई उल्टाउने र जैविक विविधताको ह्रासलाई रोक्ने ।
१६	१६	दीगो विकासका लागि शान्तिपूर्ण र समावेशी समाजहरूको प्रवर्द्धन गर्ने, सबैका लागि न्यायमा पहुँच सुनिश्चित गर्ने र प्रभावकारी, जवाफदेही तथा समावेशी संस्थाहरूको निर्माण गर्ने ।
१७	१७	दीगो विकासका लागि कार्यान्वयनको माध्यम सुदृढ गर्ने र विश्वव्यापी साझेदारीलाई पुनःजीवन्त तुल्याउने ।

विस्तृत कार्यक्रम खण्डमा कार्यान्वयन ढाँचाको संकेत

क्र.सं.	संकेत नं.	कार्यान्वयन गर्ने संयन्त्र
१.	क	ढोरपाटन नगरपालिका आफैले कार्यान्वयन गर्ने ।
२.	ख	गण्डकी प्रदेश सरकारसँगको समन्वयमा कार्यान्वयन गर्ने ।
३.	ग	नेपाल सरकारसँगको समन्वयमा कार्यान्वयन गर्ने

अनुसूचि ५: बजेट

अनुमानित रकम (रु.)							
४. आर्थिक विकास क्षेत्र	**आधार वर्ष ०७७/७८**	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	**जम्मा**
४.१ कृषि तथा पशुपन्छी		१५९७६०००	१६८१९०००	१८५००९००	२१२४२७९०	२२३८६०९०	९४९२४७८०
कृषि	०	६५६००००	७२१६०००	७९३७६००	८७३१३६०	९६०४४९६	३९४८७६३२
पशुपन्छी तथा मत्स्य	०	१४२८०००	११९३५००	१३१२८५०	१८९००३५	१५८८५४९	७३२७१५९
खाद्य सुरक्षा	०	७९८८०००	८४०९५००	९२५०४५०	१०६२१३९५	१११९३०४५	४६८१४७९१
४.२.सिंचाई	०	६९५०००	७६४५००	८४०९५०	९२५०४५	१०१७५५०	४२४३०४५
सिंचाई	०	६९५०००	७६४५००	८४०९५०	९२५०४५	१०१७५५०	४२४३०४५
४.३ पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा	०	२५८००००	११५००००	२०००००	०	०	३९३००००
पर्यटन	०	१८३००००	६०००००	२०००००	०	०	२६३००००
भाषा, साहित्य, संस्कृति र सम्पदा	०	७५००००	५५००००	०	०	०	१३०००००
४.४.उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा आपूर्ति	०	२२६००००	२३७६०००	२५०३६००	२७११४६०	२६९६६०६	१२५४७६६६
उद्योग	०	३५००००	४०५०००	३३५५००	३२६५५०	७३२०५	१४९०२५५
वाणिज्य तथा आपूर्ति	०	५००००	५५०००	६०५००	६६५५०	७३२०५	३०५२५५
सहकारी क्षेत्र	०	१००००००	१३०००००	१४३००००	१५७३०००	१७३०३००	७०३३३००
खनिज	०	३५००००	५५०००	६०५००	६६५५०	७३२०५	६०५२५५
उद्यमशिलताको विकास	०	५१००००	५६१०००	६१७१००	६७८८१०	७४६६९१	३११३६०१
४.५. श्रम, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षा	०	५६००००	४०७०००	४४७७००	४९२४७०	५४१७१७	२४४८८८७
मानव वेचविखन तथा ओसारपसार र हिंसा नियन्त्रण	०	७००००	७७०००	८४७००	९३१७०	१०२४८७	४२७३५७
लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण	०	३६००००	३३००००	३६३०००	३९९३००	४३९२३०	१८९१५३०
सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	०	१००००		०	०	०	१००००
सामाजिक संघसंस्था	०	१००००	०	०	०	०	१००००
श्रम तथा रोजगार	०	११००००		०	०	०	११००००
विषयगत जम्मा		२४३३१०००	२१५१६५००	२२४९३१५०	२५३७१७६५	२६६४१९६३	११८०९४३७८

अनुमानित रकम (रु.)							
५. सामाजिक क्षेत्र	**आधार वर्ष ०७७/७८**	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	**जम्मा**
५.१. स्वास्थ्य तथा पोषण	०	८१०००००	९१५००००	८००८०००	८८०८८००	९६८९६८०	४३७५६४८०
५.२. शिक्षा विज्ञान तथा नवप्रर्वतन	०	१८४५०००	४१९९५००	३३९६९५०	३७४४१४५	३२९३५६०	१६४७९१५५
शिक्षा	०	११९५०००	२७३९५००	२१२०९५०	२९४५५४५	२४१५१००	११४१६०९५
विज्ञान तथा प्रविधि	०	४५००००	१२४००००	१०३४०००	५३२४००	५८५६४०	३८४२०४०
मानव संसाधनको विकास	०	२०००००	२२००००	२४२०००	२६६२००	२९२८२०	१२२१०२०
५.३. खानेपानी तथा सरसफाई	०	५४००००	१५४०००	१६९४००	१८६३४०	२०४९७४	१२५४७१४
खानेपानी तथा सरसफाई	०	५४००००	१५४०००	१६९४००	१८६३४०	२०४९७४	१२५४७१४
५.४. महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्ग	०	१३४५०००	१४७९५००	८०४६५०	८८५११५	९७३६२७	५४८७८९२
वालवालिका तथा किशोरकिशोरी	०	६०००००	६६००००	२४२००	२६६२०	२९२८२	१३४०१०२
ज्येष्ठ नागरिक	०	१२०००००	१३२०००	२४२००	२६६२०	२९२८२	३३२१०२
अपाङ्गता भएका व्यक्ति	०	८५०००	९३५००	१०२८५०	११३१३५	१२४४४९	५१८९३४
समानता तथा समावेशिता	०	१५००००	१६५०००	१८१५००	१९९६५०	२१९६१५	९१५७६५
गरिबि निवारण	०	३९००००	४२९०००	४७१९००	५१९०९०	५७०९९९	२३८०९८९
५.५.युवा तथा खेलकुद	०	१४२५००१	१०६२५००	९०७५००	९९८२५०	१०९८०७५	५४९१३२५
युवा	०	७५०००१	९२५०००	९०७५००	९९८२५०	१०९८०७५	४६७८८२५
खेलकुद	०	३२५०००	१३७५००	०	०	०	४६२५००
जनसंख्या तथा बसाँईसराइ	०	३५००००	०	०	०	०	३५००००
विषयगत जम्मा		१३२५५००१	१६०४५५००	१३२८६५००	१४६२२६५०	१५२५९९१६	७२४६९५६६

अनुमानित रकम (रु.)							
६ भौतिक पूर्वाधार	**आधार वर्ष ०७७/७८**	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	**जम्मा**
६.१. बस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण	०	१६६८००००	१७८४७०००	१९०८१७००	२०९८९८७०	२३०८८८५७	९७६८७४२७
ग्रामीण विकास र पूर्वाधार निर्माण	०	१५००००	१६५०००	१८१५००	१९९६५०	२१९६१५	९१५७६५
आवास, वस्ती विकास र पुन: निर्माण	०	५५००००	५५५०००	६०५००	६६५५०	७३२०५	१३०५२५५
शहरी विकास	०	८५००००	६०५०००	६६५५००	७३२०५०	८०५२५५	३६५७८०५
भवन निर्माण	०	१५१३००००	१६५२२०००	१८१७४२००	१९९९१६२०	२१९९०७८२	९१८०८६०२
६.२. सडक, पुल तथा यातायात	०	१६२००००	१३४२०००	१४७६२००	१६२३८२०	१७८६२०२	७८४८२२२
सडक, झोलुङ्गे पुल	०	६०००००	२२००००	२४२०००	२६६२००	२९२८२०	१६२१०२०
यातायात व्यवस्थापन	०	१०२००००	११२२०००	१२३४२००	१३५७६२०	१४९३३८२	६२२७२०२
६.३. जलस्रोत विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	०	१३०००००	११०००००	६०५०००	६६५५००	७३२०५०	४४०२५५०
जलविद्युत उर्जा	०	७०००००	५५००००	०	०	०	१२५००००
नवीकरणीय उर्जा	०	६०००००	५५००००	६०५०००	६६५५००	७३२०५०	३१५२५५०
६.४. सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि	०	५००००	४४०००	४८४००	५३२४०	५८५६४	२५४२०४
सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र पूर्वाधार	०	५००००	४४०००	४८४००	५३२४०	५८५६४	२५४२०४
विषयगत जम्मा		१९६५००००	२०३३३०००	२१२११३००	२३३३२४३०	२५६६५६७३	११०१९२४०३

अनुमानित रकम (रु.)							
७. बन, बातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र	**आधार वर्ष ०७७/७८**	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	**जम्मा**
७.१. बन तथा जैविक विविधता	०	६०००००	२३८७५००	१६६३९५०	६८८८४५	७४४७२९।५	६०८५०२५
जडीबुटी विकास	०	१०५०००	८४३०००	७९००००	३००००	२००००	१७८८०००
जैविक विविधता संरक्षण	०	४९५०००	१५४४५००	८७३९५०	६५८८४५	७२४७२९।५	४२९७०२५
७.२. भूसंरक्षण	०	४९५०००	१५४४५००	८७३९५०	६५८८४५	७२४७२९।५	४२९७०२५
भूसंरक्षण र व्यवस्थापन	०	४९५०००	१५४४५००	८७३९५०	६५८८४५	७२४७२९।५	४२९७०२५
७.३. वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन	०	२०००००	२२००००	२४२०००	२६६२००	२९२८२०	१२२१०२०
७.४. विपद् जोखिम न्यूनिकरण र व्यवस्थापन तथा जलबायु उत्थानशिलता	०	१०९००००	११९९०००	१३१८९००	१४५०७९०	१५९५८६९	६६५४५५९
वातावरण संरक्षण	०	२४००००	२६४०००	२९०४००	३१९४४०	३५१३८४	१४६५२२४
जलवायु परिवर्तन	०	३५००००	३८५०००	४२३५००	४६५८५०	५१२४३५	२१३६७८५
विपद् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरण	०	५०००००	५५००००	६०५०००	६६५५००	७३२०५०	३०५२५५०
विषयगत जम्मा		१७८५०००	५३५१०००	४०९८८००	३०६४६८०	३३५८१४८	१८२५७६२९
८. संस्थागत विकास तथा शुसासन क्षेत्र	**आधार वर्ष ०७७/७८**	७८/७९	७९/८०	८०/८१	८१/८२	८२/८३	जम्मा
८.१ संस्थागत विकास तथा सुशासन	०	४०२००००	१६५००००	१८१५०००	२२४६५००	३१९६१५०	१२९२७६५०
पालिका एकता	०	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
मानव अधिकार र समाजिक न्याय	०	३०००००	३३००००	३६३०००	३९९३००	४३९२३०	१८३१५३०
न्याय प्रणालीको सुदृढिकरण	०	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
नगरपालिकाका सन्तुलित विकास	०	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
शासकीय सुधार	०	३०००००	३३००००	३६३०००	३९९३००	४३९२३०	१८३१५३०
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	०	०	०	०	२५००००	१००००००	१२५००००
अनुसन्धान तथा विकास	०	२६०००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	३११०५१०
आयोजना बैंक	०	१२००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६३०५१०
प्रशासनिक सुधार	०	१५००००	१६५०००	१८१५००	१९९६५०	२१९६१५	९१५७६५
वित्तिय सुशासन	०	१०००००	११००००	१२१०००	१३३१००	१४६४१०	६१०५१०
भष्ट्राचार निवारण	०	१५००००	१६५०००	१८१५००	१९९६५०	२१९६१५	९१५७६५
विषयगत जम्मा	०	४०२००००	१६५००००	१८१५०००	२२४६५००	३१९६१५०	१२९२७६५०

अनुमानित रकम (रु.)							
९. **नगर गौरबका योजना**	**आधार वर्ष ०७७/७८**	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	**जम्मा**
नगरपालिकाको केन्द्र बुर्तिबाङ बजारदेखि नौ वटा वार्ड केन्द्र जोड्ने सडक निर्माण र स्तरोन्नति आयोजना	०	६८५०००००	७५३५००००	८२८८५०००	९११७३५००	१००२९०८५०	४१८१९९३५०
नगरपालिकाको आधुनिक प्रशासनिक भवन निर्माण आयोजना	०	१५००००००	१६५०००००	०	०	०	३१५०००००
नगरप्रमुख उच्चमूल्य बालिविकास तथा नमूना कृषि गाउँ आयोजना	०	५०००००	५५००००	६०५०००	६६५५००	७३२०५०	३०५२५५०
चिडियाखाना तथा जूलोजिकल पार्क निमार्ण आयोजना	०	०	२५०००००	२७५००००	३०२५०००	०	८२७५०००
परम्परागत भाषा संस्कृति र सम्पदा सर्म्बद्धन गर्न छन्त्याल सँग्रहालयसँगै घरवास (होमस्टे) कार्यक्रम विस्तार र सुदृढीकरण आयोजना	०	३००००००	३३०००००	३६३००००	०	०	९९३००००
कृषि तथा पशु प्राबिधिक शिक्षालय स्थापना र संचालन आयोजना	०	४००००००	४४०००००	४८४००००	५३२४०००	५८५६४००	२४४२०४००
नगरपालिकामा विद्युतिय सुशासन कार्यक्रम व्यवस्थापन	०	७०००००	७०००००	०	०	०	
उच्च धरातलीय प्राकृतिक चिकित्सालय परियोजना	०	१५०००००	१६५००००	१८१५०००	१९९६५००	२१९६१५०	९१५७६५०
भूजिखोला बाढी पिडित लाई सुरक्षित आवास निर्माण आयोजना	०	३७५०००००	४१२५००००	४५३७५०००	०	०	१२४१२५०००
'एकघर एकधारा' कार्यक्रम सञ्चालन	०	१०००००००	११००००००	१२१०००००	१३३१००००	०	१३३२८२६५०
विषयगत जम्मा	०	१४०७०००००	१५७२०००००	१५४००००००	११५४९४५००	१०९०७५४५०	७६१९४२६००

सन्दर्भ सामाग्री

जिल्ला बस्तुगत विवरण, बाग्लुङ २०७४, तथ्याङ्क कार्यालय बाग्लुङ

(2019). *Annual Progress Report, 2018/019*. Baglung: Agriculture Knowledge Centre, Baglung, Nepal.

(2019). *Annual Progress Report, 2018/019*. Baglung: Vetenary Hospital and Livestock Service Knowledge Centre, Baglung, Nepal.

CBS (2021). Nepal. *Prelimenary Findings*. National Population Census, Kathmandu.

Dhorpatan Municipality (2077). *Mumicipality Position Paper*. Burtibang, Dhorpatan Baglung.

Education Profile. (2021). Dhorpatan Municipality, Baglung, Nepal: Dhorpatan Municipality Office, Burtibang, Baglung, Nepal.

First Five Year Plan (2019/20-24/25). (2020). Pokhara, Nepal: Province Government, Provincial Policy and Planning Commission, Gandaki Province, Pokhara, Nepal.

Local Governance Operation Act. (2017). Kathmandu: Nepal Law Commisson .

Nepal Population and Housing Census. (2011). Kathmandu: Centre Bureau of Statistics, Nepal.

Nepal Law Commison. (2015). *The constitution of Nepal*. Kathmandu: Law Book House Nepal.

The Constitution of Nepal. (2015). Kathmandu: Nepal Law Commission, Law Book House.

(2021). *Factsheet on Women Nepal, Province-4, Gandaki*. Kathmandu: UNITED NATIONS IN NEPAL.

(2019). *Municipality Profile*, 2076 B.S. Dhorpatan, Nepal: Dhorpatan Municipality (Yet to be published).